

การศึกษาวิเคราะห์
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร. และคณะ

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

A Critical Study of the Cultural Identity in Sustainable Tourism
in Mae Hong Son Province

โดย

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

ดร.ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760298

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

A Critical Study of the Cultural Identity in Sustainable Tourism
in Mae Hong Son Province

โดย

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

ดร.ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760298

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Critical Study of the Cultural Identity in Sustainable Tourism in Mae Hong Son Province

By

Phramaha Pornchai Sirivaro, Asst.Prof.Dr.

Phramaha Khwanchai Kittimedhi,Dr.

Dr.Khaimook Laopipattana

Dr.Penphan Fuangooloy

Graduate School Mahachulalongkornrajvidyalaya University

B.E.2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajvidyalaya University

MCU RS 610760298

(Copyright Mahachulalongkornrajvidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ผู้วิจัย:	พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร. พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร. ดร.ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย
ส่วนงาน:	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓. เพื่อค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ชำนาญ

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว หากพิจารณาจะพบแนวคิดบนความเข้าใจบนลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศ โดยมีรูปแบบแนวคิดหลักของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวใน ๒ แบบคือ ๑. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการนำเสนอการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ ๒. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว

การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านชุมชนบ้านผาป่อง ซึ่งมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ และชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อโดยวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีการอนุรักษ์ไว้ในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชน มีผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน

การค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ ๓ ระดับคือ ๑. มิติทางกายภาพ มีเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านเรื่องอาหาร การแต่งกายและที่อยู่อาศัย โดยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ ยึดถือชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิต

แบบพุทธ แต่งกายตามชนเผ่า มีความชัดเจนในวิถีชีวิตตนเอง และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ รับประทานอาหารสอดคล้องกับเทศกาล แต่งกายแบบชนเผ่า ชมวัด ชมธรรมชาติ ชมบ้านดิน โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐจะต้องเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมให้ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ และหาวิธีสร้างรายได้จากอัตลักษณ์วัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า ๒. มิติทางจิตใจ มีเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและพระพุทธศาสนา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือสร้างมรดกทางวัฒนธรรม ขนบประเพณี ส่วนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐต้องมีส่วนในการสนับสนุนสร้างค่านิยมดังกล่าว และสร้างวัฒนธรรมนี้ให้ยั่งยืน มั่นคง ถาวรไม่เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมต่างๆ ขณะที่ภาคชุมชนก็ต้องมีความสามัคคี เสียสละ มีความรัก ความหวงแหนวัฒนธรรม ๓. มิติทางปัญญาเน้นเป้าหมายหรือคุณค่าทางการสืบทอดภูมิปัญญา ภาษา การละเล่น การแพทย์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ สืบสานการละเล่น สืบสานภาษาถิ่น มีระบบภูมิปัญญาทางการแพทย์ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาเกี่ยวกับโบราณสถานและข้าวของเครื่องใช้ของชนเผ่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐในการให้การศึกษาและส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ประเพณี มีกระบวนการเผยแพร่อย่างเป็นระบบและสร้างการรับรู้ของสังคมให้มากขึ้น ขณะที่ชุมชนต้องศึกษาวัฒนธรรม ถ่ายทอดแก่เยาวชน และป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม

Research Report:	A Critical Study of the Cultural Identity in Sustainable Tourism in Mae Hong Son Province
Researchers:	Phramaha Pornchai Sirivaro, Asst.Prof.Dr. Phramaha Khwanchai Kittimedhi,Dr. Dr.Khaimook Laopipattana Dr.Penphan Fuangooloy
Department:	Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year:	2560/2017
Research Scholarship Sponsor:	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABTRACT

This research entitled A Critical Study of the Cultural Identity in Sustainable Tourism in Mae Hong Son Province has three objectives: 1) to study the ideas on tourist cultural identity, 2) to analyze the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong Son province, and 3) to propose the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong Son province. This is a qualitative research done by studying documentaries and interview of expertise.

In the research, it was found that the ideas concerning tourist cultural identity, if considered critically on the ground of identity, basically refer to the ethnic group's cultural identity where the cultural tourist places are provided through the prioritization of the ethnic group's culture and sustainable ecology. In this matter, two kinds of the tourist cultural identity are found: 1) the community's tourist cultural identity is somehow provided through the community's construction and management, and 2) the state's tourist cultural identity is provided through the state's public relation due to its income from such management.

In the analysis of the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong Son province, it was clearly shown that such the cultural tourism is presented through the community named *Pha Bong* where Tai Yai's cultural identity and a community named *Santichala's* cultural identity (Chinese Yunnan or HO) are considerably provided. Both communities are preserved under the community whereby their harmony is brought in by the community's leaders by means of the above mentioned cultural value including the establishment of the tourist features in terms of exceptional culture and environment where things are proportionately mixed. These places have been being supported by the government and thereby becoming the attractive places for tourists.

Furthermore, these places have been brought about the strength to the community in terms of providing more understanding of their ethnic group's history and belief where they live their life in accordance with their cultural bases leading to the community's stabilization for creating the richness and sustainability of the tourism.

In providing the sustainable tourist cultural indicators of Mae Hong Son province, three levels of indicator are shown as follows: the first level refers to the physical dimension wherein its goal or value of food, dressing and shelter are the chief cultural identities; they follow ethnic group's ways of living life like Buddhist ways of life; obviously, they dress in the style of tribe people. When it comes to the formation of the cultural identity, it shows that they eat food in accordance with the food season, dressing like tribe people, seeing temple, environment and clay-house. As far as the sustainable tourist cultural identity in Mae Hong Son is concerned, it needs the governments' support where the tourist calendar and public relation are laid down accordingly. Consequently, the ways to gain income from the cultural identity in each tribe can be obtained, the second level refers to the mental dimension where its goal or cultural value concerning its tradition and Buddhism is to strictly follow the existing custom and tradition and this sustainable tourist cultural identity in Mae Hong Son really needs the government's support in order that such value can be sustainably, strongly and endlessly established without changing in accordance with various tempting values. In this regard, the community needs to be harmonized where generosity and love are nurtured to preserve their culture, and the third level refers to the wisdom whereby it is mainly focused on the goal or value concerning the preservation of local wisdom, languages, plays and medicine. In this domain the cultural identity is to conserve such plays, local languages and medical intelligences and the formation of the tourist cultural identity is to learn the history and wisdom concerning the ancient places and tribes' belongings. In this matter, on the one hand, it also needs the government's support where education and preservation of community's tradition are purposely made through the systematic process in propagation where the community's high recognition is done, on the other hand the community needs to study such culture where the transformation of it to generation can be made in order to prevent the coming of fake culture.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” คณะผู้วิจัยได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้าเพื่อให้งานนี้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ งานวิจัยนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากพระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโร, รศ.ดร.) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตลอดถึงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ข้าพเจ้าพร้อมคณะผู้วิจัย รู้สึกซาบซึ้งและขอขอบคุณผู้มีรายนามดังกล่าวข้างต้นไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณพระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ.ดร. และ ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน ที่ช่วยตรวจสอบเครื่องมือ และกราบของพระครูพระเดชพระคุณพระสุนทรศาสนกิติ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน พระปลัดจิตตพัฒน์ อคฺคปัญโญ วัดสวนธรรมภูสมะ เจ้าคณะตำบลปางหมูเขต ๒ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระครูวิมลภาวนานุศาสน์(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำวัว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เมตตาให้สัมภาษณ์ และขอขอบคุณนายเสน่ห์ สายเย็นใจ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน นางเครือวัลย์ ธรรมายอดดี นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน นายอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาบ่อง นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ ผู้นำหมู่บ้านสันติชน อภิลิทธิ์ จันทรโอภาส, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง วีระชัย แสงทองอร่าม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ คุณมงคล สิ่งคำวรกุล หมอชาวบ้านหมู่บ้านสันติชล นางแสงจ่าง ชมพูใส อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่องที่ให้สัมภาษณ์ และขอขอบคุณพระปลัดสุรเดช จิระธมโม เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ช่วยประสานงานและช่วยติดต่อที่ปรึกษาให้การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ทำได้ดีมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีส่วนช่วยให้การวิจัยสำเร็จลงได้ด้วยดี โดยให้ความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลในห้องสมุด คณะผู้วิจัยซาบซึ้งและขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเป็นอย่างสูง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและหอสมุดแห่งชาติที่ได้แนะนำวิธีการสืบค้นข้อมูลในห้องสมุดและอำนวยความสะดวกให้การสำเนาเอกสารเป็นไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยให้ถูกต้องตรงต่อความต้องการของสังคม และบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจไมตรีเป็นอย่างยิ่ง

ท้ายสุดนี้ คุณความดีที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าในการทำรายงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอตั้งมหากุศลเจตนาอย่างแรงกล้า อธิษฐานจิตระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก แล้วแผ่ส่วนกุศลผลความดีทั้งหมดนี้ไปให้กับมารดาบิดา ครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีอุปการคุณ ท่านผู้สนับสนุนช่วยเหลือ ขอให้ทุกท่านจงมีสุขภาพกายสุขภาพใจแข็งแรง มีความสุขทุกทีพาราตริกาล

พระมหาพรชัย สิริโว, ผศ.ดร., และคณะ

๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๒

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๘
๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	๑๐
๒.๑ แนวคิดอัตลักษณ์	๑๐
๒.๑.๑ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล	๑๐
๒.๑.๒ อัตลักษณ์ทางสังคม	๑๙
๒.๒ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม.....	๒๒
๒.๑.๑ ความหมาย.....	๒๒
๒.๑.๒ วัฒนธรรมกับความเป็นชาติไทย.....	๒๔
๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยว	๒๔
๒.๒.๑ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	๒๕
๒.๒.๒ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	๒๖
๒.๔ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	๒๘
๒.๔.๑ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	๒๘
๒.๔.๒ การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์	๓๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๗

บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย.....	๔๒
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๔๒
๓.๒	ประชากร/พื้นที่วิจัย.....	๔๓
๓.๓	เครื่องมือการวิจัย.....	๔๔
๓.๔	ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ.....	๔๔
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๔๕
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๕
๓.๗	สรุปกระบวนการวิจัย.....	๔๕
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๔๗
๔.๑	ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๔๗
๔.๑.๑	สภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๔๗
๔.๑.๒	สภาพทั่วไปของพื้นที่การศึกษา.....	๕๗
๔.๑.๒.๑	สภาพทั่วไปของบ้านผาบ่อง.....	๕๗
๔.๑.๒.๒	สภาพทั่วไปของบ้านสันติชล.....	๗๒
๔.๑.๓	รูปแบบการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	๗๘
๔.๑.๓.๑	รูปแบบการท่องเที่ยวบ้านผาบ่อง.....	๘๐
๔.๑.๓.๒	รูปแบบการท่องเที่ยวบ้านสันติชล.....	๘๔
๔.๒	ผลการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว.....	๘๙
๑)	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน.....	๘๙
๒)	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ.....	๙๒
๔.๓	ผลการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๙๓
๔.๓.๑	การสร้างกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัด.....	๙๓
๔.๓.๒	แนวคิดในการสร้างองค์ประกอบตัวชี้วัด.....	๙๔
๔.๓.๓	การกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบตัวชี้วัด.....	๙๕
๔.๓.๔	การกำหนดอัตลักษณ์และคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมขององค์ประกอบ.....	๙๗
๔.๔	ผลการค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๙๘
๔.๔.๑	ตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๙๘
๔.๔.๒	ตัวชี้วัดทางด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว.....	๙๙
๔.๔.๓	ตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๑๐๑
๔.๕	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๐๔
๔.๕.๑	รูปแบบอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๑๐๔
๔.๕.๒	รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	๑๐๕
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๑๑๑
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๑๑

๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๓
บรรณานุกรม.....	๑๑๕
ภาคผนวก.....	๑๒๐
ภาคผนวก ก บทความการวิจัยตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ.....	๑๒๑
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์	๑๓๕
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการ	๑๓๖
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์	๑๓๙
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก.....	๑๔๓
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๕๘
ภาคผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๖๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทยพร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และฎีกาปกรณ์วิเสสเป็นแหล่งศึกษาข้อมูล คัมภีร์ตามที่ปรากฏในเชิงอรรถผู้วิจัยได้ย่ออักษรชื่อคัมภีร์ พร้อมระบุเล่ม ข้อ หน้าของคัมภีร์เพื่อสะดวกแก่การนำไปใช้ในการอ้างอิงตามลำดับ ดังตัวอย่าง เช่น วิ.มหา. หมายถึง วินัยปิฎกมหาวิภังค์ ๑/๕๖/๔๓ มาจากเล่มที่ ข้อ และหน้าของคัมภีร์ เพื่อทราบถึงที่มาของอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ผู้วิจัยจะได้อธิบายวิธีการใช้ดังนี้

บาลีพระไตรปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) ๑/๕๖/๔๓ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อ ๕๖ หน้า ๔๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๐๘/๓๖๔ หมายถึง มัชฌิมนิกาย มูลปนิณาสก์ (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๑๒ ข้อ ๔๐๘ หน้า ๓๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

อรรถกถา

วิ.อ. (ไทย) ๔/๒๓๓ หมายถึง อรรถกถาวินัยปิฎก (ภาษาไทย) เล่มที่ ๔ หน้า ๒๓๓ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕

วิ.อ. (บาลี) ๓/๑๐๙/๘๑-๘๒ หมายถึง อรรถกถาวินัยปิฎก (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๓ ข้อ ๑๐๙ หน้า ๘๑-๘๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

ฎีกา

วิภาวินี. (บาลี) ๒๖ หมายถึง อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา (ภาษาบาลี) หน้า ๒๖

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	พระวินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	พระวินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย มูลปนิณาสก์	(ภาษาไทย)

ช

ม.อุ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ช.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ฉกุก	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.เถรี.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ช.ธ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ช.ชา.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ช.ปฎิ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ส.	(ไทย)	=	พระอภิธรรมปิฎก สังคินี	(ภาษาไทย)
อภิ.ย.	(ไทย)	=	พระอภิธรรมปิฎก ยมก	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย)	=	พระอภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(ไทย)	=	อรรถกถาพระวินัยปิฎก	(ภาษาไทย)
วิ.อ.	(บาลี)	=	อรรถกถาพระวินัยปิฎก	(ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสุตตันปิฎก

ช.ป.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ช.เถรี.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย เถรีคาถา อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาดก อรรถกถา	(ภาษาไทย)

ฎีกา

วิภาวินี.	(บาลี)	=	ฎีกาปกรณ์วิเสส ฎีกาอภิธรรมมัตถวิภาวินี	(ภาษาบาลี)
-----------	--------	---	--	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“อัตลักษณ์” (Identity) มโนทัศน์สำคัญที่สัมพันธ์กับศาสตร์หลายแขนง โดยเฉพาะศาสตร์ด้านสังคมและมนุษย์ เพราะเป็นมโนทัศน์ที่แสดงถึง “ตัวตน” (Self) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะหรือคุณลักษณะที่แสดงความเป็นอยู่อย่างเดียวกันของสิ่งหรือบุคคล^๑ ในแง่นี้ “อัตลักษณ์” มีความหมายไปถึงสิ่งที่แสดงถึง “ความแตกต่าง” (Difference) ของสิ่งหรือบุคคลด้วย ทั้งยังสื่อได้ถึงความแตกต่างของวิถีชีวิตในมิติประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม (Cultural History) ที่เป็นองค์รวมอันซับซ้อนของความรู้ ความเชื่อ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและลักษณะนิสัยอื่นๆ ที่คนได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม^๒ ได้อย่างดี

การศึกษาเชิงวิชาการในประเด็น “อัตลักษณ์” จึงมีหลายแง่มุม โดยเฉพาะอัตลักษณ์ที่สื่อออกมาในลักษณะ “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” (Cultural Identity) เพราะนอกจากสิ่งนี้จะสะท้อนคุณลักษณะที่เด่นชัดของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันแล้ว ยังสะท้อนถึงความแตกต่างของวิถีชีวิตที่กลมกลืนกันของมนุษย์แต่ละสังคมอีกด้วย ประเด็นสำคัญคือ นอกจาก “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” จะสะท้อนถึงตัวตนซึ่งมีความแตกต่างในวิถีชีวิตของมนุษย์และสังคมแล้ว “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” ยังมีนัยยะของ “สัญลักษณ์” (Symbol) ที่ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศอีกด้วย เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ในแง่นี้ “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” จึงเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้ได้ผลค่อนข้างดี

แม้ว่า “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” ในการท่องเที่ยวจะเปรียบได้กับ “เครื่องมือ” ของมนุษย์ในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศ แต่ในแง่การท่องเที่ยวนั้น การจะดึง “จุดเด่น” ของสิ่งหรือบุคคลทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็น “เครื่องมือ” ในการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้นมิใช่เรื่องง่าย แม้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นนั้นจะมีประวัติศาสตร์มายาวนานก็ตาม เพราะ “วัฒนธรรม” ที่จะสามารถดึงออกมาเป็น “เครื่องมือ” เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้น ต้องมี “จุดเด่น” ที่สามารถสร้างเป็น “จุดขาย” ได้ด้วยดี ทั้งยังต้องเป็นสิ่งที่แสดงถึงตัวตนด้านวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีอยู่แล้วในประวัติศาสตร์วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน อีกนัยหนึ่งคือ สิ่งนั้นต้องมีศักยภาพเพียงพอต่อการดึงดูดหรือสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยวได้พอสมควร จึงจะเป็นสิ่งที่สามารถสร้างผลกระทบต่อคุณภาพของการท่องเที่ยวในแง่มุมเชิงเศรษฐกิจได้ ทั้งยังต้องตอบคำถามด้วยว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่า

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖.

^๒ อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๑), หน้า ๗๒.

อย่างไร โดยเฉพาะความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและสิ่งแวดล้อมอันเกิดขึ้นจากผลกระทบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น “เครื่องมือ”

การที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกนำเสนอในแง่ของ “การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์” (Identity Tourism) จึงปรากฏบนฐานของการเข้าใจรูปแบบวิถีชีวิตผ่านลักษณะการท่องเที่ยวที่นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวดังกล่าวมีรูปแบบที่เน้นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ซึ่งแสดงออกในแง่ของความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) อันถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติ เนื่องจากการสร้างความเป็นอันเดียวกันระหว่างกลุ่มแต่ละกลุ่มที่เป็นศัตรูกัน แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดในการหลอมรวมทุกอย่างนำไปสู่ผู้นำและเหตุการณ์ที่สร้างผู้นำทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอออก^๓ และส่วนที่สื่อถึงความเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยมองถึงอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้นอย่างเป็นธรรมชาติ กล่าวคือ ชนพื้นเมืองรู้วิถีดูแลสิ่งแวดล้อม พวกเขาใส่ใจธรรมชาติที่พวกเขาอาจไม่ใส่ใจ เราจะเห็นว่าคนเหล่านี้พยายามจะเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมและการเชื่อมโยงนั้นไม่ได้เป็นความซับซ้อนแต่อย่างใด แต่เป็นส่วนของการมีจิตใจที่ตีงามและต้องการที่จะเป็นส่วนของธรรมชาตินั้น^๔

จากข้อพิจารณาทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ได้พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโตซ่าในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด^๕ แต่ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก”^๖ และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกทับกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกที่อาศัยตามที่ราบคือพวกพม่า เงี้ยว พวกลัวะ (ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์^๗ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จนเป็นที่มาของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาของไทยใหญ่เป็นภาษาไทยดั้งเดิม คำบางคำไปพ้องกับภาษาพูดของสุโขทัย และไทยลาวชาวเวียงจันทร์ เช่นคำว่า หมากหนูนหมากกลาง (ขนุน) ไทยใหญ่ก็ใช้แบบเดียวกันกับภาษาสุโขทัย และคำว่า เห็ดหยัง แปลว่า ทำอะไร ก็คล้ายกับภาษาไทยลาวและภาคอีสาน เมื่อพูดต่อกันเป็นประโยคเราอาจฟังไม่รู้เรื่องแต่หากแยกเป็นคำเดี่ยว ๆ จะเข้าใจได้ง่าย โดยชาวไทยใหญ่ชอบ

^๓ Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, pp. ๔๓-๔๔.

^๔ Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, p.๑๐๓.

^๕ สรัสวดี อ๋องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๒๒.

^๖ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “แม่ฮ่องสอน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/เกี่ยวกับประเทศไทย/ปลายทาง/แม่ฮ่องสอน>, (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑).

^๗ สงวน โชติสุขรัตน์, *ตำนานเมืองเหนือ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๑.

เรียกตัวเองว่า ไตร ที่แปลว่า เจี้ยว ซึ่งเป็นที่ชนชาติอื่นเรียก อาจเป็นเพราะชาวไทยใหญ่โบราณนั้นอพยพมาจากเมืองเจี้ยวหรือจัวในดินแดนไทยเดิมก็ได้^๘ จึงเรียกภาษาพูดของตนเองว่า “กำไต” เวลาพูด ภาษาไต เรียกว่า “อุบไต” ส่วนภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า “สีกไต” มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ลักษณะกลมป้อมคล้ายตัวอักษรมอญและพม่า เข้าใจว่าคงแปลงมาจากอักษรมอญ และมีต้นเค้าจากอักษรอินเดียฝ่ายใต้ การเขียนนั้นจะเขียนจารึกไว้บนแผ่นลานหรือปี่หนังสาปปล้น (สมุดข่อย) เล่มใหญ่ ปกจะลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ที่มีสระเรียงและแม่ฮองสอนมีหนังสือธรรมะที่จารในใบลานและเขียนลงสมุดข่อยมากมาย ส่วนอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) จะใช้เฉพาะพวกคนเมืองเท่านั้น^๙

นอกจากนั้นยังมีวัฒนธรรมต่างๆ ที่นำเสนอผ่านการแต่งกาย เช่น ชาวไทยใหญ่นิยมแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าซิ่นเป็นสี่พื้น ไม่มีการต่อชายผ้าซิ่นทอหรือปักลายอย่าง ซิ่นตีนจกที่คนเมืองนิยมใส่กัน ส่วนเสื้อเป็นแบบที่ชาวพม่าใส่ คือ สาบเสื้อด้านหน้าจะป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดูกด้านขวา มีทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว ตามคอและชายเสื้อนิยมปักฉลุ สำหรับผู้ชายนิยมสวมกางเกงแบบเตี้ยโย่งหรือเตี้ยสะดอ แบบที่ชาวล้านนาใส่กัน เสื้อคอกลมแบบต่อแขนยาว ติดกระดูกผ้าด้านหน้าแบบเสื้อคนจีนมีของประจำกาย คือ ย่าม และดาบเงิน ไม่ว่าจะชายหรือหญิงเวลาออกนอกบ้าน มักพกผ้าหรือสวมหมวก ที่เรียกว่า “กูปไต” เป็นหมวกปีกกว้างยอดแหลมคล้ายหมวกเวียดนาม^{๑๐} ผู้หญิงไทยใหญ่แต่งกายคล้ายพม่า นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ยาวกรอมเท้าใส่เสื้อทรงกระบอกแขนยาว เรียกว่า เสื้อปัก ตัวสั้นแค่อเอวหรือสูงกว่านิคหน่อย เก้ามทรงสูง เก้ามวยให้ค่อนข้างไปทางด้านหลัง ถ้าเป็นเด็กสาวรุ่นๆ จะหวิมสั้นๆ ปรกหน้าผากแบบผมม้าของเด็กหญิงคนเมือง เมื่อมีครอบครัวแล้วจะเกล้ามวยผมกันหมด ทรงผมถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง มวยผมจะมีหวีประดับมุขหรือทองคำปักไว้อีกทีหนึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะ คนมีฐานะไม่สู้ดีหรือไม่ดีจะใช้หวีธรรมดาปักไว้ บางคนจะมีปิ่นทำด้วยทองคำประดับแก้วสีต่างๆ อีกด้วย^{๑๑}

ลักษณะความเชื่อ ชาวไทยใหญ่มีความเชื่อในเรื่องความดี การไม่ทำบาป ไปสู่นิพพาน การให้ทาน ไทยใหญ่ให้ทานสูงมาก ทั้งคนรวยคนจน การให้ทานเป็นหลัก เป็นวิถีชีวิต ถึงกับมีคำพูดว่า “อย่ากินอย่างม่าน อย่าทานอย่างเจี้ยว” ซึ่ง “ม่าน” คือ พม่า “ทาน” ก็คือ ให้ทาน “เจี้ยว” คือ ไทยใหญ่ คำนี้ใช้มานานเป็นร้อยปี คำเหล่านี้เป็นสุภาษิตของชาวไทยใหญ่ จัดงานบุญให้ทานตลอดปีคือ อัตลักษณ์ไทยใหญ่ ความเชื่อไทยใหญ่มีภาษาว่า “บ่อเกิดประเพณีไต ๑๒ เดือน” จะเห็นว่าไทยใหญ่จะมีงานประเพณีตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือน ๑๒ เลย^{๑๒}

ลักษณะการแสดงออกผ่านประเพณี โดยประเพณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ เห็นได้ชัดเจนจากประเพณีในรอบปีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ประเพณี

^๘ สงวน โชติสุขรัตน์, **ประเพณีไทยภาคเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๔.

^๙ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๔๔-๒๔๕.

^{๑๐} สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.maehongsonlocal.go.th/page.php?id=4864> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๑๑} อ่างแล้ว, **ประเพณีไทยภาคเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๒๔๔.

^{๑๒} อาจารย์ประเสริฐ ประดิษฐ์, ที่ปรึกษาศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ปอยเหลินสิบเอ็ดที่ให้ความสำคัญกับการถวายเป็นพุทธบูชาและเป็นผลบุญกุศลให้กับครอบครัวและบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว^{๑๓} เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ดี จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของทุกชนชาติ เช่น ประเพณีกินวอหรือประเพณีปีใหม่ชนเผ่าลีซอ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีความหลากหลายอันกลาย “จุดขาย” ที่น่าสนใจด้านการท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยอมรับในหมู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบไปด้วยชุมชนที่หลากหลายและมีบทบาทเด่นด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การเลือกพื้นที่วิจัยจึงมีความสำคัญต่อคำถามข้างต้นพอสมควร เพราะพื้นที่วิจัยนั้นนอกจากจะต้องสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแล้ว ยังต้องสะท้อนได้ถึงความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย นี่จึงเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญในการเลือกพื้นที่วิจัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒ พื้นที่คือ ชุมชนบ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง ด้วยเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ที่ผู้คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนและมีความสุข จนกระทั่งเกิดศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต)^{๑๔} สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จากความคิดริเริ่มของกลุ่มคนที่อยากจะทำอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยใหญ่ นำโดย กำนันอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง ซึ่งเสียสละพื้นที่ของตนเองเพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ เพราะเห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย และการสร้างอาคารบ้านเรือนที่ไม่ค่อยมีการสร้างแบบเก่าดังอดีต ส่งผลให้บ้านเฮินไตแบบคนสมัยก่อนไม่ค่อยมี หรือแทบจะไม่มีเลยในปัจจุบัน กำนันอมรจึงได้ประชุมปรึกษารื้อหรือกับกลุ่มอนุรักษ์บ้านไทยใหญ่ มีการแบ่งหน้าที่กัน เพื่อศึกษาหาข้อมูลของบ้านไทยใหญ่ดั้งเดิมจากผู้สูงอายุในตำบลผาบ่อง และได้สร้างบ้านไทยใหญ่ (เฮินไต) ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ รวบรวมโบราณวัตถุ เกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ และรูปภาพ ที่สะท้อนวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ คติ ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยใหญ่ไว้ และยังใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับประชาชน นักเรียน นักศึกษา ที่สนใจวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่ในอดีต ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับอนุชนคนรุ่นหลังให้รู้จักหวงแหนความเป็นอัตลักษณ์ของตน รวมถึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย

อีกชุมชนหนึ่งคือ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจื๋นยูนนาน ในพื้นที่อำเภอปาย ที่มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจื๋นยูนนานเด่นชัด โดยบ้านสันติชลจึงเต็มไปด้วยวัฒนธรรมจื๋น มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์กลิ่นอายชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชา อาหารจื๋นแบบยูนนาน การขี่ม้า และการศึกษาการรักษาสุขภาพด้วยลมปราณตามตำรับจื๋น และ

^{๑๓} ดร.ขวัญภา สุขคร, นพพร แพทย์รัตน์ และ พัทพร วิภาศรีนิมิต, ถอดองค์ความรู้และเรียบเรียง, “ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ”, โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗, (แม่ฮ่องสอน: มปป., ๒๕๕๗), หน้า ๗๓.

^{๑๔} บ้านผาบ่อง, ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://banphabong.com/Htai.php> (๒๔ มกราคม ๒๕๖๑)

มีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอก หยุนไหล”^{๑๕} ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจิ้นยูนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหาร จิ้นยูนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดินและกางเต็นท์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ในงานวิจัยนี้จะได้นำเสนอทั้งสองชุมชนนี้แม้อยู่ต่างอำเภอกัน แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถ “ดึง” ความเป็นวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์เป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวได้อย่างดี จนมีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่กระทรวงวัฒนธรรมยกให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญคือ ทั้งสองชุมชนมี “สิ่งสำคัญ” ที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย ซึ่ง “สิ่งสำคัญ” นี้เป็นเงื่อนไขจำเป็นอย่างไรนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว
- ๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑.๒.๓ เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- การวิจัยครั้งนี้ ต้องการหาคำตอบจากปัญหาการวิจัย ๓ ข้อ ดังนี้
- ๑.๓.๑ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวคืออะไร และเป็นอย่างไร
 - ๑.๓.๒ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย ได้แก่ ชุมชนบ้านผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอย่างไร และควรเป็นอย่างไร
 - ๑.๓.๓ ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของพื้นที่วิจัย ได้แก่ ชุมชนบ้านผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอย่างไร และควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

^{๑๕} ข้อมูลเที่ยวบ้านสันติชล , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : [https://www.doubleenjoytravel.com/15427475/ข้อมูลเที่ยวบ้านสันติชล \(๓๐ กันยายน ๒๕๖๑\)](https://www.doubleenjoytravel.com/15427475/ข้อมูลเที่ยวบ้านสันติชล (๓๐ กันยายน ๒๕๖๑)).

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่การวิจัยครั้งนี้คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยวิจัยเจาะลึกในพื้นที่ ๒ พื้นที่ ได้แก่ บ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เน้นศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการค้นหาตัวชี้วัดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะบ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านวิธีการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ (Secondary Source) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากร ประชากรการวิจัย ได้แก่ ๑) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ๒) ผู้นำในชุมชนพื้นที่วิจัย คือ บ้านผาป่อง ตำบลผาป่อง อำเภอเมือง และบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ๓) สมาชิกในชุมชน และ ๔) นักท่องเที่ยว

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะของตัวตนที่เป็นจุดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา และภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา และภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษา หรือเพื่อการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตระหนักถึงความสำคัญของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่แสดงถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่แสดงถึงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งยังให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ตัวชี้วัด หมายถึง เกณฑ์ประเมินที่สามารถชี้วัดได้ถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ไทใหญ่ หรือ ไทยใหญ่ หมายถึง กลุ่มประชากรกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่า “ไทใหญ่” หรือ “ไทยใหญ่” ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จื๋นยูนนาน หมายถึง กลุ่มประชากรกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่า “จื๋นยูนนาน” ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านผาบ่อง หมายถึง บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านสันติชล หมายถึง บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

๑.๖.๒ ประชากร/พื้นที่วิจัย

๑) ประชากรในการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

๑.๑) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

๑.๒) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม

๑.๓) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม

๒) พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ๑) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจื๋นยูนนาน ในพื้นที่ อ.ปาย และ ๒) ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

๑.๖.๓ เครื่องมือในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการวิจัยเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และกระบวนการกลุ่ม แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชิงปรัชญา ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการวิจัย

๑.๗.๑ ข้อตกลงเบื้องต้น การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเพียงประเด็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใน ๒ พื้นที่เป้าหมายเป็นสำคัญ ได้แก่ บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง และบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมุ่งศึกษาจากประชากรเป้าหมายคือ คนชาติไทยใหญ่ใน ๒ พื้นที่ข้างต้นเท่านั้น

๑.๗.๒ ข้อจำกัดในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านเวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย ทำให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกอย่างเฉพาะเจาะจง และอีกส่วนหนึ่งที่เก็บรวบรวมได้จากการสังเกตการณ์และการสนทนากลุ่ม อาจมีผลให้ข้อมูลบางด้านขาดหายไป กระนั้นก็ดี ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาถือว่าเพียงพอต่อการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

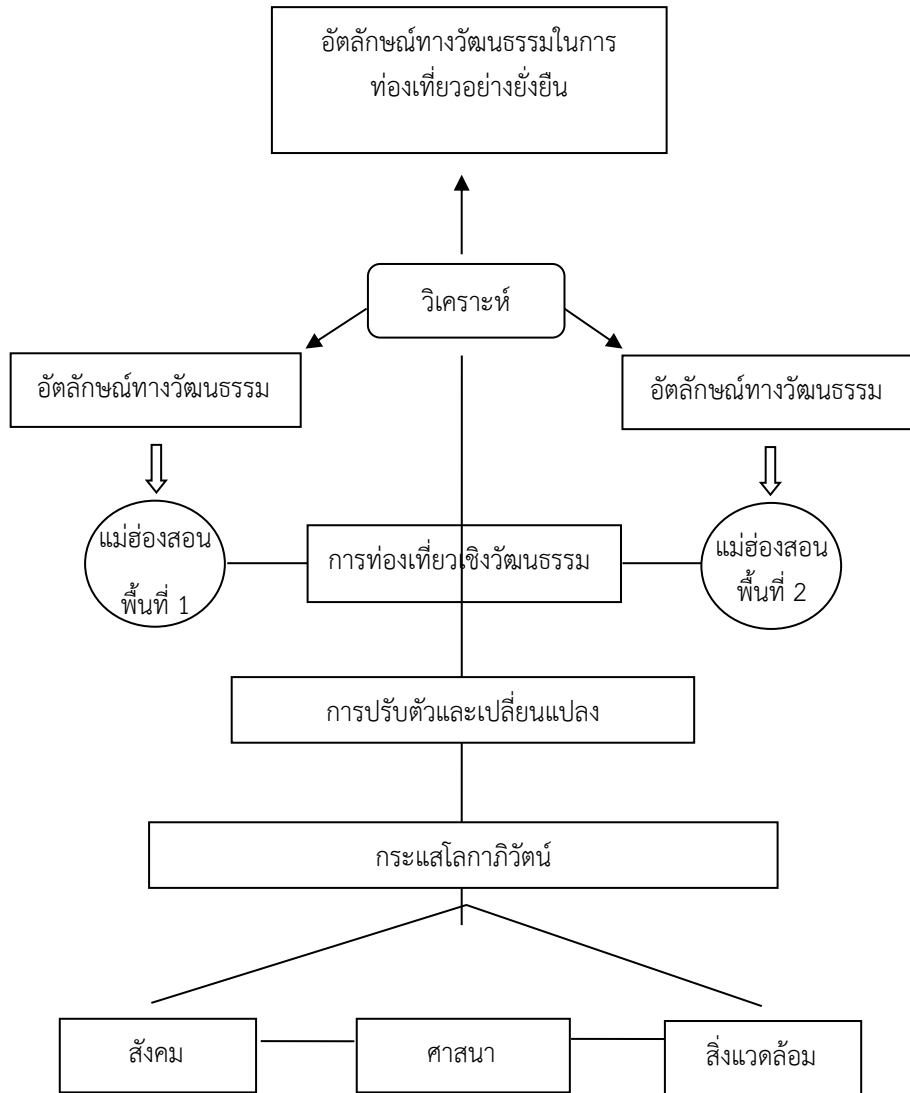
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

๑.๘.๒ ได้ทราบและเข้าใจอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๘.๓ ได้ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะชุมชนบ้านผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ มุ่งนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีผลการศึกษาวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์
- ๒.๒ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม
- ๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยว
- ๒.๔ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

คำว่า “อัตลักษณ์” มาจากคำว่า อัตต อัตตา แปลว่า ตัวตน กับคำว่า ลักษณะ แปลว่า สิ่งสำหรับกำหนดรู้ เครื่องกำหนดรู้ อาการสำหรับหมายรู้ เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างจากอีกสิ่งหนึ่ง คุณภาพ ประเภท^๑ โดยคำนี้ตรงกับคำที่ใช้ในความหมายเดียวกันคือคำว่า “เอกลักษณ์” ซึ่งหมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกัน^๒ ทั้งยังตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Identity แปลว่า สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้นที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น^๓ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันในเรื่องเดียวกันนั้น โดยเป็นการส่งต่อคุณสมบัติต่อกันไป เมื่อพิจารณาจากความหมายนี้จึงเข้าใจได้ว่า “อัตลักษณ์” เป็นการบอกถึงคุณสมบัติบางอย่างที่อยู่ภายในที่ทำให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกันหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น

อย่างไรก็ดี คำว่า “อัตลักษณ์” มีการขยายความออกไป ๒ ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคม ดังนี้

๒.๑.๑ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity)

อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นการมองคุณลักษณะของบุคคล ซึ่งเป็น “เรา” “เขา” “เธอ” เป็นต้น ในแง่มุมต่างๆ ว่า “เป็นใคร” มีสัญลักษณ์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือลักษณะส่วนบุคคลในตัว

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิณม, ๒๕๕๘), หน้า ๓๕๑,

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๙๑.

^๓ อภิญา เพื่อฟูสกุล, อัตลักษณ์, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

บุคคลนั้นที่มีความเป็นตัวของตัวเองแตกต่างจากบุคคลอื่นอย่างไร ทำให้มองเห็นว่าอัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ในทางสังคมวิทยานั้นมองว่า เมื่อบุคคลได้อยู่รวมกันในสังคม ซึ่งต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลย่อมเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ล้วนขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมตามโครงสร้างสังคม^๔ เมื่อประเมินอัตลักษณ์ส่วนบุคคลผ่านมุมมองทางสังคมวิทยาสามารถวิเคราะห์คำว่า “อัตลักษณ์” ในทางปรัชญาและศาสนาได้ดังนี้

๑) อัตลักษณ์ทางปรัชญา (Philosophical Identity) อัตลักษณ์ทางปรัชญามุ่งอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องตัวตน (Self) ว่ามีคุณสมบัติคือลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คุณสมบัตินี้จะมีอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีอะไรบางอย่างรองรับอยู่ อะไรบางอย่างนั้นคือตัวตน โดยที่ตัวตนนี้มีลักษณะ ๓ แบบ ดังนี้

- ก. ตัวตน (Self) คือ จุดศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง
- ข. เป็นสิ่งสมบูรณ์ (Absolute) เป็นอมตะ นิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลง
- ค. เป็นสิ่งมีอยู่ก่อนคุณสมบัติอื่นๆ ต้องมีสาระหรือตัวตน (Substance) รองรับ^๕

คำอธิบายตามแนวคิดข้อ ก. นั้น เป็นแนวคิดการค้นหาตัวตนของมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดแบบสารัตถนิยม (Essentialism)^๖ ดังแนวคิดของนักปรัชญาเช่นอีพิคตีส (Epictetus) ได้กล่าวว่า ตัวข้าพเจ้าคือตัวอิตตา ซึ่งกำลังหอบหิ้วซากศพพาไปด้วยกัน ข้อนี้เขาหมายความว่า เขาหรือตัวเราที่แท้จริงนั้นหาใช้ร่างกายนี้ไม่ มันเป็นสภาพอันเร้นลับอีกชนิดหนึ่งที่เรียกว่า อิตตาหรือวิญญาณ (Soul) อิตตานี้หอบหิ้วกายห่อหุ้มไป ความเป็นเพียงซากหรือโครงเท่านั้น ตามนัยนี้ ตัวเรานั้นอยู่ลึกเข้าไปเป็นเนื้อแท้ (Essence) ของสิ่งที่เรียกว่าคน^๗ กระนั้นก็ดี เดการ์ต (Rene Descartes) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสกลับมุ่งพิสูจน์การดำรงอยู่ของตัวตน โดยพยายามให้มีลักษณะชัดเจนในตัวเอง (Self-evidence) เป็นรากฐานให้กับตนเอง (Self-foundation) ด้วยการสงสัยการดำรงอยู่ของตัวตน^๘

อย่างไรก็ดี แนวคิดของค่านส์ (Immanuel Kant) นักปรัชญาชาวเยอรมันซึ่งได้สร้างการตระหนักถึงข้อจำกัดต่อโลกประสบการณ์ที่มีต่อความสมบูรณ์ในโลกเหนือผัสสะของตัวตน โดยการให้ความสำคัญกับเหตุผลบริสุทธิ์ (Pure Reason) นั้น กลับทำให้ศักยภาพของเหตุผลบริสุทธิ์ถูก

^๔ นันทนา น้าฝน, **เอกลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพ**, (สงขลา : ภาควิชาการบริหารการศึกษาพยาบาล และบริการการพยาบาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖.

^๕ ศิริวรรณ โอสถานนท์, “ตัวตน” ใน ทศนะของพุทธปรัชญาและปรัชญาของเดวิด ฮูม : การศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ, **วารสารพุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๓๙ : ๕๔-๕๔.

^๖ สารัตถนิยม (Essentialism) มีความเชื่อว่าธรรมชาติของสังคมหรือมนุษย์มีคุณสมบัติอะไรบ้างอย่าง เป็นแก่นแกนหรือสารัตถะ เป็นสิ่งที่ซ่อนแฝงอยู่ลึกๆ และกำหนดทิศทางของพฤติกรรมที่เห็นจากภายนอกอีกทีหนึ่ง อ้างใน อภิญา เพ็ญพสุกุล, **อัตลักษณ์**, หน้า ๘.

^๗ พุทธศาสนิก, **อนัตตาของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๐.

^๘ คงกฤษ ไตรรงค์, “อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่าตามทัศนะของปอล ริเกอร์”, **เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์**, บรรณาธิการโดย ปกรณ์ สิงห์สุริยา, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, ๒๕๕๖), หน้า ๘๗.

วิพากษ์โดยเฮเกิล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) ถึงการมีอยู่ของสารัตถะที่มีจิตสำนึกสมบูรณ์ อยู่ แต่ความสมบูรณ์นั้นเป็นผลจากกระบวนการปะทะประสาน คลี่คลายโดยการนำเอาโลกภายนอก มาเป็นส่วนจำเป็นในการก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ขั้นสุดท้าย

ส่วนนิทเช่ (Friedrich Nietzsche) นั้นได้ปฏิเสธมายาคติของการเน้นถึงแก่นสาร ดังกล่าว ด้วยการเน้นไปที่ความไฝ่ฝันและความเชื่อมั่นในจิตสำนึกที่จะปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นเสรี จากกรงขังของมายาการแห่งความรู้ อำนาจ และเหตุผล ซึ่งภาพลักษณ์ที่ต่างกันนี้ส่งผลต่อการเสนอ แนวคิดที่ต่างกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และสังคม^๙ ฉะนั้น คำอธิบายตามแนวคิดข้อ ก. นั้น การเปลี่ยนแปลงตัวตนจึงเป็นจุดเปลี่ยนทางกระบวนการ ทั้งในแง่ของความคิด การสำนึกที่สัมพันธ์ กับสังคม และการหลุดพ้นจากสัมพันธ์ภาพทางสังคมทุกอย่าง

ส่วนลักษณะแนวคิดแบบข้อ ข. เป็นแนวคิดที่วางอยู่บนแนวคิดเรื่องตัวตนของมนุษย์ที่ เกี่ยวพันกับโลกภายในและภายนอกเพื่อสร้างความสมบูรณ์ต่อวิถีชีวิต โดยแสดงให้เห็นความ สมบูรณ์ดังกล่าวผ่านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกันระหว่างการรับรู้ของเรา กับสิ่งภายนอกกว่า มีความจำเป็นที่จะต้องมโนภาพถึงอนันตภาพ มโนภาพถึงสิ่งสมบูรณ์ดังที่เดคาร์ต กล่าวไว้ เพื่อจะรู้ความไม่สมบูรณ์ของตนเอง มโนภาพของสิ่งสมบูรณ์ไม่ใช่มโนภาพ หากแต่เป็น ความปรารถนา มันคือการตอบรับคนอื่น เป็นจุดเริ่มต้นของความสำนึกทางศีลธรรม ซึ่งตั้งคำถาม เอากับเสรีภาพ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านแนวคิดเรื่องบุคคล (Person) ที่ถูก สังคมสร้างขึ้น เป็นคุณค่าทางสังคมและศาสนาเกี่ยวข้องกับลักษณะของมนุษย์และความเป็นปัจเจกที่ สัมพันธ์กับสังคม และแน่นอนว่าอยู่ภายใต้แนวคิดที่เกี่ยวกับตัวตน (Self) คือ ใจ (Mind) ร่างกาย (Body) หรือวิญญาณ (Soul) เสรีภาพ (Freedom) ความรับผิดชอบ (Responsibility) อัตลักษณ์ เฉพาะตน ความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นประกอบด้วยสัตว์ที่ไม่ใช่มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณา เงื่อนไขต่างๆ ที่เสนอให้เห็นความแตกต่างของสิ่งที่ไม่ใช่บุคคล โดยสิ่งที่ถือเป็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับ เรื่องบุคคลคือแนวคิดทางศีลธรรม (Moral Concept)^{๑๐}

แนวคิดนี้ได้ถูกอธิบายให้ชัดถึงการดำรงอยู่ของตัวตนท่ามกลางสถานที่แยกออก (Separation) ทำให้เป็นสิ่งที่แตกต่างจากสิ่งต่างๆ ในโลก แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีความสัมพันธ์ กับสิ่งต่างๆ ในโลก ดังคำอธิบายว่า “ความเป็นอื่นของคนอื่นนั้นอยู่ในตัวของเขาเอง และไม่ได้สัมพันธ์ กับฉัน มันเผยแสดงตัวเอง แต่ฉันเข้าถึงมันได้ก็เริ่มจากตัวฉัน และไม่ผ่านการเปรียบเทียบตัวฉัน เองกับคนอื่น ฉันเข้าถึงความเป็นอื่นของคนอื่นจากสังคมที่ฉันดำรงอยู่ร่วมกับเขา และไม่ใช้การละ จากความสัมพันธ์นี้เพื่อพิจารณาถึงความเป็นอื่น”^{๑๑} ฉะนั้น การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ของบุคคลจึง เป็นการสำนึกถึงตัวเองว่าแยกต่างจากสิ่งอื่น ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ถึงการดำรงอยู่ของ มนุษย์บริสุทธิ์ แต่เกิดจากการมีชีวิตจากสิ่งต่างๆ จากแรงงานของเราจากสิ่งที่เรากระทำนั้นก่อรูป

^๙ อภิญา เฟื่องฟูสกุล, *อัตลักษณ์*, หน้า ๑๔.

^{๑๐} Stanley Rudman, *Concepts of Person and Christian Ethics*, (Cambridge : Cambridge University Press, 1997), pp.2-3.

^{๑๑} คงกฤษ ไตรยวงศ์, “ความสัมพันธ์แบบพบหน้าคำตาในฐานะเงื่อนไขทางจริยศาสตร์ตามทัศนะของ เอมมานูเอล เลวีนาส”, *สร้างแผนที่จริยศาสตร์*, บรรณาธิการโดย สุวรรณา สถาอานันท์, (กรุงเทพมหานคร : วิชา, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒๗.

ความเป็นอัตลักษณ์ของเราขึ้นหรือเกิดมาจากความเห็นแก่ตัวในการมีชีวิตอยู่^{๑๒} ฉะนั้น ความสัมพันธ์ของตัวตนในฐานะส่วนหนึ่งของโลกที่มีคนอื่นดำรงอยู่ด้วยจึงปรากฏในรูปของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไปบนฐานของการไม่อาจเติมเต็มกันได้ เนื่องจากคนอื่นก็มีความเป็นอื่นสมบูรณ์ เช่น มีความปรารถนาในการมีอยู่ในสังคม หรือมองว่าสังคมจะช่วยตอบสนองความสมบูรณ์ในความเป็นตัวเอง หรือทำให้อัตลักษณ์ของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น

สำหรับแนวคิดข้อ ค. ได้แสดงให้เห็นว่า ตัวตนซึ่งเป็นสารัตถะนั้นมาจากแนวคิดแบบเดการ์ตที่ถือว่าวิธีการหาความรู้ที่เป็นแก่นแท้หรือการเข้าถึงความจริงของสิ่งหนึ่ง จะทำได้ก็โดยการดึงสิ่งนั้นออกจากสิ่งอื่นๆ ที่แวดล้อมมัน และศึกษาเฉพาะเจาะจงแต่สิ่งนั้น วิธีการนี้จะทำให้เราสามารถค้นหาและเข้าถึงคุณสมบัติแก่นแท้ของสิ่งนั้น ซึ่งกรณีนี้ทำให้เห็นว่าความเป็นจริงสุดท้ายของสิ่งใดก็ตามควรเป็นความจริงสากล เช่นเดียวกับการเข้าถึงแก่นแท้ของมนุษย์ที่ใช้วิธีการเดียวกัน กล่าวคือ เราต้องตัดตัวเองออกจากโลกแวดล้อมทั้งหมด ตามคำกล่าวที่ว่า “บัดนี้ ฉันจะปิดตาลง จะหยุดฟังเสียงต่างๆ จะดึงตัวเองออกจากความรู้ทางประสาทสัมผัสทั้งหมด และด้วยวิธีนี้ฉันจะค่อยๆ ก้าวเข้าสู่ความรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับตัวเอง”^{๑๓} ซึ่งเมื่อมองจากสรรพสิ่งจะพบว่าแก่นแท้นั้นเป็นวิธีการลดทอน (Reduction) เพื่อชี้ให้เห็นว่ามีอัตลักษณ์กับความหลากหลาย ซึ่งนักปรัชญาอย่างล๊อค (John Locke) ได้กล่าวอ้างถึงสิ่งนั้นว่าเป็นสิ่งในตัวเอง (Thing with Itself) โดยยกตัวอย่างเรื่องเรือที่สร้างขึ้นใหม่จากส่วนประกอบเดิมทั้งหมด ต้นโอ๊กที่เติบโตจากผลโอ๊ก สัตว์และมนุษย์ที่พัฒนาตั้งแต่เกิดจนตาย ล้วนมีอัตลักษณ์ที่เป็นลักษณะความเป็นสิ่งเดียวกัน แต่กลับไม่มีความคงอยู่ที่ถาวรของการจัดองค์ประกอบดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นสาระ (Substance) ซึ่งสิ่งที่บ่งชี้ได้ถึงตัวตนเองก็คือความจำในกระบวนการไตร่ตรองคือบุคคลยังคงเป็นสิ่งเดียวเมื่อเทียบกับตัวตนเอง เพราะต้องมีใครสักคนบ่งชี้ได้ถึงอัตลักษณ์โดยอาศัยความจำ เรียกว่า อัตลักษณ์ทางจิต (Mental Identity) ซึ่งเป็นการใช้ความทรงจำภายในเป็นตัวบ่งบอกอัตลักษณ์ โดยยกตัวอย่างเรื่องการนำความทรงจำของเจ้าชายไปปลูกถ่ายในช่างทำรองเท้า เมื่อทำแบบนั้น ช่างทำรองเท้าจะกลายเป็นเจ้าชายที่จำอดีตของตนได้ หรือรองเท้าจะยังเป็นช่างรองเท้าตามการตัดสินใจจากสายตาของคนอื่นที่เห็นแต่รูปลักษณ์ภายนอก แต่ภายในยังเป็นเจ้าชายอยู่^{๑๔} สิ่งที่เป็นสาระของอัตลักษณ์จึงถูกอธิบายโดยมุ่งหมายถึงอัตตาที่อยู่ภายในสิ่งนั้นเป็นหลัก

๒) อัตลักษณ์ทางศาสนา (Religious Identity) อัตลักษณ์ทางศาสนาจากการพิจารณาเรื่องตัวตน (Self) ซึ่งตัวตนในคัมภีร์พระเวทหมายถึง วิญญาณ (Soul) คือไม่ใช่วัตถุ และภาวะทางวิญญาณที่อยู่เบื้องหลังร่างกายของมนุษย์ เป็นอัตลักษณ์ที่จริงแท้และลึกสุด ทำจุดกำเนิดชีวิตและเป็นสิ่งที่เปื้อนอมตะ ยังคงมีอยู่แม้ร่างกายจะตายไปก็ตาม ร่างกายแม้จะเปลี่ยนแปลง แต่วิญญาณไม่เปลี่ยนแปลงและอยู่เหนือชีวิต ด้วยวิญญาณนั้นมาจากหรือเกิดขึ้นโดยพระเจ้า อีก

^{๑๒} อ้างแล้ว, “ความสัมพันธ์แบบพบหน้าค่าตาในฐานะเงื่อนไขทางจริยศาสตร์ตามทัศนะของเอมมานูเอล เลวีนาส”, *สร้างแผนที่จริยศาสตร์*, หน้า ๔๒๙.

^{๑๓} อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, *อัตลักษณ์*, หน้า ๙.

^{๑๔} อ้างแล้ว, คงกฤษ ไตรยวงศ์, “อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่าตามทัศนะของปอล ริเกอร์”, *เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์*, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

ความหมายหนึ่ง หมายถึง บุคคล (Person) โดยบุคคลเป็นสิ่งที่นำไปทั้งร่างกายและความทรงจำตั้งแต่เกิดจนตาย เรียกว่า เป็น "จุดเชื่อม" (Link) เพราะการที่เราจะเข้าใจความเป็นจริงได้ต้องอาศัยจุดเชื่อมดังกล่าว คือการจะเข้าถึงพรหมันหรือความเป็นจริงสูงสุด (Ultimate Reality) ได้ตั้งข้อความว่า "อินทรีทั้งหลายมาจากวัตถุ วัตถุมาจากจิต จิตมาจากปัญญาหาเหตุผล ปัญญาหาเหตุผลมาจากตัวตน ตัวตนมาจากเมล็ดพันธุ์ที่เราแลไม่เห็น เมล็ดพันธุ์ที่เราแลไม่เห็นนี้มาจากพรหมัน ฉะนั้น พรหมันคือต้นธาตุที่ไม่ได้ถูกทำให้เกิด พรหมันคือเป้าหมายสูงสุด"^{๑๕} ฉะนั้น ตัวตนจึงเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่มีในตัวเอง และเรียกสิ่งนั้นว่าพรหมัน เมื่อศึกษาพรหมันจะพบว่ามีการศึกษาถึงเรื่องตัวตน หรืออาตมัน (Self, Atman) เป็นเหตุเบื้องต้นที่หลอมรวมอยู่ในพรหมัน แนวคิดเรื่องอาตมันถือว่าเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ (Human Being) การอธิบายอัตลักษณ์แบบนี้จึงเป็นลักษณะโยงกับตัวตนแบบปรมาณู ดังคำอธิบายที่ปรากฏในภควทคิตา ความว่า

ท่านนั้น (อาตมัน) ไม่เกิด ไม่ตาย และมีโชคกำลังเป็นอยู่ ท่านหยุดการมีการเป็นเสียแล้ว ไม่เกิด ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นของนิรันดร์ ท่านนั้นไม่ถูกฆ่า แม้ในเมื่อร่างกายถูกตัดออก... ท่านนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่ใครจะผ่าออกได้ ไม่ตกอยู่ในวิสัยที่ใครอาจเอาไฟเผาได้ ทำให้เปียกได้ ทำให้เหี่ยวแห้งได้ ท่านเป็นอยู่ตลอดอนันตกาล ครอบงำอยู่เหนือสิ่งทุกๆ สิ่ง ถาวร แน่นนอน และไม่มีที่สิ้นสุด...เมื่อเป็นอนันตชีวะ สดใสอยู่ภายในอาตมันแล้วจะไม่เศร้าโศก ไม่มีความต้องการสิ่งใดอีกต่อไป เป็นตัวเดียวกันกับสัตว์ทุกรูปทุกนาม เขาชื่อว่าเครพเราแล้วอย่างสูงสุด^{๑๖}
ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาเรื่องตัวตนใน ๒ ลักษณะ ดังนี้

ก) ตัวตนในพระสูตรต้นปิฎก มีพระสูตรหลายพระสูตรอธิบายเรื่องอัตตาไว้ โดยพิจารณาว่าตัวตนก็คือขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กล่าวคือ มองความเป็นอัตตาโดยพิจารณาเห็นอัตตาว่าเป็นรูป และพิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูปดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา รูปนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น เป็นต้น^{๑๗} ลักษณะของตัวตนนั้นสัมพันธ์กับความเป็นจริงคือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป หรือจะกล่าวให้ชัดก็คือ ตัวตนเป็นปรากฏการณ์ ส่วนการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นความจริง ฉะนั้น ปรากฏการณ์จึงเป็นเพียงการแสดงของความจริง ตัวตนจึงเป็นเพียงปรากฏการณ์ดังความในวัคคีสสูตรว่า

อย่าเลย วัคคลี จะมีประโยชน์อะไร ด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริงเมื่อเห็นธรรม ก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็มองเห็นธรรม วัคคลี เธอจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ‘รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า

^{๑๕} สวามี ประภาวณันทะ และ แฟรเดอริค แมนเชสเตอร์, **อุปนิษัท : คัมภีร์เพื่อความสงบศานติ**, แปลโดย กิ่งแก้ว อัตถากร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

^{๑๖} พุทธศาสนิกชน, **อนัตตาของพระพุทธเจ้า**, หน้า ๘๗, ๑๐๕.

^{๑๗} **ถ.ข.** (ไทย) ๑๗/๑/๔-๖.

‘ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข’
 เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า
 ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
 พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’
 ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า
 ‘เวทนา สัญญา สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง’
 ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า ฯลฯ
 ‘... นั่นเป็นอิตตาของเรา’
 ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า^{๑๘}

ในเกณฑ์พิจารณาตัวตนในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประสบการณ์เชิงประจักษ์ คือพิสูจน์
 บนฐานประสบการณ์ได้ ดังในอนัตตลักขณสูตร ความว่า

ภิกษุทั้งหลายรูปเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปนี้จักเป็นอิตตาแล้วไซ้ รูปนี้ไม่พึง
 เป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่า “รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้
 เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และ
 บุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า “รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย เวทนาเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเวทนานี้จักเป็นอิตตาแล้วไซ้
 เวทนานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในเวทนาว่า “เวทนาของเราจึงเป็น
 อย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเวทนาเป็นอนัตตา
 ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในเวทนาว่า “เวทนาของเราจึง
 เป็นอย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย สัญญาเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสัญญานี้จักเป็นอิตตาแล้วไซ้
 สัญญานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในสัญญาว่า “สัญญาของเราจึงเป็น
 อย่างนี้ สัญญาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสัญญาเป็นอนัตตา
 ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในสัญญาว่า “สัญญาของเราจึง
 เป็นอย่างนี้ สัญญาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสังขารเหล่านี้จักเป็น
 อิตตาแล้วไซ้ สังขารเหล่านี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในสังขารทั้งหลาย
 ว่า “สังขารทั้งหลายของเราจึงเป็นอย่างนี้ สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”
 ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสังขารทั้งหลายเป็นอนัตตา ฉะนั้น สังขารทั้งหลายจึงเป็นไปเพื่อ
 อาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในสังขารทั้งหลายว่า “สังขารทั้งหลายของเราจึงเป็นอย่างนี้
 สังขารทั้งหลายของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น”

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้าวิญญาณนี้จักเป็นอิตตาแล้วไซ้
 วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในวิญญาณว่า “วิญญาณของเราจึง
 เป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะวิญญาณเป็น

^{๑๘} ถ.ข. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๕๙.

อนัตตา ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในวิญญาณว่า
วิญญาณของเราจะเป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราจะได้เป็นอย่างนั้น^{๑๙}

เมื่อพิจารณาว่าตัวตนเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่สามารถรับรู้ได้จึงถูกพิจารณาว่าตัวตน
ดังกล่าวนี้เป็นช่องทางการรับรู้ความจริงได้ ดังในอุกกเจตสูตร ความว่า

เมื่อคู่สาวกปรินิพพานแล้ว โสกะหรือปริเทวะย่อมไม่มีแก่ตถาคต ฉะนั้น จะไปหวัง
อะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา
เป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรารถนาว่า ‘ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป’ เมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ยืน
ต้นอยู่ ต้นที่ใหญ่กว่าพืงโคนลง แม้นั้นใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เป็นหลักยังดำรงอยู่ สารี
บุตรและโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วก็ฉนั้น ฉะนั้น จะไปหวังอะไรในสิ่งเหล่านั้นเล่า สิ่ง
ที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตก สลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้เลยที่จะ
ปรารถนาว่า ‘ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไป’

เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มี
ธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด คือ พิจารณาเห็นกายในกาย
อยู่ ...เวทนาในเวทนา...จิตใจจิต...ธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด
อภิชณาและโทมนัสในโลกได้^{๒๐}

เมื่อเราพิจารณาว่าตัวตนเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่สามารถรับรู้ได้ การจะถือว่าเป็นตัวตน
ในแง่เป็นที่พึ่งในที่นี้จึงจะเป็นการขัดแย้งกัน แต่ข้อเท็จจริงคือเรากำลังตรวจสอบระหว่างการรับรู้
กับผู้รับรู้ เพราะอดีตในพระพุทธศาสนาไม่มีอยู่จริง จึงมุ่งหมายถึงการรับรู้ไม่สมควรจะถือว่าเป็นตัว
เป็นตน ขณะที่ศาสนาอื่นอธิบายมุ่งหมายถึงผู้รับรู้ที่มีตัวตนชัดเจน เพราะตัวตนในศาสนาอื่นนั้นทำ
หน้าที่รับรู้ แต่พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าการที่สิ่งทั้งหลายปรากฏแก่เราเป็นแค่ความคิด การยืนยันว่า
มีผู้คิดถือเป็นการยืนยันเกินข้อมูล^{๒๑} เราจึงพบว่าถ้าสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ แม้เราไม่เข้าไปรับรู้ สิ่ง
เหล่านั้นก็ยังทำหน้าที่เช่นเดิม การพิจารณาในฐานะของการรับรู้จึงเป็นอัตลักษณ์ของความจริงใน
ฐานะสภาวะ มากกว่าจะเป็นอัตลักษณ์ของผู้รับรู้ ทำให้เกิดคำอธิบายตัวตนในฐานะผู้รับรู้นั้นว่าตรง
กับธรรมะว่า ไม่ใช่ตัวตน คือ วางจากตัวตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน ที่เรียกว่า อนัตตา แต่อนัตตานั้น
ไม่ได้ปฏิเสธอดีตว่าไม่มี แต่มุ่งเน้นไปที่การทำลายแนวคิดที่ยึดมั่นว่าทุกสิ่งเป็นอดีตเท่านั้น โดย
เนื้อหามุ่งเน้นไปที่การลดทอน (Reduce) ให้เห็นว่า ไม่มีตัวตน เมื่อเราพิจารณาว่าทุกอย่างไม่ใช่
ตัวตน การทำหน้าที่จึงเป็นไปไม่ได้ เพราะหน้าที่แบบกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็ไม่มีไปด้วย
เช่นกรณีกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่
เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการประพฤติดิถีในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูด
ส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา มี
จิตไม่พยาบาท...หากดำรงอยู่ในธรรมชาบบนนี้ได้ วิญญาณจะสรรเสริญ แต่หากยังคงฆ่าสัตว์ เป็น

^{๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐-๒๒/๒๗-๓๐.

^{๒๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๘๐/๒๓๕-๒๓๖.

^{๒๑} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก, (อยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓.

ต้นอยู่ ก็จะมีอยู่ในธรรมคำที่ถูกตีเตียน^{๒๒} ลักษณะการกระทำจึงเป็นอัตลักษณ์ที่กำหนดผู้กระทำว่าจะ เป็นอะไรมากกว่าจะมีอัตลักษณ์ก่อนหน้านั้น การระบุชี้ตัวว่าใครเป็นอะไรด้วยตัวตนชัดเจนอย่างไรที่ เข้าใจกันจึงไม่มีในพุทธปรัชญาเถรวาท แต่เปลี่ยนแปลงได้และดับได้ เพราะแนวคิดเรื่องอัตตานั้น เปลี่ยนได้ ไม่เหมือนกันทุกบุคคล ทุกกาล เป็นอวิชาที่เรียกกันขึ้น อัตตาก็ไม่ตายตัว แล้วแต่ว่าใคร ยึดอะไรเป็นอัตตา แต่มีลักษณะทั่วไปที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือด้วยอำนาจ แห่งความหลงผิดเท่านั้น^{๒๓}

อัตตาในพระสูตรต้นตปิฎกจึงมีลักษณะเป็นปรากฏการณ์บนการรับรู้มากกว่าจะเป็นผู้รับรู้ จึงเป็นการรับรู้ที่เป็นอัตลักษณ์หรือธรรมะที่ตรงกับอนัตตา คือไม่ใช่ตัวตนที่จะบังคับได้ และเป็น สิ่งที่เราต้องปล่อยวางตามความจริง

ข) ตัวตนในพระอภิธรรมปิฎก การพิจารณาตัวตนในอภิธรรมปิฎกนั้นถูกพิจารณาว่า เกี่ยวข้องกับแนวคิดลดทอน (Reductionism) เป็นวิธีการลดทอนให้เห็นคุณสมบัติภายใน กล่าวคือ แยกแยะสภาวะหรือความเป็นจริงคือชั้น ๕ ออกไปจนไม่สามารถแยกได้อีก จะมีความจริงสำคัญ เหลืออยู่ด้วยกัน ๔ ประเภท คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน^{๒๔} เมื่อพิจารณาชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงปรากฏในเรื่องจิต เจตสิก รูป ดังที่ชราภิกษุณีแยกคุณสมบัติที่เรียกว่า สัตว์ คือ “กองแห่งสังขารล้วนๆ นี้ บัณฑิตจะเรียกว่าสัตว์ไม่ได้เลย เมื่อชั้นทั้งหลายมีอยู่ การสมมติ ว่าสัตว์ก็มีได้ เหมือนคำว่ารถมีได้เพราะประกอบส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์ เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไป”^{๒๕} ฉะนั้น ตัวตนในที่นี้จึงเป็นการปราศจากตัวตนที่เที่ยงแท้ถาวร หรือเป็นลักษณะปฏิเสธตัวตนถาวรใน ชั้น ๕ แต่บางทีการปฏิเสธอัตตานั้นยังมีความหมายเพิ่มมาอีกว่าปราศจากแก่นสารสาระ แต่ก็อาจ ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีตัวตนนั้นอาจไม่สู้มีปัญหาในเรื่องของนามคือ สัญญา สังขารและวิญญาณ แต่บางส่วน ที่ถูกพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องของรูปนั้นอาจเป็นปัญหาได้ เพราะเอาเข้าจริงรูปนั้นเป็นสสาร ต้อง มีเนื้อไม้ตัว ต้องมีแก่นสารหรือเหลือล่องลอยบางอย่างไว้ ดังข้อความว่า ธรรมชาติใด ย่อมเสื่อมสลาย ย่อมถูกเบียดเบียนด้วยปัจจัยมีความเย็นเป็นต้น ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า รูป^{๒๖} แต่ไม่ใช่ไม่มีแก่น สาร^{๒๗} ฉะนั้น เมื่อพิจารณาในแง่นี้จึงมีการพิจารณาลักษณะตามความเป็นจริงระหว่างธรรมที่เป็น สังขตะคือปรุงแต่งได้แก่จิต เจตสิก รูปไว้ในกลุ่มเดียวกัน กับธรรมที่ไม่ปรุงแต่งคืออสังขตะไว้อีกกลุ่ม หนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของบุคคลผู้บรรลุนิพพาน บุคคลนั้นจะถือว่ามีตัวตนหรือว่าไม่มีตัวตน เพราะถ้าไม่มีรูปที่เป็นบุคคลนั้นจะเดิน นั่งนอนได้เพราะอะไร ดังข้อความว่า

สกวาทิถามว่า "ชั้นทั้งหลายเป็นสังขตะ นิพพานเป็นอสังขตะ บุคคลเป็นสังขตะก็ ไม่ใช่ เป็นอสังขตะก็ไม่ใช่หรือ" ปรวาทิตอบว่า "ถูกแล้ว"

^{๒๒} อ่านรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๕/๑๑๖/๘๕-๘๗.

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, อนัตตาของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๘๔-๘๕.

^{๒๔} อภิ.ส. (ไทย) ๓๔/๙๐๗,๙๑๑/๓๑๔-๓๑๕.

^{๒๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๑/๒๒๘.

^{๒๖} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/๒๒๐.

^{๒๗} สมถการ พรมทา, พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก, หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

ส. "จันทร์ทั้งหลายเป็นอัน นิพพานก็เป็นอัน บุคคลก็เป็นอันหรือ"

ป. "ไม่ฟังกล่าวอย่างนั้น"

ส. "บุคคลมีความเกิดขึ้นปรากฏ มีความเสื่อมปรากฏ เมื่อตั้งอยู่ มีความแปรปรวนปรากฏหรือ"

ป. "ถูกแล้ว"

ส. "บุคคลเป็นสังขตะหรือ"

ป. "ไม่ฟังกล่าวอย่างนั้น"

ส. "พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังขตธรรมมีสังขตลักษณะ ๓ อย่างนี้ คือ สังขตธรรมทั้งหลาย มีความเกิดขึ้น ปรากฏมีความเสื่อมปรากฏเมื่อตั้งอยู่มีความแปรปรวนปรากฏ ดังนี้ บุคคลก็มีความเกิดขึ้นปรากฏ ความเสื่อมก็ปรากฏ เมื่อตั้งอยู่ ความแปรปรวนก็ปรากฏ ถ้าอย่างนั้น บุคคลก็เป็นสังขตะนะสิ"

ส. "ความเกิดขึ้นแห่งบุคคลไม่ปรากฏ ความเสื่อมไม่ปรากฏ เมื่อตั้งอยู่ความแปรปรวนไม่ปรากฏหรือ"

ป. "ถูกแล้ว"

ส. "บุคคลเป็นอสังขตะหรือ"

ป. "ไม่ฟังกล่าวอย่างนั้น"

ส. "พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย อสังขตธรรมมีสังขตลักษณะ ๓ อย่างนี้ คือ ความเกิดขึ้นแห่งสังขตธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ ความเสื่อมไม่ปรากฏ เมื่อตั้งอยู่ ความแปรปรวนไม่ปรากฏ ดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งบุคคลก็ไม่ปรากฏ ความเสื่อมก็ไม่ปรากฏเมื่อตั้งอยู่ความแปรปรวนก็ไม่ปรากฏ ถ้าอย่างนั้น บุคคลก็เป็นอสังขตะนะสิ"

ส. "บุคคลผู้ปรินิพพานแล้ว คงมีอยู่ในนิพพาน หรือไม่มีอยู่ในนิพพาน"

ป. "คงมีอยู่ในนิพพาน"

ส. "บุคคลผู้ปรินิพพานเป็นผู้เที่ยงหรือ"

ป. "ไม่ฟังกล่าวอย่างนั้น"

ป. "บุคคลผู้ปรินิพพานแล้ว ไม่มีอยู่ในนิพพาน"

ส. "บุคคลผู้ปรินิพพานแล้ว เป็นผู้ขาดสูญหรือ"

ป. "ไม่ฟังกล่าวอย่างนั้น"^{๒๘}

การอธิบายนี้ทำให้แจ้งหนึ่งรูปก็ยังคงมีตัวตนอยู่ แต่เป็นตัวตนในฐานะที่เป็นกลาง ในกรณีนี้อาจอธิบายเหมือนการดำรงสติสัมโพชฌงค์ ความว่า

สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยความนึกถึงนิพพานอันไม่มีความเกิด ๑ ด้วยความไม่นึกถึงความเกิด ๑ ด้วยความนึกถึงนิพพานอันไม่ความเป็นไป ๑ ด้วยความไม่นึกถึงความ เป็นไป ๑ ด้วยความนึกถึงนิพพานอันไม่มีนิमित ๑ ด้วยความไม่นึกถึงนิमित ๑ ด้วยความนึกถึงนิโรธ ๑ ด้วยความไม่นึกถึงสังขาร ๑^{๒๙}

^{๒๘} อภ.ก. (ไทย) ๓๗/๑๗๔-๑๗๖/๘๑-๘๓.

^{๒๙} ขุ.ปฎิ. (ไทย) ๓๑/๕๗๑/๒๗๒.

ตัวตนในแง่การดำรงสติสัมโพชฌงค์นี้เป็นตัวตนในลักษณะการที่มีสติดำรงอยู่ได้ระหว่างการไม่นึกถึงสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งหรือสังขตธรรม แต่ระลึกถึงแต่สังขตธรรมหรือสภาวะที่เป็นจริงเท่านั้น ฉะนั้น การดำรงอยู่ของสติในที่นี้ก็คือบุคคลซึ่งไม่เกี่ยวข้องกัสังขตธรรม แต่อาศัยลักษณะของอสังขตธรรมเป็นเครื่องพิจารณาจึงถือว่า “บุคคลมีอยู่” โดยมีนิพพานเป็นอารมณ์ ซึ่งไม่ต่างจากรูปที่มีแก่นสารบางอย่างให้ดำเนินไปได้

ตัวตนในพระอภิธรรมปิฎกจึงพิจารณาจากลักษณะของอัตตาที่อยู่ในกรอบของรูปบุคคลที่ยึดถือธรรมหรือแนวทางใดเป็นเครื่องดำเนินชีวิต แง่หนึ่งถ้าบุคคลนั้นมีกิเลสก็จะอาศัยกิเลสนำไป แต่ถ้ามีนิพพานก็ยังคงต้องมีนิพพานนำไปเช่นกัน

สรุป อัตลักษณ์ส่วนบุคคลนั้นเป็นการเน้นตัวตนรู้แจ้ง (Enlightenment Subject) โดยเป็นการมองตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบมีอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นหนึ่งเดียวในตัว ตัวตนคือผู้รู้ ผู้สร้างความรู้ ผู้รู้เหตุผล ผู้กำหนดศีลธรรม ผู้มีสำนึกและเป็นผู้กระทำอย่างมีสำนึกที่สืบทอดมายาวนาน^{๓๐} เป็นมุมมองที่สะท้อนให้เห็นลักษณะที่แตกต่างหากจากสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและเป็นความเป็นจริงชนิดหนึ่งที่เป็นอิสระ

๒.๑.๒ อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity)

อัตลักษณ์ทางสังคม หมายถึง รูปแบบสังคมที่มีวัฒนธรรมทั่วไป มีประวัติศาสตร์ มีตำนาน มีการจัดตั้งองค์กร มีดินแดน ซึ่งทั้งหมดเป็นฐานที่ทำให้คนมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเอง และมีวัฒนธรรมโดดเด่นและมีเสน่ห์^{๓๑} อัตลักษณ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างและซับซ้อนของสังคม โดยอัตลักษณ์ที่มีแก่นแกน มีความอิสระ และความเพียงพอในตัวเอง เป็นสิ่งที่ถูกสร้างจากความสัมพันธ์ของตัวตนกับคนอื่นที่มีความสำคัญ โดยคนอื่นที่สำคัญทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมต่อระหว่างตัวตนกับโลก ทำให้เกิดตัวตนทางสังคม (Sociological Subject) โดยอัตลักษณ์จะทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างตัวตนข้างในกับตัวตนสังคม หรือระหว่างโลกสาธารณะกับโลกส่วนบุคคล^{๓๒} ลักษณะอัตลักษณ์ทางสังคมที่เห็นได้ชัด เช่น ทิศ ๖ ซึ่งกล่าวถึงการเชื่อมตนเองกับสังคมในรูปแบบของการปฏิบัติหน้าที่อย่างไรต่อกัน เช่น สมณพราหมณ์คือทิศเบื้องบน พ่อแม่ คือทิศเบื้องหน้า อาจารย์คือทิศเบื้องขวา ภริยา คือทิศเบื้องหลัง ควรปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น^{๓๓} โดยต่อมากลุ่มอัตลักษณ์สมัยใหม่ได้พยายามดึงตัวตนออกจากศูนย์กลาง (De-centering the Subject) เนื่องจากอัตลักษณ์หรือตัวตนเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีความหลากหลาย เป็นเหมือนเรื่องเล่า (Narrative) ขึ้นอยู่กับใครเล่า เล่าที่ไหน เล่าเพื่ออะไร เรื่องเล่านี้จึงเป็นไปตามฐานะและตำแหน่งทาง

^{๓๐} รัฐรุฒิ เสนาคำ, “แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์”, ใน ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์, บรรณาธิการ โดย วิภาส ปรัชญาภรณ์, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๗), หน้า ๒๒๙-๒๔๑.

^{๓๑} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imaging the Nation*, (UK : Emerald Publishing Limited, 2008), p.173.

^{๓๒} Hall, Stuart, “The Question of Cultural Identity”, In *Modernity and Its Future*, edit by Stuart Hall, David Held and Tony McGrew, (Cambridge : Polity Press, 1992), p.276.

^{๓๓} อ่านรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒-๒๗๔/๑๙๙-๒๑๘.

สังคม กล่าวคือเป็นการกล่าวถึงอัตลักษณ์ใหม่หรือชาติพันธุ์ใหม่จากตำแหน่งที่เขาถูกจัดวางทางสังคม ให้ถูกเล่าใหม่ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) โดยคำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic) มาจากคำภาษากรีก ว่า Ethnos หมายถึง ขอบเขตของสถานการณ์ที่รวมการใช้ชีวิตและการกระทำของมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวยังรวมถึงความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม ตลอดจนลักษณะการสืบสายตระกูลในระบบเครือญาติ ก่อให้เกิดแนวคิดชาติพันธุ์ (Race) ที่มีความคิดบนความแตกต่างระหว่างชนชาติตามลักษณะทางชีว ภายภาพและพันธุกรรมที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นำไปสู่การค้นหาลักษณะที่เป็นแก่นแท้ “ดั้งเดิม” และ “บริสุทธิ์” ของชาติพันธุ์ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ทางสังคม^{๓๔} โดยมีคำอธิบาย ที่สำคัญ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) **แนวคิดชาติพันธุ์นักสังคมวิทยา** ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) ได้เริ่มมีการ พูดถึงผ่านนักคิดอย่างแมก เวเบอร์ (Max Weber) ที่นำเสนอโดยมุ่งไปถึงสมาชิกของกลุ่มที่มีความ เชื่อร่วมกัน ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน มีความติดต่อสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มตรงข้ามที่มีความแตกต่าง กันอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยความเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ทำให้เกิดกลุ่มขึ้นมาโดยตรง มันเป็น เพียงแค่สิ่งอำนวยความสะดวกในการก่อให้เกิดกลุ่มชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นมา โดยเฉพาะกลุ่มในแง่พื้นที่ ทางการเมือง ในทางตรงข้ามก็คือชุมชนทางการเมืองเริ่มแรกที่ไม่ได้มีการจัดองค์กรอย่างดีเยี่ยม เพียงแค่บอกให้รู้ว่ามี ความเชื่อร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์^{๓๕} โดยการทำร่วมกันทำให้เกิดความรู้สึก ความหมายของความเป็นสมาชิก สิทธิและการเข้าถึงลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐาน และทรัพยากรสำหรับความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ภาษา พิธีกรรม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและรูปแบบ การดำเนินชีวิต การแบ่งงาน โดยการทำร่วมกันเป็นรากฐานของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ความไม่ แน่นนอนเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์มีความหมายและความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคำว่าชาติ (Nation)

ขณะเดียวกันได้มีการเสนออีกว่า แนวคิดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์มาจากความแตกต่างกัน แต่ การดำรงอยู่ของกลุ่มไม่ใช่ผลสะท้อนของความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เริ่มต้นจากการมองว่ากลุ่มคน ระหว่างคนในกลุ่มและผู้คนนอกกลุ่มต่างพูดคุยและกระทำต่อกันว่า ใครคือคนใน ใครคือคนนอก จนเกิดการแยกแตกต่างกันออกมา ทำให้ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้น^{๓๖} ฉะนั้น ความแตกต่างทาง วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จึงทำให้เกิดความเป็นกลุ่ม แต่การดำรงอยู่ของกลุ่มนั้นไม่ใช่มาจากความ แตกต่างทางวัฒนธรรม เพราะเมื่อมีคนมารวมกันและอยู่ร่วมกันได้จะเกิดอัตลักษณ์ที่มาจากทั้งคนใน และคนนอกร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์นั้นจึงอาจไม่ใช่แค่ผลผลิตของเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม แต่

^{๓๔} Charles F. Keyes, “Ethnic groups, ethnicity”, in *The Dictionary of Anthropology*, edited by Thomas Barfield, (Oxford : Blackwell Publisher, 1997), p. 152.

^{๓๕} Weber, M., *Economy and society: An outline of interpretive sociology*, (Berkeley: University of California Press, ๑๙๗๘), p.389.

^{๓๖} Everett C. Hughes, *On Work, Race, and the Sociological Imagination*, Edited and with an Introduction by Lewis A. Coser, (Chicago and London : The University of Chicago Press, 1994), p.๙๑.

กลายเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยผสมกันระหว่างคนในและคนนอก คือเป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การเลื่อนไหลของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดๆ แยกออกจากหากจากความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ การพิจารณาแง่มุมนี้เป็นรูปแบบของการคิดแบบ การสร้างทางสังคม (Social Constructionist) ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ คือสิ่งที่คนเชื่อหรือคิดว่าพวกเขาเป็นแบบนั้น บนฐานแห่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่จะบอกให้เห็นความเป็นกลุ่ม ส่วนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเท่านั้น

๒) แนวคิดชาติพันธุ์ของกลุ่มมานุษยนิยมวิทยา มีการใช้แนวคิดความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในกรอบการวิเคราะห์จากเรื่องเชื้อชาติมาสู่วัฒนธรรมและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยนักคิดอย่างเฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth) ได้ศึกษาเรื่องความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อันนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องโครงสร้างหน้าที่ของโลกทางสังคมหรือความเป็นจริงทางสังคม โดยเขามองว่าทั้งหมดเริ่มต้นที่ผู้กระทำที่เชื่อและคิด โดยเขาไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่มุ่งไปที่ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมระหว่างเขาและเรา^{๓๗} ทำให้เห็นว่ารูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ที่กระบวนการสร้างใหม่ บนขอบเขต พรหมแดนระหว่างความเหมือนและต่างของชาติพันธุ์ ซึ่งเน้นให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม คือกลุ่มชนที่มีรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากการตอกย้ำ และเปลี่ยนรูปแบบไปตามปฏิสัมพันธ์และการติดต่อ ทำให้เกิดมีภาษาเฉพาะที่สืบทอดกันมาหลายต่อหลายรุ่น การมีวัฒนธรรมร่วมกันเกิดจากกระบวนการรักษาพรหมแดนทางชาติพันธุ์ เพื่อสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นระหว่างคนในกลุ่มกับคนนอกกลุ่ม โดยทำให้เกิดภาพลักษณ์ความเหมือนกันภายในกลุ่ม แนวคิดนี้ถือว่าเป็นหลักในการศึกษาของมนุษยวิทยาเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ ดังมีการนำเสนองานทางชาติพันธุ์ในฐานะที่เป็นสถานภาพทางสังคมมากกว่าหน่วยทางวัฒนธรรมที่ตายตัว กรณีงานวิจัยของไมเคิล มอร์แมน ที่มาศึกษาชาวลื้อในภาคเหนือของไทย ต้องเผชิญกับการนิยาม “ความเป็นลื้อ” เพราะพบว่าไม่สามารถจำกัดขอบเขตในการนิยามได้ โดยตัวแปรต่างๆ ที่นักมานุษยนิยมใช้เป็นมาตรฐานเพื่อศึกษาวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภาษา ความเชื่อ ระบบการเมือง หรือเทคโนโลยีการผลิต ล้วนมีความคลุมเครือ เพราะคนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ลื้อก็พูดภาษาแบบเดียวกัน ในขณะที่คนลื้อที่อ้างเอออ้างปึงบ่นว่าไม่เข้าใจภาษาลื้อที่เชียงใหม่ ขว้างขว้างที่เชียงใหม่ก็เป็นแบบเดียวกับคนไทดำ การให้ความสำคัญกับเตาไฟของลื้อในสิบสองปันนากลับไม่พบในลื้อที่เชียงใหม่ เราจึงไม่ควรยึดตัวแปรต่างๆ ทางวัฒนธรรมในแง่วัตถุวิสัย แต่ควรแยกแยะจากความเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์^{๓๘}

ในการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์และความหลายหลายทางวัฒนธรรมสร้างแนวคิดเรื่องชาตินิยม ชุมชนนิยม ซึ่งถือเป็นแง่มุมหนึ่งของการเจริญเติบโตทางการเมืองที่มีพื้นฐานอยู่บนเรื่องชาติพันธุ์และวัฒนธรรม และเป็นกำหนดโดยสังคมอย่างชัดเจน เป็นโครงการที่มีการวางแผน

^{๓๗} Fredrik Barth, *Ethnic Groups and Boundaries*, (Boston : Little, Brown and Company, ๑๙๖๙), p.๑๐.

^{๓๘} อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, *อัตลักษณ์*, หน้า ๗๐-๗๑.

ในทางประวัติศาสตร์ โดยแนวคิดดังกล่าวถือว่าเป็นรากฐานของสังคม ตามแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ว่า แนวคิดวัฒนธรรมนั้นบ่งชี้ถึงรูปแบบของความหมาย (pattern of meaning) ที่ได้รับสืบทอดกันมาในรูปของสัญลักษณ์ เป็นระบบของแนวคิดที่ได้รับสืบทอดกันมา (Inherited Conceptions) และแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ซึ่งผู้คนใช้ในการติดต่อสื่อสาร เก็บรักษาไว้และพัฒนา เพื่อสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับชีวิตและทัศนคติที่มีต่อชีวิต^{๓๙} ฉะนั้น การเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นการทำความเข้าใจและเข้าใจวัฒนธรรม ผ่านการตีความหมาย หรือดึงเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ที่คนได้สร้างออกมา เพื่อที่จะได้ใช้ในการสื่อสาร และสร้างความเข้าใจ จนถึงเข้าใจความรู้สึกที่เกี่ยวกับชุมชนนั้นได้

สรุป อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับโลกหรือบริบทแวดล้อมซึ่งนำไปสู่อัตลักษณ์ทางสังคมตามการศึกษาแบบสังคมวิทยาที่รับรู้อัตลักษณ์ผ่านทางโครงสร้างและระบบสังคมที่แตกต่างกัน แต่มารวมตัวกันได้เป็นหลัก ขณะที่นักมานุษยวิทยาได้ศึกษาความหมายและรูปแบบที่แสดงออกผ่านทางวัฒนธรรมและความเชื่อต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของแต่ละกลุ่มคนจนเกิดเป็นชุมชนขึ้น รวมถึงความเชื่อทางศาสนาด้วย

๒.๒ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม

ในงานวิจัยนี้ต้องการสื่อสารให้เห็นถึงความหมายและรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นไทยและแสดงออกให้เห็นลักษณะบางอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมชัดเจนขึ้น ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมาย คำว่า “วัฒนธรรม” นี้ มาจากคำ ๒ คำคือ คำว่า วัฒนะ คือความเจริญงอกงาม คำว่า ธรรม คือ หลักเกณฑ์ที่สังคมกำหนดถือปฏิบัติ วัฒนธรรม ตามความหมายของคำในภาษาไทยจึงหมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๓ ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ว่า วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สังสมปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน และเกี่ยวข้องกับคำว่า “วิถีชีวิต” หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่สี่ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมถึงความรู้ทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำว่า “ภูมิปัญญา” หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร พัฒนา สืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นอันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลายและการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความ

^{๓๙} Clifford Geertz, “Religion as a Cultural System”, in *The Interpretation of Cultures*, p.89.

กลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ต้องพัฒนามาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิต^{๔๐}

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา”^{๔๑}

วัฒนธรรมในแง่นี้เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่ยึดเหนี่ยวกันไว้ด้วยความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานคือครอบครัว มิตรสหาย วัฒนธรรมจึงเปรียบได้กับสายใยที่ทำให้เกิดความสามัคคี เป็นระบบความคิด และการมองชีวิต และอีกด้านหนึ่งวัฒนธรรมคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของท้องถิ่นและเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขของคนเป็นอันมาก^{๔๒}

ศาสตราจารย์ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมออกเป็น ๕ กลุ่มคือ

๒.๒.๑ วัฒนธรรมคือรูปแบบของปรากฏการณ์และเหตุการณ์ที่ได้สังเกตเห็น (pattern of observed events) เป็นที่สนใจของนักพฤติกรรมศาสตร์ (behaviorist) และนักจิตนิยม ในกรณีนี้นักวัฒนธรรมเป็นพวกที่คนข้างนอกจะสังเกตมากกว่าคนภายในจะรู้ได้ว่ามีวัฒนธรรม กล่าวคือคนภายนอกเป็นผู้กำหนดรูปแบบวัฒนธรรมนั้นๆ

๒.๒.๒ วัฒนธรรมในฐานะเป็นบุคลิกภาพ เป็นความหมายที่นักมานุษยวิทยากลุ่มวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (culture and personality) พิจารณาผ่านองค์ประกอบของกลุ่มบุคคลที่แสดงออกอย่างมีลักษณะเฉพาะบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน

๒.๒.๓ วัฒนธรรมคือการรับรู้ โดยนักมานุษยวิทยากลุ่มที่เรียกตนเองว่า นักมานุษยวิทยาสำหรับการรับรู้ (cognitive anthropologists) เป็นการรับรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลกับบุคคลและบุคคลกับสังคม เนื่องจากบนฐานของการรับรู้จะต้องสร้างความเข้าใจในระดับการปฏิบัติต่อบางสิ่งบางอย่างที่สื่อสารออกมาและเป็นที่ยอมรับได้ผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้บนฐานการสื่อสารที่ส่งต่อกันและกันได้

๒.๒.๔ วัฒนธรรมคือโครงสร้างพื้นฐานของจิตมนุษย์ เป็นความหมายที่มองถึงคุณค่าที่ทำให้เรารับรู้ถึงความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้แนวคิดแบบนี้ถือเป็นการพัฒนาคุณค่าบางอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทางด้านจิตใจ

๒.๒.๕ วัฒนธรรมคือความหมาย (culture as (public) meaning) วัฒนธรรมคือโลกทัศน์ ค่านิยม และคุณสมบัติอื่นๆ ของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่นๆ แนวคิดแบบนี้เป็นแนวคิดหลักในแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม

^{๔๐} กระทรวงวัฒนธรรม, วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา, (ออนไลน์), http://www.m-culture.go.th/mculture_th60/ebook/B0371/#p=14 (๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒).

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔”, [ออนไลน์].

^{๔๒} สายันต์ ไพเราะจิตร์, เอกสารประกอบการสอนโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑-๓๒.

แนวคิดหลักและแนวคิดย่อยที่ต่างกันไปแล้วล้วนเป็นความจริงของสังคมพหุวัฒนธรรมที่พยายามอธิบายรูปแบบชีวิตของแต่ละบุคคล^{๔๓}

วัฒนธรรมกลายเป็นรูปแบบหนึ่งที่บุคคล ชุมชนท้องถิ่น และสังคมแสวงหาและให้ความสำคัญ

๒.๒.๒ วัฒนธรรม, วิถีชีวิตและภูมิปัญญา โดยประเทศไทยนั้นมีประวัติศาสตร์ที่ก่อตัวมาอย่างยาวนานจึงปรากฏว่าสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติ ดังนี้

ก. ภาษาไทย เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.๑๘๒๖ โดยพ่อขุนรามคำแหงทำให้เกิดการจารึกภูมิปัญญาต่างๆ ส่งต่อทางวัฒนธรรมและเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในมิติอื่นๆ ภายใต้อักษรของไทย

ข. อาหารไทย โดยถือว่า ประเทศไทยนั้นเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำ คนไทยจึงมีวัตถุดิบหลากหลายในการนำมาเลือกสรรจัดทำอาหารอย่างพิถีพิถัน และจากวิวัฒนาการอันยาวนานจึงกลายเป็นภูมิปัญญาเรื่องการทำอาหารที่หลากหลายและตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น จากท้องถิ่นต่างๆ สู่มืองใหญ่

ค. สุขภาพไทย เป็นองค์ความรู้ด้านสุขภาพของไทย ได้แก่ การแพทย์แผนไทย ตำรับยาและสมุนไพรไทย การนวดไทย องค์ความรู้ด้านสุขภาพไทยนั้นถือเป็นต้นทุนสำคัญยิ่งที่ทำให้บุคลากรและสถานบริการด้านสุขภาพของไทยมีความพร้อมในเบื้องต้น และได้ประยุกต์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับโลกยิ่งขึ้น

ง. ผ้าไทยและพัสดราภรณ์ไทย เป็นมรดกทางภูมิปัญญา กำลังกาย กำลังปัญญาตลอดจนฝีมือลายมือ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าไทยและพัสดราภรณ์ไทยหลากหลายอย่างสุดฝีมือทั้ง ผ้าซิด ผ้าจก ผ้าฝ้าย ผ้าไหม มัดหมี่ และผ้ายก

จ. การละเล่นและวงมโหรี มีการเล่นเพื่อความบันเทิงและเครื่องดนตรีเพื่อขับกล่อมแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าด้านการแสดงและดนตรี

ฉ. หัตถกรรมต่างๆ ทั้งเครื่องทองเหลืองบ้านปะอ่าว จังหวัดอุบลราชธานีที่แสดงให้เห็นช่างฝีมือดั้งเดิมแขนงหนึ่งที่ยังมีการต่อยอดและรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ของเครื่องทองเหลืองแบบดั้งเดิมไว้ไม่ให้สูญสลาย^{๔๔}

ความเป็นไทยจึงแสดงให้เห็นผ่านวัฒนธรรมที่พัฒนาควบคู่กับวิถีชีวิตและแสดงออกถึงภูมิปัญญาที่สั่งสมมาตามลำดับอย่างยาวนาน เมื่อมีการศึกษาวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่แสดงออกมานั้น

๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” นั้น ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า “เที่ยวไป”^{๔๕} ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Tour หมายถึง การเดินทางและสำรวจไปยังสถานที่หรือพื้นที่เพื่อเรียนรู้^{๔๖} และ

^{๔๓} อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ, หน้า ๗๓-๗๕.

^{๔๔} อภินันท์ บัวหภักดี, “เสน่ห์ไทยในเวทีโลก”, วารสารวัฒนธรรม ปีที่ ๕๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘ : ๔-๓๒.

Tourism หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนอารมณ์ เพื่อทะนุบำรุงสุขภาพ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น^{๕๗} จะเห็นว่า การท่องเที่ยวมีความหมายกว้างมาก การท่องเที่ยวในส่วนหนึ่งมีจุดเริ่มต้นจาก “บุคคล” หรือ “กลุ่มบุคคล” ที่ต้องการท่องเที่ยวจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งเพื่อการพักผ่อน เพื่อการดูแลสุขภาพเพื่อการเรียนรู้ ฯลฯ จะเห็นว่า โดยความหมายของการท่องเที่ยวมิได้กล่าวถึงเพียงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังคงกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวด้วย ฉะนั้น การท่องเที่ยวจึงมีความหมายหรือคุณค่ากับ “บุคคล” หรือ “กลุ่มบุคคล” ที่เป็นนักท่องเที่ยว และมีความหมายหรือคุณค่ากับสถานที่หรือพื้นที่ ในฐานะที่เป็นเป้าหมายการท่องเที่ยวด้วย

อย่างไรก็ดี แนวคิดการท่องเที่ยวมีหลายแนวคิด แต่การวิจัยนี้ให้ความสำคัญเพียง ๒ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

๒.๓.๑ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวจึงเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เพื่อชมความเป็นอยู่และเข้าใจวิถีชีวิต ในแง่ของความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม วิทยาการต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบกันมาทางสังคม รวมถึงคุณค่าต่างๆ ทางด้านจิตใจอันส่งต่อกันมา จึงเกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเริ่มขึ้นจากความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางท่องเที่ยวท่องไปยังแหล่งโลกเก่า เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นยังมีเศรษฐกิจและชนชั้นนำนิยมเดินทางท่องเที่ยวไปหาสถานที่เก่าๆ เพื่อความแตกต่าง อันตราย และนำต้นเต็นรูปแบบชีวิตเหล่านี้ทำให้หวนนึกถึงธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มเผยแพร่ศาสนา นักล่าอาณานิคมและนักสำรวจ ยิ่งในสมัยปัจจุบัน การเติบโตของการท่องเที่ยวผ่านช่องทางเครือข่ายสื่อสารมากมายทำให้เห็นแนวคิดบางอย่างของนักท่องเที่ยวว่าเป็นการสร้างเสริมภาพที่ช่วยปลดปล่อยนักท่องเที่ยวจากการผูกมัดทางโครงสร้างสังคม ทำให้เกิดนักท่องเที่ยวห่างจากอำนาจเหล่านี้ ขณะที่แนวคิดอีกด้านที่ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวบนโลกนี้ทำให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม อำนาจ และการเอารัดเอาเปรียบ เพราะคนที่หาเช้ากินค่ำส่วนใหญ่ไม่มีวันได้ท่องเที่ยวอย่างคนร่ำรวยซึ่งมีอยู่ในจำนวนน้อยที่ได้ไป

อย่างไรก็ดี นักวิชาการบางคนมองว่า การท่องเที่ยวได้ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Tradition) ทำให้คนในท้องถิ่นกลายเป็นผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวที่ร่ำรวย เช่น เป็นแม่ครัว คนนำเที่ยว เป็นต้น เพราะบางประเทศยากจนจึงถือว่าการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ทุกภาคส่วนเร่งให้มีการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้ และบางทีก็สามารถทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นดำรงอยู่ได้ แต่ก็ยังคงความน่ากังวลสำหรับท้องถิ่นเรื่องชื่อเสียงและการประพฤติ

^{๕๕} ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.royin.go.th/dictionary/> (๕ ธ.ค. ๖๐).

^{๕๖} Cambridge, *Advanced Learner's Dictionary*, 3rd edition, (New York : Cambridge University Press, 2008), p.1539.

^{๕๗} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๒-๖.

ปฏิบัติ รวมถึงค่านิยม ธรรมเนียม สถานที่และความเป็นเพื่อนจะกลายเป็นวัตถุประสงค์ทางการค้าที่น่าตื่นเต้นสำหรับนักท่องเที่ยวไปเสีย^{๔๘}

ฉะนั้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ในรอบหลายปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวจึงถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก สร้างรายได้และเงินตราหมุนเวียนระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก และมีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาอย่างยิ่ง และการท่องเที่ยวยังถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมให้กับท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เพราะเมื่อมีกระบวนการกำหนดนโยบายและวางแผนการท่องเที่ยวในระดับต่างๆ มักจะถูกมองข้ามหรือลดความสำคัญลงมาตลอด อีกอย่างคือประเด็นปัญหาทางการเมือง โดยใครหรือคนกลุ่มใดได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และใครเป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผนการท่องเที่ยวก็จะนำไปสู่การเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งธุรกิจโรงแรม กลุ่มธุรกิจนำเที่ยว ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงท้องถิ่น นอกจากนี้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ไม่ได้สนใจจะพัฒนาท้องถิ่นดังที่มักถูกนำมาเป็นประเด็นवादอ้าง เป็นเพียงการดึงดูดให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาดโลกและผลิตซ้ำกลายเป็นธุรกิจขนาดใหญ่จากประเทศมหาอำนาจที่เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง โดยการท่องเที่ยวมักถูกนำเสนอโอกาสของการพบเห็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต มีการแต่งกายและวัฒนธรรมที่แปลกพิสดาร หาชมยาก เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก็ทำให้เกิดผลทางสังคมวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดเรื่องเงิน และการบริโภคนิยม^{๔๙}

๒.๓.๒ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจัดเป็นการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยในการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา หรือองค์การ (The United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD) ในปี ๒๐๑๓ นั้น ได้มีการพิจารณาถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าต้องสร้างการตระหนักถึงวิธีการสร้างความสูญเสียต่อสิ่งแวดล้อมโดยลดขนาดความต้องการลงมา ส่งเสริมความรู้ด้านหลักการและความรู้การจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงกลยุทธ์การรักษาพลังงานและน้ำ ให้บริษัททัวร์เข้าถึงข้อมูลการตลาดและแหล่งเงินทุน ประสานงานกันระหว่างรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและทรัพยากร และนักลงทุนเอกชนในภาคการท่องเที่ยว ปรับปรุงโครงสร้างการลงทุนของเอกชนที่ไม่อาจดำเนินต่อไปได้^{๕๐} และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีการพูดถึงปัญหาของการ

^{๔๘} Andrew Church, “Local and Regional Tourism Policy and Power”, in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, (Oxford :Blackwell Publishing Ltd., 2004), pp.558-559.

^{๔๙} ยศ สันตสมบัติ, *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร*, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์พนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า .

^{๕๐} http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciem5d2_en.pdf.

ขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ทำให้ระบบนิเวศสำคัญ เช่น ป่าชายเลน แนวปะการัง แหล่งหญ้าทะเล ตกอยู่ในภาวะเปราะบาง ขณะเดียวกันก็มีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและความยั่งยืน มีธุรกิจบริการต่อเนื่องกับการท่องเที่ยวบริการสุขภาพและการศึกษาที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูงของนักท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมช่องทางการตลาดโดยใช้ อินเทอร์เน็ต^{๕๑}

อย่างไรก็ดี ได้มีคำถามตามมาว่านโยบายและวิถีปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการพัฒนาได้จริงหรือไม่ เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ควรเป็นแบบสำเร็จรูป มีรูปแบบที่ตายตัวหรือมีนโยบายเดียว หากแต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกในการพัฒนา และก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระบบนิเวศอย่างแท้จริงด้วย^{๕๒} เพราะระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อม ฉะนั้น หากมีการปรับตัวของชุมชนก็ต้องสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกด้วย จึงจำเป็นต้องมองไปยังแนวคิดที่จะช่วยเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอก และมุ่งไปที่ทิศทางการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของท้องถิ่นด้วย ส่วนการที่ภาคเอกชนจะเข้ามาก็จะเน้นเพียงการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตทางธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว อาจทำให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ประโยชน์ แต่ก่อให้เกิดการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อมและทำให้ชุมชนขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยว ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพให้พึ่งตนเองได้ โดยเจ้าของธุรกิจทางการท่องเที่ยวถือว่าเป็นผู้สร้างการเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างโลกของนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเขาเองเป็นสมาชิกของทั้งสองแห่ง เมื่อพิจารณาจากมุมมองนี้ นักธุรกิจการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่สร้างสรรค์และในแง่ทำลาย จึงถือว่าหากมีการพัฒนาแนวคิดนักธุรกิจเหล่านี้ได้ จะถือว่ามีส่วนสำคัญในการที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวยั่งยืนได้เช่นกัน^{๕๓} เพราะเมื่อมีการพิจารณาการท่องเที่ยวในบริบทของการพัฒนาที่เน้นทิศทางเดียวกัน คือการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อมุ่งความเจริญนั้น ช่วยให้เราทำความเข้าใจกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับสังคมภายนอกได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เกิดประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย เป็นการให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและมาช่วยกันสงวนรักษาพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยวางแผนการจัดการท่องเที่ยวให้ดี จะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากร

^{๕๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th/download/plan12/แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่12.pdf>, หน้า ๔๔-๔๕, ๑๗๑, (๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐)

^{๕๒} ยศ สันตสมบัติ, **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร**, หน้า ๗-๑๐.

^{๕๓} Gareth Shaw, “ Entrepreneurial Cultures and Small Business Enterprises in Tourism”, in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, p.125.

ธรรมและสิ่งแวดล้อมได้ เพราะหัวใจของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคือการมองการณ์ไกล รักษาการพัฒนาภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดทางสิ่งแวดล้อมและสังคม เน้นชุมชน เคารพต่อธรรมชาติและต้องมีความรับผิดชอบต่อ^{๕๔} โดยสามารถพิจารณาการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

สรุป แนวคิดการท่องเที่ยวทั้ง ๒ แนวคิดข้างต้นนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้ชุมชน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ส่วนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่การท่องเที่ยวทั้ง ๒ รูปแบบนี้ประสบกับปัญหาการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่ทำให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทำได้ยาก และเกิดกลุ่มผู้หวังผลประโยชน์มากขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวข้างต้นจึงเป็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยการสร้างสรรค์พัฒนาและรักษาสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน เพื่อเป็นการสร้างการท่องเที่ยวให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

๒.๔ แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

แนวคิดนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอใน ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และ ๒) การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ดังนี้

๒.๔.๑ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เมื่อเราศึกษาอัตลักษณ์แล้วจะพบว่า รูปแบบของวิถีชีวิตที่แสดงออกผ่านวัฒนธรรมนั้น ในแง่มุมหนึ่ง วัฒนธรรมต้องถูกตีความหมายหรือดึงเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ออกมา เพราะทั้งหมดนั้นสื่อให้เห็นถึงแนวคิด และแนวคิดนั้นทำให้มนุษย์คงความเป็นมนุษย์อยู่ได้ ซึ่งนักคิดอย่างคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์นั้นไม่อาจปราศจากวัฒนธรรมได้ มิเช่นนั้นก็ไม่ต่างจากสัตว์ เพราะมนุษย์ขาดสัญชาตญาณที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ในโลก ซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ ที่สามารถดำรงอยู่ในโลกได้ด้วยสัญชาตญาณ มนุษย์นั้นวิวัฒนาการขึ้นจากการมีวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ผ่านมาทำให้มนุษย์เกิดความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ที่จะทำให้ตนเองอยู่รอดได้โดยการพึ่งพา

^{๕๔} Richard Butler, "The Tourism Area Life Cycle in the Twenty-First Century", in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, p.164.

วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นดังสัญลักษณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตทางสังคมในทุกๆ ด้าน และแน่นอนว่า หากไม่มีมนุษย์ก็ไม่มีวัฒนธรรม ที่สำคัญถ้าไม่มีวัฒนธรรม มนุษย์ก็ไม่มีเช่นเดียวกัน^{๕๕} อิทธิพลของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ถูกอธิบายในขอบเขตการดำเนินชีวิต โดยมีรูปแบบบางอย่าง เป็นเครื่องยืนยันตัวตนในลักษณะความประสานกันภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ประเด็นนี้สามารถมองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นผ่านการศึกษาอัตลักษณ์ทางศาสนา และการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนี้

๑) **อัตลักษณ์ทางศาสนา (Religious Identity)** ในทางศาสนานั้นมีการพิจารณาผ่านลักษณะการกระทำของมนุษย์ผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้านใด จะเกิดผลทางศีลธรรมหรือด้านสุนทรียภาพเสมอ เนื่องจากศาสนานั้นได้รับการปลูกฝังผ่านทางอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคล เป็นการพัฒนาผ่านประสบการณ์ทางด้านจิตใจ เช่น คนที่มีความรู้สึกละเอียดอ่อน มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง มีศีลธรรมคุณธรรมมากขึ้นเท่าใด ย่อมมีความงดงามภายนอกยิ่งขึ้น ทั้งในการแต่งกาย กิริยามารยาท คำพูด และอื่นๆ เป็นต้น ครีฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) จึงได้อธิบายถึงผลกระทบทางศาสนาที่นำไปสู่อัตลักษณ์ว่า ศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ ระบบหนึ่งซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์ (Moods) และแรงจูงใจ (Motivations) ในมนุษย์ ซึ่งมีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนานด้วยการสร้างมโนทัศน์ ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไป และทำให้มโนทัศน์นี้มีแสงสว่างแห่งความจริง จนอารมณ์และแรงจูงใจนั้นดูเหมือนเป็นสิ่งที่จริงแท้แน่นอน^{๕๖} มุมมองนี้ ทำให้มองเห็นว่า อัตลักษณ์ทางศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผ่านระบบความหมายของการสื่อสารรูปแบบต่างๆ และความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม ดังนี้

(๑) **การวิเคราะห์ระบบความหมาย** โดยความหมายนั้นถูกแฝงอยู่ในสัญลักษณ์ที่ประกอบเป็นศาสนา เพราะในแง่มุมมองทางศาสนาทำให้ระเบียบในสังคมเป็นรูปเป็นร่างขึ้น เช่นเดียวกับสภาพแวดล้อม อำนาจทางการเมือง ความมั่นคง พันธะหน้าที่ทางกฎหมาย ความรักใคร่ผูกพันส่วนบุคคล และทัศนคติที่มีต่อความงาม ได้ทำให้เกิดระเบียบทางสังคม เนื่องจากว่าศาสนานั้นพยายามสร้างความหมายผ่านสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ครีฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) มองเหตุการณ์ดังกล่าวว่า คนเราพยายามที่จะอาศัยความเชื่อทางศาสนา มาอธิบายปรากฏการณ์เสมอ หรือพยายามทำให้ตนเชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ในระบบคิดที่เขาได้อยู่ แต่สิ่งที่เขาไม่พร้อมที่จะทำก็คือปล่อยให้ปรากฏการณ์นั้นอยู่เฉยๆ โดยไม่พยายามหาสมมติฐานมาอธิบาย เช่นกรณีในเรื่องของความทุกข์ทรมาน ศาสนาก็จะมีส่วนในการช่วยเหลือให้สามารถทนทุกข์ทรมานได้ ไม่ใช่วิธีหลบหลีกความทุกข์ทรมาน^{๕๗} ดังเรื่องเล่าในตำนานมูลศาสนาว่า ในครั้งกาลนั้น ยังมียาเฒ่าผู้หนึ่งอยู่ในปุนนคร มีลูกชายคนหนึ่งเป็นคนดุร้ายหยาบซำยิ่งนัก มันจะทุบตีมารดาของมันทุกวัน อยู่มาวันหนึ่งมารดาไม่

^{๕๕} Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures*, (New York : Basic : Basic Books, ๒๐๐๐), p.49.

^{๕๖} อคิน รัตพัฒน, *วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลีฟฟอร์ด เกียร์ซ*, หน้า ๘๓-๘๔, ๘๗, ๑๐๖.

^{๕๗} *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๘๖- ๘๘.

สามารถดกกลับความโกรธไว้ได้ จึงนำความขึ้นไปกราบทูลเพื่อให้พระยาทรงพิจารณาด้วยคุณและโทษ พระองค์ก็หาทรงพิจารณาไปตามถ้อยคำของย่าเฒ่าไม่ ช้ำยังทรงตรัสว่า ดูเถิดเฒ่าแก่ ขึ้นชื่อว่าเด็กน้อยนั้นย่อมตีพ่อแม่เป็นปกติมันละ พระยาตรัสเพียงเท่านั้น เมื่อย่าเฒ่ากราบทูลลากลับออกมาจากพระราชฐานแล้วก็ยกมือประนมขึ้นเหนือเศียรประกาศแก่หมู่เทวดาทั้งหลายบนอากาศว่า โอหนอ เทวาอันรักษาโลกนี้มีค่าว่าหาบได้นั้น เมื่อเทวดาทั้งหลายได้ยินยังถ้อยคำของย่าเฒ่ากล่าวดังนั้นก็มีความโกรธแก่พระยาเป็นอันมากนัก ในคืนวันนั้นเทวดาจึงมาบอกแก่ย่าเฒ่าว่า ดูราย่าเฒ่า ท่านจงบอกหมู่คนที่รักและญาติพี่น้องลูกหลานของท่านออกหนีเสียจากเมืองนี้โดยเร็วพลันเถิด ย่าเฒ่าได้ยินยังถ้อยคำอันเทวดาบอก ดังนั้นก็รีบไปบอกแก่คนที่รักและญาติพี่น้องทั้งหลายให้รีบรวบรวมเอาสมบัติข้าวของแต่สิ่งทีควรเอาไปได้นั้นให้รีบเอาออกไปจากพระนครให้สิ้น เมื่อคนทั้งหลายได้ยินในถ้อยคำของย่าเฒ่าบอก ดังนั้นก็รีบทำตามคำของย่าเฒ่าบอกทุกประการ ครั้นเมื่อย่าเฒ่าและคนทั้งหลายยกครอบครัวออกหนีจากพระนครแล้ว ทันใดนั้น เทวดาทั้งหลายก็กระทำให้เมืองนั้นฉิบหายไปด้วยน้ำพร้อมทั้งพระยาและคนทั้งหลายที่ไม่รู้จักบาป และหมู่คนทั้งหลายที่ยินดีกับพระยาจมน้ำตายอยู่ในที่นั้นไม่มีเหลืออันแล ในที่นั้นคนทั้งหลายเรียกว่ารูเง้อมจนบัดนี้^{๕๘} เมื่อพิจารณาจากแง่มุมนี้ ปัญหาเกี่ยวกับความชั่วร้ายก็ไม่ต่างจากปัญหาเรื่องปรากฏการณ์และปัญหาเรื่องความทุกข์ทรมาน ทุกอย่างทำให้เกิดถึงความชั่วร้าย บนฐานแห่งความเชื่อที่ว่า ฆาตกรรมที่ตนจะต้องมารับทุกข์เช่นนั้น เพราะมันกระทบต่อความรู้สึกทางศีลธรรมของเขา เพราะสิ่งที่เกิดไม่ตรงกับสิ่งที่มันควรจะเป็น เช่น ความเจ็บป่วยหรืออดอยาก เป็นต้น ทำให้โลกและชีวิตดูกลมวงว่าไร้ระเบียบ ปราศจากศีลธรรม แต่ศาสนาสามารถเชื่อมโยงให้เราเข้าใจเหตุผลเหล่านี้ได้

ความพยายามทางศาสนาจึงไม่ใช่แค่บอกว่าสิ่งเหล่านั้นคือความทุกข์ยากหรือความอยู่ดีธรรมนั้นไม่เป็นจริง แต่ยังบอกถึงเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์เหล่านั้นผ่านคำอธิบายว่าชีวิตที่ลำบากนั้นจะได้รับคำอธิบายด้วย เพราะมีความจริงทางศาสนารองรับไว้ และเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมซึ่งเป็นระบบวัฒนธรรมที่ถูกความเชื่ออันยิ่งใหญ่ทางระบบสัญลักษณ์ผ่านพิธีกรรมที่แสดงออกมาให้เห็นถึงความเป็นจริงในอีกโลกหนึ่งซึ่งผสมผสานกับโลกปัจจุบัน ฉะนั้น เมื่ออยากรู้เรื่องราวความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ต้องเข้าไปร่วมอยู่ในพิธีกรรมหรือประสบการณ์ตรงในพิธีกรรมเหล่านั้น

(๒) ความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม มนุษย์นั้นยอมรับอำนาจทางศาสนาจากพิธีกรรมอันเกิดขึ้นด้วยการชักจูงให้เกิดอารมณ์และสิ่งจูงใจอันเป็นคุณสมบัติค่านิยมของสังคม (Ethos) หรือโลกทัศน์ (World View) ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องโลกอีกแบบหนึ่ง กล่าวคือ มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกของสามัญสำนึกและในโลกตามทัศนะทางศาสนา แต่ไม่มีใครอยู่ในโลกที่ศาสนาสร้างขึ้นได้ตลอดเวลา เพราะเป็นโลกในอุดมคติที่มีความดีสมบูรณ์ ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความปกติสุขด้วยความต้องการโลกดังกล่าว ศาสนาจึงได้สร้างพิธีกรรมทางศาสนาขึ้น เพื่อให้เราอยู่ในโลกทางศาสนาได้ซึ่งอยู่นอกเหนือโลกสามัญสำนึกทั่วไป^{๕๙} ทำให้ศาสนาในแง่หนึ่งกลายเป็นเหมือนการชดเชยถึงสิ่งที่ขาดไปสำหรับชีวิตผ่านประเพณีต่างๆ คือการชดเชยความหวังที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าชีวิตในชาตินี้

^{๕๘} รวี สิริอิสสระนันท์, *ตำนานมูลศาสนา*, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

^{๕๙} อคิน รพีพัฒน์, *วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*, หน้า ๙๗.

ด้วยการหวังชีวิตที่ดีขึ้นข้างหน้าหรือชาติหน้า^{๖๐} แท้จริงแล้วแนวคิดทางศาสนานี้จึงถูกนำเสนอว่าเป็นการชดเชยถึงสิ่งที่ตนเองทำได้หรือสร้างได้ ดังกรณีพระพุทธศาสนาสอนให้คนพึงพึ่งตนเอง เพราะเมื่อมนุษย์ถูกภัยทางธรรมชาติคุกคามแล้วไม่สามารถป้องกันได้ จึงยกให้เป็นเรื่องของเทพเจ้า ดลบันดาล จึงเชื่อว่ามีเทพเจ้าอยู่ในภูเขา ในป่า จึงพากันยึดเอาภูเขา ป่าอาราม และรุกขเจดีย์เอาเป็นที่พึ่ง แต่ความเชื่อนั้นก็ถูกตั้งคำถามต่อมาว่า แม้มนุษย์จะเชื่อในสิ่งเหล่านั้นก็ยังไม่อาจรอดพ้นจากทุกข์ไปได้ เพราะยังคงเกิดมีภัยธรรมชาติ ยังมีความอดอยาก และพวกที่เชื่ออาจเข้าใจไปอีกว่า เรายังทำพิธีอ้อนวอนต่อเทพเจ้าประจำภูเขา ป่าอาราม และรุกขเจดีย์ไม่มากพอ เทพเจ้าจึงไม่ยังชีพพอใจ^{๖๑} ซึ่งมุมมองศาสนาในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการทำบางอย่างให้ดีขึ้นนี้ ตามแนวคิดของนักคิดทั้งหลายรวมถึงคริฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) เชื่อว่า มนุษย์ไม่สามารถทนได้ถึงความรู้สึกที่ว่าตนสูญเสียความสามารถที่จะสร้างและยึดถือบางอย่างไว้จึงใช้สัญลักษณ์บางอย่าง เช่น ศาสนา เป็นต้น เพื่อให้ตนเองเชื่อมั่นได้ว่าทุกอย่างสามารถจัดการได้ด้วยตัวมนุษย์เอง เพราะถ้าหากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว มนุษย์จะไม่สามารถช่วยตนเองได้ ถ้าปราศจากแบบแผนทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น มนุษย์ก็จะเป็นเสมือนสัตว์ที่ไร้รูปร่าง ไร้รูปร่าง ไร้รูปร่าง จะไปทางไหน ไร้รูปร่าง จะทำอะไร ไม่มีอำนาจควบคุมตัวเอง จะมีก็แต่ความรู้สึกสับสนและไม่ชัดเจน มนุษย์จึงต้องพึ่งพิงสัญลักษณ์และระบบสัญลักษณ์อย่างยิ่งในการนำพาชีวิตให้อยู่รอด ฉะนั้น เมื่อใดที่เขาวันไหนว่าจะไม่สามารถจัดการกับอะไรในชีวิตได้ เขาก็จะมีความวิตกกังวล^{๖๒} ในแง่นี้ เราอาจพิจารณาได้ว่า การพึ่งพิงศาสนาในฐานะทำให้มนุษย์มีตัวตนหรือเชื่อมั่นในตัวตนได้นั้นอยู่บนพื้นฐานของสังคมที่ศรัทธาในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งทำให้เรามีตัวตนชัดเจนขึ้นในสังคม และบนฐานคิดแบบนี้จึงนำไปสู่ศาสนาที่วางฐานบนการสร้างตัวตนผ่านสัญลักษณ์ทางศาสนา กล่าวคือพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์จะมีตัวตนก็เพราะกรรม คือ มนุษย์มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย^{๖๓} เพราะกรรมนั้นทำให้มนุษย์เชื่อในผลการกระทำ และเป็นที่มาของการเชื่อในวิถีปฏิบัติที่ศาสนานำเสนอ ดังกรณีพระยาสกุลบุตรกล่าวว่า "ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ" พระพุทธองค์ตรัสว่า "ที่นี้ไม่วุ่นวายหนอ ที่นี้ไม่ขัดข้องหนอ" ทำให้เกิดสัญลักษณ์และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ศาสนานำเสนอ ฉะนั้น ศาสนาจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงมนุษย์กับความเชื่อในตัวมนุษย์ที่สามารถยึดโยงกับระบบโครงสร้างสังคมได้ตลอดเวลา โดยการพึ่งพิงระบบทางศาสนาเป็นสัญลักษณ์ที่นำพาชีวิตต่อไปได้

๒) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยนัยยะของวัฒนธรรมนั้นแยกได้เป็น ๒ มิติ คือ (๑) วัฒนธรรมทางด้านจิตใจ (Mental Culture) คือลักษณะที่แสดงออก เช่น พิธีกรรม ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น (๒) วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (material Culture) คือ

^{๖๐} ฟรังซ์ ฮูตาร์ท, ศาสนากับสังคมเอเชีย, แปลโดย บัณฑุ อ่อนดำและเสรี พงศ์พิศ, (กรุงเทพมหานคร : กองบรรณาธิการปาจารย์สาร, ๒๕๒๔), หน้า ๖๓.

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาไทยกระแสสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖-๗.

^{๖๒} อ้างแล้ว, วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ, หน้า ๘๖.

^{๖๓} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๘๘/๓๕๐.

ลักษณะที่แสดงออกผ่านอุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น ศาสนสถาน เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น วัฒนธรรมจึงสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นองค์รวมที่ซับซ้อน รวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและลักษณะนิสัยอื่นๆ ที่คนได้รับมาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม^{๖๔}

อย่างไรก็ดี เมื่อระบบสังคมซึ่งเป็นแบบแผนพฤติกรรมแบบสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมสะท้อนมิติวัฒนธรรมนั้นๆ ออกมาจากสังคม ทำให้เราเห็นความแตกต่างหรือความแปลกแยกระหว่างวัฒนธรรมกับระบบสังคม อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ ในแง่ความจริงนั้น วัฒนธรรมมักจะไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เรียกว่า ความล่าช้าของวัฒนธรรม (Culture Lag) แต่บางทีก็มองได้อีกแบบหนึ่งคือ การศึกษาวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจอยู่ภายใต้ระบบที่ล่าช้าอยู่อย่างเดิมก็ได้^{๖๕}

ตัวอย่างกรณีวัดถุมงคล พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เล่าว่าในสมัยก่อนการให้ของขลังนั้น จะถือว่าพระที่เรานับถือศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่าเก่งทางไสยศาสตร์ก็ได้ มีเวทมนต์ แต่ความนับถือสมัยก่อนกับสมัยนี้ไม่เหมือนกัน เช่น หลวงพ่อวัดบางกร่าง โดยวัดบางกร่างเป็นวัดที่มีชื่อในเรื่องพระขลัง หลายท่านรู้จักพระขุนแผนวัดบ้านกร่าง โดยหลวงพ่อบ้านกร่างเป็นที่นับถืออย่างกว้างขวางว่าขลังมาก ชาวบ้านมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ถูกผีเข้า ถูกทำคุณไสย์ ไม่ว่าจะจากหมอเขมรหรือจากหมอไทยมาหาท่าน ท่านก็แก้ให้ หลวงพ่อเป็นที่นับถือมาก จนกระทั่งว่าเวลาท่านจะทำอะไรก็จะมีคนมาช่วยแรงกันอย่างเต็มที่ แม้กระทั่งย้ายเสนาสนะอาคารไปตั้งในที่ใหม่ ก็ไม่ต้องรื้อเลย มีคนช่วยกันยกกุฏิและหอสวดมนต์ เป็นต้น เดินไปวางในที่ที่ต้องการได้เลย ท่านมีชื่อในเรื่องความขลังนั้น แต่จริยาวัตรของท่านคือท่านไม่เคยพูดถึงเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของขลังเลย มนต์คาถาก็ไม่เคยพูดถึง ท่านสอนแต่ธรรมะ สอนชาวบ้านว่าควรประพฤติตัวอย่างไร ดำเนินชีวิตอย่างไร ทำมาหากินอย่างไร อยู่ร่วมกันอย่างไร สอนลูกศิษย์ฝ่ายพระสงฆ์ว่าควรจะต้องอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างไร แต่เวลามีชาวบ้านหรือลูกศิษย์คนไหนเกิดเหตุร้าย ผีเข้า ถูกทำคุณไสย์ก็จะมาหาท่าน ให้ท่านแก้ให้เป็นรายบุคคล ให้เขาพ้นภัยอันตรายก็จบเท่านั้น ส่วนการจะมอบของดี เช่น พระเครื่อง ท่านจะให้เองโดยไม่ต้องเอาปัจจัยไปถวาย เพราะเห็นความประพฤติดีของลูกศิษย์ เป็นเหมือนของเดือนสติให้เขาประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในศีลในธรรม ฉะนั้น การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นวัดถุมงคลหรือของขลังสมัยก่อนก็ยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลัก มีหลักธรรม คำสอนศีลธรรมเว้นชู้ ทำความดีอยู่ตลอด^{๖๖}

จะเห็นได้ว่า เมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่มีการแข่งขันมากขึ้น ผู้คนมีความทุกข์ยาก มีการถูกข่มเหง โดยไม่มีผู้นำทางสังคมและการปกครองมาช่วย ความต้องการหาสิ่งปลอบประโลมใจจึงเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเป็นการแสวงหาอำนาจต่างๆ ภายนอกมาหลอกลวงตัวเอง ความเชื่อเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้จิตใจตนเองเข้มแข็งขึ้น หากแต่ทำให้จิตใจอ่อนแอลง จนกลายเป็นประเด็นของความเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ความล่าช้าทางวัฒนธรรม

^{๖๔} อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ, หน้า ๗๒.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนา : ทวนกระแสไสยศาสตร์, หน้า ๓๔-๓๕.

นอกจากนี้ ในแง่ของวัฒนธรรมสังคมนั้น ความต้องการการรวมกลุ่มเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ประชาชนจะรวมตัวกันเข้ามาเป็นหน่วยใหญ่ขึ้น เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ไม่ใช่แค่ท้องถิ่น แต่เป็นรัฐชาติ ในการรวมกลุ่มนั้นจึงจำเป็นต้องมีการสร้างอุดมการณ์ขึ้นมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการรวมกลุ่ม ดังในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ได้บอกไว้อย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของ พ.ร.บ. นั้นว่า “...ถ้าการปกครองสงฆ์เป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาก็จะรุ่งเรืองถาวร และจะชักนำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประพฤติสัมมนาปฏิบัติ และร่ำเรียนวิชาคุณในสงฆ์สำนักยิ่งขึ้นเป็นอันมาก”^{๖๗}

สรุป การรวมกลุ่มทางสังคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบความเชื่อทางศาสนาหรือวัฒนธรรม ซึ่งในทางศาสนาจะมีหลักความเชื่อทางอุดมการณ์ที่สูงกว่าหลักอุดมการณ์ทั่วไป เพื่อทำให้เกิดการเชื่อและปฏิบัติตาม การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงอุดมการณ์ทางศาสนาจึงเป็นไปได้เพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างสงบ

๒.๔.๒ การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ (Identity Tourism) เป็นการเข้าใจรูปแบบวิถีชีวิตผ่านลักษณะการท่องเที่ยวที่นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง ไม่ต่างจากที่เราดูตามพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นศูนย์กลางของมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวทั่วไป การท่องเที่ยวในลักษณะนี้มักเริ่มต้นจากการศึกษารูปแบบสื่อที่แสดงอัตลักษณ์เหล่านั้น แต่ปัญหาของการท่องเที่ยวแบบนี้ไม่ได้นำเสนอในแง่ของจิตใจผู้คน เพราะสิ่งที่เห็นนั้นเป็นเพียงแค่อัตลักษณ์ที่แสดงข้อมูลเท่านั้น พิพิธภัณฑ์จึงทำให้เห็นอัตลักษณ์ชัดขึ้นแต่ไม่ใช่ของใหม่ แต่ทำให้เห็นว่าชาตินั้นเป็นมาอย่างไร และประชาชนในชาตินั้นได้ผ่านกระบวนการศึกษามาในเรื่องใดบ้าง^{๖๘} เมื่อพิจารณาในแง่นี้การท่องเที่ยวแบบเน้นอัตลักษณ์จึงเป็นการศึกษาในมิติของความเป็นชาติ ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์และจิตใจ กล่าวคือ

๑) แง่ของประวัติศาสตร์ เราอาศัยความเป็นชาตินิยม (Nationalism) โดยการท่องเที่ยวแบบนี้ต้องเข้าใจรากฐานของสิ่งที่ทำให้เกิดชาตินั้นคือ ความสำนึกตัว (Self-consciousness) ว่าชาตินั้นเป็นเป้าหมายของการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งชื่อและเครื่องหมายล้วนแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ เช่น ที่ปรากฏในธงชาติไทยนั้นหมายถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น และเรื่องเล่าความเป็นชาติ โดยมุ่งไปที่รูปแบบของวัฒนธรรมทั่วไป (Common Culture) ด้วยเหตุผลสำคัญคือ (๑) เป็นลักษณะการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะต้องสามารถนำเสนอวัฒนธรรมการต่อสู้จนเป็นผู้นำ และ (๒) วัฒนธรรมจะช่วยทำให้เกิดการถกเถียงเรื่องการปกครองตนเอง โดยอ้างถึงการสร้างกฎที่ว่า ถ้าไม่มีการปกครองตัวเองก็ต้องถูกคนนอกมาปกครอง จึงทำให้เกิดความเป็นชาติขึ้น แม้อัตลักษณ์ต่างๆ ในชาติ บางครั้งจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาหลักในชีวิตประจำวัน เพราะรูปแบบของความเป็นชาติสำคัญกว่ากลุ่มบุคคล และสุดท้ายคือความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้าง

^{๖๗} อ้างแล้ว, สถานการณ์พระพุทธศาสนา : ทวนกระแสไสยศาสตร์, หน้า ๙๔.

^{๖๘} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, (Bingley : Emerald Publishing Ltd., ๒๐๐๘), p.๘๔.

ชาติ เนื่องจากการสร้างความเป็นอันเดียวกันระหว่างกลุ่มแต่ละกลุ่มที่เป็นศัตรูกัน แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดในการหลอมรวมทุกอย่างนำไปสู่ผู้นำและเหตุการณ์ที่สร้างผู้นำทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอออก^{๖๙} กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นชื่อกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ภาคเหนือของพม่า ลาว เวียดนาม ไทย และในประเทศตะวันตก โดยในแต่ละประเทศ รัฐจึงมีการกำหนดวัฒนธรรมของชาติขึ้นและแง่มุมนี้เองทำให้เกิดการจำแนกแยกแยะและยอมรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมของคนภายในชาติที่เห็นต่างกัน ในขณะที่อีกแง่มุมหนึ่งก็มีกระบวนการควบคุม แล้วปรับเปลี่ยนแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เข้าสู่แบบแผนของวัฒนธรรมชาติในที่สุด เช่น การเปลี่ยนนามสกุลจากแต่เดิมที่จดบันทึกไว้ในทะเบียนบ้านและเอกสารราชการๆ ที่มีคำว่า “แซ่” นำหน้าสกุลม้งมาเป็นนามสกุลใหม่ที่มีความหมายในภาษาไทยของชาวบ้านแม่สาใหม่ที่เริ่มต้นด้วยประจักษ์ แซ่ไซ่ง เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ ขณะกำลังเรียนหนังสืออยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยการย้ายทะเบียนบ้านจากอำเภอแม่ริมไปอยู่ที่กรุงเทพฯ โดยการเสนอชื่อนามสกุลใหม่ผ่านขั้นตอนของฝ่ายทะเบียนที่สำนักงานเขต ในที่สุดประจักษ์ก็ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนและเป็นเจ้าของนามสกุล “ภูสิริพัฒนานนท์”^{๗๐} ขณะที่อีกมุมมองหนึ่ง ก็มองว่าการปรับตัวของอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์กับการพยายามปรับตัวเพื่อจะอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทยนั้นก็ทำให้เกิดภาวะการสูญเสียลักษณะทางวัฒนธรรมและตัวตนทางชาติพันธุ์ แต่อีกด้านหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ก็เปิดพื้นที่เล็กๆ ให้พวกเขาอยู่ได้ในฐานะผู้ตั้งจุดใจนักท่องเที่ยว เช่นชนชาวอาข่าบางกลุ่มที่มีความสกรปรก ล้าหลัง แต่ดึงดูดใจ โดยลักษณะเหล่านี้สังคมไทยเป็นผู้ผลิตให้ เพื่อแสดงออกถึงตัวตนทางชาติพันธุ์บนถนนสายท่องเที่ยวกลางเมืองเชียงใหม่ ขณะที่ชาวอาข่าบางกลุ่มที่มีทางเลือกมากกว่า เลือกที่จะปฏิเสธและต่อสู้เพื่อไขภาพลักษณ์ตัวเองที่ไม่ถูกต้อง^{๗๑} ฉะนั้น การท่องเที่ยวในแง่มุมทางประวัติศาสตร์จึงเป็นภาพการนำเสนอความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์แบบชาติพันธุ์ไปสู่ความเป็นชาติ และความเป็นชาติสะท้อนถึงความสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ผ่านสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๒) แง่ของจิตใจ การยึดถือความเชื่อทางศาสนาเป็นการแสดงออกให้เห็นอัตลักษณ์และทุกคนมีความรู้สึกถึงความมีตัวตน เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีที่เรามีร่วมกัน แต่ในแง่ของการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์จะต้องเข้าใจพื้นฐานทางด้านจิตใจด้วย เพราะอาจมีบางอย่างที่เรามองแตกต่างกันไป ดังกรณีมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปอินเดียแล้วคิดว่าบางเวลาคนก็รู้สึกดีๆ ต่อคนอินเดีย และต้องการให้เราเป็นเหมือนพวกเขา เลยคิดไปว่า ทำไมคุณไม่เป็นนักสิ่งแวดล้อมเหมือนคนอินเดีย ทำไมคุณไม่ดูแลสิ่งแวดล้อมเหมือนคนอินเดีย พวกเขา มองคนอินเดียว่าเป็นคนบริสุทธิ์ เป็นผู้ที่มึจิตใจรักสิ่งแวดล้อม จนไม่ต้องการทำสิ่งผิดหรือเลวร้าย แต่เราก็อาจพูดได้อีกว่า ชีวิตของคนที่นี่ผ่าน

^{๖๙} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, pp. ๔๓-๔๔.

^{๗๐} ประสิทธิ์ ธีปรีชา, “อัตลักษณ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งท่ามกลางความทันสมัย”, ใน *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*, บรรณาธิการโดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, (กรุงเทพฯมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๖-๒๒๖.

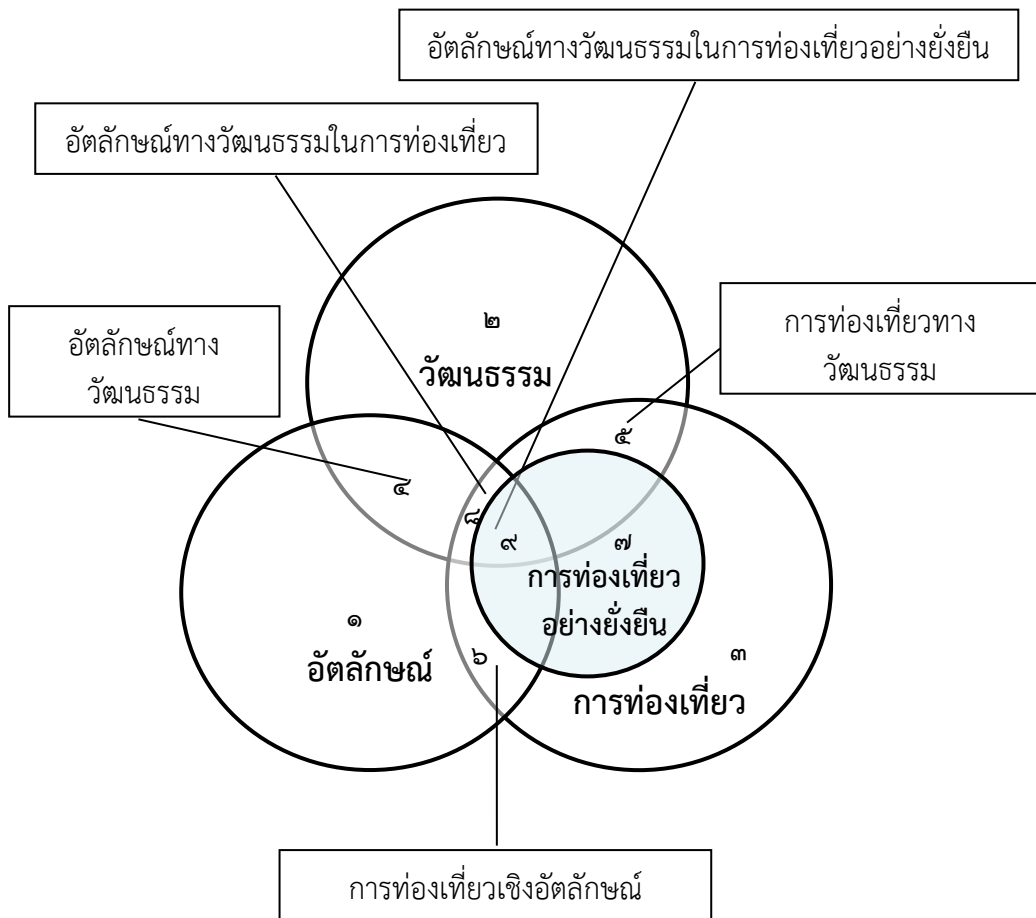
^{๗๑} ปณิตดา บุญยสาระนัย, “ชนเผ่าอาข่า : ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างให้สกรปรก ล้าหลัง แต่ดึงดูดใจ”, ใน *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*, บรรณาธิการโดย ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, หน้า ๑๑๒.

เวลามาอย่างยาวนานจนถึงถือว่าเป็นความยิ่งใหญ่ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์แบบ ชีวิตของคนที่นี่ผ่านเวลามา อย่างยาวนานช่างสวยงามแต่ก็ยังไม่ใช่สวรรค์ โดยแนวคิดหนึ่งของความเป็นนักสิ่งแวดล้อมอาจมอง พวกคนพื้นที่ยุติภาพของคนเถื่อนใจเป็นธรรมชาติ (Noble Savage) คือมุ่งเน้นถึงธรรมชาติหรือความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจตามธรรมชาติ แต่เมื่อถูกมองจากแนวคิดรวมกลุ่ม (Stereotypical View) ที่มองว่าชนพื้นเมืองรู้วิธีดูแลสิ่งแวดล้อม พวกเขาใส่ใจธรรมชาติที่พวกเราอาจไม่ใส่ใจ เราจะเห็นว่าคนเหล่านี้พยายามจะเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงนั้นไม่ได้เป็นความซับซ้อนแต่อย่างใด แต่เป็นส่วนของการมีจิตใจที่ตีงามและต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชาตินั้น^{๗๒}

สรุปการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์มุ่งนำเสนอความเป็นประวัติศาสตร์ของชาติ ที่เกิดขึ้นจากการหลอมรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านการต่อสู้จนสร้างเป็นผู้นำในด้านต่างๆ และก่อเกิดเป็นชาติ ขณะเดียวกันก็เน้นเรื่องจิตใจที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับสังคมแต่เพียงแค่ต้องการอยู่กับธรรมชาติอย่างเรียบง่าย

จากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดอัตลักษณ์ในการท่องเที่ยวข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพความคิดในการวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ดังภาพที่ ๒.๑

^{๗๒} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, p.๑๐๓.

ภาพที่ ๒.๑ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากภาพที่ ๒.๑ อธิบายได้ดังนี้

๑. **อัตลักษณ์** คือ ลักษณะเฉพาะที่สะท้อนความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ เช่น ภาษา ความเป็นอยู่ การแต่งกาย ศาสนาและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น
๒. **วัฒนธรรม** คือ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แสดงออกทางพฤติกรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมทางสังคม
๓. **การท่องเที่ยว** คือ กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวท่องเที่ยวไปจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่งที่เป็นสถานที่ตามธรรมชาติหรือสถานที่ทางวัฒนธรรม เพื่อวัตถุประสงค์ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิต เป็นต้น
๔. **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม** คือ ลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ภาษา ความเป็นอยู่ การแต่งกาย ศาสนาและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

๕. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ กิจกรรมการเดินทางเที่ยวท่องเที่ยวไปในสถานที่ทางวัฒนธรรม เพื่อวัตถุประสงค์ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต เป็นต้น

๖. การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ คือ กิจกรรมการเดินทางเที่ยวท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อวัตถุประสงค์ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิต เป็นต้น

๗. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ กิจกรรมการเดินทางเที่ยวท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ รวมไปถึง กิจกรรมการเดินทางเที่ยวท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

๘. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว คือ ลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๙. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ ลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศ

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” จึงเป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ได้มีการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏงานวิจัยที่ได้ศึกษามา ดังนี้

สรตี ใจสอาด ได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามและลักษณะสากลในนิทานตลกเจ้าปัญญา เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านนิทานชุดจ่างก๊วงกับนิทานตลกเจ้าปัญญาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเวียดนามปรากฏผ่านนิทานชุดจ่าง ก๊วงสะท้อนสังคมเวียดนามในยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งเป็นสังคมที่มีความแตกต่างทางชนชั้น มีศาสนาและความเชื่อที่หลากหลาย และให้คุณค่าทางการศึกษา ความสำคัญกับที่ดิน อีกทั้งเป็นสังคมปฏิเสธความเป็นจีน เป็นยุคสมัยที่ปัญญาชนเวียดนามให้ความสนใจกับการใช้ภาษาเวียดนามแทนภาษาจีน มองว่าภาษาเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญหนึ่ง^{๗๓}

พรรณปพร ภิรมย์วงศ์ ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีผู้ไทบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ รวมถึง

^{๗๓} สรตี ใจสอาด, อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียดนามและลักษณะสากลในนิทานตลกเจ้าปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านภูในมุมมองแบบเทียบกับละคร ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ในชีวิตประจำวันของผู้บ้านภูเป็นอัตลักษณ์ที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เลื่อนไหลไปตามบริบทและสถานการณ์โดยขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถเห็นได้ในรูปแบบอัตลักษณ์ระดับกลุ่ม เช่น การแต่งกายชุดผู้ไท ฟ้อนผู้ไท ในบริบทการท่องเที่ยวอัตลักษณ์ของปัจเจกชนจึงไม่ชัดเจนเท่ากับอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เป็นผู้ไท^{๗๔}

มณีวรรณ ผิวนิม และปรารณา จันทุพันธ์ ได้วิจัยในโครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาชุมชนตลาดน้ำ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการของตลาดน้ำและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ทางด้านสังคมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชันและดำเนินสะดวก ทำให้เป็นการท่องเที่ยวตลาดน้ำนั้นมีผลกระทบต่อชุมชนทั้งแง่ลบและบวก โดยผลกระทบในแง่บวกนั้นทำให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในด้านการแต่งกาย กิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่นๆ และสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น^{๗๕}

ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน ได้วิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ทัศนศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวกายในเขตอีสานใต้และลาวใต้ พบว่า สภาพทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของชาวกาย มีลักษณะเด่นในเขตอีสานใต้ลาว โดยเฉพาะในด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตและการเลี้ยงช้าง การทอผ้าไหม โดยมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลาวกายที่สามารถทำได้ผ่านการทำบัญชีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เผยแพร่ข่าวสาร และสร้างความร่วมมือของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวและให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น^{๗๖}

กันทนา แก้วศรี ได้ศึกษาการพัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหงของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและหารูปแบบในการจัดกิจกรรมประเพณีออกหว่า และประเพณีแห่เทียน และพัฒนาการรูปแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอแม่สะเรียง ผลวิจัยพบว่า รูปแบบของกิจกรรมนั้นมีส่วนช่วงเวลา และมีมิติทางความเชื่อของพุทธศาสนิกชนเป็นหลัก ซึ่งการพัฒนาการรูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยแบ่งเป็นภาคกลางวัน ควรเน้นการจัดกิจกรรมที่นำผลการฝึกปฏิบัติเพื่อการประกอบ

^{๗๔} พรรณปพร ภิรมย์วงศ์, ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีผู้ไทบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๕.

^{๗๕} มณีวรรณ ผิวนิม และปรารณา จันทุพันธ์, โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว ทัศนศึกษาชุมชนตลาดน้ำ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๒.

^{๗๖} ชื่น ศรีสวัสดิ์ และเกริกไกร แก้วล้วน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ทัศนศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวกายในเขตอีสานใต้และลาวใต้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), หน้า ก.

กิจกรรม ส่วนกลางคืน ควรมีกิจกรรมการแสดงนิทรรศการ ลานการแสดงที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ^{๗๗}

วิระพล ทองมา และคณะ ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ต้องการศึกษาวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนต่อวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และจากการศึกษาพบว่าชุมชนชาวจีนยูนานบ้านปางช้างยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางด้านความเชื่อและค่านิยมตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนตั้งแต่บรรพบุรุษอย่างแน่นแฟ้น มีรูปแบบบ้านเรือน การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน แม้แต่การประกอบอาหาร โดยนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสอยู่รวมและใช้ชีวิตแบบชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีมากผ่านกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมทางความคิดคือความเชื่อและค่านิยม และวัฒนธรรมบรรทัดฐานอย่างอาชีพและวิถีชีวิตประจำวัน ส่วนด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐานคืออาหารและพืชสมุนไพร รวมทั้งด้านวัฒนธรรมทางวัตถุคือศิลปะและหัตถกรรมนั้นยังมีอยู่ในระดับไม่มากนัก^{๗๘}

อภิญา เพ็ญฟูสกุล ได้กล่าวถึง “อัตลักษณ์” ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ (Identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด” ว่า “อัตลักษณ์ (Identity) เป็นมโนทัศน์ที่ทับเกี่ยวสัมพันธ์กับวิชาหลายแขนงทางสังคมศาสตร์ ทั้งสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา และปรัชญา” และได้กล่าวถึง “วัฒนธรรม” ไว้ในหนังสือเรื่อง “วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ” ว่า “วัฒนธรรมไม่ใช่การวิเคราะห์หากฎเกณฑ์ต่างๆโดยการทดลองแบบวิทยาศาสตร์กายภาพ หากแต่เป็นการเสาะแสวงหาความหมายและการตีความหมาย”^{๗๙}

Greg Richards and Wil Munsters ได้กล่าวถึง “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ไว้ในบทความเรื่อง “Developments and Perspectives in Cultural Tourism Research” สรุปความได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เก่าแก่ที่สุดอันหนึ่งและยังคงมีความสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกภูมิภาคของโลก ดังนั้น จึงมีหลายประเทศใช้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว^{๘๐}

Howell David ได้กล่าวถึง “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ไว้ในหนังสือเรื่อง “Passport: an Introduction to The Travel and Tourism Industry” สรุปความได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้ผู้คนซึ่งเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

^{๗๗} กัณฑนา แก้วศรี, การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดแม่ฮ่องสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๗๘} วิระพล ทองมา และคณะ, การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ฮ่อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๔), หน้า ก.

^{๗๙} อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๘๐.

^{๘๐} Greg Richards and Wil Munsters, “Developments and Perspectives in Cultural Tourism Research”, **Cultural Tourism Research Methods**, ed, by Greg Richards and Wil Munsters, (UK: AMA Dataset, Preston, 2010), p.56.

สามารถเรียนรู้ หาประสบการณ์ และความบันเทิงได้จากการท่องเที่ยววันนั้นๆ เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีความเห็นว่า ท่องถิ่นที่มีวัฒนธรรมซึ่งแปลกและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ยิ่งขึ้น และสิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดดเด่นก็คือการที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และเกิดมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกลกว่าเดิม^{๕๑}

Susan Pitchford ได้กล่าวถึง “อัตลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศเวลส์ (Wales)” ไว้ในหนังสือเรื่อง “Identity Tourism Imaging and Imagining the Nation” สรุปความได้ว่า มีปราสาทชื่อว่า Caernarfon Castle ทำหน้าที่บอกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประเทศเวลส์ (Wales) จึงเป็นที่รู้จักอย่างดีในหมู่นักท่องเที่ยว สถานที่ในประวัติศาสตร์แห่งนี้ยังทำหน้าที่เป็นอัตลักษณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกด้วย^{๕๒}

โสวัตรี ณ กลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง ได้วิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี” สรุปผลการวิจัยได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้รับการเน้นเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยชุมชนนั้นได้มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใน ๓ รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี ทั้งสามรูปแบบนี้ได้มีการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนที่เป็นตัวของตัวเอง เพื่อสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยว “เข้าถึง” ความเป็นไทยวนให้มากที่สุด ทั้งนี้ วัฒนธรรมท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะปรับตัวไปสู่การตอบรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่การให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการรู้เท่าทัน และการเรียนรู้บทเรียนจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ มีความเป็นไปได้ที่จะคงไว้ซึ่งจุดแข็งและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนภายใต้กระแสวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงบริโภคในปัจจุบัน^{๕๓}

รศ.สุมิตร ปิติพัฒน์ และ รศ. ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ ได้วิจัยเรื่อง “ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า” สรุปผลการวิจัยได้ว่า ชุมชนของห้วยเป็นชุมชนเกษตรกรรม และเป็นเมืองสำคัญทางด้านการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในรัฐฉาน แต่ผู้กุมเศรษฐกิจทั้งด้านตลาดผลิตและการท่องเที่ยวเป็นพ่อค้าชาวจีน หลังจากที่ระบบเจ้าฟ้าล่มสลายลง พวกไทใหญ่ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองและมีฐานะดีมาก่อนส่วนใหญ่ต้องหลบหนีภัยไปอยู่ที่อื่น ส่วนพวกที่ยังคงอยู่ต้องปรับตัวต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ตกต่ำลง ชาวไทใหญ่กลุ่มที่ดูจะไม่ได้รับผลกระทบหนัก คือชาวบ้านสามัญชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ยังคงดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกิน แต่กลุ่มผู้ปกครองจะเปลี่ยนไปจากเดิม มีการอพยพ และละทิ้งอาชีพเกษตรกรรม เพื่อไปขายแรงงานในเมือง จนชนบทล่มสลาย กระนั้นก็ไม่แน่ว่าเป็นปัญหาใหญ่ของที่นี่ เพราะยังไม่มีมีการบูรกรุของอุตสาหกรรมข้ามชาติเท่ากับประเทศไทย ส่วนชุมชนของชาวไทยใหญ่ในเขตเมืองเมเมียว เขตปกครองมณฑลเย่ เป็น

^{๕๑} Howell David W., *Passport: an introduction to the travel and tourism industry*, (N.P: South Western Publishing, 1993), p.125.

^{๕๒} Susan Pitchford, *Identity Tourism Imaging and Imagining the Nation*, (United Kingdom: Emerald Group Publishing, 2008), p.99.

^{๕๓} โสวัตรี ณ กลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง, “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี”, *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* ฉบับที่ ๓๕๐ ปี ๒๕๕๒, หน้า ๕๑-๖๑.

ชุมชนใหม่ เกิดขึ้นเมื่อประมาณร้อยถึงสองร้อยปี ชาวไทใหญ่ที่นี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ตั้งหมู่บ้านอยู่ในชนบทรอบนอกตัวเมือง ความน่าสนใจของชุมชนนี้คือ ความพยายามในการปลูกสำนึกความเป็นไทใหญ่ โดยเฉพาะทางด้านภาษาและการสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากพลังของชุมชนและการประสานงานจากสมาคมวรรณกรรมและวัฒนธรรมไทใหญ่ ซึ่งมีเครือข่ายอยู่ทั่วประเทศ นอกจากนี้ชุมชนทะเลสาบซึ่งมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทใหญ่ก็ยังคงดำรงอยู่ได้อย่างเป็นปกติธรรมดา ขณะที่ชุมชนในเมืงเมียวต้องการการ “ปลูก” สำนึก โดยเฉพาะในหมู่เยาวชน แม้ว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยอยู่ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนั้นการเคลื่อนไหวของไทใหญ่ส่วนใหญ่ออกมาในรูปของการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการสร้างชุมชนให้แข็งแรงเป็นปีกแผ่น รวมถึงการสร้างสำนึกความเป็นพวกเดียวกัน ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การจัดหลักสูตรภาษาไทยในวัด การฟื้นฟูการเล่น การสร้างวัดไทใหญ่ให้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางสงฆ์สำหรับชุมชนใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการปลูกตำนานโบราณที่แสดงถึงอดีตอันเกรียงไกรของบรรพบุรุษไทใหญ่ ด้วยความพยายามสถาปนา^{๘๔}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในงานวิจัยของ โสวัตรี ณ กลาง และสุตารัตน์ รอดบุญส่ง นั้น แม้จะให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการนำเสนอถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว แต่ยังมีได้ชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพียงชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยว “เข้าถึง” วัฒนธรรมของไทยยวนเท่านั้น ขณะเดียวกัน ในงานวิจัยของ รศ. สุमितร์ ปิติพัฒน์ และ รศ. ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ มีข้อดีที่ชี้ให้เห็นถึงจิตสำนึกของชาวไทยใหญ่ในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการสร้างชุมชนให้แข็งแรงเป็นปีกแผ่น และการสร้างสายสัมพันธ์ผ่านการปลูกฝังสำนึกรักชนชาติ ที่สำคัญยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างตัวตนของชาวไทยใหญ่ ผลการวิจัยจึงมีความสำคัญในการวิเคราะห์บางแง่มุมที่สัมพันธ์กับการวิจัยครั้ง โดยเฉพาะแง่มุมในการสร้างตัวตนและการปลูกฝังสำนึกรักชนชาติของชาวไทยใหญ่นั้นเองซึ่งโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ประเพณี โดยกระบวนการที่จะช่วยพัฒนาอัตลักษณ์ทางประเพณีหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในแง่ประวัติ ความนิยม ความเชื่อ บริบทของชุมชน

^{๘๔} รศ. ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ, *ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า*, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ : ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้กำหนดขั้นตอนดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ
- ๓.๓ ประชากร/พื้นที่วิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการศึกษา ๒ แบบ คือ

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

โดยเขียนเป็นตารางดังต่อไปนี้

ปัญหำนำวิจัย	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้	ระเบียบวิธีวิจัย	
		กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการวิจัย
๑. เพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	- แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ - แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	- สํารวจเอกสาร

ปัญหานำวิจัย	แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้	ระเบียบวิธีวิจัย	
		กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการวิจัย
๒. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	-แนวคิดอัตลักษณ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน -รูปแบบการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมในหมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชน	-บุคคลจากหน่วยงานรัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนในหมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชน -ผู้นำในพื้นที่ -สมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้อง -นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยว	- สํารวจเอกสาร - การสัมภาษณ์
๓. เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน	-แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชน -แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน	-ผู้นำในพื้นที่ -สมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้อง	- สํารวจเอกสาร - การสัมภาษณ์

ตาราง ๓.๑ กรอบระเบียบวิธีวิจัย

๓.๒ ประชากร/พื้นที่วิจัย

๑) ประชากรในการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

๑.๑) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

ก. นายเสน่ห์ สายเย็นใจ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข. นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ค. นางเครือวัลย์ ธรรมายอดดี นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๒) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม

- ก. นายอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาบ่อง
- ข. นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ ผู้นำหมู่บ้านสันติชล
- ค. อภิสิริ จันทรโอภาส, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง
- ง. วีระชัย แสงทองอร่าม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้
- ๑.๓) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม
- ก. พระสุเมณฑศาสนกิตติ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ข. พระปลัดจิตตพัฒน์ อคฺคปญฺโญ วัดสวนธรรมภูสมะ เจ้าคณะตำบลปางหมูเขต ๒

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- ค. พระครูวิมลภาวนานุศาสน์(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำวัว จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ง. พระปลัดสุรเดช จิระธมฺโม เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- จ. คุณมงคล สิงห์คำวรกุล หมอชาวบ้านหมู่บ้านสันติชล
- ช. นางแสงจ่าง ชมพูใส อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง

๒) พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ๑) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม
 จินยูนนาน ในพื้นที่ อ.ปาย และ ๒) ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม
 ของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทาง
 วัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มี
 โครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์
 ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus
 Group) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย วิจัย โดย
 มีลักษณะแบบสัมภาษณ์ ๔ แบบ คือ

- ๑) แบบสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ
- ๒) แบบสัมภาษณ์สมาชิกชุมชน
- ๓) แบบสัมภาษณ์ชุมชน

๓.๔ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย จึงได้มีรูปแบบการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิง
 วัฒนธรรม พื้นที่ชุมชนบ้านผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัด
 แม่ฮ่องสอน

- ๒) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญที่ได้ทำการขอความอนุเคราะห์ในครั้งนี้ คือ ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน และพระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ.ดร.

๔) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องจากการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ

๕) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน

๖) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

๗) ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่

๘) สรุปผลการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และรายงานผล

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ แบบ คือ

๓.๕.๑ เก็บข้อมูลเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

๓.๕.๒ เก็บข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และกระบวนการกลุ่ม แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวตามเอกสารงานวิจัยวิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้มาหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยได้จัดระบบหมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเรื่องกายภาพ จิตใจ ปัญญา

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เริ่มต้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมา โดยรวบรวมข้อมูลจากงานเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจังหวัด

แม่ฮ่องสอนในพื้นที่ชุมชนบ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจากการศึกษาข้อมูลทั้งหมดได้ออกแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจประเมิน นำมาปรับแก้ และหลังจากนั้นจึงนำมาทดลองใช้ และปรับแก้อีกครั้ง ก่อนที่จะลงไปในพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่การวิจัย ได้แก่ ๑) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจิงยูนนาน ในพื้นที่ อ.ปาย และ ๒) ชุมชนบ้านผาป่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาประมวลผล ด้วยการตีความเชื่อมโยงเพื่อหารูปแบบของการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และพัฒนาตัวชี้วัดในการเป็นการยืนยันอัตลักษณ์ของทั้งสองพื้นที่

จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจะได้นำข้อมูลมาจัดระเบียบเรียงข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ภาคเอกสาร ตำรา งานวิจัย หนังสือ บทความ สื่ออินเทอร์เน็ต และข้อมูลภาคสนาม นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงเนื้อหา

จากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูลลงมือเขียนงานวิจัย โดยนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบประเด็นปัญหาของโครงการวิจัย และรายงานความคืบหน้าต่อหน่วยงานที่สนับสนุนงานวิจัย

เมื่อนำเสนอรายงานวิจัยที่ได้รับการตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงและทำบทความวิชาการ ทำตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการ ตลอดถึงผลที่ได้รับ

สรุปกิจกรรมเกี่ยวกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้ง ๕ ด้านคือ

๑) ผลการวิจัยนำไปสู่ประโยชน์ด้านวิชาการ

๒) ผลการวิจัยนำไปสู่ประโยชน์ทางด้านสาธารณะ/สังคม วัด ชุมชน

๓) ผลการวิจัยนำไปสู่ประโยชน์ทางด้านศาสนา

๔) ผลการวิจัยนำไปสู่ประโยชน์ทางด้านนโยบายของรัฐ

๕) ผลการวิจัยนำไปสู่ประโยชน์ทางการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากนั้นจะนำงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ส่งหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัย และเผยแพร่ผลงานวิจัยต่อไป

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและการลงพื้นที่วิจัยโดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔.๒ ผลการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

๔.๓ ผลการศึกษาวเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๔.๔ ผลการค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การนำเสนอเนื้อหาในตอนนี้จะประกอบไปด้วย องค์ประกอบแรกเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์ประกอบที่สอง เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนในพื้นที่กรณีศึกษา คือ บ้านผาป่อง ตำบลผาป่อง อำเภอเมือง และบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๑ สภาพการณ์ทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโตเข้าในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด^๑ แต่ปัจจุบัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก”^๒ และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูง สลับซับซ้อน มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือ ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกทับกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกเขาอาศัยตามที่ราบคือพวก

^๑ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๒๒.

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “แม่ฮ่องสอน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thai.tourismthailand.org/เกี่ยวกับประเทศไทย/ปลายทาง/แม่ฮ่องสอน>, (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑).

พม่า เจี้ยว พวกลัวะ (ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยมาอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์^๓ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จนเป็นที่มาของความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันกลายเป็น “จุดขาย” ที่น่าสนใจด้านการท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่นิยมทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เนื้อหาต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอสภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

๑) สภาพภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนจึงทำให้อาณาเขตพรมแดนติดต่อกับสหภาพพม่าเป็นระยะทางถึง ๔๘๓ กิโลเมตร แบ่งเป็นพื้นดินประมาณ ๓๒๖ กิโลเมตร เป็นแม่น้ำสาละวิน ประมาณ ๑๒๗ กิโลเมตร และแม่น้ำเมยประมาณ ๓๐ กิโลเมตร^๔ โดยทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉาน สหภาพพม่า และมีเทือกเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขต ส่วนทิศตะวันตกติดต่อกับรัฐฉาน รัฐคะยา และรัฐกอกูเล สหภาพพม่าเช่นกัน โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกและแม่น้ำสาละวินเป็นแนวแบ่งเขตพรมแดน สำหรับทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ มีเทือกเขาถนนธงชัยซึ่งแยกจากเทือกเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตและทอดต่อไปบรรจบเทือกเขาตะนาวศรี และทิศใต้ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก มีแม่น้ำยวมเป็นแนวกันเขต ดังภาพที่ ๔.๑^๕ ด้วยภูมิประเทศเช่นนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีธรรมชาติที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะป่าไม้และภูเขา ที่เป็นแหล่งกำเนิดของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามมากมาย

ภาพที่ ๔.๑ แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

^๓ สงวน โชติสุขรัตน์, *ตำนานเมืองเหนือ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๑.

^๔ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน*, (เชียงใหม่ : เจริญวิวัฒน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า บทนำ-๑.

^๕ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน*, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย : กระทรวงศึกษาธิการ และกรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

การที่สภาพภูมิศาสตร์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเทือกเขาและมีภูเขาสูงสลับซับซ้อนมากมาย ทำให้สภาพภูมิอากาศเป็นแบบฝนตกชุกสลับแห้งแล้งในเขตร้อน เรียกว่า TROPICAT SAVANNA CLIMATE (KOPPEN “AW”)^๖ อันเป็นลักษณะของสภาพภูมิอากาศที่มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพภูมิประเทศแบบภูเขา มีผลให้ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์แตกต่างกันไปตามตำแหน่งและความสูงของพื้นที่จนเกิดฤดูกาลที่แตกต่างกัน ๓ ฤดู คือ ๑) ฤดูฝน เริ่มกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศชุ่มชื้นและมีฝนตกชุก ๒) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงที่ได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้รับความกดอากาศสูงจากประเทศจีน ทำให้อากาศหนาวเย็นและมีหมอกมากในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม และ ๓) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม มีอากาศร้อนอบอ้าว เดือนที่มีอากาศร้อนมากที่สุด คือ เดือนเมษายน

๒) การปกครอง ประชากร สังคม และวัฒนธรรม

ในอดีต จังหวัดแม่ฮ่องสอนเคยเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนมาก่อนนับ ๑๐,๐๐๐ ปี แต่ไม่มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงสภาพการดำรงชีวิตของคนกลุ่มใด จนกระทั่งเมื่อประมาณกว่า ๑๗๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีชาวไทยหรือไทยใหญ่ จากรัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่าอพยพเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนและทำมาหากินอยู่ในบริเวณนี้เป็นหย่อมๆ และต่อมาได้รวบรวมกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน มีหัวหน้าหมู่บ้านปกครองดูแล เรียกว่า “ก้าง” (ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้รับการยกขึ้นเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นเมืองหน้าด่าน มีพญาสิงหนาทราชาเป็นพ่อเมืองคนแรก (ชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าฟ้า”) โดยมีเมืองขุนยวมและเมืองปายเป็นเมืองรอง ต่อมาได้มีการแบ่งแยกการปกครองเป็น ๔ ส่วน เรียกว่า เมืองปาย เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม และเมืองยวม ปีพ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย มี ๔ อำเภอ คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย อำเภอขุนยวม และอำเภอแม่สะเรียง^๗

ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มาก จากสถิติประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. ๒๕๕๙ พบว่า มีประชากร ๒๗๔,๓๒๒ คน มีจำนวนบ้าน ๑๐๔,๑๕๓ หลัง ความหนาแน่นของประชากร เท่ากับ ๒๑.๖๓ คน ต่อตารางกิโลเมตร^๘ ถือเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดในภาคเหนือ แต่เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ถึง ๓ กลุ่ม ๙ ชาติพันธุ์ ดังนี้

ก) คนไทยพื้นราบ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายไทยใหญ่หรือคนไต ที่อพยพเข้ามาจากรัฐฉาน สหภาพพม่า ด้วยการเข้ามาหักร้างถางพงหาที่ทำกินและหนีภัยศึกสงคราม นอกจากนี้

^๖ อ้างแล้ว, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, หน้า บทนำ-๒.

^๗ อ้างแล้ว, คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, หน้า ๒๕.

^๘ อ้างแล้ว, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, “แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔) ฉบับทบทวน พ.ศ. ๒๕๖๒”, [ออนไลน์].

บางส่วนยังเป็นกลุ่มคนในปกครองของอังกฤษที่เข้ามาทำไม้และค้าขาย^๙ อีกส่วนคือคนไทยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วยหน้าที่การงานและการสมรส

ข) คนเมือง คนกลุ่มนี้อพยพเข้ามาจากจังหวัดใกล้เคียง จังหวัดที่มีการอพยพเข้ามามากคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือจังหวัดแพร่ พะเยาและเชียงราย สาเหตุที่อพยพเข้ามาก็คือต้องการแสวงหาทำเลที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิม^{๑๐}

ค) คนไทยกลุ่มชาวเขา เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก คำว่า “ชาวเขา” นี้รัฐกำหนดว่าหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยทำมาหากินหรือมีบรรพชนอาศัยทำมาหากินอยู่บนพื้นที่สูงในราชอาณาจักร ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ภาษา และการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประกอบด้วย ๗ ชาติพันธุ์หลัก ดังนี้^{๑๑}

(๑) กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดของชาวไทยภูเขา กะเหรี่ยงมีถิ่นฐานอยู่ทุกอำเภอ ประกอบด้วย กะเหรี่ยงคอยาว หรือปาดอง ซึ่งปัจจุบันมีอยู่เพียงบ้านในสอย บ้านน้ำเพียงดิน และบ้านห้วยเสือเฒ่าในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้มีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อยที่อพยพเข้ามาจากพม่า คือ กะเหรี่ยงแดง กะยัน อาศัยอยู่ในบ้านในสอย บ้านห้วยเสือเฒ่า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

(๒) ลาหู่ หรือ **มุเซอ** แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ลาหู่แดง และลาหู่ดำตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า, อำเภอยาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

(๓) ลีซอ หรือ **ลีซอ** พบได้ใน อำเภอปาย และ อำเภอปางมะผ้า

(๔) ลัวะ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในดินแดนล้านนารวมถึงแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณปัจจุบันชาวลัวะอพยพขึ้นไปอยู่บนพื้นที่ภูเขาสูงตั้งชุมชนเป็นแนวยาวไปตามสันเขา พบได้มากที่เขตรอยต่อ อำเภอแม่ลาน้อย กับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

(๕) ม้ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยที่สุดในแม่ฮ่องสอนแต่กระจายอยู่ทุกอำเภอ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลายซึ่งเรียกจากสีกระโปรงของผู้หญิงชาว ม้ง

(๖) จีนยูนนาน (จีนฮ่อ) เป็นกลุ่มชาวจีนที่เป็นอดีตทหารกองพล ๙๓ ที่หนีภัยทางการเมืองเข้ามาในประเทศไทยอยู่ที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และ อำเภอเมืองบางแห่งตั้งเป็นชุมชนถาวรมีเฉพาะชาวจีนฮ่อเท่านั้น เช่น หมู่บ้านสันติชล อำเภอปายและหมู่บ้านรักไทย อำเภอเมือง เป็นต้น

^๙ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.maehongsonlocal.go.th/page.php?id=4864> (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๑๐} อ่างแล้ว, คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, หน้า ๓๗.

^{๑๑} สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.maehongson.go.th/usrupl/maehongson/document/mhs_brife2556.pdf (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑)

(๓) ปะโอ อพยพเข้ามาจากรัฐฉาน ปัจจุบันมีถิ่นอาศัยอยู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ในด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น แม้ว่าประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลากหลายเชื้อชาติ แต่ด้วยความมีน้ำใจจริงต่อกันและกัน และความไม่ถือชาติเชื้อเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ทำให้สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขมาตราบทุกวันนี้

ภาษา ภาษาของไทยใหญ่เป็นภาษาไทยดั้งเดิม คำบางคำไปพ้องกับภาษาพูดของสุโขทัย และไทยลาวชาวเวียงจันทน์ เช่นคำว่า หมากหนูนหมากกลาง (ขุ่น) ไทยใหญ่ก็ใช้แบบเดียวกันกับภาษาสุโขทัย และคำว่า เห็ดหยัง แปลว่า ทำอะไร ก็คล้ายกับภาษาไทยลาวและภาคอีสาน เมื่อพูดต่อกันเป็นประโยคเราอาจฟังไม่รู้เรื่องแต่หากแยกเป็นคำเดี่ยว ๆ จะเข้าใจได้ง่าย โดยชาวไทยใหญ่ชอบเรียกตัวเองว่า ไตร ที่แปลว่า เจี้ยว ซึ่งเป็นที่ชนชาติอื่นเรียก อาจเป็นเพราะชาวไทยใหญ่โบราณนั้นอพยพมาจากเมืองเจี้ยวหรือจิวในดินแดนไทยเดิมก็ได้^{๑๒} จึงเรียกภาษาพูดของตนเองว่า “กำไต” เวลาพูด ภาษาไต เรียกว่า “อุบไต” ส่วนภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า “ลิกไต” มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ลักษณะกลมป้อมคล้ายตัวอักษรมอญและพม่า เข้าใจว่าคงแปลงมาจากอักษรมอญ และมีต้นเค้าจากอักษรอินเดียฝ่ายใต้ การเขียนนั้นจะเขียนจารึกไว้บนแผ่นลานหรือใบหนังสือสาปปลั่ง (สมุดข่อย) เล่มใหญ่ ปกจะลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ที่แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอนมีหนังสือธรรมะที่จารในใบลานและเขียนลงสมุดข่อยมากมาย ส่วนอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) จะใช้เฉพาะพวกคนเมืองเท่านั้น^{๑๓}

อาหารการกิน ชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่นิยมอาหารที่ได้มาจากธรรมชาติ เน้นความเรียบง่าย ประหยัด ไม่ปรุงแต่งรสชาติของอาหารมากนัก เพื่อคงสภาพและคุณค่าของธรรมชาติไว้ วิธีการปรุงอาหารไม่ซับซ้อน มีต้ม แกง ยำ ทอด อบ ใช้เครื่องปรุงที่ได้จากธรรมชาติ เช่น พริก เกลือ หัวหอม กระเทียม ข่า ตะไคร้ ฯลฯ แต่ที่ขาดไม่ได้คือ ถั่วเน่า ซึ่งเป็นถั่วเหลืองแผ่น แต่ละม่อมมักมีน้ำพริกซึ่งปรุงด้วยพริก เกลือ ปลาแห้งโขลกรวมกัน จิ้มด้วยผักสดนานาชนิดจากธรรมชาติหรือที่ปลูกไว้ ที่สำคัญชาวไทยใหญ่นิยมรับประทานข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียวที่มักมีไว้สำหรับทำขนม ซึ่งมีหลายอย่าง ซึ่งล้วนแล้วแต่ปรุงด้วยวิธีการแบบพื้นเมือง เช่น อาละหว่า เข้ามูนปาด แป้งม้ง ส่วยทะมิน เข้ามูนจ็อก เข้ามูนแตน เข้ามืดก่าย เข้มตัน น้ำถ่อแหย ฯลฯ^{๑๔}

สิ่งหนึ่งในการรับประทานอาหารคือ ถั่วเน่า ชาวไทยใหญ่นิยมและขาดไม่ค่อยได้ สิ่งนี้ทำมาจากเมล็ดถั่วเหลืองที่ผ่านการต้มจนสุก แล้วนำไปหมักด้วยจุลินทรีย์ในธรรมชาติ จนมีกลิ่น สี รส และลักษณะเฉพาะตัว กรรมวิธีการหมักถั่วเน่าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดมาจาก

^{๑๒} สงวน โชติสุขรัตน์, **ประเพณีไทยภาคเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๔.

^{๑๓} **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๒๔๔-๒๔๕.

^{๑๔} สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://travel2.maehongson.go.th/index.php/th/maehongson/nation-culture/food> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑).

บรรพบุรุษ ถือเป็นอาหารที่มีประโยชน์มาก เพราะนอกจากจะใช้เป็นอาหารเสริมรสชาติแล้วยังมีคุณค่าทางโภชนาการสูงด้วย^{๑๕}

การแต่งกาย ชาวไทยใหญ่นิยมแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าซิ่นเป็นสีพื้น ไม่มีการต่อชายผ้าซิ่นทอหรือปักลายอย่าง ซิ่นตีนจกที่คนเมืองนิยมใส่กัน ส่วนเสื้อเป็นแบบที่ชาวพม่าใส่ คือ สาบเสื้อ ด้านหน้าจะป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดุมด้านขวา มีทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว ตามคอและชายเสื้อนิยมปักฉลุ สำหรับผู้ชายนิยมสวมกางเกงแบบเตี้ยโย้ง หรือเตี้ยสะดอ แบบที่ชาวล้านนาใส่กัน เสื้อคอกลมแบบต่อแขนยาว ติดกระดุมผ้าด้านหน้าแบบเสื้อคนจีนมีของประจำกาย คือ ย่าม และดาบเงิน ไม่ว่าจะชายหรือหญิงเวลาออกนอกบ้าน มักพกผ้าหรือสวมหมวก ที่เรียกว่า “กูปโต” เป็นหมวกปีกกว้างยอดแหลมคล้ายหมวกเวียดนาม^{๑๖} ผู้หญิงไทยใหญ่แต่งกายคล้ายพม่า นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ยาวกรอมเท้าใส่เสื้อทรงกระบอกแขนยาว เรียกว่า เสื้อปัก ตัวสั้นแคเอวหรือสูงกว่านิตหน้อย เก้ามพม ทรงสูง เก้ามวยให้ค่อนข้างไปทางด้านหลัง ถ้าเป็นเด็กสาวรุ่นๆ จะหวิผมสั้นๆ ปรกหน้าผากแบบผมม้าของเด็กหญิงคนเมือง เมื่อมีครอบครัวแล้วจะเกล้าผมผมกันหมด ทรงผมถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ผมผมจะมีหวีประดับมุกหรือทองคำปักไว้อีกที่หนึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะ คนมีฐานะไม่สู้ดีหรือไม่ดีจะใช้หวีธรรมดาปักไว้ บางคนจะมีปิ่นทำด้วยทองคำประดับแก้วสีต่างๆ อีกด้วย^{๑๗}

ความเชื่อ ชาวไทยใหญ่มีความเชื่อในเรื่องความดี การไม่ทำบาป ไปสู่นิพพาน การให้ทาน ไทยใหญ่ให้ทานสูงมาก ทั้งคนรวยคนจน การให้ทานเป็นหลัก เป็นวิถีชีวิต ถึงกับมีคำพูดว่า “อย่ากินอย่างมัน อย่าทานอย่างเงี้ยว” ซึ่ง “มัน” คือ พม่า “ทาน” ก็คือ ให้ทาน “เงี้ยว” คือไทยใหญ่ คำนี้ใช้มานานเป็นร้อยปี คำเหล่านี้เป็นสุภาษิตของชาวไทยใหญ่ จัดงานบุญให้ทานตลอด นี้คือ อัตลักษณ์ไทยใหญ่ ความเชื่อไทยใหญ่มีภาษาว่า “บ่อเกิดประเพณีไต ๑๒ เดือน” จะเห็นว่า ไทยใหญ่จะมีงานประเพณีตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือน ๑๒ เลย^{๑๘}

ประเพณี ประเพณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ เห็นได้ชัดเจนจากประเพณีในรอบปีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดที่ให้ ความสำคัญกับการถวายสิ่งของเพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นผลบุญกุศลให้กับครอบครัวและบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว^{๑๙} เป็นต้น อย่างไรก็ตามจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของทุกชนชาติ เช่น ประเพณีกินวอหรือประเพณีปีใหม่ชนเผ่าลีซอ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีความหลากหลาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^{๑๕} อ้างแล้ว, สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์].

^{๑๖} สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.maehongsonlocal.go.th/page.php?id=4864> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๑๗} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๒๔๔.

^{๑๘} อาจารย์ประเสริฐ ประดิษฐ์, ที่ปรึกษาศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} ดร.ขวัญภา สุขคร, นพพร แพทย์รัตน์ และ พิชพร วิภาศรีนิมิต, ถอดองค์ความรู้และเรียบเรียง, “ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ”, โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗, (แม่ฮ่องสอน: มปป., ๒๕๕๗), หน้า ๗๓.

(๑) **ประเพณีปอยส่างลอง** หรือที่ชาวเหนือเรียกว่า ปอยน้อยหรือปอยบวชลูกแก้ว^{๒๐} เป็นประเพณีบวชลูกแก้วหรือเด็กเยาวชนของชาวไทยใหญ่ให้เป็นบรรพชาสามเณรเพื่อเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อว่า ถ้าบวชลูกของตนเป็นสามเณรจะได้アニสงส์ ๘ กัลป์ บวชลูกคนอื่นเป็นสามเณรได้อนิสงส์ ๔ กัลป์ หากได้อุปสมบทลูกของตนเป็นพระภิกษุสงฆ์จะได้アニสงส์ ๑๒ กัลป์ และได้อุปสมบทลูกคนอื่นจะได้アニสงส์ ๘ กัลป์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีการจัดประเพณีปอยส่างลองเป็นประจำทุกปี เพื่อสืบทอดประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิมนี้ไว้ ประเพณีนี้จัดช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนของทุกปีในชุมชนและวัดที่มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่และในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

(๒) **ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด** เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา ช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือในราวเดือนตุลาคม โดยมีการแห่จองพาราเป็นส่วนหนึ่งในงานประเพณีนี้ คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า ปราสาทพระ การบูชาจองพารา คือ การสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากรวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยชาวบ้านจะช่วยกันสร้างปราสาทจำลองที่เรียกว่า จองพารา ประดับไว้ตามบริเวณวัดและบ้านเรือน และแห่ขบวนรูปสัตว์ต่างๆ เพื่อแสดงความยินดีที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมา ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ จะมีตลาดนัดออกพรรษาหรือกาดหลู่ โดยมีการจุดตะเกียงและเทียนในตลาดตั้งแต่กลางคืนจนถึงรุ่งเช้า เพื่อให้ชาวบ้านได้จับจ่ายซื้อของเตรียมงานไฟ สำหรับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เป็นวันดาพอลถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จะมีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ จากวัดพระธาตุดอยกองมู ซึ่งตั้งอยู่บนดอยกองมูลงมาสู่วัดม่วยต่อซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขา ทิวแถวของพระภิกษุสามเณรและประชาชนนับร้อยพันซึ่งเรียงรายสองข้างทางเดินลงจากวัดพระธาตุดอยกองมู เพื่อทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสามเณรท่ามกลางสายหมอกยามเช้า นับเป็นภาพที่งดงามบริสุทธิ์ ตัดกับสีเขียวขจีของต้นไม้ สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล ตกตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดวาอารามต่าง ๆ จะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว และมีการแห่จองพาราหรือจองพารา คำว่า จอง มาจากคำว่า พระ หรือ วระ แปลว่า ประเสริฐ หมายถึง พระพุทธเจ้า ส่วนคำว่า พรา หมายถึง เมือง เช่น กรุงพาราณสี เป็นต้น ฉะนั้นคำที่ถูกต้องคือ จองพารา หรือขุ่มประสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม นอกจากนี้ ในปอยเหลินสิบเอ็ด ยังมีการแสดงการละเล่นพื้นเมืองและมหรสพต่างๆ เช่น การฟ้อนนกกิ่งกะหร่าก้าลาย (ฟ้อนเจิง) ก้าโต ฟ้อนก้าบ้อคง (ก้าบ้อ คือ ผีเสื้อคง คือ แม่น้ำสาละวิน) งานจะจัดช่วงเวลาออกพรรษา หรือเดือน ๑๑ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และตามหมู่บ้านชาวไทยใหญ่ที่เป็นชาวพุทธ

(๓) **ประเพณีสิบสองมนล่องฝ่องไต** และงานนมัสการพระธาตุดอยกองมู (ลอยกระทงสวรรค์) งานสิบสองมนล่องฝ่องไต คำว่า “สิบสองมน” หมายถึง วันเพ็ญเดือนสิบสอง “ล่องฝ่องไต” หมายถึง การลอยกระทงของชาวไตหรือไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จัดประเพณีสิบสองมนล่องฝ่องไต ณ บริเวณเชิงสะพานข้ามแม่น้ำปาย บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยในงานจะจัดให้มีการประกวด “ฝ่องจองส่างอู้กปัก” (กระทงไทยใหญ่) ซึ่งประดิษฐ์เป็นรูปปราสาท ภายในประดิษฐานพระอุปัคตุ แล้วใช้คนหลายๆ คนหามเข้าขบวนแห่ การประกวดขบวนแห่ การประกวด “นางญิงไต”(สาวงามไทใหญ่) การประกวดการนุ่งโคไต (แต่ง

^{๒๐} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, หน้า ๒๑๘.

กายชุดไทใหญ่) การแสดงทางศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด แม่ฮ่องสอนด้วย

งานนมัสการพระธาตุดอยกองมู (ลอยกระทงสวรรค์) จัด ณ วัดพระธาตุดอยกองมู มี กิจกรรมทำบุญสักการะพระธาตุดอยกองมู และมีกิจกรรมการลอยกระทงสวรรค์ โดยติดกระทงไปกับ ลูกโป่งสวรรค์ รวมทั้งการปล่อยโคมลอยเพื่อบูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นอกจากนี้ก็มีมหรสพต่างๆให้ชมด้วย เช่น จำดไต (ลิเกไทใหญ่) เป็นต้น

(๔) ประเพณีกินวอหรือประเพณีปีใหม่ชนเผ่าลีซอ ถือเป็นงานสำคัญที่สุดในรอบปีของ ชาวลีซอซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า เป็นงานใหญ่หลังจากการทำงานหนักในรอบ ปีนั้นได้สิ้นสุดลง ทุกครอบครัวได้เก็บเกี่ยวข้าวเข้ายุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว หากพืชพันธุ์ได้ผลดี สัตว์เลี้ยง เติบโตดี ชาวบ้านก็จะมีอาหารเพียงพอตลอดปี ก่อนถึงช่วงปีใหม่นี้ ชาวบ้านจะช่วยกันฆ่าหมูเพื่อทำ หมูเค็มแขวนเก็บไว้กินในปีใหม่ ทำผักตอง ผักกาดแห้ง เต้าหู้ยี้เก็บตุนไว้ พร้อมกับต้มเหล้าไว้ ทุกคน จะช่วยกันหาฟืนเก็บไว้ใช้ในยามงาน มีการดำข้าวไว้ล่วงหน้า ส่วนผู้หญิงจะเตรียมตัดเย็บเสื้อผ้าชุด ใหม่ไว้ให้สมาชิกในบ้าน พอถึงวันงานปีใหม่จะไม่มีการทำงานแต่จะสนุกสนานกันเต็มที่ งานนี้จัดขึ้น ระหว่างปลายเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ในทุกหมู่บ้านที่มีชนเผ่าลีซออาศัยอยู่ซึ่ง หมู่บ้านที่จัดเทศกาลปีใหมीलีสออย่างยิ่งใหญ่และมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมา ท่องเที่ยว ในเขตอำเภอปาย ได้แก่ บ้านปางแบก บ้านใหม่ และเขตอำเภอปางมะผ้า ได้แก่ บ้าน กัดสามสิบ บ้านแม่หมูลีซอ บ้านหนองตอง บ้านน้ำริน และบ้านหนองผาจำ

การละเล่น/การแสดง จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการละเล่น/การแสดงมากมาย การแสดง หนึ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของไทยใหญ่คือ ฟ้อนรำไต อันเป็นศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่เป็น เอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ฟ้อนรำไตได้รวบรวมเอาสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวแม่ฮ่องสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดยแท้จริงไว้หลายด้าน ประกอบด้วย ลีลาท่าทางการฟ้อนรำ ที่มีกระบวนการทำทางที่ถูกต้องจำนวน ๑๒ ท่า ตามแบบการฟื้นฟูโดยพ่อครู อาจารย์แก้ว-แม่ละหยื่น ทองเขียว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ และมีการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งปีพ.ศ. ๒๕๔๗ มี การฟ้อนนางนกกำแบ้อ (ผีเสื้อ) ผู้ฟ้อนจะสวมหน้ากาก ติดปีก และแต่งกายอย่างสวยงาม เวลาฟ้อนมี ฆ้องกลองบรรเลง ผู้ฟ้อนจะรำรำเข้าจังหวะ ซึ่งค่อนข้างเร็ว นอกจากฟ้อนนางนกกำแบ้อก็มีฟ้อนโต (สิงโต) มีการแต่งกายคล้ายสิงโตมีเขา และรำรำเข้ากับฆ้อง กลอง ไม่เหมือนการเล่นสิงโตของจีน การห้อนดาบ เรียกว่า ลาย จะฟ้อนตั้งแต่๑-๔ เล่ม การฟ้อนดาบ ๔ เล่มนี้ มีลวดลายน่าชม ผู้ฟ้อน จะต้องมีความเชี่ยวชาญ มีทั้งท่าปกปิดป้อง^{๒๐} โดยการรำไตได้มีการเผยแพร่รำแสดงในงานต่างๆ อาทิ งานทำบุญกุศลและต้อนรับเจ้านายบุคคลสำคัญทางรัฐบาล ตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร และในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้มีการฟ้อน รำถวายการต้อนรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระ ย่า ที่ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน มีนางรำรวมทั้งสิ้น ๖๐ คนปัจจุบันคุณสุธานี เขื่อนรัตน์ ลูกศิษย์ของ พ่อครูอาจารย์แก้ว แม่ละหยื่น ทองเขียว เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ศิลปะการรำไตที่ถูกต้องตามฉบับ ดั้งเดิม และเป็นวิทยากรฝึกสอนให้แก่ครูอาจารย์ นาฏศิลป์และเด็กนักเรียนต่างๆ ในจังหวัด

^{๒๐} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, หน้า ๒๔๕.

แม่ฮ่องสอน เพื่อร่วมอนุรักษ์และสืบสานศิลปการรำไท ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดแม่ฮ่องสอนสืบต่อไป^{๒๒} นอกจากนี้ยังมีการแสดง “เห็นดกวม” คือการโต้ตอบกันด้วยปฏิภาณทำงานองกวี อาจจะเป็นระหว่างหญิงชายเกี่ยวพาราสีกัน เป็นถ้อยคำที่ไพเราะและเป็นทำนอง^{๒๓}

ศิลปกรรม/สถาปัตยกรรม วัดโบสถ์ส่วนหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะวัดโบสถ์ที่สร้างโดยชาวไทยใหญ่มีรับอิทธิพลทางศิลปะจากไทยใหญ่ผสมผสานกับศิลปะพม่า เห็นได้จากรูปแบบของหลังคาที่มีลักษณะซ้อนชั้นกันด้วยการยกจั่ว ดังภาพที่ ๓.๒ รวมไปถึงการสร้างปราสาทที่เรียกว่า “จองพารา” แปลว่า “ปราสาทพระ” ดังภาพที่ ๓.๓ ที่ใช้ในงานประเพณีของชาวไทยใหญ่

ภาพที่ ๔.๒ สถาปัตยกรรมหลังคาวัดที่มีศิลปะจากชาวไทยใหญ่และศิลปะพม่าผสมกัน (วัดพระธาตุดอยกองมู, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

ภาพที่ ๔.๓ “จองพารา” : สัญลักษณ์การนับถือพระพุทธศาสนาและความเชื่อของชาวไทยใหญ่^{๒๔} จะเห็นว่า วิถีชีวิตของประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเป็นไปตามวิถีวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ยังคงวิถีชีวิตและ

^{๒๒} สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, “วัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://travel2.maehongson.go.th/index.php/th/maehongson/nation-culture/play> (๒๑ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๒๓} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๒๔๕.

^{๒๔} อ่างแล้ว, สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, [ออนไลน์],

ความเป็นอยู่ของตนเอง ส่วนวิถีชีวิตของชนชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง ลีว ปะโอ หรือ แม้แต่ชาวจีนยูนนาน ก็ล้วนดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมของตนเองเช่นกัน

ค) สภาพทางเศรษฐกิจ การคมนาคม และการขนส่ง

ด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีขนาดเล็ก โดยเฉพาะโครงสร้าง การเกษตร เนื่องจากข้อจำกัดด้านขอบเขตและพื้นที่ที่ยากต่อการขยายขอบเขต และสภาพภูมิ ประเทศที่เป็นภูเขาและป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ของผู้บริโภค จำเป็นต้องซื้อสินค้าที่จำเป็นในการบริโภคจากจังหวัดอื่น ขณะเดียวกันยังมีปัญหาด้าน การขนส่งสินค้าที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากมาจากการคมนาคมขนส่งที่ทุรกันดารด้วย สำหรับ พืชผลทางการเกษตรที่ผลิตได้ในพื้นที่ ประกอบด้วย ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง กะหล่ำปลี กระเทียม ถั่วแดงหลวง กาแฟอาราบิก้า งา ส้มเขียวหวาน ลำไย เป็นต้น

จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีการดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้ชุมชน สามารถใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีคุณภาพและ มาตรฐาน เพื่อสร้างมูลค่าด้วย ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์ OTOP ที่เด่นๆ ได้แก่ ๑) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่ อาหารและยา เช่น สบู่กุโคลน น้ำมันงาโรมาตะไคร้ภูเขา และ๒) ประเภทอาหาร เช่น ผลิตภัณฑ์ ขนมหงาดำรสน้ำผึ้ง น้ำมันเบอร์รี่ เป็นต้น

นอกจากนี้ ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่เป็นจังหวัดชายแดนซึ่งมีอาณา เขตติดต่อกับสหภาพพม่า ทำให้เกิดการค้าชายแดนขึ้น จนกระทั่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีข้อกำหนดให้ มีการค้าชายแดนผ่านจุดผ่อนปรนได้ ๕ แห่ง ได้แก่ ๑) ด้านห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม-บ้านน้ำมาง รัฐคะยา ๒) ด้านห้วยผึ้ง อำเภอเมือง-บ้านนามน รัฐฉาน ๓) ด้านน้ำเพียงดิน อำเภอเมือง-บ้านใหม่ รัฐคะยา ๔) ด้านเสาหิน อำเภอแม่สะเรียง - บ้านห้วยทราย รัฐคะยา และ ๕) ด้านแม่สามแลบ อำเภอ สบเมย - จังหวัดผาปูน รัฐกะเหรี่ยง โดยกำหนดให้สามารถแลกเปลี่ยนสินค้าเล็กๆน้อยๆ ที่จำเป็นใน การอุปโภค-บริโภคในชีวิตประจำวัน และเป็นสินค้าไม่ต้องห้ามตามกฎหมายอื่นใด ภายในบริเวณ ตลาดนัดเพื่อการค้าห่างจากแนวพรมแดนประมาณ ๒ กิโลเมตร ระหว่างเวลาตั้งแต่ ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ น. (เวลาประเทศไทย) ของทุกวัน^{๒๕}

และด้วยเหตุที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครกว่า ๙๒๔ กิโลเมตร จึงมี เส้นทางคมนาคมและการขนส่ง ๒ เส้นทางหลัก คือ ๑) ทางบก มีถนนสายหลัก จำนวน ๔ เส้นทาง คือ ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ (เชียงใหม่ - ฮอด -แม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน) ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๕ (เชียงใหม่ - แม่แตง - ปาย - แม่ฮ่องสอน) ทางหลวงหมายเลข ๑๐๕ (แม่สอด - แม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน) และทางหลวงหมายเลข ๑๒๖๓ (เชียงใหม่ - แม่แจ่ม - ขุนยวม - แม่ฮ่องสอน) มีถนน สายรองเชื่อมระหว่างเส้นทางหลัก อยู่ในความดูแลของสำนักงานแขวงทางหลวงชนบท ถนน เชื่อมโยงระหว่างตำบล หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถนนเชื่อมโยง เส้นทางไปจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนทั้ง ๕ แห่ง และถนนเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวตาม ธรรมชาติในพื้นที่ทั้ง ๗ อำเภอ มีสภาพถนนเป็นถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนลูกรัง มี สภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นช่วงๆ และคดเคี้ยวตลอดเส้นทาง ๒) ทางอากาศ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีท่า

^{๒๕} อ้างแล้ว, กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, “แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔) ฉบับทบทวน พ.ศ. ๒๕๖๒”, [ออนไลน์].

อากาศยาน ๒ แห่ง คือ ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน และท่าอากาศยานปาย มีสายการบิน เช่น นกแอร์ แอร์เอเชีย การบินไทย และบางกอกแอร์เวย์ ให้บริการเที่ยวบินระหว่างกรุงเทพมหานคร - เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน- เชียงใหม่ ทุกวัน

๔.๑.๒ สภาพทั่วไปของพื้นที่การศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่การศึกษา ๒ พื้นที่ ได้แก่ ๑) บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง และ ๒) บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากทั้งสองพื้นที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งสองพื้นที่มีสภาพทั่วไปดังต่อไปนี้

๔.๑.๒.๑ สภาพทั่วไปของบ้านผาบ่อง

บ้านผาบ่อง บ้านเล็กในที่ราบเชิงภูเขาที่มีประชากรเพียง ๘๐๐ กว่าคน ชื่อบ้านตั้งจากลักษณะภูมิประเทศของช่องเขาที่มีหน้าผาสองชั้นกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ที่เรียกว่า “ห้วง” ซึ่งแปลว่า ช่อง แต่ชาวไทยใหญ่ออกเสียง บ ไปไม้ เป็นเสียง ว แหวน เป็น “บ่อง”^{๒๖} จึงเป็นบ้านผาบ่องมาถึงปัจจุบัน สภาพทั่วไปของบ้านผาบ่องมีลักษณะดังนี้

ก. สภาพภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ บ้านผาบ่องตั้งอยู่ในที่ราบเชิงเขาติดกับลำห้วยแม่สะมาด ยาวไปตามถนนสายแม่ฮ่องสอน – ชุนยวม ทิศตะวันตกและตะวันออกของหมู่บ้านเป็นภูเขา มีลำห้วยแม่สะมาดไหลผ่าน ส่วนทิศใต้ติดกับบ้านผาบ่องเหนือ ทิศเหนือติดกับบ้านป่าปู้ และด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบเชิงเขา สภาพภูมิอากาศในบ้านผาบ่องแม้ค่อนข้างจะเย็นสบายและมีหมอกในตอนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม แต่ก็มีช่วงฝนและร้อนตามฤดูกาล

ข. ประชากร สังคม และวัฒนธรรม ประชากรบ้านผาบ่องส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่และปกากะญอ^{๒๗} มีจำนวนครัวเรือน ๒๗๑ ครัวเรือน และมีจำนวนประชากร ๘๘๓ คน^{๒๘} ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ ในหมู่บ้านมีวัด ๒ แห่ง คือ วัดผาบ่องเหนือและวัดผาบ่องใต้ และมีโบสถ์ ๑ แห่ง ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านนิยมทำบุญถวายทานตามประเพณีที่วัด และในช่วงประเพณีต่างๆ มักมีกิจกรรมการแสดงและการละเล่นที่แสดงวัฒนธรรมชนชาติ เช่น การฟ้อนรำ เป็นต้น

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านบ้านผาบ่องส่วนใหญ่ดำเนินตามวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองผ่านภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณี การนับถือศาสนาและความเชื่อ รวมไปถึงศิลปกรรมสถาปัตยกรรมในการสร้างบ้านเรือนหรือสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น โบสถ์วัด จอง เป็นต้น

^{๒๖} องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, แผนชุมชนตำบลผาบ่อง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๑, (เอกสารอัดสำเนา).

^{๒๗} อมร ศรีตระกูล, กำนันตำบลผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} อ่างแล้ว, แผนชุมชนตำบลผาบ่อง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๓.

ปัจจุบันบ้านผาบ่อง หมู่ที่ ๑ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นชุมชนวิถีวัฒนธรรมไทยใหญ่ ชุมชนเกื้อกูล เพิ่มพูนน้ำใจ สร้างวิถีไทยสามัคคี^{๒๙} ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาเป็นชุมชนวิถีวัฒนธรรมฯ เนื่องจากชาวบ้านบ้านผาบ่องดำเนินชีวิตตามวิถีของตนเองมาอย่างยาวนานร่วมร้อยปี และพัฒนาหมู่บ้านมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งล่าสุด กำนันอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง ร่วมกับสมาชิกในชุมชนจัดทำโครงการ “สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข” ขึ้นอีกหนึ่งโครงการ เป็นโครงการสร้างภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตการทำนาข้าวเพื่อสุขภาพของชุมชน สะพานข้าวคือสะพานทำด้วยไม้ไผ่ขัดสานทอดยาวไปในนาข้าวซึ่งเป็นนาข้าวเพื่อสุขภาพที่โอบล้อมด้วยทิวเขา การก้าวเดินไปท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดีจึงเป็นการก้าวเดินด้วยความสุข และเพื่อความสุข เมื่อก้าวเดินไปจนสุดสะพานจะเป็นวิสาหกิจชุมชนในการทำน้ำมันถั่วลิสงบ้านผาบ่อง

ภาพที่ ๔.๔ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข บ้านผาบ่อง (ถ่ายเมื่อ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

บ้านผาบ่องยังมีกิจกรรมทางสังคมที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ถึง ๑๒ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ดังนี้^{๓๐}

๑) **กลุ่มข้าวเพื่อสุขภาพ** เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการที่กำนันอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาบ่อง ซึ่งเป็นประธานกลุ่มได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของสุขภาพ เพราะตนเองเป็นโรคความดันโดยกรรมพันธุ์จากพ่อและแม่ที่เป็นทั้งความดันและเบาหวาน เมื่อกำนันอมรเป็นชาวนาโดยกำเนิดจึงได้คิดค้นการปลูกข้าวเพื่อสุขภาพขึ้น โดยในปีแรกได้ปลูกข้าวหอมนิลในพื้นที่ตัวเองเพื่อช่วยรักษาโรคความดันที่กำลังเป็นอยู่ด้วยการบริโภคก่อน และแบ่งปันส่วนหนึ่งให้ชาวบ้านทดลองบริโภคด้วย ปี

^{๒๙} วิถีทัศน์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานพัฒนาชุมชนดีเด่น ตามโครงการสร้างภาพลักษณ์กรมการพัฒนาชุมชนด้วยการประชาสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์ กิจกรรมที่ ๓ สนับสนุนการประชาสัมพันธ์เสริมสร้างภาพลักษณ์แก่หน่วยงานภูมิภาค, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=mEtKIA4df0w> (๒๓ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๓๐} จังหวัดแม่ฮ่องสอน, บ้านผาบ่อง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.banphabong.com/group1.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑).

ต่อมามีการเพิ่มพันธุ์ข้าว เช่น ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวสินเหล็ก ข้าวสังหยด เพิ่มเติม ปรากฏว่า ผู้บริโภค และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักสุขภาพต่างนิยมบริโภค (กำนันนอมรมีกิจการรีสอร์ทและร้านอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านด้วย) กำนันจึงได้ชักชวนเพื่อนชาวนาในชุมชนให้หันมาปลูกข้าวเพื่อสุขภาพกัน โดยรวมกลุ่มได้ ๑๕ คน การปลูกข้าวเพื่อสุขภาพนี้หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี จึงเป็นข้าวที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ ผลที่ได้คือ ทำให้ชาวนามีสุขภาพที่ดีขึ้น ทั้งยังไม่มีสารพิษตกค้างในนาข้าว ทำให้ระบบนิเวศที่ดักกลับคืนสู่ชุมชนด้วย การทำกลุ่มข้าวเพื่อสุขภาพนี้ นอกจากจะทำให้ชาวบ้านได้มีข้าวไว้บริโภคแล้ว ยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชาวนา เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน และเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของนักเรียนนักศึกษา และประชาชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ และระบบนิเวศที่สมบูรณ์กลับคืนมา

ภาพที่ ๔.๕ กิจกรรมกลุ่มข้าวเพื่อสุขภาพ

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group1.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๒) **กลุ่มผักอาหารปลอดภัย** เนื่องจากชุมชนบ้านผาบ่องได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งยังเป็นชุมชนที่ได้รับการรับรองถึงการเป็นผู้มีคุณสมบัติตามมาตรฐาน Lanna Wellness (Toward Aging Society) ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ตามหลักฐานในภาพที่ ๓.๕ กำนันนอมรม ศรีตระกูล ในฐานะผู้นำชุมชนจึงได้ประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดภัยเพื่อสุขภาพของชุมชน โดยดำเนินงานควบคู่ไปกับการปลูกข้าวปลอดภัยของกลุ่มข้าว ทำให้บ้านผาบ่องเป็นชุมชนที่มีพืชผักปลอดภัยไว้บริโภค เป็นการลดการเจ็บป่วยจากสารเคมี ซึ่งเกื้อหนุนต่อการมีสุขภาพที่ดีของชาวบ้านในชุมชน ทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากนี้ กลุ่มผักอาหารปลอดภัยยังเป็นส่วนหนึ่งในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชนและบุคคลทั่วไปด้วย

ภาพที่ ๔.๖ โล่ประกาศเกียรติคุณชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเกียรติบัตรที่แสดงถึงชุมชนที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐาน Lanna Wellness (Toward Aging Society)

ภาพที่ ๔.๗ กิจกรรมกลุ่มผักอาหารปลอดภัย

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group2.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๓) **กลุ่มอาหารไทยใหญ่** เนื่องจากประชากรบ้านผาบ่องส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมานาน และยังคงเอกลักษณ์ด้านอาหารการกินของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น ชาวบ้านจึงจัดตั้งกลุ่มอาหารไทยใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาหารท้องถิ่นในชุมชน ไม่ให้สูญหายไปจากวัฒนธรรมของชุมชน เพราะนอกจากจะเป็นสืบทอด อนุรักษ์ และรักษารสชาติของอาหารไทยใหญ่ให้คงอยู่คู่ชุมชนแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ทั้งยังส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันตลาดอาหารไทยใหญ่บ้านผาบ่องเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและชุมชนรอบนอกมากขึ้น

ภาพที่ ๔.๘ กิจกรรมกลุ่มอาหารไทยใหญ่

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group3.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๔) **กลุ่มน้ำพริกลาบ** ความเป็นชุมชนเก่าแก่ของบ้านผาบ่องและความต้องการสืบทอดภูมิปัญญาด้านอาหารไว้ ทำให้ชาวบ้านที่มีความชำนาญในการทำ “น้ำพริกลาบ” ซึ่งเป็นเครื่องแกงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ด้านรสชาติและความอร่อย ร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้น โดยให้คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันขยายผลเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ภาพที่ ๔.๙ กิจกรรมกลุ่มน้ำพริกถาบ

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group4.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๕) กลุ่มขนมไทยใหญ่ ขนมไทยใหญ่จัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ชัดเจน ชาวบ้านจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสืบทอดเอกลักษณ์ของขนมไทยใหญ่ไว้ให้ชนรุ่นหลังต่อไป เช่น ขนมส่วยตะมิน ขนมอาละหว่าจุง ขนมเป็งม้ง เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๑๐ กิจกรรมกลุ่มขนมไทยใหญ่

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group5.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๖) กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง แม้ประชากรส่วนใหญ่บ้านผาบ่องจะเป็นชาวไทยใหญ่ แต่ประชากรอีกส่วนหนึ่งคือชาวปกากะญอหรือชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน ในกลุ่มชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงนี้มีภูมิปัญญาด้านการทอเสื้อผ้าใช้เองมาโดยตลอด จึงได้จัดตั้งกลุ่มทอผ้ากระเหรี่ยงขึ้นเพื่อการสืบทอดแก่ชนรุ่นหลังและอนุรักษ์การทอผ้ากะเหรี่ยงนี้สืบไป

ภาพที่ ๔.๑๑ กิจกรรมกลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group6.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๗) กลุ่มจักสาน (ก๊อบไต) ด้วยเหตุว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในบ้านผาบ่องประกอบอาชีพเกษตรกรรม เมื่อเสร็จสิ้นจากการเกษตรหรือการทำนา จึงมีเวลาว่างมาก กอปรกับสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นเพื่อทำเป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ทั้งยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไว้ด้วย

ภาพที่ ๔.๑๒ กิจกรรมกลุ่มจักสาน

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group7.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๘) กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง (ไก่ชนสายพันธุ์ผาบ่อง) เนื่องจากบ้านผาบ่องมีการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งเป็นไก่สายพันธุ์ผาบ่องเอง ไก่สายพันธุ์นี้ใช้เงินลงทุนน้อย ไม่ต้องมีการดูแลมาก มีความทนต่อการเป็นโรคได้ดี และทนทานต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ที่สำคัญการเลี้ยงไก่พื้นเมืองนี้ยังมีความสอดคล้องกับการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้วย ชาวบ้านที่มีการเลี้ยงไก่จึงมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพขึ้น เพื่อการบริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๑๓ กิจกรรมกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group8.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๙) กลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด ด้วยว่าปัจจุบันผู้คนนิยมบริโภคจิ้งหรีดซึ่งเป็นแมลงที่พบได้ทั่วไปตามธรรมชาติมากขึ้น เนื่องจากมันให้สารอาหารที่เป็นโปรตีนสูง ทั้งยังปลอดภัย และ สามารถช่วยรักษาโรคขาดสารอาหารได้ ชาวบ้านบ้านผาบ่องจึงมีการจัดตั้งกลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีดขึ้น เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ ทั้งยังเป็นอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนด้วย

ภาพที่ ๔.๑๔ กิจกรรมกลุ่มเพาะเลี้ยงจิ้งหรีด

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group9.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๑๐) **กลุ่มผู้สูงอายุ** เนื่องจากในชุมชนบ้านผาบ่องมีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุซึ่งมีเวลาว่างได้มีโอกาสทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในวัยเดียวกัน ด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง เป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเอง ทั้งยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อส่งเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ภาพที่ ๔.๑๕ กิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุ

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group10.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๑๑) **กลุ่มนวดแผนไทยโบราณ** การนวดแผนไทยโบราณเป็นภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพที่มีมานานของบ้านผาบ่อง จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญานี้ไว้ เพื่อส่งเสริมด้านการลดค่าใช้จ่ายและภาวะแทรกซ้อนจากการใช้ยา เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ตลอดจนยังเป็นการสร้างความรักความผูกพันในครอบครัวอีกด้วย

ภาพที่ ๔.๑๖ กิจกรรมกลุ่มนวดแผนโบราณ

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group11.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

๑๒) **กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์** ด้วยสภาพแวดล้อมของบ้านผาบ่องที่อยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา และด้วยการพัฒนาบ้านผาบ่องของกำนันนอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง จนได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนต้นแบบด้านการพัฒนาศักยภาพด้านสุขภาพร่างกาย และได้รับโล่เกียรติคุณหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในปี ๒๕๕๓ ปัจจุบันบ้านผาบ่องมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ขึ้น เพื่อเตรียมความรู้และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนชุมชน ซึ่งร่วมด้วยช่วยกันระหว่างผู้รู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและเยาวชนคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์หวงแหนผืนป่าของเยาวชนในการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย

ภาพที่ ๔.๑๗ กิจกรรมกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ที่มา: <http://www.banphabong.com/group12.php> (๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

บ้านผาบองยังได้มีการตั้งกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันเพื่อความสุขสงบในหมู่บ้าน ดังนี้

๑) สมาชิกในครัวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทุกครั้ง หากไม่เข้าร่วมประชุมจะถูกปรับเงิน ๕๐ บาท/ ครั้ง (หากมีความจำเป็นอยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการหมู่บ้านตัดสินใจ)

๒) ให้ ช.ร.บ. จัดชุดเวรยามตรวจภายในหมู่บ้านเดือนละ ๓ ครั้ง หรือตามความเหมาะสมกับสถานการณ์

๓) ผู้ใดจับปลาในเขตอนุรักษ์ของหมู่บ้านโดยวิธีใดๆ ก็ตาม หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับตัวละ ๑,๐๐๐ บาท พร้อมยึดของกลาง และผู้ใดซื้อปลาในเขตหมู่บ้าน ถ้าคณะกรรมการหมู่บ้านจับได้ต้องส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

๔) ห้ามเล่นการพนันในเขตหมู่บ้าน หากพบเห็น จับและปรับตามกฎหมายของหมู่บ้าน รายละเอียด ๑,๐๐๐ บาทและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

๕) ห้ามผู้ใดตัดไม้หรือล่าสัตว์ ในเขตอนุรักษ์ หากฝ่าฝืนปรับคนละ ๑,๐๐๐ บาท พร้อมยึดของกลางและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

๖) ห้ามทะเลาะวิวาทในงานประเพณี งานวันสำคัญต่างๆ หากมีการทะเลาะวิวาทจับปรับคนละ ๑,๐๐๐ บาท (หาที่มีความเสียหายต้องชดใช้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด)

๗) ผู้ใดขโมยทรัพย์สินในหมู่บ้าน จับได้ครั้งที่ ๑ ปรับ ๑,๐๐๐ บาท และเรียกญาติมาตักเตือน และบันทึกไว้เป็นหลักฐานและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

กรณีต่างด้าวมาอาศัยอยู่ในชุมชน ขโมยทรัพย์สินในหมู่บ้านจะต้องถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านและส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

๘) ห้ามเสพหรือจำหน่ายยาเสพติดภายในชุมชน

๙) กฎระเบียบ ข้างต้นสามารถเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงได้ในวันประชุมหรือคณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๑๐) ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลและบังคับใช้

ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น บ้านผาบองมีประเพณีและกิจกรรมที่แสดงวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ทุกเดือน ประเพณีเหล่านี้จัดขึ้นตามเดือนทางจันทรคติและเดือนตามปฏิทินดังนี้^{๓๑)}

^{๓๑)} อ่างแล้ว, องค์การบริหารส่วนตำบลผาบอง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, แผนชุมชนตำบลผาบอง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๔.

เดือนทางจันทรคติ	เดือนตามปฏิทิน	ประเพณี/กิจกรรม
เดือนอ้าย (เหล็นแก้ง)	ธันวาคม	ตานเตียนเห็ง (ถวายเทียนใหญ่)
เดือนยี่ (เหล็นกำ)	มกราคม	ปอยอ่องจ๊อด (งานดับไฟเทียน)
เดือนสาม (เหล็นสาม)	กุมภาพันธ์	หลู่ข้าวหย่ากู่ (ถวายข้าวยาคุ)
เดือนสี่ (เหล็นสี่)	มีนาคม	ปอยล่างลอง (บรรพชาสามเณร)
เดือนห้า (เหล็นห้า)	เมษายน	ปอยเหล็นห้า (ซอนน้ำเจ้าพารา ขอขมาผู้สูงอายุ)
เดือนหก (เหล็นหก)	พฤษภาคม	ปอยจ่าตี้ (งานบุญก่อเจดีย์ทราย)
เดือนเจ็ด (เหล็นเจ็ด)	มิถุนายน	วานปะล็ก (ทำบุญหมู่บ้าน)
เดือนแปด (เหล็นแปด)	กรกฎาคม	เข้าหว่า (เข้าพรรษา แห่เทียนเข้าพรรษา)
เดือนเก้า (เหล็นเก้า)	สิงหาคม	ต่างซอมต่อหลวง (ถวายข้าวมธุปายาส)
เดือนสิบ (เหล็นสิบ)	กันยายน	ต่างซอมต่อหลวง (ถวายข้าวมธุปายาส)
เดือนสิบเอ็ด (เหล็นสิบเอ็ด)	ตุลาคม	ออกหว่า (ออกพรรษา) แฮนซอมโก้จ่า กันตอคนเฒ่า (ตักบาตรเทโว)
เดือนสิบสอง (เหล็นสิบสอง)	พฤศจิกายน	ปอยล่างกาน (ถวายผ้าพระกฐิน)

ประเพณีต่างๆ ในตารางข้างต้นได้แสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทยใหญ่ ดังนี้

๑) **ตานเตียนเห็งหรือถวายเทียนใหญ่** บ้านผาป่องมีการจัดประเพณีนี้ช่วงเดือนอ้ายหรือเหล็นแก้ง ซึ่งคำว่า “ตาน” นั้นเป็นภาษาคำเมือง ตรงกับคำว่า “หลู่” ในภาษาไทยใหญ่ แปลว่าถวาย หรือให้ทาน คำว่า “เตียน” หรือ เติง หมายถึง เทียน และคำว่า “เห็ง” หมายถึง ๑,๐๐๐ (หนึ่งพัน) ดังนั้น “ตานเตียนเห็ง” จึงหมายถึง การถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม ประเพณีนี้จะจัดขึ้นหลังประเพณีการออกพรรษา หรือ “ออกหว่า” โดยมีความเชื่อว่า การที่ชาวพุทธได้ถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่ม เพื่อบูชาพระรัตนตรัยนั้นจะทำให้การดำรงชีวิตมีแต่ความรู้โรจน์ตลอดไป โดยมีเรื่องเล่าซึ่งที่มาของความเชื่อนี้ว่า

ในสมัยพุทธกาลมีพระสงฆ์รูปหนึ่งชื่อ พระอนุรุท ได้ถวายเทียนหนึ่งพันเล่ม (เตนเหง) ให้แก่พระปทุมมุตตรพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในกาลก่อน ก่อนการตรัสรู้ เป็นพระสัมมาโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ด้วยอานิสงส์การถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่มดังกล่าว ทำให้พระอนุรุทมีทิพยจักขุ (มีตาทิพย์) คนใดเรียกว่า “ทิพยจักกุกุหย่าน” แปลว่า ผู้มีตาทิพย์ สามารถมองเห็นนรก สวรรค์ ทั้งใกล้และไกล ฉะนั้นพระอนุรุทจึงเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่มองเห็นพระพุทธเจ้า ขณะที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้วในวันออกพรรษา^{๓๒}

^{๓๒} ดร.ขวัญภา สุขคร, นพพร แพทย์รัตน์ และ พิชพร วิภาศรีนิมิต, ถอดองค์ความรู้และเรียบเรียง, “ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ”, โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗, หน้า ๘๘.

เมื่อมีการถวายเทียนแล้ว ชาวบ้านจะร่วมกันจัดทำพิธีจุดเทียนทั้ง ๑,๐๐๐ เล่ม รอบๆ บริเวณวัด เช่น ร้ว เจดีย์ หรือประตูทางเข้าวัด เป็นต้น เพื่อเป็นพุทธบูชา การถวายเทียน ๑,๐๐๐ เล่มของชาวไทยใหญ่นี้มีการปฏิบัติต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เพราะมีความเชื่อว่า อานิสส์แห่งการถวายเทียนจะนำพาให้การดำเนินชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งโรจน์ตลอดไป

๒) **ปอยอ่องจืดหรือดับไฟเทียน** เป็นประเพณีอันดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ประเพณีจัดขึ้นในวันแรม ๑๕ ค่ำ ต่อจากการเสร็จสิ้นประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด ในงานจะมีการทำบุญदानโบกน้ำโบกทราย ทำบุญถวายธาตุทั้ง ๔ การตักบาตรเท่าอายุ การแสดงของเด็ก เยาวชน และการรำวงย้อนยุค

ภาพที่ ๔.๑๘ ประเพณีปอยอ่องจืด บ้านผาป่อง ณ วัดผาป่องเหนือ ประจำปี ๒๕๖๐

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=TEGnV-K9oGo>

๓) **หลู่ข้าวหย่ากู่หรือถวายข้าวยากูหรือข้าวเหนียวแดง** เป็นการทำบุญนอกจากการปอยต่างๆ ก็มีการทอดกฐิน ผ้าป่า สลากภัตเช่นเดียวกับไทยวน ที่แตกต่างกันคือ การทานข้าวหย่ากู่ โดยการทานข้าวหย่ากู่นี้ เจ้าภาพมิได้นิมนต์พระมาทำพิธีทางศาสนา และไม่มีการเชิญแขกมาร่วมทำบุญที่บ้านเช่นการทำบุญอย่างอื่น เจ้าภาพจะบอกกล่าวแก่ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน ใกล้เคียงมาช่วยกันจัดทำของที่จะให้ทาน คือ ขนมของหวาน ๒ ชนิด เรียกว่า ๑. หย่ากู่ ปรุงด้วยข้าวเหนียวใส่สีน้ำตาลเข้ม เรียกว่า ข้าวเหนียวแดง ๒. ขนมสำปันแน ปรุงด้วยข้าวเหนียว ถั่วลิสง ชিং งาขาว น้ำมันรสอร่อยดีมาก ทั้งหวานมัน ทั้งหอม นำรับประทาน โดยขนมดังกล่าวจะใส่ภาชนะ บรรทุกเกวียนที่ประดับประดาไว้แล้ว แห่แหนไปตามถนนสายต่างๆ ในตอนกลางวันหรือตอนเย็น แล้วเอาขนมนั้นแจกจ่ายแก่เพื่อนบ้านรายทาง บ้านละจานสองจานจะกว่าจะทั่วถึง หรือจนกว่าขนมจะหมด ส่วนทางวัดนั้นจะเอาขนมไปถวายก่อนที่จะนำออกแห่ พิธีทานข้าวหย่ากู่นี้ทำกันในเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคมทุกปี^{๓๓} ประเพณีนี้มีความผูกพันกับชาวนาอย่างมาก เนื่องจากชาวนามีความเชื่อว่า หลังเสร็จสิ้นจาก

^{๓๓} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๒๕๐.

การทำนาหรือเกี่ยวข้าวต้องมีการรำลึกถึงบุญคุณของพระแม่โพสพที่คุ้มครองรักษาไร่นาและทำให้ชาวนามีข้าวไว้หล่อเลี้ยงชีวิต ด้วยการนำ “ข้าวใหม่” ที่ได้จากการทำนาไปทำบุญในรูปของข้าวหยาภิ๋ญญาวัด เพื่อการบูชาพระพุทธรเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เพราะเชื่อว่า การหลู่ข้าวหยาภิ๋ญญะจะทำให้ได้จุดบสนสวรรค์ และเสวยผลบุญอย่างมีความสุขเช่นเดียวกับนางสุชาดา^{๓๔} การหลู่ข้าวหยาภิ๋ญญะยังสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนด้วย

การหลู่ข้าวหยาภิ๋ญญะคือการนำข้าวเหนียวที่นึ่งจนสุกแล้วนำไปกวนกับน้ำอ้อยที่เคี่ยวไว้แล้ว และหัวกระทิ เต็มถั่วลิสงและงาคั่วกวนให้เข้ากัน เมื่อเข้ากันดีแล้วเทใสในถาดที่ทาด้วยน้ำมันพืชเพื่อป้องกันกาติดถาด และคลุมด้วยใบตองเพื่อให้หน้าขนมเรียบ เสมอกัน เรียกว่า การโทข้าวหยาภิ๋ญญะ และโรยหน้าด้วยเนื้อมะพร้าว รอนข้าวหยาภิ๋ญญะเย็นแล้วจึงตัดแบ่งเป็นก้อนๆ นำข้าวหยาภิ๋ญญะที่ตัดเป็นก้อนห่อด้วยใบตองหรือบรรจุถุงเก็บไว้ไปทำบุญที่วัด ส่วนที่เหลือนำไปทานกับผู้สูงอายุ คนเฒ่าคนแก่หรือแจกเป็นทานได้

๔) ปอยสำงลองหรือการบรรพชา

สามเณร ชาวไทยใหญ่บ้านผาบ่องมีการจัดประเพณีนี้ช่วงเดือนสี่หรือเดือนมีนาคมเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการให้เด็กชายอายุประมาณ ๑๐ ขวบขึ้นไปได้บวชเป็นสามเณร เพื่อเรียนรู้หลักพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คำว่า “สำง” เป็นคำเรียกสามเณร “ลอง” มาจาก “อลองพญา” มีความหมายว่าเป็นเจ้าชายหรือหน่อพุทธางกูร เป็นการอิงเอาพุทธประวัติที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวช ในการบวชนั้นจะแต่งตัว “สำงลอง” ด้วยเครื่องแต่งกายแบบเจ้าชายไทใหญ่ ดังภาพที่ ๔.๑๙ เพราะมีความเชื่อว่า หากได้บรรพชาให้บุตรของตนเป็นสามเณรจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์ หากเป็นเจ้าภาพบรรพชาให้บุตรคนอื่นเป็นสามเณรได้อานิสงส์ ๔ กัลป์ หากได้อุปสมบทบุตรของตนเป็นพระภิกษุสงฆ์จะได้อานิสงส์ ๑๒ กัลป์ และได้เป็นเจ้าภาพอุปสมบทบุตรคนอื่นจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์^{๓๕}

ปัจจุบันประเพณีปอยสำงลองเริ่มเลือนหายไป เนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่อและมีกิจกรรมมากขึ้น เด็กบวชเรียนจึงมีน้อยลง นายอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง ในฐานะผู้นำชุมชนร่วมกับสมาชิกในหมู่บ้านจึงมีการจัดประเพณีในรูปแบบการจำลองประเพณีปอยสำงลองไว้เป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมการ

ภาพที่ ๔.๑๙ การแต่งกายของ “สำงลอง” ในปอยสำงลอง
ที่มา: <http://www.bugaboo.tv/watch/374641>

^{๓๔} สถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.taiyai.org/index.php?name=cultures&file=readcultures&id=1> (๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๓๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, สวธ.เปิดชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๙ เส้นทาง ๘ วิถีไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www1.culture.go.th/thai/index.php?option=com_content&view=article&id=3328:2015-08-13-10-32-44&catid=34:news (๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

บวชเรียนของไทยใหญ่ ขณะเดียวกันยังเป็นการสืบทอดประเพณีนี้ไว้ให้ลูกหลานในอนาคตได้เรียนรู้ และเข้าใจถึงความเป็นชนชาติไทยใหญ่ที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาด้วย

๕) **ปอยเหลินห้าหรือซอนน้ำเจ้าพารา ขอมมาผู้สูงอายุ** ปอยเหลินห้าหรือปอยซอนน้ำ เป็นเทศกาลสงกรานต์น้ำพระ เพื่อให้ชาวบ้านที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้สงกรานต์น้ำพระพุทธรูปตาม วัดอารามหรือบ้านเรือนของตน ในงานจะมีการ “กั้นตอ” หรือการขอมมาพระสงฆ์ด้วย การกั้นตอมี มาจากความกระทบกระทั่งที่อาจมีขึ้นได้ในการอยู่ร่วมกัน อาจเป็นทางกาย วาจา ใจ แม้มีได้ตั้งใจก็ตาม ชาวไทยใหญ่จึงมีประเพณีกั้นตอหรือการขอมมา ด้วยการนำข้าวตอก ดอกไม้ รวมไปถึงเครื่องสักการบูชา เพื่อขอมมาพระสงฆ์วัดผาป่องเหนือและผาป่องใต้อยู่เป็นผู้นำแนวทางในพระพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขของหมู่บ้านต่อไป

๖) **ปอยจำตีหรืองานบุญก่อเจดีย์ทราย** เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่จัดขึ้นเพื่อ บูชาพระพุทธองค์ เพราะเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่ ทั้งยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ให้สิ่งร้ายกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วยิ่งดีขึ้น และเป็นประเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลด้วย

๗) **วานปะลิกหรือทำบุญหมู่บ้าน** เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในเดือน ๗ ก่อนเข้าพรรษาของ ชาวไทยใหญ่ โดยเจ้าของบ้านจะนำถ้ำน้ำใส่ใส่ทราย ทำตาแหลว ๗ ชั้นซึ่งจักสานด้วยไม้ไผ่ นำ ไปไม้มงคล (ไปไม้ที่มีชื่อ กั้น กัดขวางและหนาม) มาทำพิธีเพื่อป้องกันสิ่งร้าย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการ จัดทำประเพณีวานปะลิกจะช่วยป้องกันอันตรายทั้งปวงและเชื่อว่าการเลี้ยงเจ้าเมือง จะทำให้ หมู่บ้านได้รับการคุ้มครอง ป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ใน ๑ ปี จะมีพิธีเลี้ยงเมืองตามความ เชื่อของชาวไทยใหญ่ ๑ ครั้ง เพราะมีความเชื่อว่า ผีเจ้าเมืองจะคอยปกป้องรักษา ดูแล ผู้คนในชุมชน ให้อยู่เย็นเป็นสุข^{๓๖}

๘) **เข้าหว่าหรือแห่เทียนเข้าพรรษา** เป็นประเพณีร่วมของทุกชาติพันธุ์ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน และถือเป็นประเพณีใหญ่ประจำปีของจังหวัด ซึ่งจัดโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ในงาน จะมีการขบวนแห่เทียนพรรษา เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานประเพณีอันดีงามในพระพุทธศาสนาให้ คงอยู่สืบต่อไป โดยขบวนเริ่มจากบริเวณหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ไปตามถนนสิง หนาทบำรุง เลี้ยวซ้ายไปตามถนนชุมชนประพาส ไปยังวัดจองคำ พระอารามหลวง อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน เพื่อทำพิธีถวายเทียนพรรษา

๙) **ต่างขอมต่อหลวงหรือถวายข้าวมรุปายาส** ประเพณีถวายข้าวมรุปายาสหรือ ประเพณี “ต่างข้าวพระเจ้าหลวง” นี้ และงานพิธี “ปอยต่อหอลม” คือใช้ไม้สนน้ำมันที่คนพื้นเมือง เรียกว่า ไม้เกี้ยว ทำเป็นรูปฉัตรแล้วประดับประดาด้วยกระดาษสีต่างๆ อย่างสวยงาม แล้วแห่เข้าไป

^{๓๖} สำนักประชาสัมพันธ์ เขต ๓ เชียงใหม่, เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมกับชุมชนต่างๆ จัดงาน ประเพณีวานปะลิก หรือทำบุญสี่มุมเมือง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.prdnorth.in.th/ct/news/viewnews.php?ID=170608175501\(๒๖ มกราคม ๒๕๖๑\)](http://www.prdnorth.in.th/ct/news/viewnews.php?ID=170608175501(๒๖ มกราคม ๒๕๖๑))

ถวายที่วัด เมื่อครบกำหนด ๓ วัน ก็จะจุดไฟเผา พิธีนี้คล้ายกับเป็นการขับไล่เสนียดจัญไรหรือสะเดาะเคราะห์นั่นเอง^{๓๗} ไทยใหญ่เรียกว่า “ต่างขอมต่อโหลง” หมายถึง การถวายข้าวแด่พระพุทธรูปเจ้าเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่เดิมจะทำกันในวันวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ เพราะเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัจจุบันการจัดงานจะอยู่ในช่วงเข้าพรรษาคือช่วงเดือนกรกฎาคมหรือเดือนกันยายนหรือช่วงเหลนเก้าเหลนสิบ และอยู่ในช่วงของวันพระ โดยใช้ระยะเวลาในการจัดงานแต่ละครั้ง ๒ วัน เมื่อถึงวันเข้าพรรษาหรือในเหลนแปด เหลนเก้า เหลนสิบ จะมีการกำหนดวันที่จะถวายข้าวมธุปายาสกัน การต่างขอมต่อโหลงจึงเป็นพิธีที่ทำขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้กับพระพุทธรูป ซึ่งเป็นการสืบทอดมาจากการที่นางสุชาดาได้นำข้าวไปถวายให้กับพระพุทธรูปในขณะพระพุทธรูปจะตรัสรู้^{๓๘}

๑๐) ออกหว่าหรือออกพรรษา และแฮนขอมโก่จา กั้นตอคนเฒ่า หรือตักบาตรเทโว

ประเพณีแห่จองพารา ช่วงปอยเหลนสิบเอ็ด เป็นประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา (งานปอยเหลนสิบเอ็ด) คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า “ปราสาทพระ” การบูชาจองพารา คือการสร้างปราสาท เพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทศกาลนี้จัดขึ้นระหว่างวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยก่อนถึงวันงานจะมีการจัดงานตลาดนัดออกพรรษามีการนำสินค้าต่างๆ ที่จะใช้ในการทำบุญ เช่น อาหาร ขนม ดอกไม้ เครื่องไทยทานมาวางขายเพื่อให้ชาวบ้านได้หาซื้อข้าวของเครื่องใช้ในการเตรียมงาน และมีการจัดเตรียมสร้าง “จองพารา” ซึ่งเป็นปราสาทจำลอง ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ประดับลวดลายด้วยกระดาษสา กระดาษสีต่างๆ หนอกกล้วย อ้อยและโคมไฟ ตกแต่งอย่างสวยงามเพื่อใช้สมมติเป็นปราสาทรับเสด็จพระพุทธองค์จากสวรรค์ จากนั้นก็จะยก “จองพารา” ขึ้นไว้นอกชายคา นอกรั้ว หรือบริเวณกลางลานทั้งที่บ้านและที่วัด ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ อันเป็นวันออกพรรษานั้น^{๓๙}

๑๑) ปอยสังกานหรือถวายผ้าพระกฐิน เป็นประเพณีที่นิยมจัดขึ้น ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ จนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เริ่มต้นจากการตั้งองค์พระกฐินไว้ที่บ้านของเจ้าภาพหรือวัด โดยมีญาติพี่น้องและมิตรสหายมาร่วมอนุโมทนาด้วย กลางคืนจัดให้มีมหรสพ เพื่อความสนุกสนาน รุ่งเช้าก็จัดขบวนแห่ร่วมกัน เพื่อไปถวายกฐิน ณ วัดที่ตนศรัทธา

ประเพณีทั้งสิบสองเดือนนี้ เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยใหญ่บ้านผาบ่อง กระนั้นก็ดี แม้จะเป็นประเพณีไทยใหญ่ แต่ชาวบ้านซึ่งเป็นชนชาติปกากะญอหรือกะเหรี่ยงก็เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ด้วยดี เพราะทั้งทั้งสองชนชาติถือเป็นชาวบ้านบ้านผาบ่องที่อยู่ร่วมกันมานาน ทั้งนี้ บ้าน

^{๓๗} สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๒๔๙.

^{๓๘} เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, ประเพณีต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://mmhs.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=357:6&catid=89:2014-05-23-14-17-09&Itemid=435 (๓๐ มกราคม ๒๕๖๑)

^{๓๙} อ่างแก้ว, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, สวธ.เปิดชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๙ เส้นทาง ๘ วิถีไทย, [ออนไลน์].

ผาบ่องมีกิจกรรมที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของปกากะญอเช่นกัน นอกจากจะมีกลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายแล้ว ยังมีกิจกรรมการแสดงและการละเล่นด้วย

สำหรับการแต่งกายในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านบ้านผาบ่องนั้น ผู้สูงอายุยังนิยมใส่เสื้อไทยใหญ่และผ้าถุงเป็นประจำ การแต่งกายในลักษณะนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการอนุรักษ์รูปแบบการแต่งกายของไทยใหญ่ไว้ อีกส่วนหนึ่งเป็นความเคยชินตามวิถีชีวิตของไทยใหญ่ แต่เยาวชนและวัยทำงานจะแต่งกายชุดไทยใหญ่ในวันสำคัญหรือในประเพณีต่างๆ เท่านั้น สำหรับชาวกะเหรี่ยงยังนิยมแต่งกายตามวิถีของตนเองเช่นกัน ด้วยการนุ่งผ้าถุงและเสื้อที่ทอขึ้นมาเอง เนื่องจากในชุมชนมีกลุ่มผ้าทอกะเหรี่ยงที่ชาวบ้านได้ร่วมตัวจัดตั้งขึ้น

นอกจากนี้ บ้านผาบ่องยังมี **ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต)**^{๔๐} สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จากความคิดริเริ่มของกลุ่มคนที่อยากจะทำอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยใหญ่ นำโดยกำนันอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง ซึ่งเสียสละพื้นที่ของตนเองเพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ เพราะเห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย และการสร้างอาคาร บ้านเรือนที่ไม่ค่อยมีการสร้างแบบเก่าดั้งเดิม ส่งผลให้บ้านเฮินไตแบบคนสมัยก่อนไม่ค่อยมี หรือแทบจะไม่มีเลยในปัจจุบัน กำนันอมรจึงได้ประชุมปรึกษาหารือกับกลุ่มอนุรักษ์บ้านไทยใหญ่ มีการแบ่งหน้าที่กัน เพื่อศึกษาหาข้อมูลของบ้านไทยใหญ่ดั้งเดิมจากผู้สูงอายุในตำบลผาบ่อง และได้สร้างบ้านไทยใหญ่ (เฮินไต) ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ รวบรวมโบราณวัตถุ เกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ และรูปภาพ ที่สะท้อนวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ คติ ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยใหญ่ไว้ และยังใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับประชาชน นักเรียน นักศึกษา ที่สนใจวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่ในอดีต ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับอนุชนคนรุ่นหลัง ให้รู้จักหวงแหนความเป็นอัตลักษณ์ของตน รวมถึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย

ภาพที่ ๔.๒๐ ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต) บ้านผาบ่อง
และกำนันอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง

ที่มา: <http://www.amarintv.com/lifestyle-update/lifestyle-update-travel>

^{๔๐} บ้านผาบ่อง, ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://banphabong.com/Htai.php> (๒๔ มกราคม ๒๕๖๑)

บ้านผาบ่องยังมีค่านิยมหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมไทยใหญ่ยังมีการสืบทอดผ่านประเพณีและกิจกรรมทางสังคม คือ ค่านิยมการเคารพผู้ใหญ่และการเชื่อฟัง ค่านิยมนี้ได้มีการปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อสืบทอดกันมายาวนาน เห็นได้จากในเทศกาลต่างๆ ที่มีการ “กั้นตอ” หรือการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ บิดามารดา และผู้ที่เคารพนับถืออยู่เสมอ

ค. สภาพเศรษฐกิจ การคมนาคมและการขนส่ง

ชาวบ้านบ้านผาบ่องส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และข้าราชการบ้าง มีหน่วยธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านพอสมควร เช่น ร้านค้าของชำ ร้านอาหารตามสั่ง ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทำให้สภาพเศรษฐกิจในหมู่บ้านอยู่ในระดับดี ทั้งยังมีสภาพการคมนาคมที่เป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๘ ผ่านกลางหมู่บ้าน เป็นระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร จึงมีรถยนต์วิ่งผ่านจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนไปจังหวัดเชียงใหม่ทุกวัน และการที่เส้นทางในหมู่บ้านใหญ่เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต การเดินทางและการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรจึงมีความสะดวกยิ่งขึ้น

ง. สรุป

การศึกษาสภาพทั่วไปของบ้านผาบ่องข้างต้น ทำให้มองเห็นวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่ที่เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของบ้านผาบ่อง ทั้งยังเป็นกลุ่มคนส่วนหนึ่งที่เป็นชาติพันธุ์หลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด อันเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ปัจจุบันบ้านผาบ่องได้รับโล่เกียรติคุณจากหน่วยงานต่างๆ มากมายซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตเฉพาะตนที่ยังกับศาสนาและความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่าที่ชัดเจน จึงเป็นจุดที่น่าศึกษาเรียนรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

๔.๑.๒.๒ สภาพทั่วไปของบ้านสันติชล

บ้านสันติชลเป็นหมู่บ้านที่คงความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานอย่างเด่นชัดผ่านรูปแบบของหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยความทุ่มเทของผู้นำหมู่บ้านชื่อ บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ และชาวบ้านบ้านสันติชล จนกลายเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก กระนั้นกว่าบ้านสันติชลจะเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากทางการไทยและนักท่องเที่ยวดังปัจจุบัน ผู้นำและชาวบ้านต้องต่อสู้มากมายเพื่อให้ได้มาซึ่งความหวังในการใช้ชีวิตอย่างสงบสุขในผืนแผ่นดินไทย ดังความหมายของชื่อหมู่บ้านที่แปลว่า “แม่น้ำแห่งสันติ”

ภาพที่ ๔.๒๒ ทางเข้าศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล

๑) ประวัติความเป็นมาบ้านสันติชล

จากประวัติความเป็นมาของบ้านสันติชล ซึ่งนำเสนอไว้ ณ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล ทำให้ทราบถึงภูมิหลังของบ้านสันติชลว่า กว่าจะเป็น “บ้านสันติชล” ในปัจจุบันได้นั้น ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนจากมณฑลยูนนานที่อพยพหนีภัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองในจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓

บ้านสันติชล เดิมชื่อบ้านน้ำฮูจิ้น (หนึ่งผู้ขวิน) เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมี ๓ หย่อมบ้าน คือ น้ำฮูจิ้น น้ำฮูพื้นราบหรือน้ำฮูไทยใหญ่ และน้ำฮูลีซอ ภายหลังจากปีพ.ศ. ๒๕๓๕ พันเอกปัญญา เทพวัลย์ ผู้บังคับการกองพันทหารราบที่ ๕ กรมทหารราบที่ ๗ ร่วมกับทหารในหน่วยงาน และชาวบ้านในหมู่บ้านช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน ทำระบบประปาภูเขา และเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่เป็น “บ้านสันติชล” หมายถึง แม่ น้ำ แห่งสันติ

ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๔๖ มีการระบาดของยาเสพติดเข้ามายังหมู่บ้านสันติชลเป็นจำนวนมาก ถึงกับมีคำกล่าวหาว่าหมู่บ้านนี้เป็นเขตพื้นที่สีแดง และถูกระบุว่าเป็นเส้นทางค้ายาเสพติดที่ลากตรงมาจากประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นแหล่งพักของขบวนการค้ายา

ผู้นำชุมชนจึงร่วมกับแกนนำของหมู่บ้านและหน่วยงานของรัฐ หาวิธีถึงแนวทางการแก้ปัญหา แนวทางที่ดีที่สุด คือ การสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่คนในหมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนให้ไปดูงานที่หมู่บ้านชุมชนชาวจีนกองพลทหารม้าที่ ๙๓ เพื่อมาปรับใช้กับหมู่บ้านสันติชล อย่างเช่นที่ บ้านรักษัไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และที่ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาดูวิถีชีวิตของคนจีนยูนนาน และมารับประทานอาหารจีนยูนนานของแท้ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความคิดที่จะพัฒนาให้บ้านสันติชลเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวจีนยูนนานของป่า และได้จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชลสำหรับการจัดการดำเนินงานต่างๆ ของหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน และเพื่อรักษาวัฒนธรรมยูนนานเดิมไว้^๑

ในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านเกือบปิดเพราะปัญหายาเสพติดทำให้คนภายนอกไม่กล้าเข้าไปเที่ยวในชุมชน ปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้หมดไปหลังนโยบายปราบปรามยาเสพติด ตั้งแต่

^๑ ศูนย์ วัฒนธรรม จีน ยูน นาน บ้าน สัน ตี ชล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.teeteawthai.com/ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน-บ้านสันติชล> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๑).

ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ชุมชนจึงร่วมกันวิเคราะห์ตนเอง พบว่าหมู่บ้านยังมีปัญหาหลายประการที่รอการแก้ไข ได้แก่ ไร้สัญชาติการศึกษารายได้เสริม การจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดและราคาตกต่ำ โดยเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจเพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

หมู่บ้านสันติชลถือเป็นการพัฒนาภายใต้วิสัยทัศน์ของการพัฒนาอำเภอว่า “เมืองปายน่าอยู่ สู่อุตสาหกรรมที่ยั่งยืน พื้นฟูสิ่งแวดล้อม ยกระดับคุณภาพชีวิต บนวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” และมีพันธกิจในด้าน ๑. เสริมสร้างความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย สะอาดตา สะอาดกาย สะอาดใจ ๒. อนุรักษ์ พื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ๓. อำเภอปายเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน และมีเป้าประสงค์การพัฒนาอำเภอข้อหนึ่งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น^{๔๒}

๒) สภาพภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล เลขที่ ๗๗/๑ หมู่ ๕ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์สูง มีผู้คนหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่ร่วมกันหลายกลุ่ม ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาษาและประเพณี เป็นหนึ่งในเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจมาเยือนจังหวัดนี้ และหนึ่งในกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองก็คือ กลุ่มชาวจีน บ้างเรียกว่าจีนฮ่อ ซึ่งเป็นชาวจีนจากมณฑลยูนนาน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของประเทศจีน ที่ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องจากครั้งนั้นมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในประเทศจีน จึงมีผู้คนเรือนแสนอพยพโยกย้ายออกมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ และส่วนหนึ่งก็ได้เข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนระหว่างประเทศไทยกับพม่า (เมียนมาร์ในปัจจุบัน) และหนึ่งในแหล่งชุมชนที่ชาวจีนยูนนานได้เลือกที่จะลงหลักปักฐานก็คือ บริเวณ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย ที่ในปัจจุบันมีชื่อว่า “บ้านสันติชล”

ภาพที่ ๔.๒๓ ทางเข้าศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล
ที่มา : หมู่บ้านสันติชล แผนที่ประเทศไทย มาตราส่วน ๑๐๐ : ๖๐๐๐ ม.

^{๔๒} ที่ทำการปกครองอำเภอปาย กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, [ออนไลน์], <http://www.amphopai.go.th/about.php> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๑).

บ้านสันติชล เดิมมีชื่อเรียกว่าบ้านน้ำสุจิน บ้านน้ำสุแบ่งออกเป็น ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ น้ำสุจิน เป็นที่อยู่ของชาวจีนจากยูนนาน น้ำสุใต้ และน้ำสุลีซอ เป็นการเรียกชื่อหมู่บ้านตามกลุ่มคนที่อยู่ตั้งอยู่ที่ ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอป่าฝางประมาณ ๔.๕ กิโลเมตรเท่านั้น ปัจจุบันเป็นตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนานบ้านสันติชล เป็นชุมชนที่นำเสนอเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานอันเป็นรากฐานของชุมชนมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว และยังใช้กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน ทั้งด้านการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนนาน การพัฒนาอาชีพ ที่ส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านเกือบปิดเพราะภูเขาเสียดัด ทำให้คนภายนอกไม่กล้าเข้าไปเที่ยวในชุมชน ปัจจุบันปัญหาดังกล่าวได้หมดไปแล้ว ภายหลังจากมีนโยบายปราบปรามยาเสพติดตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ชุมชนจึงร่วมกันวิเคราะห์ตนเองพบว่าหมู่บ้านยังมีปัญหาหลายประการที่รอการแก้ไขอยู่ ได้แก่ การไร้สัญชาติ การขาดรายได้เสริม การจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดและมีราคาตกต่ำ โดยเสนอแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจมากที่สุด เพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

บ้านสันติชลจึงเต็มไปด้วยวัฒนธรรมจีน มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์กลิ่นอายชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชาอาหารจีนแบบยูนนาน การขี่ม้า และการศึกษาการรักษาสุขภาพด้วยลมปราณตามตำรับจีน และมีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอกยูนไฮล”^{๓๓} ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีนยูนนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดินและกางเต็นท์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

๓) ประชากร สังคม

ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อถึงร้อยละ ๙๐ นอกจากนี้เป็นไทยใหญ่ ลีซุ และละหู่^{๓๔} จีนฮ่อในประเทศไทย เป็นกลุ่มชาวจีนฮ่อที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เนื่องจากสงครามกลางเมืองระหว่างจีนคณะชาติหรือก๊กมินตั๋ง นำโดยนายพลเจียงไคเช็คกับทหารจีนคอมมิวนิสต์ของเมาเจอตุง โดยจีนคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ.๒๔๙๒ ส่งผลให้กองกำลังทางจีนคณะชาติได้หลบหนีจากรัฐประชาชนจีน โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ จีนฮ่ออันเป็นกองกำลังติดอาวุธของกลุ่มก๊กมินตั๋ง และจีนฮ่อพลเรือนที่ไม่เห็นด้วยกับการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ส่วนทางมณฑลยูนนานของสาธารณรัฐประชาชนจีนมีกองทัพ ๒ กองคือ กองทัพที่ ๘ มีนายพลหลี มีเป็นผู้นำ และกองทัพที่ ๑๓ มีนายพลหลิว กว๋อ ฉวน เป็นผู้นำ โดยทั้ง ๒ กองทัพถูกตัด

^{๓๓} ข้อมูลเที่ยวบ้านสันติชล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.doubleenjoytravel.com/15427475/ข้อมูลเที่ยวบ้านสันติชล> (๓๐ กันยายน ๒๕๖๑).

^{๓๔} คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, โครงการวิจัยการจัดการองค์ความรู้การใช้วัสดุก่อสร้างพื้นดินและเทคโนโลยีก่อสร้างในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๑/๖.

ขาดจากกองกำลังส่วนใหญ่ของจีนคณะชาติ จึงถอยไปตั้งฐานใหม่ที่ประเทศไต้หวัน ขณะที่กองทัพที่ ๘ ถอยไปอยู่ที่เวียดนามและถูกปลดอาวุธโดยทหารฝรั่งเศส ก่อนที่กองทัพที่ ๑๓ จะถอยมาอยู่รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในต้นปี พ.ศ.๒๔๙๓ ทำให้กองกำลังที่เหลืออยู่จากการสู้รบ และกองพล ๙๓ รวมพลกันได้ประมาณ ๑,๗๐๐ คน ในรัฐฉาน รัฐว้าและเชียงตุง โดยมีนายพล หลี่มี เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และเป็นที่รู้จักในนาม “กองพลที่ ๙๓” ช่วงกลางปี พ.ศ.๒๔๙๓ เกิดสงครามที่สาธารณรัฐเกาหลี และทางรัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนกองพลที่ ๙๓ เพื่อก่อวินาศกรรมของทหารจีนคอมมิวนิสต์ไม่ให้ไปรวมกำลังกับทางเกาหลีได้ แต่ทำไม่สำเร็จ จึงทำให้ประชาชนจีนส่วนใหญ่สนับสนุนและยอมรับการปกครองของทหารจีนคอมมิวนิสต์ของเหมาเจ๋อตุง ทำให้กลุ่มกองพลที่ ๙๓ หมดหวังในการกลับประเทศ จึงหันมาปกครองในพื้นที่ที่ตนเองอยู่แทนก่อให้เกิดปัญหาทางสหภาพเมียนมาร์ ประกอบกับการที่รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ต้องการให้สหภาพเมียนมาร์จัดการกับกองพลที่ ๙๓ จึงทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา ๓ ด้านคือ ๑. เสนอเรื่องราวต่อองค์กรสหประชาชาติ ๒. ทำการตกลงกับรัฐบาลไต้หวันให้ถอนกำลังทหารออกจากดินแดนสหภาพเมียนมาร์ ๓. ใช้กำลังทหารเข้าขับไล่กองพลที่ ๙๓ ซึ่งผลจากการขับไล่ดังกล่าวทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยและสัมพันธ์ภาพระหว่างประเทศกับสหภาพเมียนมาร์เนื่องจากมีการใช้กำลัง ทำให้กองกำลังพลที่ ๙๓ อพยพหนีมายังตอนเหนือของประเทศไทยครอบคลุม ๓ จังหวัดทางตอนเหนือ คือ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน^{๔๕}

ชาวจีนฮ่อหรือชาวจีนยูนนานมีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองผ่านการกระทำต่างๆ เช่น ความนิยมใช้สินค้าจากจีน ความนิยามทานอาหารแบบจีน การเรียนภาษาจีน และการรวมกลุ่มดำเนินพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น ชาวจีนฮ่อนิยมภาษาจีน ปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญู การพึ่งพาตนเอง และมีทัศนคติทางด้านวัฒนธรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่น แต่จีนฮ่อเหล่านี้ถูกมองจากรัฐบาลไทยว่าเป็น ชาวเขา เป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมไทย ทั้งยังมีบางครั้งให้ความหมายของคำว่า จีนฮ่อ ว่า เป็นคนป่าเถื่อน เป็นผู้ค้ายาเสพติด เป็นภัยต่อความมั่นคง และสร้างความหมายของการทำเกษตรของชนกลุ่มน้อยนี้ว่า เป็นผู้ทำไร่เลื่อนลอย ทั้งที่ชนกลุ่มนี้ชี้แจงว่า เป็นการทำไร่หมุนเวียน ทำให้เห็นว่ารัฐพยายามกีดกันมิให้ชนกลุ่มน้อยมีส่วนร่วมในชาติและรัฐ มิใช่เพียงเฉพาะชาวจีนฮ่อเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์อื่นด้วย^{๔๖}

๔) ความเชื่อ ภาษา วัฒนธรรมและพิธีกรรม

ระบบความเชื่อต่างๆ จะโยงกับ ๔ เรื่อง คือ ๑. ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ จำแนกได้ คือ ก. ความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ แสดงออกในการบูชาในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัด

^{๔๕} เติภิตา เสือหัน, อรศิริ ปาณินท์, “พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวจีนฮ่อ : กรณีศึกษา หมู่บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University : ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘ : ๒๕๕๕- ๒๕๕๖.

^{๔๖} วัฒนา คุณประดิษฐ์ , การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.sac.or.th/databases/ethnicedb/research_detail.php?id=1029 (๓๐ กันยายน ๒๕๖๑).

พื้นที่พิเศษในบ้านเป็นที่บูชา ประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ เพราะชาวจีนฮ่อ เชื่อว่าบรรพบุรุษจะคุ้มครองและให้ความเจริญกับลูกหลานที่เช่นไหว้ ข. ความเชื่อเรื่องเจ้าที่หรือเทพเจ้าเงินที่อยู่ในศาลเจ้าเล็กๆ ซึ่งชาวจีนฮ่อเชื่อว่า เจ้าที่หรือเทพเจ้าเงินในศาลเจ้ามีอิทธิพลต่อครอบครัว ต้องประกอบพิธีกรรมและทำการเช่นไหว้ อันแสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อวิญญาณเหล่านั้น เพราะถือว่าเจ้าที่คือผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรต่างๆ และเป็นมีอำนาจในการควบคุมทรัพยากรในครอบครัว ค. ความเชื่อเรื่องโลกหลังความตาย เป็นความเชื่อในเรื่องนรกและผีร้าย โดยผู้ที่ประพฤติตนฝ่าฝืนศีลธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา จะได้รับการลงโทษในโลกหลังความตาย ง. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหายาน ในบ้านเกือบทุกหลังจะติดรูปเจ้าแม่กวนอิมหรือพระอวโลกิเตศวรและมีการถวายข้าวพร้อมน้ำชาเป็นประจำ โดยเชื่อว่า เจ้าแม่กวนอิมจะบันดาลความสุขให้ นอกจากนี้ยังมีสำนักต่างๆ จัดพิธีกรรมเช่นไหว้เจ้าแม่กวนอิม และยังมีการสอนภาษาจีนโดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม ความกตัญญูต่เวท กฏแห่งกรรม เป็นต้น ๒. ความเชื่อเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เรียกว่าเฟิงสุ่ยหรือหวงจู๊ย เป็นการใช้พื้นที่ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ เพื่อสร้างความเป็นมงคลต่อตนเองและบรรพบุรุษ เช่น การสร้างบ้านติดกับภูเขา การสร้างบ้านให้มีห้องโถงกลางบ้านเรียกว่า บริเวณมังกรตลอดจนการฝังศพในที่เหมาะสม เป็นการจัดการให้มนุษย์กลมกลืนกับธรรมชาติ ๓. คุณค่าทางด้านความกตัญญูและความมั่นคง โดยจะมีตัวอักษรจีนเป็นสัญลักษณ์เขียนที่ประตูบ้านและแท่นบูชา และตอบแทนบิดามารดาด้วยการให้เงินรวมถึงยกย่องผู้หารายได้มาให้ครอบครัว^{๔๗}

ภาษานั้น ชาวจีนฮ่อจะให้เด็กฝึกการเขียนและอ่านภาษาจีน ส่วนภาษาไทยเด็กจะสามารถอ่านและเขียนได้ ในส่วนของประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบคนจีนฮ่อ การรักษาโรคโดยวิธีคนจีนฮ่อ ที่พักอาศัย บ้านดิน และการแปรรูปอาหารจีนฮ่อ เมื่อเราเข้ามาอยู่ในบรรยากาศของหมู่บ้านจำลอง เหมือนเราได้ก้าวเข้ามาสู่ประเทศจีน เนื่องจากลักษณะการตกแต่งสถานที่จะเป็นสไตล์จีนฮ่อหรือจีนยูนานทั้งหมด บริเวณศูนย์วัฒนธรรมจะมีสิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นคือ มังกรสี่สดพันอยู่บนเสาซึ่งตั้งบนเนินหินสี่เหลี่ยม ด้านหน้าของเนินหินมีอักษรภาษาจีน เมื่อเดินเข้ามาภายในจะพบกับบ้านดินสี่เหลี่ยมตัดกับสีท้องฟ้าตั้งเรียงรายอยู่ มีร้านขายของที่ระลึก เช่น รองเท้า เสื้อผ้าพื้นเมือง ชา ผลไม้ดองและอบแห้ง อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ อาหารขึ้นชื่อชาหมูยูนาน-หมั่นโถว รสชาติแบบฉบับดั้งเดิม โดยจะมีภัตตาคารตั้งอยู่บริเวณเนินเขา มองเห็นทิวทัศน์และบรรยากาศของชุมชนโดยรอบ รวมถึงบ้านดิน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวจีนยูนานที่ใช้ดินในการสร้างบ้าน^{๔๘} ส่วนการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ (กิ๊เพ้า จีเหมี้ยจวาง ชุดผู้ชาย) การคงอยู่ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียนของจีนฮ่อ ลักษณะอาคารบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์ การละเล่น การแสดงต่างๆ เช่น การรำพัด การร้องเพลงโบราณ ต่าโก ต่าเปา เป็นต้น

พิธีกรรมที่สำคัญ คือ ๑. พิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษ พ่อแม่จะให้ลูกๆ ทำพิธีกรรมนี้สองครั้งต่อวันและให้ทำเป็นประจำทุกวัน ๒. พิธีกรรมตรุษจีน เป็นพิธีกรรมปีใหม่มีการนำแท่นบูชาบรรพบุรุษมาประกอบพิธีกรรม และมีอาหารมากมายเช่นไหว้บรรพบุรุษ พิธีกรรมนี้เป็นการตอกย้ำความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษให้ฝังแน่นมากขึ้น เพราะครอบครัวและเครือญาติจะมาพบปะกัน ๓. การสืบทอด

^{๔๗} อ่างแล้ว, การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของไทย, [ออนไลน์].

^{๔๘} หมู่บ้านสันติชล ชุมชนจีนยูนานแห่งอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.ท่องเที่ยวไทย.com/หมู่บ้านสันติชล-ปาย/> (๓๐ มกราคม ๒๕๖๑).

พิธีกรรมไหว้เจ้าแม่กวนอิม โดยจะจัดในวันที่ ๙ เดือน ๙ ของทุกปี จะมีการกินอาหารเจ ละเว้นการทำร้ายสัตว์ และจะมีการนำอาหารเจมาเช่นไหว้หน้ารูปเจ้าแม่กวนอิม ๔. การสืบทอดพิธีกรรมสารทจีน เพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยเชื่อว่า ผู้ที่ไม่สืบทอดการบูชาบรรพบุรุษจะได้รับการลงโทษ ไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต และเมื่อตายไปก็จะมีญาติ มีแต่ความหิวโหย ส่วนผู้ที่ทำพิธีกรรมจะได้รับแต่ความสุขความเจริญ มีสายสัมพันธ์ที่ผูกโยงกัน^{๔๙}

๕) สรุป

สภาพทั่วไปของบ้านสันติชล เป็นหมู่บ้านของชาวจีนฮ่อหรือจีนยูนนาน ซึ่งถือเป็นการรวมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของจีนฮ่อเข้ากับวัฒนธรรมไทย โดยแห่งหนึ่งหมู่บ้านสันติชลนั้นได้รับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านพึ่งพาตนเอง ทั้งในแง่ของการเป็นอยู่ การปลูกพืชแบบไร่มุขเวียน และด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว เพื่อหลีกเลี่ยงจากการเป็นแหล่งของยาเสพติด จนกลายเป็นหมู่บ้านที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในแง่สถานที่ทางธรรมชาติ วัฒนธรรมจีนฮ่อ และอาหารจีน

๕.๑.๓ รูปแบบการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอน

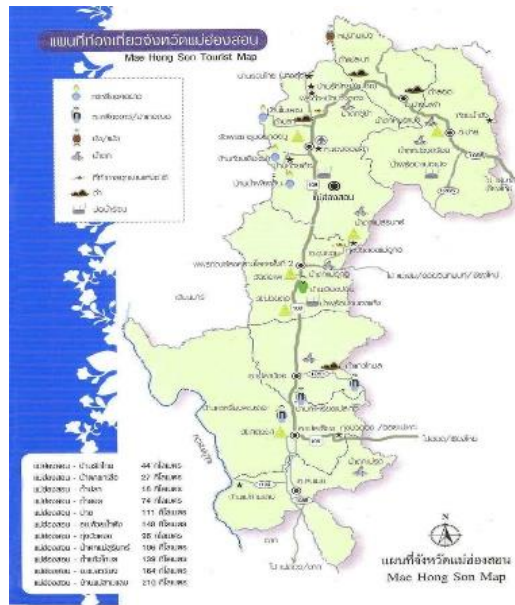
ในอดีตจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเป็นเมืองโตเข้าในภาคเหนือและเป็นเมืองปิด แต่หลังปี พ.ศ. ๒๕๓๐ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการพัฒนาและเติบโตอย่างชัดเจน เมื่อรัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย จึงเปิดรับการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการในสภาพขาดการเตรียมความพร้อม^{๕๐} และด้วยความที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเปิดใหม่มีความโดดเด่นด้านชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ประกอบกับมีป่าธรรมชาติมาก ทำให้มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาอย่างคึกคัก ผลการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยว ได้เกิดทุนต่างถิ่นสร้างโรงแรมระดับมาตรฐานและธุรกิจการค้า และกิจการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวขยายตัว^{๕๑}

ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน ด้วยมนต์เสน่ห์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไตจึงเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศเข้ามาเยือนตลอดทั้งปี จนมีการทำแผนที่ท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว ดังภาพที่ ๕.๒๔

^{๔๙} อ่างแล้ว, วัฒนา คุณประดิษฐ์, การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของไทย, [ออนไลน์].

^{๕๐} อ่างแล้ว, สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า ๖๒๓.

^{๕๑} สุรีย์ บุญญานุพงศ์, ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อุดสานนา, หน้า ๓๑, ๑๐๘.

ภาพที่ ๔.๒๔ แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา : <http://www.tripchiangmai.com/chiangmaiboard/index.php?topic=2130.0#.WrlqmR1ubiU>

(๑๐ มกราคม ๒๕๖๑)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลายรูปแบบ ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย รูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติ เช่น ทุ่งดอกบัวตอง อำเภอขุนยวม ถ้ำแก้วโกลด์ อำเภอแม่ลาน้อย ปางอุ๋ง ถ้ำปลา-ผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น นอกจากนี้ในการท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับกิจกรรมการผจญภัย เช่น การล่องแก่งชมป่าสักนวมินทรราชินี ถ้ำบ่อผี ถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า การล่องแพชมแม่น้ำเงา อำเภอสบเมย และการขี่ช้างเที่ยวชมธรรมชาติ กองแลนแคนยอน อำเภอปาย เป็นต้น

๒) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม รูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและระบบนิเวศ เช่น ชุมชนบ้านผาบ่อง หมู่บ้านกระเหรี่ยงคอยาว บ้านรักไทย วัดพระธาตุตอดยกองมู วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดป่าถ้ำวัว สวนธรรมภูสมะ (สะพานชุตองเป้) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล อำเภอปาย เป็นต้น

๓) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา สะพานประวัติศาสตร์อำเภอปาย อนุสรณ์สถานไทย-ญี่ปุ่น อำเภอขุนยวม เป็นต้น

๔) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งธรรมชาติที่จัดสรรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น ภูโคลน น้ำพุร้อนผาบ่อง อำเภอเมือง

แม่ฮ่องสอน โป่งน้ำร้อนท่าปาย อำเภอปาย น้ำพุร้อนหนองแห้ง อำเภอขุนยวม บ่อน้ำร้อนแม่สุ
อำเภอแม่ลาน้อย สป่าและนวดแผนไทย เป็นต้น

๕) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบนี้จะให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมหรือศูนย์สาธิตด้านการเกษตร เช่น โครงการหลวงแม่ลาน้อย นาขั้นบันไดบ้าน
ห้วยห้อม ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย เป็นต้น

ในการจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน หลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยการท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงวัฒนธรรม โดย
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระทรวงพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น
ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนก็มีหลายหน่วยงาน เช่น สมาคมธุรกิจ
การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน หอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ส่วนชุมชนเป็นหน่วยพื้นที่หลักใน
การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เน้นขนบประเพณีที่
สะท้อนวัฒนธรรมชนชาติของตนเอง อาทิ ชุมชนบ้านผาบ่องซึ่งเป็นชุมชนวิถีวัฒนธรรมไทยใหญ่ บ้าน
สันติชลซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน เป็นต้น

๔.๑.๓.๑ รูปแบบการท่องเที่ยวบ้านผาบ่อง

ด้วยสภาพภูมิประเทศของบ้านผาบ่องที่อยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา มีลำน้ำแม่สะมาดไหลผ่าน
ทั้งยังมีน้ำตกห้วยท่าขอนและบ่อน้ำพุร้อน กอปรกับสภาพภูมิอากาศที่เย็นสบาย จึงมีสภาพแวดล้อม
และระบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญบ้านผาบ่องมี
จุดชมวิวผาบ่อง (ภาพที่ ๓.๒๒) ตั้งอยู่ตำบลผาบ่อง
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวเมือง
แม่ฮ่องสอน ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เป็นจุดวิวที่
สามารถมองเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของทิวเขาที่เรียง
รายอยู่เบื้องหน้า บริเวณด้านล่างจะเห็นสายน้ำที่
คล้ายน้ำตก ซึ่งเป็นจุดตั้งเขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำผา
บ่อง อันเป็นเขื่อนกั้นลำน้ำแม่สะมาดและผลิต
กระแสไฟฟ้าใช้ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน และเป็นที่มา
ของคำว่า “ผาบ่อง” เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีน้ำไหล
ระหว่างช่องเขาที่ชาวบ้านเรียกว่า “บ่อง” ซึ่งหมายถึง
“ช่อง”นั่นเอง

ภาพที่ ๔.๒๕ จุดชมวิวบ้านผาบ่อง

(ถ่ายเมื่อ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

แม้การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจะเป็นจุดขายที่สำคัญของบ้านผาบ่อง แต่จุดขายเด่นที่
นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากขึ้นในระยะ ๒-๓ ปีนี้ คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการ

ท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม และ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เปิดบ้านผาบ่องเป็น “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ดังภาพที่ ๓.๒๓ ที่มีความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกที่เดินทางมา ท่องเที่ยวในเทศกาลต่างๆ บ้านผาบ่องจึงเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชาวไทยใหญ่และ กะเหรี่ยงขาว ที่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์มิได้สร้างความแตกแยกในชุมชน แต่กลับสร้างความสงบ สุข เพราะทั้งสองชาติพันธุ์อยู่อาศัยแบบเกื้อกูลกันด้วยน้ำใจจริง ทั้งสองชนเผ่าจึงใช้ชีวิตบนความ แตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ภาพที่ ๔.๒๖ เปิดตัวชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านผาบ่อง

ที่มา: <http://travel.trueid.net/detail/G25KrayLbX9> (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑)

ในการเป็น “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” นี้ บ้านผาบ่องได้มีการจำลองประเพณีสิบสองเดือนของชาวไทยใหญ่เป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ทางชนชาติให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกันได้แก่ ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ ประเพณีปอยสา่งลอง และปอยจำตี ปัจจุบันบ้านผาบ่องมีการจัดการชุมชนเพื่อสร้างแผนที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนหลายจุด ได้แก่ บ่อน้ำแร่ผาบ่อง นวดเพื่อสุขภาพ เส้นทางศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศน์แห่งขุนเขา ล่องห่วงยางล่องน้ำแม่สะมาด ล่องเรือชมธรรมชาติสองฝั่งแม่น้ำปาย เยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ “เฮินไต” แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน และเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เพื่อเรียนรู้วิถีทำนาและการปลูกข้าวเพื่อสุขภาพตามแนวเกษตร นอกจากนี้ ภาครัฐได้มีการจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว ที่เรียกว่า “แผนที่ประชารัฐนำเที่ยวชุมชนบ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ขึ้นมา เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวบ้านผาบ่องกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังภาพที่ ๔.๒๗

ภาพที่ ๔.๒๗ แผนที่ประชารัฐนำเที่ยวชุมชนบ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ถ่ายเมื่อ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

“แผนที่ประชารัฐนำเที่ยวชุมชนบ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นแผนที่แสดงสถานที่ท่องเที่ยวบ้านผาบ่องที่สำคัญกับสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านผาบ่อง ทั้งหมด ๒๐ จุด ได้แก่ ๑) ศูนย์บริการและพัฒนากลุ่มน้ำปาย โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒) เส้นทางศึกษาธรรมชาติ บ้านท่าโป่งแดง ๓) กลุ่มปานฮอย บ้านท่าโป่งแดง ๔) วิสาหกิจแปรรูปงา ัญญาพืช และผลไม้บ้านทรงไทย ไทไท แบรินด์ ๕) ท่าเรือท่าโป่งแดง ๖) กลุ่มหม่อนไหม น้ำลูกหม่อน และป๊อปปอร์นไทยใหญ่ บ้านห้วยเตือ ๗) ท่าเรือบ้านห้วยเตือ ๘) เกษตรผสมผสาน จรัสฟาร์ม ๙) กลุ่มแปรรูปถั่วคั่ว ข้าวโพดคั่ว บ้านป่าปู้ ๑๐) ศูนย์เรียนรู้การผลิตเพื่อยังชีพอย่างพอเพียงบ้านป่าปู้ ๑๑) กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านป่าปู้ ๑๒) กลุ่มตุ๊กตาชาวเขาบ้านป่าปู้ ๑๓) กลุ่มทำน้ำอ้อยบ้านป่าปู้ ๑๔) น้ำพุร้อนผาบ่อง บ้านผาบ่อง ๑๕) กาดชอกจา บ้านผาบ่อง ๑๖) ศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข บ้านผาบ่อง ๑๗) กลุ่มกูปไต บ้านผาบ่อง ๑๘) จุดชมวิวผาบ่อง ๑๙) กลุ่มแปรรูปงา เมิงไต บ้านม่อนตะแลง และ ๒๐) กลุ่มแปรรูปงาบ้านไม้แงะ

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวบ้านผาบ่อง ตั้งแต่จุดที่ ๑๔ ถึงจุดที่ ๑๘ นั้น เป็นการจัดการการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ จุดที่ ๑๔ น้ำพุร้อนผาบ่อง เรียกอีกชื่อว่าเป็นน้ำแร่ผาบ่อง จุดนี้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง เป็นจุดที่มีการจัดแต่งพื้นที่โดยรอบบ่อน้ำร้อนให้เป็นสวนสาธารณะ และปรับภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน จำนวน ๔ ไร่ ตัวบ่อน้ำพุร้อนนั้นได้มีการก่อบนเป็นขอบบ่อและทำทางเดินรอบบ่อไว้^{๕๒} เพื่อความสะดวกในการให้บริการนักท่องเที่ยว จุดนี้มีกิจกรรมต่างๆ เช่น แช่น้ำแร่ แช่เท้า นวดแผนไทย นวดเท้า นวดน้ำมัน ทั้งยังมีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านในชุมชนที่ใช้น้ำแร่เป็นส่วนประกอบ เช่น โลชั่น ครีมทาผิว เป็นต้น ให้บริการด้วย สำหรับบ่อน้ำพุร้อนผาบ่องมีทั้งแบบแช่ในห้องเดี่ยว และแบบแชร์รวม ในการแช่น้ำแร่ในบ่อน้ำร้อนนี้มีข้อกำหนดว่าไม่ควรแช่นานเกิน

^{๕๒} Pornpimon, บ่อน้ำร้อนผาบ่อง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://pornpimon.wordpress.com/สถานที่ท่องเที่ยว/บ่อน้ำร้อนผาบ่อง>, (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

๒๐ นาที เพราะอาจทำให้ร่างกายเกิดอาการอ่อนเพลียและเป็นอันตรายกับผู้ที่มีโรคประจำตัวบางโรคได้

ภาพที่ ๔.๒๘ น้ำพุร้อนบ้านผาบ่องหรือบ่อน้ำแร่ผาบ่อง

ที่มา: <http://www.banphabong.com/GalleryShow.php?aID=4> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

จุดที่ ๑๕ กาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาบ่อง ตั้งอยู่ ณ ลานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาบ่อง เปิดทุกวันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึงอาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง

ภาพที่ ๔.๒๙ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ณ กาดชอกจา บ้านผาบ่อง

ที่มา: <http://www.amarintv.com/lifestyle-update/lifestyle-update-travel/จังหวัดแม่ฮ่องสอน/37070/> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

จุดที่ ๑๖ ศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยวข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนา ปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายน จะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอันเก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย ส่วนจุดที่ ๑๗ กลุ่มก๊ิบไต บ้านผาบ่อง และจุดที่ ๑๘ จุดชมวิวผาบ่อง ได้กล่าวไว้แล้วก่อนหน้านี้

การบริการนักท่องเที่ยว

ภายในหมู่บ้านผาบ่อง สามารถพักค้างคืนท่ามกลางบรรยากาศทุ่งนาสีเขียว สดชื่นแบบนี้ ชุมชนมีที่พักและร้านอาหารรองรับ ลักษณะแบบโฮมสเตย์ในชื่อ พิซซาพร เฮ้าส์ มีการสาธิตการ

ทำน้ำพริกลาบผาบ่อง อีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของชุมชน สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายอย่าง

ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือในช่วงเทศกาลประเพณีของชุมชน ชาวบ้านจะรวมตัวกันมาขายของที่ตลาดนัดชุมชน อยู่ใกล้ๆกับศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ของกินของฝากที่ขึ้นชื่อแล้วยังมีการแสดงนิทรรศการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน การแสดงศิลปวัฒนธรรมต่างๆ

มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวประจำชุมชนบ้านผาบ่อง นอกจากนี้ภายในชุมชนมีตลาดสดเล็กๆ ชาวบ้านนิยมนำของป่ามาขาย ในราคากันเอง คึกคักในช่วงเช้าและตอนเย็นๆ มีร้านร้านชา กาแฟ & ร้านอาหารชื่อว่า "ก๊วยลายชาน" เป็นร้านขึ้นชื่อของชุมชน สามารถแวะมาพักจิบชาเย็นและเมนูอาหารอื่นๆมากมาย บริหารจัดการโดยชาวบ้านในชุมชน

นักท่องเที่ยวสามารถเช่าจักรยานหรือมอเตอร์ไซด์ชาวบ้านท่องเที่ยวชมชุมชนบ้านผาบ่อง สามารถปั่น/ขับท่องเที่ยวภายในชุมชนได้โดยรอบตามแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสามารถขอรับได้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว^{๕๓}

ภาพที่ ๔.๓๐ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวประจำชุมชนบ้านผาบ่อง

ที่มา: <https://www.tatcontactcenter.com/th/รายละเอียดบทความ/349> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

๔.๑.๓.๒ รูปแบบการท่องเที่ยวบ้านสันติชล

ปัจจุบันศูนย์วัฒนธรรมจันทน์บ้านสันติชล (หมู่บ้านจันทน์) กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกคนที่มาเยือนปายต้องแวะมาที่หมู่บ้านแห่งนี้ ตามคำบอกเล่าของคุณบุญหล่อ หล่ออริวัฒน์ ผู้นำชุมชนของบ้านสันติชลเล่าว่า การ

^{๕๓} ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก้อย่างยั่งยืน : ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.tatcontactcenter.com/th/รายละเอียดบทความ/349> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑).

ก่อตั้งธุรกิจการท่องเที่ยวของศูนย์วัฒนธรรมจันทบูร มาจากแนวความคิดที่จะแก้ปัญหาการระบาดของยาเสพติด ซึ่งในช่วงปี ๒๕๓๗ - ๒๕๔๖ มีการระบาดของยาบ้าเข้ามาหมู่บ้านสันติชลเป็นจำนวนมาก สร้างปัญหาทั้งทางหน่วยงานของรัฐและผู้ค้ายาเสพติด ถึงกับมีคำกล่าวหาว่าหมู่บ้านนี้เป็นเขตพื้นที่สีแดง และถูกระบุว่าเป็นเส้นทางค้ายาเสพติดที่ลากตรงมาจากประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นแหล่งพักของขบวนการค้ายา^{๕๔}

ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๙ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ได้สนับสนุนโครงการวิจัยให้กับกลุ่มชุมชนจันทบูรหลายโครงการ ได้แก่ ๑. โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมชุมชนโดยชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหายาเสพติดบ้านรุ่งอรุณ” ๒. โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนบ้านรักไทย(แม่่อ)” ๓. โครงการวิจัย “การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการจัดการผลิตผลจากถั่วเหลือง ด้วยภูมิปัญญาชาวจันทบูรบ้านสันติชล” จากประสบการณ์ในการทำงานวิจัยที่ผ่านมา และปัจจัยเสริมในด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนจันทบูรรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ผ่านแหล่งเรียนรู้^{๕๕}

ผลจากการวิจัยทั้ง ๓ โครงการนั้นทำให้เกิดชุมชนท่องเที่ยวภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชน โดยต่อยอดจากการวิจัยทั้ง ๓ โครงการข้างต้น ด้วยการทำวิจัย โครงการ “รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจันทบูร จ.แม่ฮ่องสอน” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้เรื่องราววัฒนธรรมของชาวจันทบูร รวมถึงเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจันทบูร เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของชุมชนจันทบูรและสามารถสื่อสารสู่สาธารณะได้อย่างเป็นระบบ โดยการดำเนินงานของนายทศพิศ เป็นดวงเนตร และคณะนักวิจัยจากเครือข่ายทั้งสามหมู่บ้าน

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งมีการใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล โดยให้ความสำคัญกับการสังเคราะห์และจัดระบบข้อมูลต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยว ออกแบบรูปแบบในการสื่อสาร และพัฒนาศักยภาพเยาวชนในพื้นที่ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบผลจากการวิจัยนี้ ยังก่อให้เกิดการสร้างอาคารบ้านดินที่หมู่บ้านสันติชลเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และเกิดการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจันทบูรที่เหมาะสม โดยกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ (๑) กลุ่มคนในชุมชนจันทบูรทั้ง ๓ ชุมชนและเยาวชนจันทบูร และ (๒) กลุ่มนักท่องเที่ยว

จากกระบวนการวิจัยก่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่ ช่วยสร้างเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกชุมชน และยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็นคลังปัญญาที่จะสร้างคนรุ่นใหม่เชื่อมกับคนรุ่นเก่าได้อย่าง สอดคล้องและไม่จำกัดเวลา เห็น

^{๕๔} เที่ยวบ้านสันติชล เยือนศูนย์วัฒนธรรมจันทบูร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog/supawan/2008/04/11/entry-1> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๕๕} ประชาคมวิจัย, ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมจันทบูร แหล่งสร้างสรรค์ปัญญาของชุมชนที่ไม่สิ้นสุด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.vcharkarn.com/varticle/42658> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑).

ได้จากการที่มิวิจัยและชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวผ่านมัลติมีเดียในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่ผ่านมา ช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และสำหรับนักท่องเที่ยวเองก็จะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและรับรู้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชาวจีนยูนนานอีกด้วย

แต่เดิมอำเภอปายนั้นเป็นตลาดทางผ่านของชาวบ้านที่เดินทางระหว่างเมืองเชียงใหม่เพื่อไปยังเมืองแม่ฮ่องสอนและประเทศพม่า เป็นเมืองสำคัญเก่าแก่ในสมัยล้านนาที่มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่อมาเมืองปายได้ล้าไปพร้อมกับเมืองเชียงใหม่ จากนั้นได้เริ่มมีผู้คนหลายกลุ่มอพยพเข้ามาอาศัยอยู่และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อำเภอปายกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังระดับประเทศ สถานที่ท่องเที่ยวที่นี่มีมากมาย เช่น ถนนคนเดินปาย สะพานประวัติศาสตร์ท่าปาย วัดน้ำฮู้ หมู่บ้านชาวเขา ฟุงบัวตอง หรือจะเป็นกิจกรรมแนวผจญภัยอย่าง ล่องแก่งแม่น้ำปาย ล่องแพยาง ชี่ช้างชมธรรมชาติ ชี่จักรยานลุยป่า ฯลฯ นักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศแวะเวียนมาท่องเที่ยวปายอยู่ตลอดและพูดถึงอำเภอปายกันบ่อยๆ เพราะหลงใหลในความงามของเมืองแห่งนี้ ด้วยอำเภอปายนั้นเป็นเมืองเล็กๆ สงบเงียบ ล้อมรอบด้วยภูเขา มีแม่น้ำปายและลำห้วยหลายสายไหลผ่าน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความสงบและความงามแบบธรรมชาติ โดยปกติอำเภอปายอุณหภูมิจะค่อนข้างเย็นและต่ำกว่าในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ ๕ องศาเซลเซียส การท่องเที่ยวปายจะคึกคักมากที่สุดในช่วงหน้าหนาว คือประมาณเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์

หมู่บ้านสันติชล ตั้งอยู่ในตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวอำเภอปาย ๔.๕ ก.ม. เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่นำเสนอเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานอันเป็นรากฐานของ ชุมชนมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว และยังใช้กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน ไปพร้อมกันทั้งด้านการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมชาวจีนยูนนาน การพัฒนาอาชีพที่ส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

สิ่งที่เด่นชัดอีกอย่างของหมู่บ้าน คือ โขดหินใหญ่ที่มีมังกรพันเสาทางซี้ฟ้าเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน บ้านดินตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีน และร้านระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีชิงช้าชาวเขา ที่มีรูปปลั๊กซ์เหมือนกังหันลมแตกต่างจากชิงช้าในสนามเด็กเล่นที่เราเคยเห็นทั่วไป ทำจากไม้ นั่งเล่นพร้อมกันได้ครั้งละ ๔ คน และต้องใช้แรงคนหมุนให้เคลื่อนที่

ภาพที่ ๔.๓๑ ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน

ที่มา: <http://www.teeteawthai.com> / ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน-บ้านสันติชล (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

เมื่อเข้ามาในบรรยากาศในหมู่บ้านจำลอง เหมือนเราได้ก้าวเข้ามาสู่ ประเทศจีน เนื่องจากลักษณะของการตกแต่งสถานที่จะเป็นสไตล์จีนยูนานทั้งหมด สิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นเมื่อก้าวอย่างเข้าไปในเขตของศูนย์วัฒนธรรม คือ มังกรสี่สดพันอยู่กับเสาซึ่งตั้งอยู่บนเนินหินสี่เหลี่ยม ด้านหน้าของเนินหินมีอักษรภาษาจีน เมื่อเดินเข้ามาจะพบกับ บ้านดินสีส้มพลาสติกเสียดกับสีท้องฟ้าใส ตั้งเรียงรายอยู่มีร้านของที่ระลึก เช่น รองเท้า เสื้อผ้า ชา ผลไม้ดองและอบแห้ง อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว และมีร้านอาหารจีนยูนานให้บริการด้วยอาหารที่เลี้ยงชื่อ ชาหมู หมั่นโถวที่รสชาติอร่อย^{๕๖}

การบริการนักท่องเที่ยว

บ้านสันติชลเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาวจีนยูนานเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว และยังใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้วย ปัจจุบันผู้นำชุมชนได้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย

ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ด้วยสนนราคาที่เป็นมิตร ภายในบ้านมีเตียงไม้ไผ่ และเครื่องนอนสีน่ารักไว้ให้ชุกตัวหน้าโอหนาวของอากาศภายนอก มีทั้งแบบเตียงเดี่ยว เตียงคู่ และพักรวมกันเป็นหมู่คณะ ในวันหยุด จะมีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู โชว์ นักท่องเที่ยว

กิจกรรมที่น่าสนใจนอกจากการเดินเยี่ยมชมบรรยากาศ สัมผัสบรรยากาศที่มีกลิ่นไอแบบเมืองจีน และชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนยูนาน มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ การแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู และสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนานเมนูยอดนิยม ได้แก่ ชาหมู หมั่นโถว ไก่คำตุ๋นยาจีน ยาสมุนไพรจีน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รองเท้าจีนยูนานดั้งเดิม หยก เครื่องรางต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการไล่ชิงช้าแบบชาวเขา ลักษณะเหมือนชิงช้าสวรรค์ให้นักท่องเที่ยวได้สนุกสนานกัน ค่าบริการคนละ ๒๕ บาท นั่งได้ ๔ ท่าน และอีก ๑ กิจกรรม คือ การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ คิดราคา ๓ รอบ ๕๐ บาท ขี่ม้าเข้าหมู่บ้านสันติชล ๑ ชั่วโมง ๓๐๐ บาท และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลั้งลมปราณเป็นวิธีประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคร้ายที่มีอยู่^{๕๗}

จุดชมวิวยุหนไหล (ชมทะเลหมอก พระอาทิตย์ขึ้น) จุดชมวิวยุหนไหล ตั้งอยู่ในป่า เลย์หมู่บ้านสันติชลไปประมาณ ๑.๖ กิโลเมตร บนจุดชมวิวยุหนไหล สามารถมองเห็นทิวทัศน์ เมืองปาย ได้ ๓๖๐ องศา ชมทะเลหมอกในยามเช้า พร้อมกับวิวตัวเมืองอำเภอปาย ความหมายของทะเลหมอกยุหนไหล(ทะเลหมอกยุหนไหล) ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆไหลมารวมกัน ซึ่ง

^{๕๖} หมู่บ้านสันติชล ปาย , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : http://www.paiduaykan.com/76_province/north/maehongson/bannasantichon.html (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๕๗} อ่างแล้ว, ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนาน บ้านสันติชล, [ออนไลน์].

เปรียบเสมือนคนจีนยูนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมารวมกัน หยุนไหล ตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๔๔๐ เมตร ในทุกเช้าจะมีรถกระบะเล็กบริการรับ-ส่ง ซึ่งรถจะจอดรอรับผู้โดยสารอยู่บริเวณด้านหน้าศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนาน ตั้งแต่เวลา ๐๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ซึ่งการบริการรับส่งจะให้บริการเฉพาะในช่วงฤดูหนาวเท่านั้น ในส่วนของผู้โดยสาร นั่งได้ ๑๐ คน ค่าบริการ ๓๐๐ บาท

ภาพที่ ๔.๓๒ ทะเลหมอกหยุนไหล

ที่มา: <http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E12809668/E12809668.html> (๒๐ มกราคม ๒๕๖๑)

หมู่บ้านสันติชล มีบริการที่พักที่สร้างจากบ้านดิน เป็นรีสอร์ท ท่ามกลางหุบเขาบรรยากาศดี มีห้องทุ่งนาล้อมรอบ ภายในจัดเป็นบ้านเป็นหลังๆ วางอยู่หลายหลัง มีศาลากลางน้ำ นอนพักผ่อนเย็นสบาย ผมไปนอนมาแล้ว รวมทั้งมี บริการบ้านพักด้วย ราคา ๑,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท/คน/คืน ต่อหลัง ซึ่งพักได้ ๒ คน ภายในมีเตียงขนาดใหญ่ 1เตียง ห้องน้ำอย่างดีมี พัดลม, เครื่องทำน้ำอุ่น, อุปกรณ์อาบน้ำ, ตู้เย็น, โทรทัศน์

สรุป การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลายรูปแบบทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่สิ่งที่เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านชุมชนบ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล คืออัตลักษณ์ของชุมชนกล่าวคือ ชุมชนบ้านผาบ่องมีวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ ขณะที่ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนานหรือจีนฮ่อ ซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และมีการอนุรักษ์ไว้ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชนโดยผู้นำชุมชนที่มองเห็น

คุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว ถือเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน

๔.๒ ผลการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

จากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงความยั่งยืน สามารถมองในแง่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ซึ่งถูกนำเสนอผ่านวัฒนธรรม ประเพณี การอนุรักษ์ สืบสาน จากบรรพบุรุษสู่ปัจจุบัน รวมถึงขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งทางภาษา การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ ศิลปะต่างๆ ตลอดจนสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น จึงเป็นอัตลักษณ์ในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน^{๕๘} โดยได้ข้อสรุปจากการสำรวจ ๒ แนวคิดด้วยกันคือ

๑) **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน** อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นการแสดงให้เห็นรูปแบบของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีลักษณะบางอย่างเฉพาะและนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดของกลุ่มตนเอง มีรูปแบบการรักษาอัตลักษณ์ในแบบเฉพาะของตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาและแนวคิดของกลุ่มตนเองเป็นหลัก ดังนี้

(ก) **อัตลักษณ์วัฒนธรรมทางด้านวัตถุกับการจัดการท่องเที่ยว** การแสดงอัตลักษณ์ทางวัตถุถูกนำมาแสดงแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

ภาษา ในหมู่บ้านผาบ่อง มีกลุ่มชาวไทยใหญ่ที่มีภาษาของตนเอง จะมีการสื่อสารด้วยคำพูดไทใหญ่ เช่น หากมีงานบุญก็จะเรียกว่า สีละอ่อง ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในพื้นที่ไทใหญ่ มีเครื่องแบบการแต่งกายแบบไทใหญ่ และอาหาร ในเวลาที่แขกมา เขาจะนำอาหารพื้นบ้านซึ่งหาได้ยากในสังคม^{๕๙} และภาษานั้นได้รับการสืบทอดกันมา คือ คนไทยใหญ่ต้องพูดได้เขียนได้ จึงมีการฝึกการเรียนการสอน เพราะว่าตอนนี้เราจะเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแล้ว เด็กไทใหม่ต้องรู้หนังสือไทใหญ่ด้วย^{๖๐}

การแต่งกาย ถือเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง เนื่องจากวัฒนธรรมของไทใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอน โดยการแต่งกายของชาวไทยใหญ่จะไม่มีท่อนผ้า แต่กะเหรี่ยงจะท่อนผ้า ไทใหญ่จะเย็บผ้าได้ แต่ไม่มีการท่อนผ้า ถ้ามีเอาผ้าของกะเหรี่ยงมาเย็บเป็นเสื้อไทใหญ่ถือว่าไม่ได้ เพราะจะทำให้อัตลักษณ์ของแต่ละเผ่าผสมกัน ต้องรักษาอัตลักษณ์ของแต่ละชนเผ่าไว้

^{๕๘} อภิสิทธิ์ จันทร์โสภาส, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๙} ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๐} อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

อาหาร แกงฮังเล เป็นเอกลักษณ์ของไทใหญ่ ถ้ามาต้องกินแกงฮังเล จะคล้ายๆ กับพะโล้ ถ้ามีงานบุญ เวลาเลี้ยงจะต้องมีน้ำพริกอ่อง แกงฮังเลจะมีการสืบทอดกันมานานแล้ว จริงๆ เมื่อก่อนนี้ ถ้าไม่ใช่วันพระเราจะไม่ทำกัน เป็นอาหารที่อร่อยมาก แต่ไม่ควรที่จะกินตลอดเพราะจะทำให้อ้วน ต้องใช้หมูสามชั้นนำมาเคี้ยว ถ้ามีงานใหญ่ๆ ก็จะทำ ถ้ามีงานประเพณีใหญ่ๆ ก็จะทำ ถ้าอย่างนั้นก็เลยไม่ทำ แต่เมื่อมีการบริการให้นักท่องเที่ยวก็ต้องเป็นอาหารไทใหญ่ อาหารจะเน้นจำพวกผักมากขึ้น^{๖๑} จะต้องเน้นสุขภาพด้วย เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นเรื่องสุขภาพ คืออาหารเพื่อสุขภาพ เป็นอาหารของชาวไทใหญ่ จะแตกต่างจากอาหารทั่วไปคือ จะไม่มีน้ำมันมากนัก จะใช้น้ำมันน้อยมาก และจะไม่ใช้กะทิ ชาวไทใหญ่จะกินแต่ผัก หมู ปลา จะเป็นปลาที่ได้มาจากแม่น้ำ หรือซื้อจากตลาดทั่วไป กินแกงธรรมดา คนไทใหญ่ไม่นิยมกินกะทิ จะเอาไว้ทำขนมอย่างเดียว เป็นอาหารพื้นบ้านของ ชาวไทใหญ่ เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และวัฒนธรรมเป็นหลัก^{๖๒}

ศิลปะ ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว หากมีกลุ่มนักท่องเที่ยวมาพักอาศัย จะมีการจัดการแสดงวัฒนธรรมต้องแสดงที่ลานวัฒนธรรมอย่างเดียว จะมีการพ็อนรำทุกศุกร์-เสาร์ มาซื้ออาหารไทใหญ่เพื่อสุขภาพ เป็นการปลูกฝังให้เด็กเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่^{๖๓}

วิถีชีวิต เช่นกรณีหมู่บ้านสันติชล ส่วนใหญ่เป็นคนจีนยูนานอพยพมาอยู่ จึงมีการใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร ต่อมามีการช่วยเหลืออย่างสนับสนุนจากประเทศไต้หวัน ด้านภาษา ด้านการศึกษา ด้านโครงสร้างพื้นฐานเช่น ถนนที่เข้ามานั้นเป็นเงินช่วยเหลือที่ทางประเทศไต้หวันสนับสนุน แต่ใช้แรงงานของชาวบ้าน^{๖๔} โดยมีการพัฒนาหมู่บ้านระหว่าง พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๖ สมัยนั้นรัฐบาลไทยใช้กลไกทางทหารแก้ไขปัญหาเสพติด ช่วงนั้นยาเสพติดมากมาย หมู่บ้านสันติชลถูกลดตราหน้าว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด เป็นหมู่บ้านที่พักยาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สมัยขุนสำราญเรื่องอำนาจยาเสพติดระบาดทั่วตะเข็บแนวชายแดนไทยพม่า สมัยนั้นหมู่บ้านสันติชลคนนี้จะอยู่ยาก คนชั่วจะอยู่ง่าย ด้วยความยากลำบากในวันนี้ ทำให้หลังจากแก้ปัญหาเสพติดแล้ว พวกเราไม่อยากจะชีวิตยากลำบากแบบนั้นอีก ก็เลยคุยกับทหาร ฝ่ายปกครอง เพื่อหาทางออกให้ชุมชนพวกเรา ทหารได้นำเราเข้าสู่การวิจัยของแม่สอดเพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อนของตัวเอง แล้วพาพวกเราไปศึกษาดูงานเรื่องท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่สะลอง บ้านจันแลศูนย์กระจงเงาที่เชียงราย บ้านแม่กำปอง บ้านรักไทยที่แม่ฮ่องสอน^{๖๕}

วัฒนธรรม บ้านสันติชลมาจากคนจีนยูนาน โดยอัตลักษณ์ของคนจีนยูนาน พยายามหาชุดการแต่งกายของคนจีนยูนานมาแสดงไว้ ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนานชั้นสูง การละเล่น เช่น ชิงช้ายูนาน ก็ถูกนำมาสร้างไว้ให้นักท่องเที่ยวมาลองสัมผัสเล่นได้จริง^{๖๖}

^{๖๑} อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๒} แสงจำจ ชมพูใส, กรรมการหมู่บ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๓} อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๔} เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๖} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

อาหาร มีการเลี้ยงไก่ดำเพื่อมาทำเป็นอาหารตุ๋นไก่ดำที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อรับประทาน มีร้านอาหาร ๔-๕ ร้าน ร้านก็จะ เป็นของเจ้าของที่เป็นคนสร้างและจัดการเอง^{๖๗}

การแพทย์ มีการแพทย์โบราณแบบจีนเรียกว่า เป็ดจุด เป็ดจักกะ เป็นการเปิดให้พลังเดินทางไปที่ทุกส่วนของร่างกาย มีการปรับให้ธาตุทั้ง ๔ สมดุลกัน และที่นี่ก็มีการนวดและถ่ายทอดพลังและชาจีนสมุนไพรสำหรับบำรุงร่างกาย^{๖๘}

(ข) **อัตลักษณ์วัฒนธรรมทางด้านจิตใจกับการจัดการท่องเที่ยว** การแสดงอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจถูกนำมาแสดงแก่นักท่องเที่ยวแต่ในละแวกเพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจ โดยมีการจัดสรรให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่นำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในแต่ละเดือน คือ ในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทำข้าวห่ากู่ เป็นการนำเสนอประเพณีแก่นักท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงการเคารพนับถือกันในห้องหมู่บ้าน และเป็นการรวมตัวกันของญาติหลายๆ หมู่บ้าน หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เพื่อทำข้าวห่ากู่แล้วยังนำไปแจกหมู่บ้านอื่น เอาไปแจกผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรานับถือ ถ้ามีจำนวนข้าวห่ากู่เยอะก็จะนำไปแจกยังหมู่บ้านอื่น

พอถึงปลายเดือนมีนาคม และเมษายน ก็จะทำปอยสังลอง หรือบวชลูกแก้ว จะเป็นช่วงปิดเทอม จะเป็นเด็กผู้ชายอายุ ๑๐-๑๑ ขวบ มาบวชลูกแก้ว เป็นการบวชเป็นสามเณร ถือเป็นคุณค่าหลักของการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนที่แสดงถึงตัวตนของคนในพื้นที่ และมีคุณค่าที่สามารถสืบทอดระหว่างรุ่นต่อรุ่นในการสืบสานวัฒนธรรม คือปลูกฝังเยาวชน นักเรียน นักศึกษา โดยร่วมมือกันทั้งเครือข่ายประชาชนชาวบ้าน มีการเปิดศูนย์เรียนรู้ไทใหญ่ศึกษา และเชื่อมโยงแนวคิดทางด้านศาสนาเข้ากับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีตามหลักความเชื่อ ศรัทธาเคารพนับถือเชื่อในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่^{๖๙}

ต่อมาเดือนเมษายน ก็จัดงานดำหัว ภาษาไทใหญ่เรียกว่า กั้นตอ จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ในหมู่บ้าน ถัดไปเป็นเดือนพฤษภาคมก็จะมี ปอยจำตี คือ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทรายในวันวิสาขบูชาและร่วมกันทำบุญที่วัด จะทำกันทั้งหมู่บ้าน มีการไปทำบุญและสะเดาะเคราะห์จะขนทรายไปวัดโดยการตวงทรายให้มากกว่าจำนวนอายุของแต่ละ ๑ ปี เพื่อความอยู่ร่มเย็นของผู้ถวาย ทรายที่ขนไปวัดจะเป็นทรายจากแม่น้ำจะชนทุกคน

พอถึงเดือนกรกฎาคม ก็เป็นงานบุญเข้าพรรษา เดือนสิบ ทำบุญด้วยการหุงข้าวมธุปายาสถวายพระเรียกว่า ซอมต่อโหลม จะใช้ไม้แดงในการหุงเป็นการสืบทอดมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทำกันมา เป็นไม้เนื้อแข็งที่มีอยู่ตามภูเขา ตามป่าทั่วไป นำมาใช้เฉพาะเทศกาลนี้เท่านั้น เป็นไม้เนื้อหอมแต่จะมีวันมาก

เดือนพฤศจิกายน ออกพรรษาจะมีพิธีปอยอ่องจ๊อด จัดหลังจากชาวบ้านเสร็จสิ้นภารกิจที่เป็นการงานทั้งหลายแล้ว ไม่เหมือนกับประเพณีกฐิน พิธีนี้จะไปทำที่วัด ด้วยการนำเอาต้นสน ผ่าเป็นท่อนๆ และจักเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วเอาไม้ฟามาประกบ แล้วตั้งขึ้นจุดไฟ จะมีการแสดงการละเล่น

^{๖๗} มงคล สิงห์คำวรกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} มงคล สิงห์คำวรกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๙} ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ของกลุ่มแม่บ้าน และของเด็กนักเรียน ของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน จะมีการทำรูปเทียนขาย มีธาตุทั้ง ๔ ขายเป็น ดิน ทราบ รูป เทียน สำหรับบูชา มีผ้าสบงจีวรขายในงานด้วย มีดอกไม้รูปเทียนเพื่อนำไปถวายที่พระแล้วรับพร กรวดน้ำ แล้วก็เที่ยวดูการละเล่นในงาน จะมีขายของตามพื้นของวัดจุดเทียนขาย จะเหมือนกับ ตลาดแสงเทียน ส่วนมากจะเป็นอาหารไทใหญ่ ช่วงเย็นๆ จะข้าวกับข้าว หลังจากนั้นก็ขายขนม คนต่างหมู่บ้านก็จะมาร่วมงานด้วย จะนำเอาเงินมาถวายจะทำคล้ายๆ กับพุ่มกฐินผ้าป่า หมู่บ้านละต้น ตามที่ทางหมู่บ้านที่จัดงานเชิญไป เมื่อมาถึงงานก็มีการไปรอรับหน้าวัดและที่แห่งอื่นรอบวัดเพื่อนำไปถวายพระ เสร็จแล้วก็มาเที่ยวดูในงาน จะมากันแทบจะทุกหมู่บ้านในตำบล การแต่งกายจะแต่งด้วยชุดของไทใหญ่ สำหรับเดือน ๑๒ ก็เป็นงานลอยกระทง ที่กล่าวมาถือว่าเป็นประเพณีของหมู่บ้านที่ได้รับสืบทอดกันและแสดงต่อกันในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว^{๗๐}

๒) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ รูปแบบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวบ้านผาบ่องต้องอาศัยหน่วยงานรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องผู้ดูแล โดยการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนวัฒนธรรม ในชุมชนไทใหญ่มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเย็บเสื้อผ้าไทใหญ่ขึ้นมาเพื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวได้มาลองใส่และถ่ายรูป ถ้าถูกใจก็ซื้อกลับ ถ้าไม่ถูกใจก็แค่ถ่ายรูปเฉยๆ มีการร่วมตัวกันของหมู่บ้านผาบ่อง มีจำนวน ๓๘๒ หลังคาเรือน จำนวนประชากร ๑,๖๖๘ คน มีการปรึกษาหารือกันตลอดจะทำอะไรจะไม่มีการตัดสินใจเอง จะใช้เสียงข้างมาก เพื่อป้องกันการต่อว่ากันทีหลัง จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาภายในหมู่บ้าน แม้การประชุมภายนอกหมู่บ้าน เมื่อทางวัฒนธรรมเชิญมาให้ไปร่วมประชุม ก็จะประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจไปเข้าร่วมประชุมด้วยนอกเหนือจากผู้ที่ไปโดยตำแหน่ง จะไม่มีเสียงกันไปเลย เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชนที่ยั่งยืนมากกว่าการบริหารจัดการโดยภาครัฐ แต่มีรัฐคอยช่วยส่งเสริมสิ่งที่ขาดไปบ้าง เช่น ชุมชนผาบ่อง เป็นชุมชนที่ค่อนข้างที่จะเข้มแข็ง มีถั่วลายเสือ เป็นวิถีของเขาโดยตรงเลย จังหวัดอื่นไม่มี เป็นถั่วที่กินแล้วอร่อยมาก มีที่เดียวของจังหวัดของแม่ฮ่องสอน ตอนนี้อยู่ดีมาก ตอนที่จัดงานสถาปนากระทรวงวัฒนธรรมเราก็จัดไปแสดงด้วยปรากฏว่าเราได้รับการตอบรับที่ดีมาก^{๗๑} โดยผาบ่องอยู่ในชุมชนคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ของกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสิ่งที่สำคัญคือ มีศูนย์เรียนรู้ไทใหญ่ มีบ่อน้ำร้อน มีโรงหีบน้ำมันงา มีที่ทำถั่วลันเตาใส่เกลือ ศูนย์รักษาวัฒนธรรมประเพณี เช่น ปอยอ่องจ๊อด เป็นจุดเด่นของแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่นั้นมีการเดินทางเข้ามาลำบากลำบาก จึงทำให้สิ่งแปลกปลอมข้างนอกเข้ามายาก เช่น ร้านสะดวกซื้อ เทสโก้ โลตัส บิ๊กซี จะมาสร้างในพื้นที่ แต่คนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย เขาไม่ให้สร้าง เพื่อต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเขาไว้ อันนี้คือน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน^{๗๒}

เช่นเดียวกับรูปแบบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวบ้านสันติชลต้องอาศัยหน่วยงานรัฐเป็นผู้ดูแล กล่าวคือ เนื่องจากบ้านสันติชลแต่เดิมนั้นถูกมองว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด

^{๗๐} แสงจำง ชมพูใส, กรรมการหมู่บ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๒} เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ติด จึงกลายเป็นหมู่บ้านที่ขาดการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐ แต่เมื่อมีการการสร้างศูนย์วัฒนธรรมขึ้น เพื่อการท่องเที่ยว เป็นการแสดงให้เห็นสังคมรับรู้ที่ บ้านสันติชลไม่ได้เป็นแบบนั้น หลังจากวันนั้นคนทั้งหมู่บ้านก็มาช่วยกันทำอย่างจริงจัง แล้วก็ทำเสร็จ กองทัพก็เอานักข่าวทีวีมาหลายช่อง หนังสือพิมพ์ก็มา วันที่เปิดศูนย์ ตรงกับวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ ตรงกับวันตรุษจีน ตอนนั้นพระราชินีเสด็จภาคเหนือ ตอนแรกจะให้แม่ทัพภาคที่ ๓ มาเปิด แต่มาไม่ได้ ก็ต้องเชิญผู้ว่า แต่ผู้ว่าไม่มา แต่รองผู้ว่ามาแทน โดย วันเปิดงานมีนักท่องเที่ยวมามากมาย มีการแสดงออกทีวี หลังจากนั้นหนึ่งอาทิตย์ผู้ว่าก็มาทานข้าวที่ร้าน จินยูนาน พอผู้ว่ามาถึงท่านก็ชื่นชมในสิ่งที่ชุมชนร่วมใจกันทำขึ้นมา แล้วผู้ว่าก็มอบเงินช่วยเหลือในการทำงานอีกห้าแสนบาท หลังจากทานข้าวเสร็จก็ให้ผู้ว่าไปพบประชาชนทุกคนที่หอประชุม หลังจากนั้น ผู้ว่าก็มาเยี่ยมประจำทุกปี จนย้ายไปอยู่ที่อื่นก็ยังมาเยี่ยมทุกปี เป้าหมายของเราก็คือความสำเร็จของ ชุมชน จนทุกวันนี้ หลายๆ ที่ก็จะมาศึกษาการจัดการท่องเที่ยวที่นี่ การท่องเที่ยวที่นี้เราจะชูเรื่อง วัฒนธรรม เรื่องภาษา เครื่องแต่งกาย และอาหารการกิน กิจกรรมต่างๆ และสินค้าต่างๆ ของเราจะไม่ เหมือนของใคร ภาษาของเราจะเป็นภาษาจินยูนาน เป็นภาษาท้องถิ่น จนกระทั่งตอนนี้มีตรงเรียนใน หมู่บ้านของเรา ที่เรียนทั้งภาษาจีน^{๗๓}

สรุป การพิจารณาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวทำให้พบว่า มีรูปแบบ แนวคิด ๒ แบบ คือ ๑. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการนำเสนอ การท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการ ความหวงแหนวัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของ วัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ๒. อัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหาร จัดการมากกว่าชุมชนด้วยมีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของ ชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หาก ชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐ เข้ามาจัดงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ^{๗๔}

๔.๓ ผลการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อหาตัวชี้วัดทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน

ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่ามีการจัดแบ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

๔.๓.๑ การสร้างกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์ประกอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในบทที่ ๒ พบว่า มีหลักแนวคิดสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัด โดยสรุปเป็นตารางดังนี้

^{๗๓} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๔} พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๑ สรุปองค์ประกอบของแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว

แนวคิด	องค์ประกอบของแนวคิด		
	ความหมาย	ประเภท	ลักษณะ
อัตลักษณ์	สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหนึ่งสิ่งหนึ่ง โดยมีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น	๑. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ๒. อัตลักษณ์ทางสังคม	- อัตลักษณ์ส่วนบุคคล เป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบมีอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นหนึ่งเดียวในตัว - อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับโลกหรือบริบทแวดล้อม
วัฒนธรรม	รูปแบบที่บุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมสร้างขึ้น และมีความสำคัญต่อชีวิต	๑. วัฒนธรรมประเพณี ๒. วิถีชีวิต ๓. ภูมิปัญญา	- วัฒนธรรมประเพณีที่กลุ่มชนหรือสังคมสร้างสรรค์ขึ้นให้เกิดความองอาจทางด้านจิตใจ - แนวทางการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย - ภูมิปัญญาที่สั่งสมประสบการณ์และสืบทอดกันไปตามยุคสมัย
การท่องเที่ยว	การเดินทางหรือสำเร็จพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ หรือพักผ่อน	๑. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๒. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	- การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมุ่งศึกษาท้องถิ่น เรียนรู้ชุมชน ลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ - การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๔.๓.๒ แนวคิดในการสร้างองค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว องค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นการสร้างตัวบ่งชี้เพื่อวัดรูปแบบของอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อการประเมินคุณภาพของการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒ โดยในที่จะได้จะได้ยกตัวอย่างการสร้างองค์ประกอบของแนวคิด ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว รวมถึงตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดย่อย ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ แนวคิดการสร้างตั้งชีวิตอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว

แนวคิด	องค์ประกอบของดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
ตัวชี้วัด ด้านกา รพั ฒนา อัต ลักษณ์	วิถีชีวิตชัดเจน โดดเด่น	อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มี ความสามัคคี	-มีอาหาร ภาษา ประจํา ท้องถิ่น -มีอาชีพประจําท้องถิ่น -ไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น
ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม	วัฒนธรรมเข้มแข็ง	สืบสานวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิ ปัญญา	-รักษา สืบทอด ประเพณี
ด้านพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน	มีภูมิปัญญาที่สำคัญ	มีประวัติศาสตร์ แหล่ง วัฒนธรรม และ ทรัพยากรธรรมชาติ	-พัฒนารูปแบบวิถีชีวิต -พัฒนาด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว -พัฒนารูรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

๔.๓.๓ การกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบตัวชี้วัด

จากตารางแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และแนวคิดการสร้างตั้งชีวิตอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดขององค์ประกอบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็น ๓ ลักษณะ คือ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญา และการพัฒนาทางด้านกายภาพ จิตใจ และปัญญา เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ กรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของแนวคิดอัตลักษณ์วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ผ่านแนวคิดตัวชี้วัด นำไปสู่ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในระดับภาครัฐและภาคชุมชน ตามกรอบตัวชี้วัด ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยปรากฏทางด้านกายภาพของการท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น

(Local Tradition) ทำให้คนในท้องถิ่นรักษาค่านิยม ธรรมเนียม เช่น ภาษา อาหาร การละเล่น เป็นต้น มีวิถีชีวิต และความเป็นมิตร จนกลายเป็นวัตถุประสงค์ทางการค้าที่น่าตื่นเต้นสำหรับนักท่องเที่ยวไปเสีย^{๗๕} เมื่อพิจารณาจากนัยยะของวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (material Culture) จะพบวัฒนธรรมทางกายภาพที่แสดงออกถึงลักษณะที่แสดงออกผ่านอุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด ศาสนสถาน และเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น^{๗๖}

๒. ด้านจิตใจ อัตลักษณ์ทางด้านจิตใจได้ถูกพิจารณาผ่านวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งทำให้เห็นความสัมพันธ์ ๒ ด้านคือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ จะเห็นว่าศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์ (Moods) และแรงจูงใจ (Motivations) ในมนุษย์ มีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนานด้วยการสร้างมโนทัศน์ ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไป และทำให้มโนทัศน์นี้มีแสงสว่างแห่งความจริง จนอารมณ์และแรงจูงใจนั้นดูเหมือนเป็นสิ่งที่จริงแท้แน่นอน^{๗๗} และสะท้อนผ่านลักษณะการกระทำของมนุษย์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้านใด จะเกิดผลทางศีลธรรมหรือด้านสุนทรียภาพเสมอ เนื่องจากศาสนานั้นได้รับการปลูกฝังผ่านทางอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคล เป็นการพัฒนาผ่านประสบการณ์ทางด้านจิตใจ เช่น คนที่มีความรู้สึกละเอียดอ่อน มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง มีศีลธรรมคุณธรรมมากขึ้นเท่าใด ย่อมมีความงดงามภายนอกยิ่งขึ้น ทั้งในการแต่งกาย กิริยามารยาท คำพูด และอื่นๆ เป็นต้น และ ๒. ด้านธรรมชาติ โดยการยึดถือความเชื่อทางศาสนาเป็นการแสดงออกให้เห็นอัตลักษณ์และทุกคนมีความรู้สึกถึงความมีตัวตนเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีที่เรามีร่วมกัน ชีวิตของคนที่ผ่านมาอย่างยาวนานช่างสวยงามแต่ก็ยังไม่ใช่สวรรค์ โดยแนวคิดหนึ่งของความเป็นนักสิ่งแวดล้อมอาจมองพวกคนพื้นที่ด้วยภาพของคนเถื่อนใจเป็นธรรม (Noble Savage) คือมุ่งเน้นถึงธรรมชาติหรือความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจตามธรรมชาติ แต่เมื่อถูกมองจากแนวคิดรวมกลุ่ม (Stereotypical View) ที่มองว่า ชนพื้นเมืองรู้วิถีดูแลสิ่งแวดล้อม พวกเขาใส่ใจธรรมชาติที่พวกเราอาจไม่ใส่ใจ เราจะเห็นว่าคนเหล่านี้พยายามจะเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงนั้นไม่ได้เป็นความซับซ้อนแต่อย่างใด แต่เป็นส่วนของการมีจิตใจที่ตีงามและต้องการที่จะเป็นส่วนของชาตินั้น^{๗๘}

๓. ด้านปัญญา ในแง่ของอัตลักษณ์ที่แสดงผ่านทางด้านปัญญานั้นแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการรวมตัวกันในฐานะความเป็นชาตินิยม (Nationalism) โดยรากฐานของสิ่งที่ทำให้เกิดชาตินั้นคือ ความสำนึกตัว (Self-consciousness) ว่าชาตินั้นเป็นเป้าหมายของการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งชื่อและเครื่องหมายล้วนแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของการรวมตัวขึ้นมา^{๗๙} ที่แสดงออกผ่าน (๑) เป็นลักษณะการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะต้องสามารถนำเสนอวัฒนธรรมการต่อสู้จนเป็นผู้นำ และ

^{๗๕} Andrew Church, "Local and Regional Tourism Policy and Power", in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, pp.558-559.

^{๗๖} อคิน ทรัพย์พัฒน, *วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*, หน้า ๗๒.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓-๘๔, ๙๗, ๑๐๖.

^{๗๘} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, p.๑๐๓.

^{๗๙} *Ibid.*, pp. ๔๓-๔๔.

(๒) วัฒนธรรมจะช่วยทำให้เกิดการถกเถียงเรื่องการปกครองตนเอง จนกลายเป็นพัฒนาการตามลำดับทั้งในแง่ศิลปะ วัฒนธรรมที่นำเสนอออกมา กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นชื่อกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ภาคเหนือของพม่า ลาว เวียดนาม ไทย และในประเทศตะวันตก โดยในแต่ละประเทศ รัฐจึงมีการกำหนดวัฒนธรรมของชาติขึ้นและแง่มุมนี้เองทำให้เกิดการจำแนกแยกแยะและยอมรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมของคนภายในชาติที่เห็นต่างกัน

๔.๓.๔ การกำหนดอัตลักษณ์และคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมขององค์ประกอบ

จากกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา คณะผู้วิจัยได้กำหนดตัวประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากการด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐและผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน ผลสรุปองค์ประกอบ ดังนี้

ตาราง ๔.๔ ดัชนีตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
อัตลักษณ์	๑. กายภาพ	๑) มีภาษาท้องถิ่น ๒) มีอาหารท้องถิ่น ๓) มีการละเล่น ๔) มีเครื่องนุ่งห่ม ๕) มีสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด เป็นต้น ๖) ความยั่งยืน มั่นคง ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมและเทคโนโลยี
	๒. จิตใจ	๗) มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตร
	๓. ปัญญา	๘) มีอาชีพในชุมชน ๙) ความสามัคคี ๑๐) สร้างรายได้พอเพียง ๑๑) มีรายได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
วัฒนธรรม	๑. กายภาพ	๑๒) คำพูดสุภาพ ๑๓) การแต่งกายที่สุภาพ ๑๔) การละเล่น ๑๕) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ประเพณีและมีการแสดงทางด้านประเพณีในพื้นที่
	๒. จิตใจ	๑๖) เคารพและอ่อนน้อมผู้อื่น ๑๗) มีจิตใจกลัวบาป ๑๘) มีค่านิยมมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ

	๓. ปัญญา	๑๙) รักษาธรรมชาติ ๒๐) ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรม ๒๑) อนุรักษ์วัฒนธรรม และป้องกันวัฒนธรรม แปลกปลอม ๒๒) วัฒนธรรมชนเผ่าได้รับการเผยแผ่อย่าง กว้างขวาง
การท่องเที่ยว	๑. กายภาพ	๒๓) สวมเสื้อผ้าท้องถิ่น ๒๔) ร่วมการละเล่นท้องถิ่น ๒๕) กินอาหารท้องถิ่น ๒๖) ชมวัด ๒๗) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น
	๒. จิตใจ	๒๘) ทำบุญตักบาตร
	๓. ปัญญา	๒๙) เข้าใจด้านประวัติศาสตร์ ๓๐) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ๓๑) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

๔.๔ ผลการค้นหาค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัด แม่ฮ่องสอน

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นได้มีการกำหนดอัตลักษณ์ภายใต้กรอบแนวคิดที่มาจากนักท่องเที่ยวที่เกิดความประทับใจในด้านต่างๆ ทั้งธรรมชาติ ความเป็นอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามที่สืบทอดจากบรรพบุรุษจนปัจจุบัน มิตรภาพ ขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งทางภาษา การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ ศิลปะต่างๆ ตลอดจนสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ถือเป็นอัตลักษณ์ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๕๐} จึงทำให้เห็นว่า ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนผ่านผ่านพื้นที่กรณีศึกษา คือ บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง และบ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย ดังนี้

๔.๔.๑ ตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นการค้นหาค้นหาคุณค่าผ่านทางด้านวัตถุ และจิตใจที่แสดงออกผ่านกายภาพ จิตใจ และปัญญา โดยในแต่ละพื้นที่วิจัยมีการชี้ให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวดังนี้

ก. บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) อัตลักษณ์ทางกายภาพ ประกอบด้วย ก. ข. มีการแต่งกาย ภาษา ท่าทางบุคลิกของ คนมีอัธยาศัยไมตรี มีความแจ่มใส พุดจาเพราะ ข. กลุ่มชาติพันธุ์ยังคงดำรงสืบสานต่อจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อ

^{๕๐} อภิสิทธิ์ จันทร์โสภาส, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ไม่ให้สูญสลายไปกับวัฒนธรรมยุคสมัยใหม่ที่คืบคลานเข้ามา^{๕๑} ค. กลุ่มชาติพันธุ์และชาวไทยใหญ่ได้สืบทอดวิถีชีวิตแบบพุทธ ผ่านวัฒนธรรมและประเพณี^{๕๒}

๒) อัตลักษณ์ทางจิตใจ ประกอบด้วย ก. กลุ่มชาติพันธุ์ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมปฏิบัติ และมีประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น ข. ชาวไทใหญ่รักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบเดิมไว้ ไม่ยอมให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไป เช่นไม่ยอมให้มีร้านสะดวกซื้อ และการสร้างวัตถุบูชาในลักษณะที่จะทำให้ลายความเชื่อเดิมภายในกลุ่มตน^{๕๓} ค. เป็นคนใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จุนเจือแบ่งปัน เช่น พี่ซัพักสวนครัวปลูกแล้วก็แบ่งปันกันภายในชุมชน^{๕๔}

๓) อัตลักษณ์ทางปัญญา ประกอบด้วย ก. กลุ่มชาติพันธุ์ มีความสามารถและทักษะที่พัฒนาขึ้นในการแก้ปัญหาให้ชีวิตสมดุลกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย ข. มีการสืบทอดคือวิถีคิดและการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของเด็กสมัยนี้ที่ออกไปอยู่ในเมือง ค. มีความชัดเจนของแต่ละชาติพันธุ์ คือสิ่งที่ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เหมือนกัน เหมาะสำหรับคนหนึ่งแต่อาจไม่เหมาะสำหรับคนอื่น เช่น ตระกูลไหนทำธุรกิจอะไรก็ทำอย่างนั้นไป ถ้าคุณไปทำอย่างอื่นก็หมายถึงคุณไปแย่งอาชีพตระกูลอื่น และถือว่าทรยศต่อตระกูลของตนเอง ถ้าคุณซักผ้าก็ซักผ้าตลอด เย็บผ้าก็เย็บตลอด ขายผ้าก็ขายตลอด ขายถั่วก็ขายตลอด เป็นอาชีพที่คุ้นเคย ชำนาญ ชนชาติอื่นก็มีอัตลักษณ์ของเขาต่างหาก^{๕๕}

ข. บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) อัตลักษณ์ทางกายภาพ ประกอบด้วย ก. คนจีนยูนนาน กลุ่มชาวจีนบ้านสันติชนรู้ว่าตนเองเป็นคนจีนที่อพยพมาอยู่ไทย ข. มีรูปแบบการละเล่น เช่น ซิงซ่ายยูนนาน^{๕๖} ค. มีชุดการแต่งกายของคนจีนยูนนาน ชุดแต่งกายจะใส่วันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนนานชั้นสูง ง. คนจีนนั้นจะมีวิถีชีวิตคือการกินอยู่แบบคนจีน มีการเลี้ยงไก่ดำ และปลูกถั่วลิ้นเตา

๒) อัตลักษณ์ทางจิตใจ ประกอบด้วย ก. มีนิสัยชอบทำการค้าขาย ข. ชอบทำอาหารจึงมีร้านอาหาร ๔-๕ ร้านในพื้นที่ โดยแต่ละร้านก็จะเป็นของเจ้าของที่เป็นคนสร้างและจัดการเอง^{๕๗}

๓) อัตลักษณ์ทางปัญญา ประกอบด้วย ก. กลุ่มชาวจีนมีการสร้างบ้านดิน และพัฒนาการสร้างบ้านดินจนกระทั่งกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในการสร้างบ้านดินต่อๆ มา^{๕๘} ข. กลุ่มชาวจีนมีการใช้แพทย์จีนมาใช้ในการรักษาโรค

^{๕๑} ฐานข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.taiyai.org/taiyaidata/index.php> (๒๐ มกราคม ๒๕๕๑).

^{๕๒} พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๔} เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๖} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} มงคล สิงห์คำวรวรกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} มงคล สิงห์คำวรวรกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๔.๒ **ตัวชี้วัดทางด้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว** เป็นการค้นหาคุณค่าผ่านทางด้านวัตถุ และจิตใจที่แสดงออกผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงภูมิปัญญา โดยในแต่ละพื้นที่วิจัยมีการชี้ให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวดังนี้

ก. **บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน** แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑) **การท่องเที่ยวทางกายภาพ** ประกอบด้วย ก. มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนได้มีกำหนดการจัดงานให้ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว จะแตกต่างจากบางงานที่ไม่มีภาครัฐไปสนับสนุน ข. นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดในการจัดงานเอง ค. คนในชุมชนจะร่วมกันในแง่ของการจัดงาน แต่งกาย เตรียมอาหาร ร่วมกันในช่วงที่มีกิจกรรม ประเพณี และส่งเสริมการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน^{๕๔}

๒) **การท่องเที่ยวทางจิตใจ** ประกอบด้วย ก. นักท่องเที่ยวได้มีการใส่บาตรตอนเช้า จากนั้นเดินทางไปน้ำพุร้อน ไปอาบน้ำแช่น้ำแร่ ไปดูทะเลหมอกในตอนเช้า ข. นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ด้านการปลูกฝังการทำบุญ ทำทาน การทำบุญของคนผู้เฒ่าผู้แก่ โดยจะเน้นการทำบุญ ทำทาน โดยการทำบุญจะไปที่วัด และการปลูกฝังการทำทาน โดยปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างของเยาวชนในชุมชน เป็นสิ่งที่ปลูกฝังกันต่อๆ กันมา^{๕๕}

๓) **การท่องเที่ยวทางปัญญา** ประกอบด้วย ก. นักท่องเที่ยวได้เห็นการเย็บผ้าชุดของชาติพันธุ์ ข. นักท่องเที่ยวได้เห็นวิธีการเก็บและพัฒนาพืชพันธุ์ ค. นักท่องเที่ยวได้ชมศูนย์ข้อมูลของหมู่บ้านไทใหญ่ จะมีเกี่ยวกับงานประเพณีของหมู่บ้าน ง. นักท่องเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม คือวัดเหนือมาตุ พระพุทธรูปที่ทำจากตอกนำมาสานเป็นพระโบราณ เหมือนกับที่วัดจงกลาง ใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครง เพราะสมัยก่อนไม่มีปูน หรือปูนพาสเตอร์ นำเอาหนังวัว หนังควายที่ตายเองโดยที่ไม่ได้ฆ่า ต้มเป็นน้ำแล้วเอามาทาเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้เหมือนกับกาวแล้วนำเอากระดาษสีมาแปะทำจนกว่าจะหนาและแข็งตัวตามที่ต้องการ หลังจากนั้นไปเที่ยวชมสลูที่วัดใต้ จะมีกระดูกของพระอาจารย์ที่วัดใต้ มีสัญลักษณ์ต้นตรอยอยู่ในสลูนั้น เป็นของโบราณของศักดิ์สิทธิ์^{๕๖}

ข. **บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน** แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑) **การท่องเที่ยวทางกายภาพ** ประกอบด้วย ก. นักท่องเที่ยวได้แต่งกายของชาวจีนยูนาน มีเครื่องแต่งกาย เช่น มีชุดราชวงศ์ฮั่นให้เช่าใส่และมีชุดมากมาย มีชุดขุนศึกสำหรับเช่าถ่ายรูป^{๕๗} ข. นักท่องเที่ยวชมทะเลหมอก ค. นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารจีน เช่น หมานโถ้ว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ง. นักท่องเที่ยวได้ใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนาน เช่น ยิงธนู ยิงหน้าไม้ ชี่ม้า

^{๕๔} พระสมุณห์ศาสนกิตติ์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๖} เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๒) การท่องเที่ยวทางจิตใจ ประกอบด้วย ก. นักท่องเที่ยวได้ชมวัฒนธรรมทางของชาวจีนกับพระพุทธศาสนา เช่น วัดลำโสม ไปกราบหลวงพ่อยู่^{๑๓}

๓) การท่องเที่ยวทางปัญญา ประกอบด้วย ก. นักท่องเที่ยวได้ชมศูนย์วัฒนธรรม มีบ้านดิน เราสร้างแหล่งท่องเที่ยวเราก็ใช้อัตลักษณ์ของจันทุนานเป็นตัวตั้ง อย่างเช่น หลังคาร้านค้าหลังนี้จะแพงกว่ามุงกระเบื้องธรรมดาสามเท่า จะใช้หญ้าคาในการมุง เราสร้างบ้านดินที่ไหนเราก็ใช้ดินที่นั่น แต่เราจะมาปรับเปลี่ยนความแน่นของดิน บางที่อาจจะเหนียวเกินไป บางที่อาจจะเหนียวไม่พอ หัวใจที่สำคัญที่สุดก็คือเราจะต้องรู้จักความเหนียวของดินให้พอดี ถ้าเหนียวเกินไปความหดตัวมันจะสูงเวลาแห้งมันจะแตกอ้า แต่ถ้าร่วนซุยเกินไปก็จะกะเทาะแตกง่าย บ้านดินจะมีอุณหภูมิที่แตกต่างจากข้างนอก ถ้าข้างนอกร้อนข้างในจะเย็น ถ้าข้างนอกหนาวข้างในจะอุ่น มีคนบอกว่า อยู่บ้านดินสุขภาพจะดี แต่น่าจะเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพมากกว่า^{๑๔} ข. นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารของจันทุนานก็จะไม่เหมือนอาหารจีนทั่วไปจะหวาน แต่อาหารจันทุนานจะมี ๓ รสชาติ คือ เผ็ด เค็ม และมันตามสภาพอากาศแบบจันทุนานที่มีความหนาวเย็น

๔.๔.๓ ตัวชี้วัดทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการระบุตัวชี้วัดถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา ดังนี้

ก. ความยั่งยืนทางด้านกายภาพ ประกอบด้วย ๑) ความยั่งยืน มั่นคง ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมและเทคโนโลยี ๒) มีภาษาท้องถิ่น ๓) มีอาหารท้องถิ่น ๔) มีการละเล่น ๕) มีเครื่องนุ่งห่ม ๖) มีสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด เป็นต้น ๗) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ประเพณี และมีการแสดงทางด้านประเพณีในพื้นที่ ๘) คำพูดสุภาพ ๙) การแต่งกายที่สุภาพ ๑๐) การละเล่น ๑๑) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น ๑๒) สวมเสื้อผ้าท้องถิ่น ๑๓) ร่วมการละเล่นท้องถิ่น ๑๔) กินอาหารท้องถิ่น ๑๕) ชมวัด

ข. ความยั่งยืนทางด้านจิตใจ ประกอบด้วย ๑) มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตร ๒) มีค่านิยมมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ ๓) ทำบุญตักบาตร

ค. ความยั่งยืนทางด้านปัญญา ประกอบด้วย ๑) มีรายได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ๒) มีอาชีพในชุมชน ๓) ความสามัคคี ๔) สร้างรายได้พอเพียง ๕) วัฒนธรรมชนเผ่าได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ๖) รักษาธรรมชาติ ๗) ปลูกฝังค่านิยมด้านศีลธรรม ๘) อนุรักษ์วัฒนธรรม และป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม ๙) เข้าใจด้านประวัติศาสตร์ ๑๐) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

^{๑๓} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๔} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สรุปตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวคิด	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม			การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม			การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัด แม่ฮ่องสอน		อัตลักษณ์เด่น
	วัฒนธรรม ประเพณี	วิถีชีวิต	ภูมิปัญญา	วัฒนธรรม ประเพณี	วิถีชีวิต	ภูมิปัญญา	ภาครัฐ	ภาคชุมชน	
ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มิติทางกายภาพ	-ยึดถือชาติพันธุ์ -มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ -มีวิถีชีวิตแบบชาวจีน -มีภาษาถิ่น	- แต่งกายตามชนเผ่า -การเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช	-มีความชัดเจนในชนเผ่าว่าเด่นเรื่องอะไร -สร้างบ้านดิน	-มีการแต่งกายและรับประทานอาหารที่สอดคล้องกับเทศกาล -แต่งกายตามชนเผ่า	-ใส่บาตร -อาบน้ำแร่ -ชมวัด -ชมธรรมชาติ -รับประทานอาหารถิ่น	-ชมบ้านดิน -รับประทานอาหารท้องถิ่น	-สนับสนุนกิจกรรมให้ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว -ประชาสัมพันธ์ -สร้างรายได้จากอัตลักษณ์วัฒนธรรม	-มีเครื่องแต่งกายตามชนเผ่า -มีวิถีวัฒนธรรม -บ้านเรือนตามชนเผ่า -มีภาษาถิ่น -มีอาหารตามชนเผ่า -มีการรักษาธรรมชาติ	-อาหาร -การแต่งกาย -ที่อยู่อาศัย

มิติทาง จิตใจ	-สร้างความยึดมั่น ในขนบธรรมเนียม ประเพณี -ศรัทธาใน พระพุทธศาสนา	-จิตใจ เอื้อเพื่อ แบ่งปัน -ชอบทำ การ ค้าขาย	-วิธีคิดไม่ เปลี่ยนไปตาม ยุคสมัย	-สร้างความ สามัคคี ร่วมกับชุมชน	-สร้าง ความสุขจาก ธรรมชาติและ วิถีชีวิต	-สร้างเข้าใจการ ทำบุญ ทำทาน	-สร้างค่านิยมทาง จิตใจ -สร้างวัฒนธรรม ยั่งยืน มั่นคง ถาวร ไม่ เปลี่ยนแปลงไป ตามค่านิยมใหม่ๆ	-มีความสามัคคี -เสียสละ -มีความรักและ ห่วงหา วัฒนธรรม -มีความเชื่อทาง พระพุทธศาสนา	-วัฒนธรรม -ประเพณี - -พระพุทธศาสนา
มิติทาง ปัญญา	-ป้องกัน วัฒนธรรม แปลกปลอม -การละเล่น	-ไม่ ทำลาย วิถีชีวิต เดิม -สืบสาน ภาษาถิ่น	-แก้ปัญหาชีวิต ตาม สภาพแวดล้อม -มีการใช้แพทย์ แผนโบราณใน การรักษา	-ร่วมกิจกรรม ให้ตรงกับ ปฏิทินการ ท่องเที่ยว	ประวัติศาสตร์ และภูมิ ปัญญา เกี่ยวกับ โบราณสถาน และข้าวของ เครื่องใช้	-ได้รับรู้วิธีการ เย็บชุดชนเผ่า -รับรู้วิธีการเก็บ และพัฒนาพืช พันธุ์ -ความรู้การสร้าง บ้านดินและการ ปรุงอาหารของ ชนเผ่า	-มีการศึกษาและ ส่งเสริมให้ชุมชน อนุรักษ์ประเพณี มากขึ้น -มีกระบวนการ เผยแผ่อย่างเป็น ระบบและสร้าง การรับรู้ของสังคม	-มีการศึกษา วัฒนธรรม -มีการถ่ายทอด แก่เยาวชน -ป้องกัน วัฒนธรรม แปลกปลอม -การอยู่ร่วมกัน -สามัคคี -ภาคภูมิใจในชน เผ่า	-การสืบทอด ภูมิปัญญา -ภาษา -การละเล่น -การแพทย์

๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านตัวชี้วัดในมิติทางกายภาพ จิตใจและปัญญา ทั้งภาครัฐและชุมชน จะเสนอรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยนัยต่างๆ ดังนี้

๔.๕.๑ รูปแบบอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้รูปแบบการจัดการลักษณะ ๓ แบบ คือ

๑) อัตลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต มีลักษณะการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความสามัคคี มีอาหาร ภาษา ประจำท้องถิ่นมีอาชีพประจำท้องถิ่น รักถิ่นฐาน รักษาอาชีพเดิมไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น

๒) วัฒนธรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณี มีสืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา มีการรักษา สืบทอดประเพณี

๓) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีภูมิปัญญาที่สำคัญ มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตไม่ให้เป็นไปตามกระแสสังคมและเทคโนโลยี มีการพัฒนาด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และมีการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

ทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่ส่งเสริมให้เกิดรูปแบบอัตลักษณ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปแบบของอัตลักษณ์ของบุคคลเป็นยอดของการพัฒนาทั้งหมด และเมื่ออัตลักษณ์นั้นผสมผสานกันเป็นชุมชนก่อให้เกิดวัฒนธรรม เป็นการหลอมรวมความเชื่อไว้เป็นอันเดียวกัน เชื่อมโยงให้เห็นรูปแบบการอยู่ร่วมกันในรูปแบบของความสามัคคี และส่วนสำคัญของการจะทำให้ทั้งอัตลักษณ์แบบปัจเจกชนและวัฒนธรรมแบบชุมชนอยู่ร่วมกันได้ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการนำแนวคิด วิถีชีวิต ภูมิปัญญามานำเสนอให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น ภูมิปัญญาจึงเป็นแกนที่จะทำให้อัตลักษณ์และวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การวิเคราะห์ตามหลักการนี้ ตรงกับแนวคิดของเดวิด

วีเวอร์ (David B. Weaver) มองว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเกิดจากรูปแบบความรู้เป็นฐาน (knowledge-based platform) เป็นการพิจารณาสร้างการอยู่ร่วมกันได้ระหว่างการวางรากฐานของชุมชนกับการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะรูปแบบจำนวนมากได้ถูกทำลายจนทำให้เกิดผลกระทบต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมบนฐานของการพัฒนาธุรกิจที่ถูกกำหนดด้วยคนส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นความยั่งยืนทางการเงินเท่านั้น แต่เหนือไปกว่านั้นคือการนำเอาความรู้เดิมมาเป็นเป้าหมายที่จะสร้างการยอมรับร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมความยั่งยืนของชุมชนที่มีภูมิปัญญาและธรรมชาติ^{๙๕}

๔.๕.๒ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำให้เป็นวิธีการในการสร้างอัตลักษณ์ การรักษา วัฒนธรรม และการสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผ่าน ๓ รูปแบบ คือ

๑) **ด้านกายภาพ** อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนทาง วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยปรากฏทางด้านกายภาพของการท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Tradition) ทำให้คนในท้องถิ่นรักษาค่านิยม ธรรมเนียม สถานที่และความเป็นมิตรจน กลายเป็นวัตถุประสงค์ที่น่าตื่นตาตื่นใจสำหรับนักท่องเที่ยวไปเสีย^{๙๖} โดยอาคารบ้านเรือน ตัวอาคาร ตัวตึกต่างๆ จะเป็นสองสามชั้นขึ้นไป เขาเรียกว่า จองพารา เป็นเอกลักษณ์ของคนแม่ฮ่องสอน พระก็ ไม่เหมือนพระ พระประธานในโบสถ์ในวิหาร จะได้อิทธิพลจากพม่าจะเป็นทรงไทใหญ่ การแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร ศิลปะ บ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณี ทางเชียงใหม่ ลำพูน เวลาบวชเณรก็จะไปอีก อย่างหนึ่งเรียกว่า ลูกแก้ว ถ้ามาทางนี้เรียกว่า ส่างลอง ก็คือเด็กที่จะมาบวชเป็นสามเณร พวกนี้ที่ เป็นเด่นๆ อันนี้ยังไม่นับสภาพพื้นที่นะ ไโรนา ป่าเขา ที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอน

ในหมู่บ้านผาป่องวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแสดงออกถึงการแบ่งปัน มีบ่อน้ำสำหรับการ ดูแลผู้เดินทาง การแต่งกายของชาวไทใหญ่มีภาษาของตนเอง จะมีการสื่อสารด้วยคำพูดไทใหญ่ เช่น หากมีงานบุญก็จะเรียกว่า สีละอ่อง ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในพื้นที่ไทใหญ่ มีเครื่องแบบการแต่งกาย แบบไทใหญ่ และอาหาร อย่างแกงฮังเล เป็นเอกลักษณ์ของไทใหญ่ และอาหารจะเน้นจำพวกผักมาก ขึ้นจะต้องเน้นสุขภาพด้วย เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นเรื่องสุขภาพ คืออาหารเพื่อสุขภาพ เป็นอาหารของ ชาวไทใหญ่ จะแตกต่างจากอาหารทั่วไปคือ จะไม่มีน้ำมันมากนัก จะใช้น้ำมันน้อยมาก และจะไม่ใช้ กะทิ ชาวไทใหญ่จะกินแต่ผัก หมู ปลา จะเป็นปลาที่ได้มาจากแม่น้ำ หรือซื้อจากตลาดทั่วไป กินแกง ธรรมดา คนไทใหญ่ไม่นิยมกินกะทิ จะเอาไว้วางนมอย่างเดียว เป็นอาหารพื้นบ้านของ ชาวไทใหญ่ เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และวัฒนธรรมเป็นหลัก มีศิลปะการฟ้อนรำแบบไทใหญ่

ขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านสันติชลปรากฏให้เห็นบ้านดิน โดยหลังคาร้านค้าหลังนี้จะแพงกว่ามุงกระเบื้องธรรมดาสามเท่า จะใช้หญ้าคาในการมุง เราสร้างบ้าน

^{๙๕} David B. Weaver, "Tourism and the Elusive Paradigm of Sustainable Development", *A Companion to Tourism*, edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, (Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2004), p.512-513.

^{๙๖} Andrew Church, "Local and Regional Tourism Policy and Power", in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, pp.558-559.

ดินที่ไหนเราก็จะใช้ดินที่นั่น แต่เราจะมาปรับเปลี่ยนความแน่นของดิน บางที่อาจจะเหนียวเกินไป บางที่อาจจะเหนียวไม่พอ หัวใจที่สำคัญที่สุดก็คือเราจะต้องรู้จักความเหนียวของดินให้พอดี ถ้าเหนียวเกินไปความหดตัวมันจะสูงเวลาแห้งมันจะแตกอ้า แต่ถ้าร่วนซุยเกินไปก็จะกะเทาะแตกง่าย บ้านดินจะมีอุณหภูมิที่แตกต่างจากข้างนอก ถ้าข้างนอกร้อนข้างในจะเย็น ถ้าข้างนอกหนาวข้างในจะอุ่น มีคนบอกว่า อยู่บ้านดินสุขภาพจะดี แต่น่าจะเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพมากกว่าที่ก่อสร้างจากดินที่อยู่สบายในสภาพอากาศเย็นและร้อน พร้อมกับการแต่งกายแบบชาวจีนยูนนาน เช่น มีชุดราชวงศ์ฮั่นให้เขาใส่และมีชุดมากมาย มีชุดขุนศึกสำหรับเขาถ่ายรูป ใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนนาน เช่น ยิงธนู ยิงหน้าไม้ ซี่มา และใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร อีกทั้งอาหารแบบชาวจีนยูนนานที่เน้นสมุนไพรแบบจีน เช่น หมานไถ้ว ไถ้วดำ ตุ่นยาจีน

นอกจากนี้ลักษณะหมู่บ้านยังคงมีสภาพแวดล้อมที่เน้นการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เกิดประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว รักษาการพัฒนาภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดทางสิ่งแวดล้อมและสังคม เน้นชุมชน เคารพต่อธรรมชาติและต้องมีความรับผิดชอบ^{๙๗} ดังในหมู่บ้านผาบ่อง จะมีการอนุรักษ์ต้นไม้รอบหมู่บ้านนี้ห้ามตัดเด็ดขาด ต้นน้ำห้ามตัดมีการแบ่งเขตป่าที่ใช้ได้ แต่ว่าที่นี้วิถีชีวิตของเราจะมีเป็นช่วงเวลาการจุดป่า จึงต้องมีการจัดการด้วยการเชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐในการขอความร่วมมือกับชาวบ้านไม่เผาป่าเดือนมีนาคมและเมษายน เพราะอากาศแห้งแต่จะให้เผาช่วงที่จะกำหนดไว้ชัดเจน เพราะการเผาทุกปีจะไม่มีปัญหาเรื่องทำลายป่า ส่วนถ้าเป็นป่าต้นน้ำจะไม่มีปัญหาเรื่องเผาป่า เพราะเป็นป่าขึ้น^{๙๘}

ขณะที่บ้านสันติชลมีการพัฒนาพื้นที่ให้สนใจขึ้นโดยอาศัยพื้นที่ทางธรรมชาติในช่วงเช้าที่อากาศเย็นทำให้เกิดเป็นทะเลหมอกจนเป็นที่มาของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๓ โดยได้รับการช่วยเหลือจากส่วนงานราชการในการประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดเป็นที่ท่องเที่ยวผ่านธรรมชาติอีกแห่งหนึ่ง และเมื่อมาชมทะเลหมอกแล้วก็ยังมีบ่อน้ำพุร้อน โดยพื้นฐานของการพัฒนาอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวโดยอาศัยธรรมชาตินั้นทำให้เกิดการพัฒนาของแนวคิดต่างๆ เชื่อมโยงกับวิถีธรรมชาติในแง่ของการดูแลรักษาไปด้วยในขณะเดียวกัน

๒) ด้านจิตใจ อัตลักษณ์ทางด้านจิตใจได้ถูกพิจารณาผ่านวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งจะเห็นว่าศาสนาเป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่งซึ่งกระทำการสถาปนาอารมณ์ (Moods) และแรงจูงใจ (Motivations) ในมนุษย์ มีอิทธิพลกว้างขวางและคงทนนานด้วยการสร้างมโนทัศน์ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไป และทำให้มโนทัศน์นี้มีแสงสว่างแห่งความจริง จนอารมณ์และแรงจูงใจนั้นดูเหมือนเป็นสิ่งที่ยิ่งแท้แน่นอน^{๙๙} โดยลักษณะของจิตใจของชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ มีนิสัยโอบอ้อมอารี ชอบที่จะทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมผ่านการแต่งกาย

^{๙๗} Richard Butler, "The Tourism Area Life Cycle in the Twenty-First Century", in *A Companion to Tourism*, Edited by Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams, p.164.

^{๙๘} อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๙๙} อคิน รพีพัฒน์, วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคัลทิฟอर्ट เกียร์ซ, หน้า ๘๓-๘๔, ๙๗, ๑๐๖.

ของท้องถิ่น การแต่งกายแต่ละชนเผ่า และการอนุรักษ์ไม่ว่าจะเป็นศิลปะการแสดง ศิลปะการแต่งกาย^{๑๐๐}

ในหมู่บ้านผาบอง จะมีการการแสดงอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมองว่าความดี ความเชื่อเรื่องการไม่ทำบาป ความเชื่อในเรื่องการไปสู่นิพพาน ความเชื่อเรื่องของการให้ทานจนเป็นที่มาของประเพณีไต่สิบสองเดือน ตั้งแต่เดือนหนึ่ง เดือนอ้าย ถึงเดือนสิบสอง ทำบุญกันทุกเดือน^{๑๐๑} จึงมีการจัดสรรให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวในแต่ละเดือน คือ ในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทำข้าวหย่ากู่ เป็นการนำเสนอประเพณีแก่นักท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงการเคารพนับถือกันหมู่บ้าน และเป็นการรวมตัวกันของญาติหลาย ๆ หมู่บ้าน หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เพื่อทำข้าวหย่ากู่แล้วยังนำไปแจกหมู่บ้านอื่น เอาไปแจกผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรานับถือ ถ้ามีจำนวนข้าวหย่ากู่เยอะก็จะนำไปแจกยังหมู่บ้านอื่น พอถึงปลายเดือนมีนาคม และเมษายน ก็จะทำปอยส่างลอง หรือบวชลูกแก้ว จะเป็นช่วงปิดเทอม จะเป็นเด็กผู้ชายอายุ ๑๐-๑๑ ขวบ มาบวชลูกแก้ว เป็นการบวชเป็นสามเณร ถือเป็นคุณค่าหลักของการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนที่แสดงถึงตัวตนของคนในพื้นที่ และมีคุณค่าที่สามารถสืบทอดระหว่างรุ่นต่อรุ่นในการสืบสานวัฒนธรรม คือปลูกฝังเยาวชน นักเรียนนักศึกษา โดยร่วมมือกันทั้งเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มีการเปิดศูนย์เรียนรู้ไทใหญ่ศึกษา และเชื่อมโยงแนวคิดทางด้านศาสนาเข้ากับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีตามหลักความเชื่อ ศรัทธา เคารพนับถือเชื่อในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่^{๑๐๒} ต่อมาเดือนเมษายน ก็จัดงานดำหัว ภาษาไทใหญ่เรียกว่า กั้นตอ จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ในหมู่บ้าน ถัดไปเป็นเดือนพฤษภาคมก็จะมี ปอยจ่าตี คือ ประเพณีการขนทรายเข้าวัด เพื่อก่อเจดีย์ทรายในวันวิสาขบูชาและร่วมกันทำบุญที่วัด จะทำกันทั้งหมู่บ้าน มีการไปทำบุญและสะเดาะเคราะห์ จะขนทรายไปวัดโดยการตวงทรายให้มากกว่าจำนวนอายุของแต่ละ ๑ ปี เพื่อความอยู่ร่มเย็นของผู้ถวาย ทรายที่ขนไปวัดจะเป็นทรายจากแม่น้ำจะขนทุกคน พอถึงเดือนกรกฎาคม ก็เป็นงานบุญเข้าพรรษา เดือนสิบ ทำบุญด้วยการหุงข้าวมธุปายาสถวายพระเรียกว่า ซอมต่อไหลม จะใช้ไม้แดงในการหุงเป็นการสืบทอดมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทำกันมา เป็นไม้เนื้อแข็งที่มีอยู่ตามภูเขา ตามป่าทั่วไป นำมาใช้เฉพาะเทศกาลนี้เท่านั้น เป็นไม้เนื้อหอมแต่จะมีควันมาก เดือนพฤศจิกายน ออกพรรษาจะมีพิธีปอยอ่องจ๊อด จัดหลังจากชาวบ้านเสร็จสิ้นภารกิจที่เป็นการงานทั้งหลายแล้ว ไม่เหมือนกับประเพณีกฐิน พิธีนี้จะไปที่วัด ด้วยการนำเอาต้นสน ผ่าเป็นท่อนๆ และจักเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วเอาไม้ผ่ามาประกบ แล้วตั้งขึ้นจุดไฟ จะมีการแสดงการเล่นของกลุ่มแม่บ้าน และของเด็กนักเรียน ของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน จะมีการทำรูปเทียนชาย มีธาดูทั้ง ๔ ชายคือ จะเป็น ดิน ทราย รูป เทียน สำหรับบูชา มีผ้าสบงจีวรชายในงานด้วย มีดอกไม้ธูปเทียนเพื่อนำไปถวายที่พระแล้วรับพร กรวดน้ำ แล้วก็เที่ยวดูการเล่นในงาน จะมีชายของตามพื้นของวัดจุดเทียนชาย จะเหมือนกับ ตลาดแสงเทียน ส่วนมากจะเป็นอาหารไทใหญ่ ช่วงเย็นๆ จะข้าวกับข้าว หลังจากนั้นก็ขายขนม คนต่างหมู่บ้านก็จะมาร่วมงานด้วย จะนำเอาเงินมาถวาย

^{๑๐๐} เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๒} ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สัมภาษณ์**, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

จะทำคล้ายๆ กับพุ่มกฐินผ้าป่า หมู่บ้านละต้น ตามที่ทางหมู่บ้านที่จัดงานเชิญไป เมื่อมาถึงงานก็มีการไปรอรับหน้าวัดและก็แห่พ่อนรารอบวัดเพื่อนำไปถวายพระ เสร็จแล้วก็มาเที่ยวดูในงาน จะมากันแทบจะทุกหมู่บ้านในตำบล การแต่งกายจะแต่งด้วยชุดของไทยใหญ่ สำหรับเดือน ๑๒ ก็เป็นงานลอยกระทงที่กล่าวมาถือว่าเป็นประเพณีของหมู่บ้านที่ได้รับสืบทอดกันและแสดงต่อกันในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว^{๑๐๓}

ขณะที่หมู่บ้านสันติชลมีพื้นฐานมาจากชาวจีนยูนานที่ไม่ใช่ชาวไทยจึงพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมแบบไทย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นชนจีนยูนานไว้ เช่นความกตัญญู แม้แต่เยาวชนที่ไปทำมาหากินที่อื่นก็ยังคงมีความกตัญญูต่อบ้านเกิดด้วยการสร้างศาลเจ้าเป็นสถานที่ไปไหว้ของคนจีนยูนาน หากหมู่บ้านหรือโรงเรียนขาดเหลืออะไรก็จะช่วยกันจัดหาจนสำเร็จ โดยคนจีนยูนานในไทยก็เหมือนคนไทย พวกนี้เป็นคนจีนที่พัฒนาแล้วที่อยู่ในเมืองไทย พยายามกลมกลืนกับวิถีชีวิตแบบไทย และรักษาอัตลักษณ์ของคนจีนยูนาน มีการแสดงให้เห็นผ่านชุดแต่งกายของคนจีนยูนาน ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนาน^{๑๐๔} และสนับสนุนการท่องเที่ยวทางให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวจีนยูนานผ่านด้านความเชื่อด้านศาสนาและวัดทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อของจีนยูนานและของไทยเข้าด้วยกันมีการทำบุญตักบาตร และเข้าวัดเช่นเดียวกับที่คนไทยทำ ทำให้เกิดการผสมผสานเข้ากันเป็นอย่างดีในแง่ของความเชื่อและศาสนา

๓) ด้านปัญญา ในแง่ของอัตลักษณ์ที่แสดงผ่านทางด้านปัญญานั้นแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการรวมตัวกันในฐานะความเป็นชาตินิยม (Nationalism) โดยการท่องเที่ยวแบบนี้ต้องเข้าใจรากฐานของสิ่งที่ทำให้เกิดชาตินั้นคือ ความสำนึกตัว (Self-consciousness) ว่าชาตินั้นเป็นเป้าหมายของการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งชื่อและเครื่องหมายล้วนแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของการรวมตัวขึ้นมา^{๑๐๕}

ในหมู่บ้านผาบ่องจะมีความพร้อมเพรียง ความเสียสละ โดยผู้นำชุมชนนั้นมีคุณธรรมสามารถโน้มน้าวจิตใจชาวบ้าน โน้มน้าวเครือข่ายให้มาร่วมจัดการพื้นที่ให้กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ไทยใหญ่ มีบ่อน้ำร้อน มีโรงหีบน้ำมันงา มีที่ทำถั่วลิสงลายเสือ ศูนย์รักษาวัฒนธรรมประเพณี เช่น ปอยอ่องจ๊อด อันนี้จะป็นจุดเด่นของแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่ที่บริบท คือการเดินทางเข้ามามันยากลำบาก จึงทำให้สิ่งแปลกปลอมข้างนอกเข้ามายาก เพราะคนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย เขาต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเขาถือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน^{๑๐๖}

ขณะเดียวกัน หมู่บ้านสันติชลจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ช่วยกันมีความรัก ความสามัคคีต่อกัน หมู่บ้านสันติชลของเราเหมือนครอบครัวใหญ่ ใครเดือดร้อน ทุกคนเดือดร้อน ครอบครัวไหนมีความสุข ทุกคนก็มีความสุข อย่างงานแต่งมีความสุข ทุกคนก็ต้องไป งานศพทุกคนก็ต้องไปช่วยกัน โดยแต่เดิมถูกมองว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด เป็นหมู่บ้านที่พักยาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด

^{๑๐๓} แสงจ่าง ชมพูใส, กรรมการหมู่บ้านผาบ่อง, สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} บุญหล่อ หล่ออริวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๕} Susan Pitchford, *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*, pp. ๔๓-๔๔.

^{๑๐๖} เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

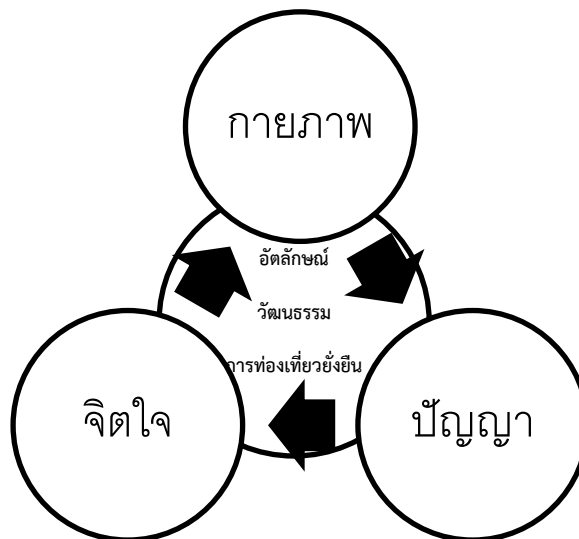
แม่ฮ่องสอน สมัยนั้นหมู่บ้านสันติชลจะอยู่ยาก จึงเกิดการรวมตัวกันได้มีการตกลงกับทหารและฝ่ายปกครอง เพื่อหาทางออกให้ชุมชนพวกเรา จนเกิดการวิจัยและพัฒนา รวมถึงศึกษาดูงานเรื่องท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่สะลอง บ้านจันแลศูนย์กระจงเงาที่เชียงราย บ้านแม่กำปอง บ้านรักไทยที่แม่ฮ่องสอนและกลับมาพัฒนาหมู่บ้านโดยการมองว่าพวกเราสามารถทำได้ดีเช่นเดียวกับที่อื่นๆ^{๑๐๗} จึงกลับมาทำให้เกิดการรวมตัวกันสร้างรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่มีตัวตนของชาวจีนยูนาน โดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จของชุมชนโดยยกวัฒนธรรมแบบจีนยูนาน มีชุดการแต่งกายของคนจีนยูนานมาแสดงไว้ ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนานชั้นสูง การละเล่น เช่น ซิงซ่ายูนาน ก็ถูกนำมาสร้างไว้ให้นักท่องเที่ยวมาลองสัมผัสเล่นได้จริง^{๑๐๘} มีการแพทย์โบราณแบบจีนเรียกว่า เปิดจุด เปิดจ๊กกะ เป็นการเปิดให้พลังเดินทางไปทุกส่วนของร่างกาย มีการปรับให้ธาตุทั้ง ๔ สมดุลกัน และที่นี้ก็มีการนวดและถ่ายทอดพลังและชาจีนสมุนไพรสำหรับบำรุงร่างกาย^{๑๐๙}

เมื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงทำให้เข้าใจถึงรูปแบบ ดังนี้

๑. กายภาพ ประกอบด้วยการมีเครื่องแต่งกายตามชนเผ่า มีวิถีวัฒนธรรม มีบ้านเรือนตามชนเผ่า มีภาษาถิ่น มีอาหารตามชนเผ่า มีการรักษาธรรมชาติ

๒. จิตใจ ประกอบด้วยการมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความรักและห่วงแหนวัฒนธรรม และมีความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

๓. ปัญญา ประกอบด้วยมีการศึกษาวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแก่เยาวชน รู้จุดแข็งจุดอ่อนและการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีความภาคภูมิใจในชนเผ่า

^{๑๐๗} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๘} บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} มงคล สิงห์คำวรารกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล, สัมภาษณ์, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากพื้นที่ศึกษาบ้านผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว โดยหากพิจารณาจะพบแนวคิดบนความเข้าใจบนลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศ ซึ่งรูปการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี ภาษา การแต่งตัว อาหาร ศิลปะ เป็นต้น โดยมีรูปแบบแนวคิดหลักของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวใน ๒ แบบ คือ ๑. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการนำเสนอการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการความห่วงแหนวัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ๒. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วยมีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ

การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยลักษณะการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลายรูปแบบทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่สิ่งที่ถือว่าเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านชุมชนบ้านผาบ่อง ซึ่งมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ มีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ น้ำพุร้อนผาบ่อง เรียกอีกชื่อว่า บ่อน้ำแร่ผาบ่อง มีกาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาบ่อง ตั้งอยู่ ณ ลานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาบ่อง เปิดทุกวันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึงอาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง และมีศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยวข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนา ปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายน จะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอันเก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย

ขณะที่ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อ ซึ่งได้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยว มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู โชว์นักท่องเที่ยว การสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนนาน เมนูยอดนิยม ได้แก่ ขาหมู หมั่นโถว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ยำสาหร่ายยูนนาน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รองเท้าจีนยูนนานดั้งเดิม หยก เครื่องรางต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการโล้ชิงช้าแบบชาวเขา การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลั้งลมปรมาณเป็นวิธีประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคร้ายที่มีอยู่ และมีจุดชมวิวยุโรป ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆไหลมารวมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนคนจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมารวมกัน เป็นการสื่อความให้เห็นรูปคนจีนบ้านสันติชลแห่งนี้ด้วย

วัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีการอนุรักษ์ไว้ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชน โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน

การค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ ๓ ระดับคือ ๑. มิติทางกายภาพ มีเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านเรื่องอาหาร การแต่งกายและที่อยู่อาศัย โดยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ ยี่ถ้อชาติพันธ์ มีวิถีชีวิตแบบพุทธ แต่งกายตามชนเผ่า มีการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช มีความชัดเจนในวิถีชีวิตตนเอง และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ แต่งกายและรับประทานอาหารสอดคล้องกับเทศกาล แต่งกายแบบชนเผ่า มีการใส่บาตร ชมวัด ชมธรรมชาติ รับประทานอาหารถิ่น ชมบ้านดิน โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐจะต้องเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมให้ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ และหาวิธีสร้างรายได้จากอัตลักษณ์วัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า ขณะที่ภาคชุมชน ต้องการรายได้จากวิถีวัฒนธรรม ๒. มิติทางจิตใจ มีเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและพระพุทธศาสนา โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

คือสร้างความยึดมั่นทางชนบประเพณี มีจิตใจเสียสละ ไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือสร้างความสามัคคี สร้างความสุขจากธรรมชาติและวิถีชีวิต และสร้างเข้าใจเรื่องการทำบุญ ทำทาน โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐต้องมีส่วนในการสนับสนุนสร้างค่านิยมดังกล่าว และสร้างวัฒนธรรมนี้ให้ยั่งยืน มั่นคง ถาวรไม่เปลี่ยนไปตามค่านิยมต่างๆ ขณะที่ภาคชุมชนก็ต้องมีความสามัคคี เสียสละ มีความรัก ความหวงแหนวัฒนธรรม ๓. มิติทางปัญญาเน้นเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านการสืบทอดภูมิปัญญา ภาษา การละเล่น การแพทย์ โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ สร้างการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม การละเล่น ไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิม สืบสานภาษาถิ่น แก้ปัญหาสภาพแวดล้อม มีระบบภูมิปัญญาทางการแพทย์ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เน้นการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว เรียนรู้ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาเกี่ยวกับโบราณสถานและข้าวของเครื่องใช้ของชนเผ่า ได้รับรู้วิธีการเย็บชุด วิธีการเก็บและพัฒนาพืชพันธุ์ และการสร้างบ้านดิน ปรงอาหารของชนเผ่า โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐในการให้การศึกษาและส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ประเพณี มีกระบวนการเผยแพร่อย่างเป็นระบบและสร้างการรับรู้ของสังคมให้มากขึ้น ขณะที่ชุมชนต้องศึกษาวัฒนธรรม ถ้ายทอดแก่เยาวชน และป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญและช่วยกันรักษาไว้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหามาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

๕.๒.๑.๑ หน่วยงานภาครัฐ

๑) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

๒) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

๓) ฝ่ายมนุษย์และสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

๔) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

๕.๒.๑.๒ หน่วยงานภาคเอกชน

ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิด รูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รูปแบบวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนา การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

๑) การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย

๒) การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๓) การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐.

ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท. ศาสนากับสังคมเอเชีย. แปลโดย บัณฑิต อ่อนดำและเสรี พงศ์พิศ,
กรุงเทพมหานคร : กองบรรณาธิการปาจารย์สาร, ๒๕๒๔.

นันทนา น้ำฝน. เอกลักษณ์ของพยาบาลวิชาชีพ. สงขลา : ภาควิชาการบริหารการศึกษาพยาบาล
และบริการการพยาบาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๖.

ปกรณ สิมส์สุริยา. เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์.

กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการ
พัฒนา, ๒๕๕๖.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๔.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๘.

..... . สถานการณ์พระพุทธศาสนา : ทวนกระแสไสยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.
กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๕๖.

พุทธทาสภิกขุ. อนัตตาของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔.

ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร. เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์นพบุรี, ๒๕๔๔.

รวี สิริอิสสระนันท์. ตำนานมูลศาสนา. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓.

..... . พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมี
บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วิภาส ปรัชญาภรณ์. **ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๗.

สวามี ประภาวน์ทะ และ แฟรเดอริค แมนเชสเตอร์. **อุปนิษิต : คัมภีร์เพื่อความสงบศานติ**. แปลโดย กิ่งแก้ว อัครถาวร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประเพณีไทยภาคเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓.

_____ . **ตำนานเมืองเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๓.

สมภาร พรหมทา. **พุทธปรัชญาในอิทธิธรรมปิฎก**. ออยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ, ๒๕๕๙.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. **ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. เชียงใหม่ : เจริญวิวัฒน์การพิมพ์, ๒๕๔๙.

สุวรรณ สภาอานันท์. **สร้างแผนที่จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๕๙.

เสมอชัย พูลสุวรรณ. **ชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรมของไทยใหญ่ในประเทศสหภาพพม่า**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ : ๒๕๔๒.

สายันต์ ไพธราญจิตร. **เอกสารประกอบการสอนโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

อคิน รพีพัฒน์. **วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ**.

กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๑.

อภิญาญา เฟื่องฟูสกุล. **อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

(๒) วารสาร

เตภิตา เสือหัน, อรศิริ ปาณินท์. “พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวจีนฮ่อ : กรณีศึกษาหมู่บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal Silpakorn University : ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘.

โสวัตรี ณ ถลาง และ สุดารัตน์ รอดบุญส่ง. “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์** ฉบับที่ ๓๕๐ ๒๕๕๒.

ศิริวรรณ โอสถานนท์. “ตัวตน” ใน ทิศนะของพุทธปรัชญาและปรัชญาของเดวิด ฮูม : การศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ. **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๓๙.

(๓) เอกสารอัดสำเนา

สุรีย์ บุญญานพวงศ์. “ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **อัดสำเนา**.

(๔) สารนิเทศจาก World Wild Web

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://tourism-dan1.blogspot.com/>, (๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐).

ราชบัณฑิตยสถาน. “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.royin.go.th/dictionary/> (๕ ธ.ค. ๖๐).

วัฒนา คุณประดิษฐ์. “การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของไทย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

http://www.sac.or.th/databases/ethnicredb/research_detail.php?id=1029
(๓๐ กันยายน ๒๕๖๑).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.nesdb.go.th/download/plan12/แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่12.pdf>, (๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐).

๒. ภาษาอังกฤษ

Book

Alan A. Lew, C. Michael Hall, Allan M. Williams. **A Companion to Tourism**. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2004.

Cambridge. **Advanced Learner’s Dictionary**. 3rd edition. New York : Cambridge University Press, 2008.

Clifford Geertz. **The Interpretation of Cultures**. New York : Basic : Basic Books, 2000.

Everett C. Hughes. **On Work, Race, and the Sociological Imagination**. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1994.

Fredrik Barth. **Ethnic Groups and Boundaries**. Boston : Little, Brown and Company, 1969.

Greg Richards and Wil Munsters. **Cultural Tourism Research Methods**. UK: AMA Dataset, Preston, 2010.

Howell David W. **Passport: an introduction to the travel and tourism industry**, N.P: South Western Publishing, 1993.

Stanley Rudman. **Concepts of Person and Christian Ethics**. Cambridge : Cambridge

University Press, 1997.

Susan Pitchford. **Identity Tourism Imaging and Imagining the Nation**. United Kingdom: Emerald Group Publishing, 2008.

Stuart Hall, David Held and Tony McGrew. **Modernity and Its Future**. Cambridge : Polity Press, 1992.

Susan Pitchford. **Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation**. Bingley : Emerald Publishing Ltd., 2008.

Thomas Barfield. **The Dictionary of Anthropology**. Oxford : Blackwell Publisher, 1997.

Weber, M. **Economy and society: An outline of interpretive sociology**. Berkeley: University of California Press, 1978.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก บทความการวิจัย

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการ

ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์

ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาคผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย

วารสารพุทธมัจค์

JOURNAL OF BUDDHAMAGGA

ISSN 2630-0788 ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2563

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

ราคาเล่มละ 100 บาท

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
The Cultural Identity in Sustainable Tourism
in Mae Hong Son Province

พระมหาพรชัย สิริวโร

Phramaha Pornchai Sirivaro

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี

Phramaha Khwanchai Kittimedhi

ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

Khaimook Laopipattana

เพ็ญพรรณ เพ็ญพลอย

Penphan Fuangooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongrajavidyalaya University

E-mail: punepresi@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 21 กุมภาพันธ์ 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 8 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำภาครัฐ ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านสมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพ อัตลักษณ์ของชุมชน และวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว มี 3 ระดับคือ 1. อัตลักษณ์ทางกายภาพ คือ ลักษณะภายนอกที่แสดงออกผ่านบุคคล อุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น เครื่องนุ่งห่ม บ้าน เป็นต้น 2. อัตลักษณ์ทางจิตใจ คือลักษณะแรงจูงใจที่เกิดจากศาสนา ปลุกดันให้เกิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำบุญตักบาตร การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 3. อัตลักษณ์ทางปัญญา คือ ลักษณะที่แสดงออกทางวัตถุผ่านเครื่องหมาย สัญลักษณ์และรูปแบบวิถีชีวิต รวมถึงการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เช่น ภาษา การแพทย์ เป็นต้น

การค้นหาคำชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. มิติทางกายภาพ ได้แก่ คำพูดไพเราะ การแต่งกายสุภาพ มีการเล่นในชุมชนบ้านเรือนเป็นระเบียบ มีอาหารพื้นถิ่นที่สะอาด และการแต่งกายตามแบบชาติพันธุ์ 2. มิติทางจิตใจ ได้แก่ มีบุคลิกเคารพผู้ใหญ่ อ่อนน้อมผู้อื่น มีจิตใจกล้าหาญ และชอบทำบุญตักบาตร 3. มิติทางปัญญา ได้แก่ พูดภาษาชนเผ่าดั้งเดิม มีการเล่น มีการแพทย์ มีสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมและป้องกันสิ่งแปลกปลอม ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรมในชุมชน และมีศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและข้าวของเครื่องใช้ของชาติพันธุ์

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ABSTRACT

In this research, two objectives were purposely made: 1) to study and analyze the cultural tourist identity of Mae Hong son province, and 2) to develop the indicators of the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son province. This is a qualitative research done by the documentary analysis, in-depth interview, non-participatory observation and focus group. The key-informants were of fiscal and village leaders, members of community and tourists. The physical data and community identity were collected in order to analyze the required identity by which the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son was developed and then the descriptive analysis was respectively done.

In the research, it was obviously found that the tourist cultural identity consisted in three essential levels: 1) it refers to the physical identity where the external characteristics manifested in man, equipments and artificial materiality, cloth and shelter, for instance, 2) it refers to the mental identity; it basically means certain motivation gained from religion giving rise to ways of life and culture of living together, for example, alms-giving and respecting for elderly, and 3) it embraces the intellectual identity; this is exhibited through the materiality of certain symbolization and formative ways of life including the internal solution of problems in the community, language and medicine, for instance.

As far as the search for the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong son province was concerned, three levels of indicators were set up: 1) the physical dimension; this means sweet words, suitable dressing, community plays, orderly located shelter, clean local food and dressing in accordance with ethnicity, 2) the mental dimension; this means respecting for the elderly, humble manner, moral shame and moral dread, and meritorious action in alms-giving, 3) the intellectual dimension; one speaks of native tribe language, plays, medicine, preservation of culture and prevention of fake one, cultivation of community morality including setting up the centre for learning the ancient sites history and ethnicity belongings.

Keywords: the cultural identity, sustainable tourism, Mae Hong son

1. บทนำ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกพูดถึงมากขึ้นในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศผ่านการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ (Identity Tourism) ที่นำเสนอความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา (Susan Pitchford, 2008) โดยบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเป็นการรักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ แต่หากขาดการจัดการและการควบคุมที่ดีก็อาจทำให้เกิดผลด้านลบได้เช่นกัน (ธนากร เจริญศรี, 2557) และจากข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโต๋ซ่าในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551) ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก” และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกที่อาศัยตามที่ราบคือพวกพม่า เงี้ยว พวกลัวะ (ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

ชุมชนชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านชาวไทใหญ่ อำเภอฝาง เพราะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน เช่น มีภาษาพูดของตนเองว่า “ก่าไต” และภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า “ลิกไต” มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการเขียนจารึกไว้บนแผ่นลานหรือปับหนังสาบปีปลั่ง (สมุดข่อย) เล่มใหญ่ ปกจะลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ที่แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอนมีหนังสือธรรมะที่จารในใบลานและเขียนลงสมุดข่อยมากมาย ส่วนอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) จะใช้เฉพาะพวกคนเมืองเท่านั้น (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553) และมีวัฒนธรรมการแต่งกายคือเครื่องแต่งกายนิยมนุ่งผ้าซิ่นเป็นสีพื้น ไม่มีการต่อชายผ้าซิ่นทอหรือปักลายอย่าง ส่วนเสื้อเป็นแบบที่ชาวพม่าใส่ คือ สาบเสื้อด้านหน้าจะป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดุมด้านขวา มีทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว ตามคอและชายเสื้อนิยมปักฉลุ สำหรับผู้ชายนิยมสวมกางเกงแบบเตี้ยโย้ง หรือเตี้ยสะดอ แบบที่ชาวล้านนาใส่กัน เสื้อคอกลมแบบต่อแขนยาว ติดกระดุมผ้าด้านหน้าแบบเสื้อคนจีนมีของประจำกาย คือ ย่าม และดาบเงิน ไม่ว่าชายหรือหญิงเวลาออกนอกบ้าน มักพกผ้าหรือสวมหมวก ผู้หญิงไทใหญ่แต่งกายคล้ายพม่า นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ยาวกรอมเท้าใส่เสื้อทรงกระบอกแขนยาว เรียกว่า เสื้อปัก ตัวสั้นแคเอวหรือสูงกว่านิตหน้อย เก้ามทรงสูง เก้ามยให้ค่อนไปทางด้านหลัง ถ้าเป็นเด็กสาวรุ่นๆ จะหิวผมสั้นๆ ปกรหน้าผากแบบผมม้าของเด็กหญิงคนเมือง เมื่อมีครอบครัวแล้วจะเกล้าผมผมกันหมด ทรงผมถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ผมผมจะมีหวีประดับมุขหรือทองคำปักไว้อีกทีหนึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะ คนมีฐานะไม่สู้ดีหรือไม่ดีจะใช้หวีธรรมดาปักไว้ บางคนจะมีปิ่นทำด้วยทองคำประดับแก้วสีต่างๆ อีกด้วย (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

อีกชุมชนหนึ่งคือ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอฝาง เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจีนยูนนาน ในพื้นที่อำเภอฝาง ที่มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจีนยูนนานเด่นชัด มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์ถิ่นอายุชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชาการชี่ม้า และการศึกษารักษาสุขภาพด้วยลมปราณตามตำรับจีน และมีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอกหุบไหล่” ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีนยูนนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดิน

และกางเต็นท์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสำรวจบ้านของชาวเงินฮ่อในปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมามีการขยายพื้นที่บ้านและร้านค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (2959)

จากอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ช่วยส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คุณค่าชนิดนี้มีปรากฏอยู่ในทุกศาสนา ทุกระบบความเชื่อ ที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามความเชื่อและศาสนานั้นๆ ในความเชื่อดั้งเดิมของสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) และรูปแบบวิถีชีวิตที่ถูกพัฒนามาตามลำดับกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

บทความวิจัยนี้ตั้งใจองการนำเสนอแนวคิดอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ถูกบริหารจัดการด้วยรัฐและชุมชนผ่านชุมชนทั้ง 2 แห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านผาบ่องและบ้านสันติชล โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนของภาครัฐให้เป็นไปอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ประกอบด้วยงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และมีการศึกษาภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ประชากร/พื้นที่วิจัย กลุ่มประชากรประกอบด้วย 1) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ก. นายเสน่ห์ สายเย็นใจ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. นางเครือวัลย์ ธรรมายอดดี นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ประกอบด้วย ก. นายอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาบ่อง ข. นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ ผู้นำหมู่บ้านสันติชล ค. อภิสสิทธิ์ จันทร์โอภาส นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง ง. วีระชัย แสงทองอร่าม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ 3) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ก. พระสุเมธต์ศาสนิกิตต์ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. พระปลัดจิตตพัฒน์ อคฺคปญโญ วัดสวนธรรมภูสมะ เจ้าคณะตำบลปางหมูเขต 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. พระครูวิมลภาวนานานุศาสน์(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำวัว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ง. พระปลัดสุรเดช จิระธมโม เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน จ. คุณมงคล สิงห์คำวารกุล หมอชาวบ้านหมู่บ้านสันติชล ช. นางแสงจ่าง ชมพูใส อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง และ 4) นักท่องเที่ยวในหมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล จำนวน 10 คน

ส่วนพื้นที่การวิจัย ได้แก่ 1) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจินยูนนานในพื้นที่ อ.ปาย และ 2) ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

3. เครื่องมือในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ คือ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ 2) แบบสัมภาษณ์สมาชิกชุมชน 3) แบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว โดยมีหัวข้อการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลกับข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนและหมู่บ้าน ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนและหมู่บ้าน และใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย จึงได้มีรูปแบบการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่ชุมชนบ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม

4) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องจากการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ

5) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน

6) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

7) ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่

8) สรุปผลการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และรายงานผล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1) ในการวิจัยเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

2) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังหมู่บ้านผาป่องและหมู่บ้านสันติชล จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวตามเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ และเครื่องบันทึกเสียงมาตีความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากคำพูดของผู้นำภาครัฐ สมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยว ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์และเขียนบรรยายสรุป โดยได้จัดระบบหมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเรื่องกายภาพ จิตใจ ปัญญา

7. การสรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่วิเคราะห์จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและจากบทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปและเรียบเรียงเพื่อให้ทราบถึงมุมมองจากนักวิชาการ แล้วนำมาอภิปรายตามกระบวนการทำวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ผลการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีหลักแนวคิดสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดจากพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล โดยสรุปเป็นตารางดังนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของแนวคิด		
	ความหมาย	ประเภท	ลักษณะ
อัตลักษณ์	สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหนึ่งสิ่งหนึ่ง โดยมีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น	1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล 2. อัตลักษณ์ทางสังคม	- อัตลักษณ์ส่วนบุคคล เป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบมีอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง ความเป็นเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียวในตัว - อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับโลกหรือบริบทแวดล้อม
วัฒนธรรม	รูปแบบที่บุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมสร้างขึ้น และมีความสำคัญต่อชีวิต	1. วัฒนธรรมประเพณี 2. วิถีชีวิต 3. ภูมิปัญญา	-วัฒนธรรมประเพณีที่กลุ่มชนหรือสังคมสร้างสรรค์ขึ้นให้เกิดความงอกงามทางด้านจิตใจ -แนวทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย -ภูมิปัญญาที่สั่งสมประสบการณ์และสืบทอดกันไปตามยุคสมัย
การท่องเที่ยว	การสำรวจพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ และการเดินทางเพื่อพักผ่อน	1. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	- การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมุ่งศึกษาท้องถิ่น เรียนรู้ชุมชนลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ - การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในการสร้างองค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว องค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นการสร้างตัวบ่งชี้เพื่อวัดรูปแบบของอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อการประเมินคุณภาพของการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล รวมถึงตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดย่อย ดังตารางดังต่อไปนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
ตัวชี้วัด ด้าน พัฒนา อัตลักษณ์	วิถีชีวิตชัดเจน โดดเด่น	อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความ สามัคคี	-มีอาหาร ภาษา ประจำ ท้องถิ่น -มีอาชีพประจำท้องถิ่น -ไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น
ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม	วัฒนธรรมเข้มแข็ง	สืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถี ชีวิต ภูมิปัญญา	-รักษา สืบทอด ประเพณี
ด้านพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน	มีภูมิปัญญาที่สำคัญ	มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ	-พัฒนารูปแบบวิถีชีวิต - พัฒนาด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว - พัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดขององค์ประกอบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็น 3 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญา และการพัฒนาทางด้านกายภาพ จิตใจ และปัญญา เพื่อสร้างเป็น กรอบแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ดังนี้

จากกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา ผู้วิจัยได้กำหนดตัวประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจากการสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐและผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว ดังนี้

ดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
อัตลักษณ์ ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	1) มีภาษาท้องถิ่น 2) มีอาหารท้องถิ่น 3) มีการละเล่น 4) มีเครื่องนุ่งห่ม 5) มีสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด เป็นต้น 6) ความยั่งยืน มั่นคง ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตาม ค่านิยมและเทคโนโลยี
	2. จิตใจ	7) มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตร
	3. ปัญญา	8) มีอาชีพในชุมชน

		9) ความสามัคคี 10) สร้างรายได้พอเพียง 11) มีรายได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
วัฒนธรรม ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	12) คำพูดสุภาพ 13) การแต่งกายที่สุภาพ 14) การละเล่น 15) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ประเพณีและมีการแสดงทางด้านประเพณีในพื้นที่
	2. จิตใจ	16) เคารพและอ่อนน้อมผู้อื่น 17) มีจิตใจกลัวบาป 18) มีค่านิยมมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ
	3. ปัญญา	19) รักษาธรรมชาติ 20) ปลูกฝังค่านิยมด้านศีลธรรม 21) อนุรักษ์วัฒนธรรม และ ปกป้องกัน วัฒนธรรม แปลกปลอม 22) วัฒนธรรมชนเผ่าได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง
การท่องเที่ยว ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	23) สวมเสื้อผ้าท้องถิ่น 24) ร่วมการละเล่นท้องถิ่น 25) กินอาหารท้องถิ่น 26) ชมวัด 27) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น
	2. จิตใจ	28) ทำบุญตักบาตร
	3. ปัญญา	29) เข้าใจด้านประวัติศาสตร์ 30) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น 31) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน หลังจากศึกษาแล้วได้พบความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากข้อมูลการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีรูปแบบของการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำมาเสนอ อย่างประเพณีปอยหลวง เหลิน สิบเอ็ดที่พยายามนำเสนอประเพณีการออกพรรษาของชาวไทใหญ่ที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น (ขวัญภา สุขคร และคณะ, 2557) เป็นการนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมผ่านการศึกษาความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ในแง่ของความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วิทยาการต่างๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบกันมาทางสังคม รวมถึงคุณค่าต่างๆ ทางด้านจิตใจอันส่งต่อกันมา ซึ่งการพัฒนาารูปแบบดังกล่าวนี้ทำให้เกิดลักษณะการท่องเที่ยวที่สื่อผ่านลักษณะทางวัฒนธรรม 2 แบบ คือ 1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการความหวงแหน

วัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์) 2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วย มีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่าง (เสนห์ สายเย็นใจ, 2560: สัมภาษณ์) และไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) ภาครัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วย มีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (พระสมุณห์ ศาสนกิตต์, 2560: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาในพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนทั้ง 2 แห่ง คือ หมู่บ้านผาป้องของชาวไทยใหญ่ และหมู่บ้านสันติชลของชาวจีนยูนนาน จึงพบลักษณะการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนผ่านการจัดการท่องเที่ยว คือ

1) หมู่บ้านผาป้องของชาวไทยใหญ่ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ โดยผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือน้ำพุร้อนผาป้อง เรียกอีกชื่อว่า บ่อน้ำแร่ผาป้อง มีกาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาป้อง ตั้งอยู่ ณ ลานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาป้อง เปิดทุกวันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึงอาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง (แสงจ่าง ชมพูใส, 2560: สัมภาษณ์) และมีศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยวข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนาปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายนจะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอันเก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย (อมร ศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

2) ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ จุดเริ่มต้นมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้จัดการตัวเอง มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยว มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู ไชว้หนักท่องเที่ยว การสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนนาน เมนูยอดนิยม ได้แก่ ชาหมู หมั่นไถว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ยำสว่น้อยยูนนาน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รองเท้าจีนยูนนานดั้งเดิม หยก เครื่องรางต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการโล่ชิงช้าแบบชาวเขา การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลั้งลมปราณเป็นวิธีประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคภัยที่มีอยู่ และมีจุดชมวิวยุทธนุไหล ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆไหลมารวมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนคนจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมารวมกัน เป็นการสื่อความให้เห็นรูปคนจีนบ้านสันติชลแห่งนี้ด้วย (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

วัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีลักษณะการอนุรักษ์ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชนโดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและที่สำคัญสร้างความสำเร็จให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กรอบการจัดการ 3 แบบ คือ

1) อัตลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต คือลักษณะการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความสามัคคี มีอาหาร ภาษา ประจำท้องถิ่นมีอาชีพประจำท้องถิ่น รักถิ่นฐาน รักษาอาชีพเดิมไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น

2) วัฒนธรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณี คือลักษณะการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา มีการรักษา สืบทอดประเพณี

3) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือลักษณะภูมิปัญญา มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตไม่ให้เป็นไปตามกระแสสังคมและเทคโนโลยี มีการพัฒนา ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และมีการพัฒนารูปร่างท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

2. การพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้วิเคราะห์จากตัวชี้วัด 3 รูปแบบ คือ

1) ด้านกายภาพ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาคารบ้านเรือน ตัวอาคาร ตัวตึกต่างๆ จะเป็นสองสามชั้นขึ้นไป เขาเรียกว่า จองพารา เป็นเอกลักษณ์ของคนแม่ฮ่องสอน พระประธานในโบสถ์ในวิหารได้อธิพลจากพม่าจะเป็นทรงไทใหญ่ การแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร ศิลปะ บ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณี ทางเชียงใหม่ ลำพูน เวลบบวชนแควก็จะไปอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ลูกแก้ว แต่ในหมู่บ้านผาบ่องเรียกว่า ส่างลอง คือเด็กที่จะมาบวชเป็นสามเณรถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอน (พระสมุณห์ศาสนกิตต์, 2560: สัมภาษณ์)

ในหมู่บ้านผาบ่องวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแสดงออกถึงการแบ่งปัน มีบ่อน้ำสำหรับการดูแลผู้เดินทาง การแต่งกายของชาวไทใหญ่มีภาษาของตนเอง จะมีการสื่อสารด้วยคำพูดไทใหญ่ เช่น หากมีงานบุญเรียกว่า “สึละอ่อง” ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในพื้นที่ไทใหญ่ มีเครื่องแบบการแต่งกายแบบไทใหญ่ และอาหาร อย่างแกงฮังเล เป็นเอกลักษณ์ของไทใหญ่ และอาหารจะเน้นจำพวกผัก เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เพราะอาหารของชาวไทใหญ่ จะแตกต่างจากอาหารของคนเมืองคือ ไม่ค่อยใช้น้ำมัน หากใช้จะใช้น้ำมันแต่น้อย ไม่ใช้กะทิ ชาวไทใหญ่จะกินแต่ผัก หมู ปลา จะเป็นปลาที่ได้มาจากแม่น้ำ หรือซื้อจากตลาดทั่วไป กินแกงธรรมดา คนไทใหญ่ไม่นิยมกินกะทิ จะเอาไว้ทำขนมอย่างเดียว เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (อมรศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านสันติชลปรากฏผ่านบ้านดิน บ้านดินจะสามารถเข้าอยู่อาศัยได้ คนที่นั่นถือว่าการอยู่บ้านดินสุขภาพจะดี บ้านดินจึงเป็นการรักษาสุขภาพมากกว่าที่ก่อสร้างจากดินที่อยู่สบายในสภาพอากาศเย็นและร้อนเท่านั้น และภายในหมู่บ้านยังมีบริหารให้เช่าเครื่องแต่งกายแบบชาวจีนยูนนาน เช่น มีชุดราชวงศ์ฮั่นให้เช่าใส่และมีชุดมากมาย มีชุดชุดสำหรับเช่าถ่ายรูป ใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนนาน เช่น ยิงธนู ยิงหน้าไม้ ชี่ม้า และใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร อีกทั้งอาหารแบบชาวจีนยูนนานที่เน้นสมุนไพรแบบจีน เช่น หมานไถ้ว ไก่ดำตุ๋นยาจีน (บุญหล่อ หล่ออริวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

2) ด้านจิตใจ ในหมู่บ้านผาบ่อง มีการแสดงอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมองว่าความดี ความเชื่อเรื่องการไม่ทำบาป ความเชื่อในเรื่องการไปสูนิพพาน เป็นที่มาของประเพณีไต่สิบสองเดือน ตั้งแต่เดือนหนึ่ง เดือนอ้าย ถึงเดือนสิบสอง ทำบุญกันทุกเดือนจึงมีการจัดสรรให้เกิดรูปแบบ

การท่องเที่ยวในแต่ละเดือน เช่นเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทำข้าวหยาญ เป็นการนำเสนอประเพณีแก่นักท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงการเคารพนับถือกันในห้องบ้าน และเป็นการรวมตัวกันของญาติหลาย ๆ หมู่บ้าน หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เพื่อทำข้าวหยาญแล้วก็นำไปแจกหมู่บ้านอื่น เอาไปแจกผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรานับถือ ถ้ามีจำนวนข้าวหยาญเยอะก็จะนำไปแจกยังหมู่บ้านอื่น (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่หมู่บ้านสันติชลมีพื้นฐานมาจากชาวจีนยูนานจึงพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมแบบไทย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นชนจีนยูนานไว้ เช่นความกตัญญู แม้แต่เยาวชนที่ไปทำมาหากินที่อื่นยังคงมีความกตัญญูต่อบ้านเกิด ด้วยการกลับมาสร้างศาลเจ้าไว้เป็นสถานที่ไหว้เคารพบรรพบุรุษของคนจีนยูนาน หากหมู่บ้านหรือโรงเรียนขาดเหลืออะไรก็จะช่วยกันจัดหา โดยคนจีนยูนานในไทยก็เหมือนคนไทย พยายามกลมกลืนกับวิถีชีวิตแบบไทย ขณะเดียวกันก็รักษาอัตลักษณ์ของคนจีนยูนานมีการแสดงให้เห็นผ่านชุดแต่งกายของคนจีนยูนานที่จะใส่ในวันที่มีการประกอบพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนาน และนำมาให้นักท่องเที่ยวได้เช่าใส่ เพื่อเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวจีนยูนานผ่านด้านความเชื่อด้านศาสนา (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) และยังมีการสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อของจีนยูนานและของชาวไทยเข้าด้วยกันมีการเข้าวัดและทำบุญตักบาตรเช่นเดียวกับที่คนไทยทำ เกิดการผสมผสานเข้ากันเป็นอย่างดีในแง่ของความเชื่อและศาสนา

3) ด้านปัญหา หมู่บ้านผาป้องจะมีความพร้อมเพียง ความเสียสละ โดยผู้นำชุมชนนั้นมีคุณธรรมสามารถโน้มน้าวจิตใจชาวบ้าน โน้มน้าวเครือข่ายให้มาร่วมจัดการพื้นที่ให้กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ที่ใหญ่ มีบ่อน้ำร้อน มีโรงหีบน้ำมันงา มีที่ทำถั่วลิสงสายสีเอ ศูนย์รักษาวัฒนธรรมประเพณี เช่น ปอยอ่องจ๊อด อันนี้จะเป็จุดเด่นของแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่บริบท คือการเดินทางเข้ามามันยากลำบาก จึงทำให้สิ่งแปลกปลอมข้างนอกเข้ามายาก เพราะคนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย (เครือข่าย ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) โดยชุมชนต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเขาถือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน

ส่วนหมู่บ้านสันติชลมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีต่อกันเหมือนครอบครัวใหญ่อย่างบ้านไผ่มีงานแต่ง ทุกคนก็ต้องไปร่วมงาน งานศพทุกคนก็ต้องไปช่วยกัน แต่เดิมหมู่บ้านถูกมองว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด เป็นหมู่บ้านที่พิกยาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สมัยก่อนคนในหมู่บ้านสันติชลจะอยู่ยาก จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อเจรจากับหน่วยงานรัฐในการหาทางออกให้ชุมชน จนเกิดการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้าน รวมถึงศึกษาดูงานเรื่องท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่สะลอง บ้านจันแลศูนย์กระจงเงาที่เชียงราย บ้านแม่กำปอง บ้านรักไทยที่แม่ฮ่องสอนและกลับมาพัฒนาหมู่บ้าน โดยรวมตัวกันสร้างรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่มีตัวตนของชาวจีนยูนาน (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) มีเป้าหมายคือความสำเร็จของชุมชนโดยยกวัฒนธรรมแบบจีนยูนาน มีชุดการแต่งกายของคนจีนยูนานมาแสดงไว้ ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนานชั้นสูง การละเล่น เช่น ชิงช้ายูนาน ก็ถูกนำมาสร้างไว้ให้นักท่องเที่ยวมาลองสัมผัสเล่นได้จริง มีการแพทย์โบราณแบบจีนเรียกว่า เปิดจุด เปิดจักกะ เป็นการเปิดให้พลังเดินทางไปทุกส่วนของร่างกาย มีการปรับให้ธาตุทั้ง 4 สมดุลกัน และที่นี้ก็มีกรนวดและถ่ายทอดพลังและชาจีนสมุนไพรสำหรับบำรุงร่างกาย (มงคล สิงห์คำ วรวรกุล, 2560: สัมภาษณ์)

6. บทสรุป

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พิจารณาผ่านรูปแบบอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางวัฒนธรรม และมีการอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน และการค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. กายภาพ ประกอบด้วยการมีเครื่องแต่งกายตามชนเผ่า มีวิถีวัฒนธรรม มีบ้านเรือนตามชนเผ่า มีภาษาถิ่น มีอาหารตามชนเผ่า มีการรักษาธรรมชาติ 2. จิตใจ ประกอบด้วยการมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความรักและหวงแหนวัฒนธรรม และมีความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนา 3. ปัญญา ประกอบด้วยมีการศึกษาวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแก่เยาวชน รู้จุดแข็ง จุดอ่อนและการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีความภาคภูมิใจในชนเผ่า

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญ และช่วยกันรักษาไว้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหามาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

2. หน่วยงานภาครัฐ

1) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

2) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

3) ฝ่ายมนุษยและสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

4) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

3. หน่วยงานภาคเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

4. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิดรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รูปแบบวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนา การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

5. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

- 1) การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย
- 2) การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กันทนา แก้วศรี. (2553). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่งเทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ขวัญภา สุขคร และคณะ. (2557). ประเพณี อารยธรรมล้านนา: คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ. แม่ฮ่องสอน: โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.

พรรณปพร ภิรมย์วงศ์.(2552). ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีผู้ไทบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระพล ทองมา และคณะ. (2554). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ออน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). ตำนานเมืองเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

สร้อยดี อ่องสกุล. (2551). ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง. (2556). เอกสารการประชุมประจำปี 2556. แม่ฮ่องสอน : องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

วารสาร

ธกร เจริญศรี. (2557). “การจัดการการท่องเที่ยวในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม”.

วารสารวิชาการ Veridian 7, 3 (กันยายน-ธันวาคม) : 728-739.

โสวัตรี ณ ถกลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง. (2552). “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฉบับที่ 350 ปี: 51-61.

เว็บไซต์

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2561). ที่ว่าการปกครองอำเภอป่าใจ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2561 จาก <http://www.amphoejai.go.th/about.php>.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). แม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2562 จาก <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/แม่ฮ่องสอน/106>.

บทสัมภาษณ์

เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรม ชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

พระสุเมธต์ศาสนกิตต์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

มงคล สิงห์คำวรารกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

แสงจำง ชมพูใส, อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

อมร ศรีตระกุล, กำนันบ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Greg Richards and Wil Munsters. (2010). *Cultural Tourism Research Methods*. UK: AMA Dataset, Preston, 2010.

Susan Pitchford. (2008). *Identity Tourism : Imaging and Imaging the Nation*. UK : Emerald Publishing Limited.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมระดับวิชาการที่คาดว่าจะได้รับจากการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.๑ จัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการระดับชาติ และนานาชาติเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้สอดคล้องกับรายวิชาที่ทำการเรียนการสอน หรือภายในสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และส่วนงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ องค์กรความรู้ใหม่ที่ได้จากการทำวิจัยสามารถนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอน และทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๑.๓ จัดกิจกรรมเสวนาวิชาการเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นไปที่เรื่องของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสังคมไทย ควรมีรูปแบบ และการจัดการอย่างไร อะไรคืออุปสรรค ปัญหา และอะไรคือทางแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. กิจกรรมการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

๒.๑ จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและประเพณีทางด้านศาสนา และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แก่กลุ่มเป้าหมายทั้งรัฐ หน่วยงาน วัฒนธรรม เอกชน และชาติพันธุ์ในพื้นที่ เพื่อทราบรูปแบบและการบริหารจัดการ

๒.๒ จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแก่ชาติพันธุ์ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของชนเผ่า และภูมิปัญญาพื้นถิ่น ตลอดจนทำให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันว่าดำเนินการและจัดการอย่างไร เพื่อสร้างการตระหนักรู้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๓ จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ความเป็นชาติไทย และการได้ร่วมรักษา หวงแหนวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของชาติ เพื่อสร้างการสืบต่ออย่างยั่งยืนต่อไป

๒.๔ จัดกิจกรรมรณรงค์การท่องเที่ยวอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทำให้เห็นสังคมพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันแบบหลายชาติพันธุ์ และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ	ผลที่ได้รับจากโครงการ
๑. เพื่อศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว	กิจกรรมที่วางแผนไว้มีดังนี้ ๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส ๒. เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือตำราวิชาการ เอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ๓. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีขั้นตอนดังนี้ ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้เป็นหมวด เช่น ๑. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ๒. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม ๓. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว ๔. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว	ผลที่ได้รับจากโครงการมีดังนี้ ๑. ทราบลักษณะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๒. อาจารย์และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ไปใช้สอนและสนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้ ๓. หน่วยงาน องค์การของภาครัฐ และเอกชนสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไปใช้ประโยชน์ได้
๒. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	กิจกรรมที่วางแผนไว้มีดังนี้ ๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญที่มีเนื้อตรงตามวัตถุประสงค์ซึ่งได้แก่หนังสือ เอกสารงานวิจัย บทความวิชาการใน ด้านที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีขั้นตอนดังนี้ ๑. ศึกษาข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้ ๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้ ๓. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปสู่การสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๔. ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐในพื้นที่	ผลที่ได้รับจากโครงการมีดังนี้ ๑. ทราบหลักอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒. สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปใช้ประโยชน์ในเรื่องการบริหารจัดการ และตรวจสอบ

	<p>๒. เตรียมจดหมายขอสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ / ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม / สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม</p> <p>๓. เตรียมชุดสัมภาษณ์</p>	<p>จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ / ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม / สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม</p> <p>๕. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่</p>	<p>ข้อบกพร่อง แก้ไขปัญหา อย่างเป็นระบบ</p> <p>๓. อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไปใช้สอนและสนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้</p> <p>๔. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ไปแก้ปัญหาสังคมได้</p>
<p>๓. เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน</p>	<p>กิจกรรมที่วางแผนไว้มีดังนี้</p> <p>๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญที่มีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์และบทสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ / ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม / สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม</p>	<p>กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีขั้นตอนดังนี้</p> <p>๑. ศึกษาข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้</p> <p>๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้จากบทสัมภาษณ์</p> <p>๓. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปสู่การสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อสร้างตัวชี้วัดในมิติทางด้านจิตใจ ร่างกายและปัญญา</p>	<p>ผลที่ได้รับจากโครงการมีดังนี้</p> <p>๑. สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปประยุกต์ใช้ จนสามารถทำให้ชุมชนชาติพันธุ์มีความยั่งยืน มีนักท่องเที่ยวสนใจมากยิ่งขึ้น</p> <p>๒. อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไปใช้สอนและสนับสนุนเสริมหลักสูตรได้</p> <p>๓. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตาม</p>

		<p>วัตถุประสงค์นี้ไปเป็นแนวทางในการการพัฒนาการท่องเที่ยว แล้วทำให้เกิดประโยชน์ ดังนี้</p> <p>๑) ช่วยให้สังคมสนใจวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น</p> <p>๒) มีหลักปฏิบัติสำหรับชุมชนชาติพันธุ์ที่ต้องการพัฒนาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง และหน่วยงานรัฐในการให้การสนับสนุนส่งเสริมและประชาสัมพันธ์</p> <p>๓) ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวนั้นมีตัวชี้วัด ๓ มิติคือ มิติทางด้านจิตใจ มิติทางด้านร่างกาย มิติทางด้านปัญญา การจะพัฒนาอัตลักษณ์ดังกล่าวจึงต้องมุ่งเน้นทั้ง ๓ มิติ</p> <p>๔) ทำให้คนในสังคมมองเห็นและสนใจการท่องเที่ยววัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น</p> <p>๕) ช่วยทำให้สังคมร่วมกันแสวงหาความรู้เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว การรักษาชาติพันธุ์ รวมถึงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของไทยให้ได้รับการสืบทอดอย่างจริงจังยิ่งขึ้น</p>
--	--	---

๑๓๕

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ภายใน ๘๐๗๓, E-mail : budrsin@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

วันที่

พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน

ด้วย พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ความทราบแล้วนั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือการวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือการวิจัยนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย การศึกษา และการบริการวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบล ลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

พศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเดียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๔ ชุด
๒. โครงการวิจัย จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ความทราบแล้วนั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัยนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย การศึกษา และการบริการวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และอนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบล ลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

พศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอความช่วยเหลือข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างงานวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ความทราบแล้วนั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า หน่วยงานของท่านมีข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุมัติขอความช่วยเหลือข้อมูลประกอบการวิจัย เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย การศึกษา และการบริการวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุมัติขอความช่วยเหลือ และอนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๗/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบล ลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

พศศิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด
๒. โครงการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ความทราบแล้วนั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวิจัยเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย การศึกษา และการบริการวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และอนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อมา ณ โอกาส นี้

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก

แบบตอบคำถามเลขที่

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย
เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ชุดที่ ๒ ผู้นำในพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :

- (1) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (2) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม
- (3) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม
- (4) นักท่องเที่ยว

คำชี้แจง

๑. การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

๓. ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้รับแบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

๔. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ขออนุโมทนาและขอบคุณในความอนุเคราะห์ข้อมูลประกอบการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

(พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.)

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑. ชื่อ-นามสกุล อายุ
- ๒. อาชีพ
- ๓. ตำแหน่งในชุมชน/หมู่บ้าน
- ๔. ชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน/หมู่บ้าน

- ๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในชุมชน/หมู่บ้าน มีกี่แบบ (เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ / การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน)แต่ละแบบเกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ อย่างไร
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- ๒. กระบวนการ/วิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้านเป็นอย่างไร เน้นกระบวนการใดเป็นพิเศษหรือไม่
.....
.....
.....
.....
.....

- ๓. ผลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน **ในปัจจุบัน** เป็นอย่างไร
 - ๓.๑ ได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือนักท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะอะไร
.....
.....
.....
.....
.....

๓.๒ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๓.๓ มีปัญหา/อุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน หรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....

๔. ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน ได้อาศัยแนวคิด/หลักการใดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หรือไม่ หากมี คือแนวคิดใด

.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ
ชุมชน/หมู่บ้าน

๑. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน คืออะไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชน/หมู่บ้าน **ในปัจจุบัน** มีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบเป็นอย่างไร โคนจำแนกเป็นองค์ประกอบด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๓. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชน/หมู่บ้าน **ในอนาคต** ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบ**ควร**เป็นอย่างไร โดยจำแนกเป็นองค์ประกอบ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน ในด้านวัตถุและด้านจิตใจ มีความแตกต่างกันในด้านประโยชน์หรือข้อดี และข้อเสีย อะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่า **ตัวชี้วัด**อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....

๖. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคุณค่าอย่างไร เพราะอะไร (เช่น คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตใจ เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้หรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

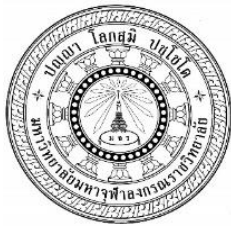
.....

ผู้ประสานงาน

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. โทรศัพท์ ๐๘๘-๘๕๘๘-๒๔๕

หมายเหตุ ท่านสามารถส่งคำตอบได้ ๒ วิธี

๑. ตอบคำถามโดยเขียนคำตอบลงในกระดาษคำตอบที่เตรียมไว้ให้ (ส่งคำ
หน่วยงานท่านหรือผู้ประสานงานโดยตรง)
๒. พิมพ์คำตอบแล้วส่งคำตอบผ่าน E-mail: nutsptieo2011@gmail.com

แบบตอบคำถามเลขที่

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ชุดที่ ๑ ผู้นำภาครัฐ

ผู้ให้สัมภาษณ์ :

- (5) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (6) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม
- (7) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม
- (8) นักท่องเที่ยว

คำชี้แจง

๑. การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

๓. ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้รับแบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

๔. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ขออนุโมทนาและขอบคุณในความอนุเคราะห์ข้อมูลประกอบการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

(พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.)

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
--

๕. ชื่อ-นามสกุล
๖. อาชีพ
๗. ตำแหน่งในองค์กร
๘. สังกัดองค์กร

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
--

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีกี่แบบ แต่ละแบบเกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ อย่างไร
(เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ / การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน)
.....
.....
.....
.....
.....
๒. กระบวนการ/วิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอย่างไร
เน้นกระบวนการใดเป็นพิเศษหรือไม่
.....
.....
.....
.....
.....
๓. ผลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน เป็นอย่างไร
๓.๑ ได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากนักท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะอะไร
.....
.....
.....
.....
.....

๓.๒ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๓.๓ มีปัญหา/อุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....

๔. ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้อาศัยแนวคิด/หลักการใดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวหรือไม่ หากมี คือแนวคิดใด

.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน คืออะไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปัจจุบัน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบเป็นอย่างไร โดเนจำแนกเป็นองค์ประกอบด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในอนาคต ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบควรเป็นอย่างไร โดยจำแนกเป็นองค์ประกอบด้าน วัตถุ และด้านจิตใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในด้านวัตถุและด้านจิตใจ มีความแตกต่างกันในด้านประโยชน์หรือข้อดี และข้อเสีย อย่งไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่า ตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคุณค่าอย่างไร เพราะอะไร (เช่น คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตใจ เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้หรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้ประสานงาน

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. โทรศัพท์ ๐๘๘-๘๕๘๘-๒๔๕

หมายเหตุ ท่านสามารถส่งคำตอบได้ ๒ วิธี

๓. ตอบคำถามโดยเขียนคำตอบลงในกระดาษคำตอบที่เตรียมไว้ให้ (ส่งคำ
หน่วยงานท่านหรือผู้ประสานงานโดยตรง)

๔. พิมพ์คำตอบแล้วส่งคำตอบผ่าน E-mail: nutsptieo2011@gmail.com

แบบตอบคำถามเลขที่

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชุดที่ ๓ สมาชิกในชุมชน/หมู่บ้าน

ผู้ให้สัมภาษณ์ :

- (9) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (10) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม
- (11) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม
- (12) นักท่องเที่ยว

คำชี้แจง

๑. การวิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ทำขึ้นเพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

๓. ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้รับแบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

๔. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ขออนุโมทนาและขอบคุณในความอนุเคราะห์ข้อมูลประกอบการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

(พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.)

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๙. ชื่อ-นามสกุล อายุ
- ๑๐. อาชีพ
- ๑๑. ตำแหน่งในชุมชน/หมู่บ้าน
- ๑๒. ชุมชน/หมู่บ้าน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน/หมู่บ้าน

- ๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในชุมชน/หมู่บ้าน มีกี่แบบ (เช่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม / การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ / การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน) แต่ละแบบเกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ อย่างไร
.....
.....
.....
.....
.....
- ๔. กระบวนการ/วิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน เป็นอย่างไร
เน้นกระบวนการใดเป็นพิเศษหรือไม่
.....
.....
.....
.....
.....
- ๕. ผลการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน **ในปัจจุบัน** เป็นอย่างไร
๓.๑ ได้รับการยอมรับในฐานะแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากนักท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะอะไร
.....
.....
.....
.....
.....

๓.๒ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๓.๓ มีปัญหา/อุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน หรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....

๔. ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน ได้อาศัยแนวคิด/หลักการใดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หรือไม่ หากมี คือแนวคิดใด

.....
.....
.....
.....

๕. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนหรือไม่ เพราะอะไร

.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ
ชุมชน/หมู่บ้าน

๑. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวของชุมชน/หมู่บ้าน คืออะไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชน/หมู่บ้าน **ในปัจจุบัน** มีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบเป็นอย่างไร โดนจำแนกเป็นองค์ประกอบด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของชุมชน/หมู่บ้าน **ในอนาคต** ควรประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบ**ควร**เป็นอย่างไร โดยจำแนกเป็นองค์ประกอบ ด้านวัตถุ และด้านจิตใจ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน ในด้านวัตถุและด้านจิตใจ มีความแตกต่างกันในด้านประโยชน์หรือข้อดี และข้อเสีย อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่า **ตัวชี้วัด**อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านคิดว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคุณค่าอย่างไร เพราะอะไร (เช่น คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านจิตใจ เป็นต้น)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

ท่านมีข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้หรือไม่ ? อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้ประสานงาน

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. โทรศัพท์ ๐๘๘-๘๕๘๘-๒๔๕

หมายเหตุ ท่านสามารถส่งคำตอบได้ ๒ วิธี

๕. ตอบคำถามโดยเขียนคำตอบลงในกระดาษคำตอบที่เตรียมไว้ให้ (ส่งคำ
หน่วยงานท่านหรือผู้ประสานงานโดยตรง)

๖. พิมพ์คำตอบแล้วส่งคำตอบผ่าน E-mail: nutsptieo2011@gmail.com

๑๕๘

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล

၈၆၈

ภาคผนวก ข แบบสรุปโครงการวิจัย

เลขที่สัญญา	ว.๒๕๘/๒๕๖๐
ชื่อโครงการวิจัย	การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ผู้วิจัย	๑. พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร. หัวหน้าโครงการ ๒. พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร. ผู้ร่วมวิจัย ๓. ดร.ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา ผู้ร่วมวิจัย ๔. ดร.เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย ผู้ร่วมวิจัย

ความเป็นมาของการวิจัย

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกนำเสนอในแง่ของ “การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์” (Identity Tourism) ปรากฏบนฐานของการเข้าใจรูปแบบวิถีชีวิตผ่านลักษณะการท่องเที่ยวที่นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวดังกล่าวมีรูปแบบที่เน้นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ ซึ่งแสดงออกในแง่ของความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) อันถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติ เนื่องจากการสร้างความเป็นอันเดียวกันระหว่างกลุ่มแต่ละกลุ่มที่เป็นศัตรูกัน แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดในการหลอมรวมทุกอย่างนำไปสู่ผู้นำและเหตุการณ์ที่สร้างผู้นำทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอออกมา และส่วนที่สื่อถึงความเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยมองถึงอัตลักษณ์ของบุคคลที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้นอย่างเป็นธรรมชาติ กล่าวคือ ชนพื้นเมืองรัฐวิญญูแลสิ่งแวดล้อม พวกเขาใส่ใจธรรมชาติที่พวกเขาอาจไม่ใส่ใจ เราจะเห็นว่าคนเหล่านี้พยายามจะเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงนั้นไม่ได้เป็นความซับซ้อนแต่อย่างใด แต่เป็นส่วนของการมีจิตใจที่ดิ้นรนและต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชนชาตินั้น

จากข้อพิจารณาทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโตช้าในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด แต่ปัจจุบัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก” และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือ ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกทับกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกเขาอาศัยตามที่ราบคือพวกพม่า เงี้ยว พวกลาวะ

(ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยมาอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จนเป็นที่มาของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาของไทยใหญ่เป็นภาษาไทยดั้งเดิม คำบางคำไปพ้องกับภาษาพูดของสุโขทัยและไทยลาวชาวเวียงจันทร์ เช่นคำว่า หมากหนูนหมากกลาง (ขนุน) ไทยใหญ่ก็ใช้แบบเดียวกันกับภาษาสุโขทัย และคำว่า เห็ดหยัง แปลว่า ทำอะไร ก็คล้ายกับภาษาไทยลาวและภาคอีสาน เมื่อพูดต่อกันเป็นประโยคเราอาจฟังไม่รู้เรื่องแต่หากแยกเป็นคำเดี่ยว ๆ จะเข้าใจได้ง่าย โดยชาวไทยใหญ่ชอบเรียกตัวเองว่า ไตร ที่แปลว่า เจริญ ซึ่งเป็นที่ชนชาติอื่นเรียก อาจเป็นเพราะชาวไทยใหญ่โบราณนั้นอพยพมาจากเมืองเจียวหรือจิวในดินแดนไทยเดิมก็ได้

ลักษณะการแสดงออกผ่านประเพณี โดยประเพณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ เห็นได้ชัดเจนจากประเพณีในรอบปีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดที่ให้ความสำคัญกับการถวายสิ่งของเพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นผลบุญกุศลให้กับครอบครัวและบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวของทุกชนชาติ เช่น ประเพณีกินวอหรือประเพณีปีใหม่ชนเผ่าลีซอ เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีความหลากหลายอันกลาย “จุดขาย” ที่น่าสนใจด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่นิยมทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบไปด้วยชุมชนที่หลากหลายและมีบทบาทเด่นด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การเลือกพื้นที่วิจัยจึงมีความสำคัญต่อคำถามข้างต้นพอสมควร เพราะพื้นที่ที่วิจัยนั้นนอกจากจะต้องสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแล้ว ยังต้องสะท้อนได้ถึงความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย นี่จึงเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญในการเลือกพื้นที่วิจัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนบ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง ด้วยเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่นชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ที่ผู้คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืนและมีความสุข จนกระทั่งเกิดศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ (เฮินไต) สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ จากความคิดริเริ่มของกลุ่มคนที่อยากจะทำอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยใหญ่ นำโดยกำนันอมร ศรีตระกูล กำนันตำบลผาบ่อง ซึ่งเสียสละพื้นที่ของตนเองเพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ เพราะเห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย และการสร้างอาคาร บ้านเรือนที่ไม่ค่อยมีการสร้างแบบเก่าดังอดีต ส่งผลให้บ้านเฮินไตแบบคนสมัยก่อนไม่ค่อยมี หรือแทบจะไม่มีเลยในปัจจุบัน กำนันอมรจึงได้ประชุมปรึกษารื้อกับกลุ่มอนุรักษ์บ้านไทยใหญ่ มีการแบ่งหน้าที่กัน เพื่อศึกษาหาข้อมูลของบ้านไทยใหญ่ดั้งเดิมจากผู้สูงอายุในตำบลผาบ่อง และได้สร้างบ้านไทยใหญ่ (เฮินไต) ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ รวบรวมโบราณวัตถุ เกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ และรูปภาพ ที่สะท้อนวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ คติ ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยใหญ่ไว้ และยังใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับประชาชน นักเรียน นักศึกษา ที่สนใจวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่ในอดีต ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับอนุชนคนรุ่นหลัง ให้รู้จักหวงแหนความเป็นอัตลักษณ์ของตน รวมถึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย

อีกชุมชนหนึ่งคือ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจิ้นยูนนาน ในพื้นที่อำเภอปาย ที่มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจิ้นยูน

นานเด่นชัด โดยบ้านสันติชลจึงเต็มไปด้วยวัฒนธรรมจีน มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์กลิ่นอายชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชา อาหารจีนแบบยูนนาน การขี่ม้า และการศึกษาการรักษาสุขภาพด้วยลมปราณตามตำรับจีน และมีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอกหยุนไหล” ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีนยูนนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดินและกางเต็นท์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ในงานวิจัยนี้จะได้นำเสนอทั้งสองชุมชนนี้แม้จะต่างอำเภอ แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถ “ดึง” ความเป็นวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์เป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวได้อย่างดี จนมีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่กระทรวงวัฒนธรรมยกให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญคือ ทั้งสองชุมชนมี “สิ่งสำคัญ” ที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย ซึ่ง “สิ่งสำคัญ” นี้เป็นเงื่อนไขจำเป็นอย่างไรนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นต่อไป

ผลการศึกษา

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว โดยหากพิจารณาจะพบแนวคิดบนความเข้าใจบนลักษณะที่แสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศ ซึ่งรูปการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ผ่านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา การแต่งตัว อาหาร ศิลปะ เป็นต้น โดยมีรูปแบบแนวคิดหลักของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวใน ๒ แบบ คือ ๑. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการนำเสนอการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการความห่วงแหนวัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ๒. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วยมีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดงาน กำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ

การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยลักษณะการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลายรูปแบบทั้งการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัย, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่สิ่งที่ถือว่าเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านชุมชนบ้านผาบ่อง ซึ่งมีอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ มีรูปแบบการจัดการการ

ท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ น้ำพุร้อนผาบ่อง เรียกอีกชื่อว่า บ่อน้ำแร่ผาบ่อง มี กาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาบ่อง ตั้งอยู่ ณ สถานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาบ่อง เปิดทุก วันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึง อาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง และมีศูนย์วัฒนธรรมไทใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยว ข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนา ปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ การเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายน จะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอัน เก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย

ขณะที่ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อ ซึ่งได้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบ สานวัฒนธรรมจีนยูนนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ด้วย ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยว มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู โขว์นั๊กท่องเที่ยว การสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนนาน เมนูยอดนิยม ได้แก่ ชาหมู หมั่นโถว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ยาสาวน้อยยูนนาน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รongเท้าจีนยูนนานดั้งเดิม หยก เครื่องราง ต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการโล้ชิงช้าแบบชาวเขา การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลังลมปราณเป็นวิธี ประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้ แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคร้ายที่มีอยู่ และมีจุดชมวิวยุทธในหลวง ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆไหล มารวมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนคนจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมา รวมกัน เป็นการสื่อความให้เห็นรูปคนจีนบ้านสันติชลแห่งนี้ด้วย

วัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีการอนุรักษ์ไว้ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชน โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่ วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็น จุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความ เชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการ ท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน

การค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัด แม่ฮ่องสอน ได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ ๓ ระดับคือ ๑. มิติทางกายภาพ มีเป้าหมายหรือคุณค่าทางด้าน เรื่องอาหาร การแต่งกายและที่อยู่อาศัย โดยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ ยึดถือชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิต แบบพุทธ แต่งกายตามชนเผ่า มีการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช มีความชัดเจนในวิถีชีวิตตนเอง และ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ แต่งกายและรับประทานอาหารสอดคล้องกับเทศกาล แต่ง กายแบบชนเผ่า มีการใส่บาตร ชมวัด ชมธรรมชาติ รับประทานอาหารถิ่น ชมบ้านดิน โดยอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐจะต้องเข้ามา สนับสนุนกิจกรรมให้ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ และหาวิธีสร้างรายได้จากอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า ขณะที่ภาคชุมชน ต้องการรายได้จากวิถีวัฒนธรรม ๒. มิติทางจิตใจ มี

เป้าหมายหรือคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและพระพุทธศาสนา โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม คือสร้างความยึดมั่นทางชนบประเพณี มีจิตใจเสียสละ ไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือสร้างความสามัคคี สร้างความสุขจากธรรมชาติและวิถีชีวิต และสร้างเข้าใจ เรื่องการทำบุญ ทำทาน โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นั้นจำเป็นต้องอาศัยภาครัฐต้องมีส่วนในการสนับสนุนสร้างค่านิยมดังกล่าว และสร้างวัฒนธรรมนี้ให้ ยั่งยืน มั่นคง ถาวรไม่เปลี่ยนไปตามค่านิยมต่างๆ ขณะที่ภาคชุมชนก็ต้องมีความสามัคคี เสียสละ มีความรัก ความหวงแหนวัฒนธรรม ๓. มิติทางปัญญาเน้นเป้าหมายหรือคุณค่าทางการสืบทอดภูมิ ปัญญา ภาษา การละเล่น การแพทย์ โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือ สร้างการป้องกันวัฒนธรรม แลกเปลี่ยน การละเล่น ไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิม สืบสานภาษาถิ่น แก้ปัญหาสภาพแวดล้อม มีระบบภูมิ ปัญญาทางการแพทย์ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เน้นการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ ตรงกับปฏิทินการท่องเที่ยว เรียนรู้ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาเกี่ยวกับโบราณสถานและข้าวของ เครื่องใช้ของชนเผ่า ได้รับรู้วิธีการเย็บชุด วิธีการเก็บและพัฒนาพืชพันธุ์ และการสร้างบ้านดิน ปรง อาหารของชนเผ่า โดยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น จำเป็นต้องอาศัยภาครัฐในการให้การศึกษาและส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ประเพณี มีกระบวนการเผยแพร่อย่างเป็นระบบและสร้างการรับรู้ของสังคมให้มากขึ้น ขณะที่ชุมชนต้องศึกษาวัฒนธรรม ถ่ายทอด แก่เยาวชน และป้องกันวัฒนธรรมแลกเปลี่ยน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยดังกล่าวใช้ประโยชน์ในดำเนินงานวิชาการ โดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้นำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการในด้านการบรรยายและการสอน และ พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้เกิด ประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและ ชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญ และช่วยกันรักษาไว้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหา มาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ ได้ใช้ประโยชน์ในฝ่ายต่างๆ ดังนี้

๑) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็น ระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิ ปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

๒) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

๓) ฝ่ายมนุษยและสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละ ภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน

ชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

๔) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

หน่วยงานภาคเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

การเผยแพร่

๑. พิมพ์เล่มและแจกจ่ายไปตามมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๒. ตีพิมพ์บทความเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในวารสาร TCI ฐาน ๑
๓. เผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ต

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ พระมหาพรชัย สิริวโร (ศรีภักดี), ผศ.ดร.

ที่อยู่ปัจจุบัน วัดเสถียรรัตนาราม ตำบลศิระชะทอง อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม รหัสไปรษณีย์ ๗๓๑๒๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๔ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา
University of Pune, India

พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาระดับ M. Phil. สาขาวิชาปรัชญา University of Delhi, India

พ.ศ. ๒๕๔๔ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. ๒๕๓๙ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต เอกภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๗ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค แม่กองบาลีสนามหลวง

ตำแหน่งปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเสถียรรัตนาราม

พ.ศ. ๒๕๕๔ อาจารย์สังกัดคณะพุทธศาสตร์ ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๗ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา มจร.

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิยาหรือกรณีธรรม? ๒๕๕๘ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.

บทความ

The Five Domains of Learning in Thailand Qualifications Framework for Higher Education (TQF: HED): A Buddhist Philosophical Investigation ใน “Buddhism and World Crisis”, The 1st MCU International Academic Conference (MIAC), 29th May 2015.

๑๓๒

พุทธปรัชญากับปัญหาเรื่องความดี บัณฑิตศาสนมมร ฉบับที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔-มีนาคม ๒๕๕๕

Human Nature and Peace: Theravāda Buddhist Philosophical Investigation
The 2st MCU International Academic Conference (MIAC), 29th May 2016.

พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม, วารสารบัณฑิตศึกษา
ปริทรรศน์, ISSN 1905-1603 ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙.

หนังสือแปล

พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง “100 คนคิด เรียงร้อยถ้อยปรัชญา:Philosophy 100 Essential Thinkers”

ByPhilip Stokes, China: Arcturus, 2002, บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ชื่อ พระมหาขวัญชัยกิตติเมธี (เหมประไพ), ดร.

ที่อยู่ปัจจุบัน วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร ถนนจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์

กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๗ สำเร็จการศึกษาระดับพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาระดับพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๐ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักเรียนวัดบพิตรพิมุข
กรุงเทพฯ

ตำแหน่งปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

- พ.ศ. ๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางเพศตามคัมภีร์” พระพุทธศาสนา. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พ.ศ. ๒๕๕๙ งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาบริโภคนิยมของวัยรุ่นจังหวัดอุบลราชธานี”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทความ

- พ.ศ.๒๕๖๐ บทความเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความรักและการแต่งงานในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ พฤษภาคม ๒๕๖๐ (TCI ฐาน ๑).
- พ.ศ.๒๕๖๐ บทความเรื่อง “แนวคิดเรื่องนิโรธกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. ตีพิมพ์ใน วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐ (TCI ฐาน ๑).
- พ.ศ.๒๕๖๐ บทความเรื่อง “เงินกับคุณค่าทางจริยะ : กรณีพระภิกษุจับเงิน”, ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑ (TCI ฐาน ๑).

บทความวิจัย

- พ.ศ.๒๕๖๐ บทความเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางเพศตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐ (TCI ฐาน ๑).
- พ.ศ.๒๕๖๐ “การศึกษาเชิงประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหา บริโภคนิยมของวัยรุ่นจังหวัดอุบลราชธานี”. ตีพิมพ์ใน วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ พฤษภาคม ๒๕๖๐ (TCI ฐาน ๑).

เกียรติคุณ

- รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ (เสมาธรรมจักร) ประเภทส่งเสริมการศึกษา
- พระพุทธศาสนาสาขาการแต่งหนังสือทางพระพุทธศาสนา

๓. ชื่อ ดร. ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๕๕-๕๗ ซ. พัฒนา๑ ถ.สุขุมวิท อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ๒๐๑๑๐

โทรศัพท์: ๐๘๑-๕๘๘ ๐๕๘๘, ๐๘๑ ๔๙๖ ๑๑๑๑, ๐๓๘-๓๑๑ ๘๙๕

โทรสาร ๐๓๘-๓๕๗ ๕๕๖ e-mail: khaimook19@yahoo.com

- การศึกษา ๑) ปรัชญาคุณภิวัตน์ เอกปรัชญา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พ.ศ. ๒๕๕๐
คุณภิวัตน์ “Habermas’ Discourse Ethics” (ผลประเมินคุณภิวัตน์ ดีมาก)
- ๒) ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต เอกศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พ.ศ. ๒๕๔๑
(โล่ เกียรตินิยมดีเลิศ *Summa Cum Laude*)
วิทยานิพนธ์ “The Thai Buddhist Ethical Principles Of Commerce”
- ๓) ศิลปศาสตร์บัณฑิต เอกอังกฤษธุรกิจ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พ.ศ. ๒๕๓๓

ผลงานทางวิชาการ

- Working Together for Harmony in Our Contemporary World (1994)
- The Thai Buddhist Ethical Principles of Commerce (*Vanijja*): An Analytical and Critical Study (1998)
- Habermas’ Discourse Ethics: A Critical Study (2007)
- The Imperative of a Global Ethic in a Global Society. (2014)
- The Lyotardian Habermas: A Differential Discourse Budhi: A Journal of Ideas and Culture 11 (1):247-277 (2013) <https://philpapers.org/rec/LAOTLH>

เกียรติประวัติและรางวัลที่ได้รับ

- ประกาศเกียรติคุณ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๘ จังหวัดชลบุรี
- เสนาเสมาธรรมจักร รางวัลพระราชทานแก่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขา สงเคราะห์ประชาชนและชุมชน จากกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๗ รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ชั้นจัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย ประจำปี ๒๕๕๖
- เข็มเกียรติคุณ และ ประกาศเกียรติคุณ บุคคลผู้บำเพ็ญประโยชน์ แก่สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา จากสภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- โล่รางวัล “คนดี ศรีเมืองชล” สาขาผู้ให้บริการสังคม วันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๖
- เหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ 3 รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทย วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

๑๗๕

-ประกาศเกียรติคุณ “นายกสมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนเซนต์ปอลคอนแวนต์”
วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔

-ประกาศเกียรติคุณ “มาตาธรรมนุคุณแก่ลูก” โรงเรียนเซนต์ปอลคอนแวนต์ วันที่ ๑๑
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

-เกียรติบัตร “แม่ดีเด่น” เนื่องในวันแม่แห่งชาติประจำปี ๒๕๕๒ โรงเรียนเซนต์ปอล
คอนแวนต์ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

-เกียรติบัตรในฐานะผู้ให้การสนับสนุน “กิจกรรม To be Number One จังหวัดชลบุรี” วันที่
๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๑

-โล่เกียรติยศรางวัล “แม่ผู้สร้างสรรค์” เนื่องในพิธีถวายราชสดุดี วันแม่ ๑๒ สิงหาคม
พ.ศ.
๒๕๔๘

-รางวัลวิทยานิพนธ์ดีเด่น พ.ศ. ๒๕๔๖ (ครบรอบ ๑๐ ปี คณะปรัชญาและศาสนา
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ)

๔. ชื่อ ดร.เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย

ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๔๙/๑๗๙ หมู่ ๕ ถ.เนรมแก้ว ต.ท่าระหัด อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐ โทรศัพท์
๐๘๑-๘๕๖๖๑๙๔ Email : f.penphan@gmail.com

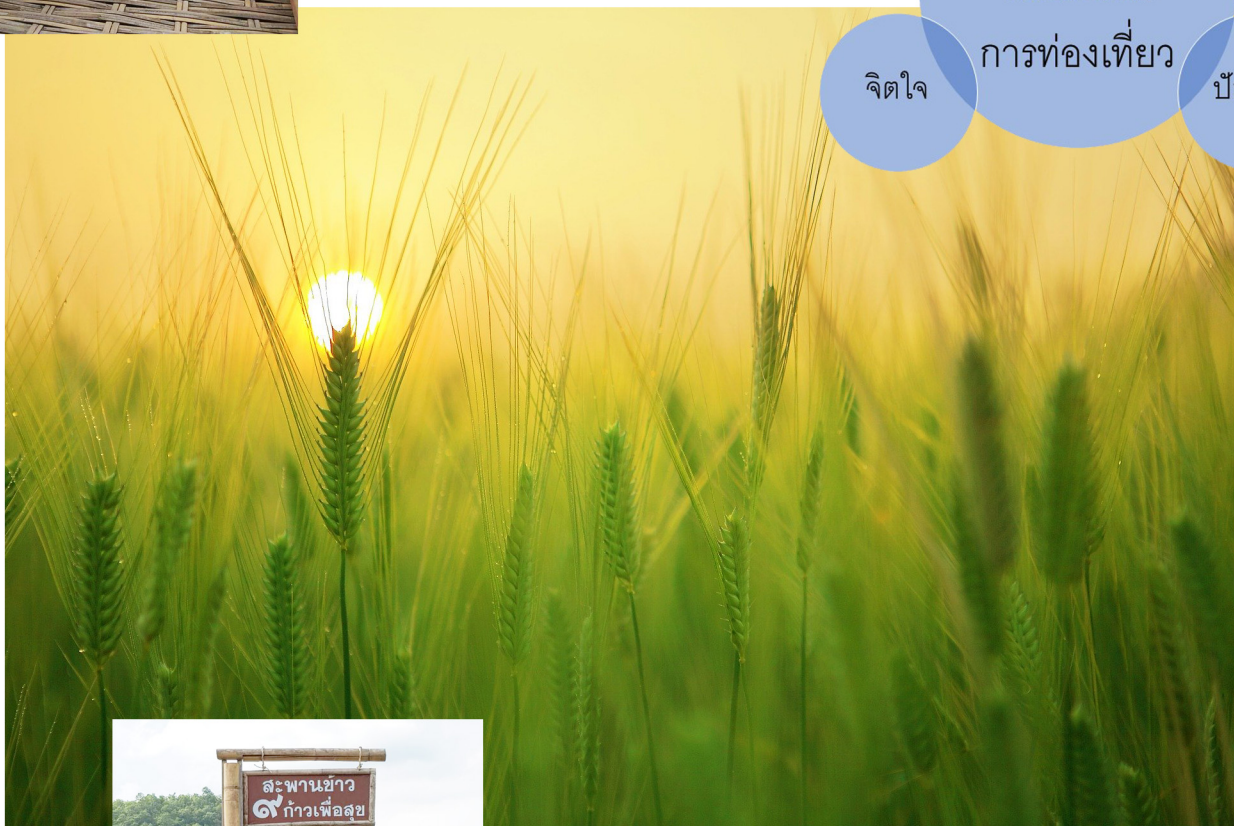
ตำแหน่งงาน อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ จ.สุพรรณบุรี

หน่วยงานและสถานที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรี
สุวรรณภูมิ 249 วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร ต.รั้วใหญ่ อ.เมือง จ. สุพรรณบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๙	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๓	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขา การจัดการ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
พ.ศ. ๒๕๓๗	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์บัณฑิต สาขา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญ	เศรษฐศาสตร์การคลัง การบริหารจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคลบัญชีเบื้องต้น การจัดการงบประมาณ ปรัชญา ตรรกศาสตร์ และการเกษตร
ประสบการณ์งานวิจัย	การศึกษาเชิงประยุกต์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาปริทัศน์นิยมของวัยรุ่นจังหวัดอุบลราชธานี
บทความวิชาการ	ความเสมอภาคทางเพศในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ : เพศวิถี

กายภาพ

อัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรม

การท่องเที่ยว

จิตใจ

ปัญญา